

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Het was de aandacht niet ontgaan, dat de voorstelling in de Memorie van Toelichting ten aanzien van het eindcijfer voor 1901 gegeven, minder juist is. Er wordt daar berekend, dat het voor 1901 aangevraagde bedrag *f*1 427 584,60 lager is dan de som, die voor den dienst van 1900 werd toegestaan. Maar bij deze berekening is een factor in aanmerking genomen, die buiten beschouwing had behooren te blijven, het bedrag namelijk van *f*1 550 000, waarmede het oorspronkelijk eindcijfer voor den dienst van 1900 in den loop van het dienstjaar bereids werd verhoogd. Immers, wil men komen tot eene juiste vergelijking, dan behoort men zich ten aanzien der begrooting voor het loopende dienstjaar te stellen op het standpunt, dat men thans ten aanzien der begrooting voor 1901 inneemt en moet men de belangrijke, buitengewone uitgaaf van *f*1 550.000 voor aanschaffing van nieuwe geweren en karabijnen, waartoe is besloten bij suppletoire begrooting, buiten rekening laten. Alsdan blijkt, dat dit jaar voor hoofdstuk VIII een bedrag van *f*122 415,40 meer wordt aangevraagd dan ten vorigen jare is toegestaan en het is *dit* cijfer, hetwelk men genoemd vindt in de rede, die onlangs bij de aanbieding der Staatsbegrooting de Minister van Financiën heeft gehouden.

Van sommige afdelingen der begrooting is het totaalbedrag belangrijk hooger dan ten vorigen jare, van de IVde afdeling ongeveer *f*65,000, van de VIde afdeling ongeveer *f*40 000, van de VIIde afdeling zelfs *f*228 000, van de VIIIste afdeling ongeveer *f*60 000 enz. Niet zonder groote bezorgdheid zagen sommige leden dit van jaar tot jaar stijgen onzer oorlogsuitgaven.

Verkorting van eerste-oefeningstijd. Men vertrouwde, dat de Minister zal willen voldoen aan den wensch door de Commissie van Rapporteurs over het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht onlangs in haar Verslag geuit, om aangaande de uitkomsten verkregen met de verkorte eerste-oefening bij de infanterie alsnog meer volledige inlichting te verstreken, door overlegging van de rapporten der regiments-commandanten en ook der hoogere militaire autoriteiten.

Enkele leden vroegen of de thans voor de verkorte eerste-oefening aangegeven tijd van Maart tot en met October daarvoor wel de meest geschikte is en of het niet de voorkeur zou verdienen van Mei tot en met December de oefening te doen plaats vinden. Na December is er, bij voorbeeld in de bouwvakken, doorgaans reeds spoedig weer werk, terwijl het ook beter zoude zijn, het begin der oefeningen te doen vallen in een tijd, waarin het niet meer zoo koud is. Hiertegen werd opgemerkt, dat het in den regel ook in Maart reeds niet meer zoo koud is, terwijl gewoonlijk al spoedig na Mei de groote warmte invalt.

Afschaffing der dienstvervangning. Ten vorigen jare luidde 's Ministers antwoord op de in het Voorloopig Verslag betreffende dit hoofdstuk der Staatsbegrooting gedane vraag, of men dat jaar reeds had kunnen bemerken, dat de

meer ontwikkelde elementen, die ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervanging in het leger zijn opgenomen, tot verheffing van het peil van den troep bijdragen, dat hem dienaangaande nog geene gegevens ten dienste stonden. Men vroeg of daaromtrent thans eenige mededeeling kan worden gedaan.

Militaire Pensioenraad. Er werd op gewezen, dat ook dit jaar weer menigmaal ernstige klachten werden vernomen over de uiterst gestrengte wijze, waarop de Militaire Pensioenraad de wettelijke bepalingen betreffende het toekennen van pensioen toepast. Aangezien bij de vele werkzaamheden, die vóór de aanstaande verkiezingen de Kamer wachten, de mogelijkheid bestaat, dat de wetsontwerpen tot herziening der wettelijke bepalingen betreffende de militaire pensioenen in dit zittingjaar niet meer in openbare behandeling zullen komen, werd de vraag gedaan, of niet de Minister, in overleg met zijnen ambtgenoot van Marine, met het oog op deze eventualiteit door indiening van een ontwerp tot vaststelling van eene tijdelijke en weinig omvangrijke regeling, waarvan de behandeling in de Kamer slechts weinig tijd zou behoeven te kosten, aan enkele in de praktijk vaak zoo diepgevoelde bezwaren tegen de thans geldende pensioenregeling zoude kunnen te gemoet komen. Men had hier hoofdzakelijk het oog op: 1°. de bepaling omtrent interruptie van dienst (art. 30 der wet tot regeling der militaire pensioenen bij de landmacht), die zou moeten vervallen; 2°. den termijn van 20 dienstjaren, thans voor militairen beneden den rang van officier als minimum gesteld voor het verkrijgen van pensioen (artikel 25), die vermindering zou moeten ondergaan; 3°. de bepalingen omtrent het bedrag van gedeeltelijk pensioen, verleend ter zake van niet in en door den dienst ontstane lichaamsgebreken (art. 39), die gewijzigd zouden moeten worden; 4°. den termijn van één jaar, binnen welken het overlijden van een militair aan de onmiddellijke gevolgen van verwonding moet hebben plaats gevonden, zal zijne weduwe recht hebben op pensioen (art. 48), van welken termijn afwijking zou moeten worden toegestaan, indien inderdaad bleek, dat de dood het onmiddellijke gevolg was van bekomen verwondingen of gebreken.

Dienstweigering. Het geval van dienstweigering door den milicien DE BRUYN gaf in ééne afdeeling tot vrij uitvoerige besprekingen aanleiding.

Enkele leden keurden af, dat deze milicien, na eenmaal zijn straf te hebben ondergaan, wederom is vervolgd en veroordeeld. De tweede vervolging en veroordeeling is geschied wegens dezelfde voortgezette daad: dienstweigering. Er heeft dus plaats gehad, hetgeen men onder rechtsgeleerden met den term „bis in idem” pleegt aan te duiden en — consequent doorgevoerd — op voortdurende gevangenisstraf zoude uitloopen. In verband hiermede werd ook gewezen op de bepaling van art. 56 van het Wetboek van Strafrecht omtrent voortgezette handeling. Dat DE BRUYN de celstraf kiest boven dienstvervulling toont wel, dat zijn verzet uit echte gemoedsbezwaren voortvloeit. Men behoeft niet bevreesd te zijn, dat anderen, zonder dergelijke ernstige bezwaren, zijn voorbeeld zullen volgen.

Andere leden daarentegen meenden, dat zooals de zaak zich heeft toege dragen, herhaalde vervolging onvermijdelijk was. Immers niet wegens algemeene dienstweigering met woorden is DE BRUYN veroordeeld, maar wegens een bepaald feit van dienstweigering. Ieder nieuw feit, na het ondergaan der opgelegde straf voorgekomen, moest tot nieuwe vervolging leiden. Niet alleen was het niet begrepen onder het feit, waarvoor de vorige straf werd uitgesproken, maar, zooals bij iedere straf, moest ook bij de hier opgelegde de mogelijkheid worden aangenomen, dat de gestrafte daardoor tot andere gedachten zou komen en kreeg het nieuwe feit naar algemeene rechtsbeginselen als herhaling zelfs het karakter van zwaardere schuld. Toch erkenden deze leden, dat de algemeene beginselen hunne werking missen, waar iemand uit vermeend plichtbesef de wet overtreedt en als martelaar de straf draagt. Maar aan den anderen kant weer bevredigt juist zulk een toestand het rechtsgevoel niet.

Met het oog op dit alles werd door sommige leden de vraag gesteld of er geen middel is, aan dienstweigeraars wegens gemoedsbezwaren vrijstelling te verleenen, of hun een ander soort van dienst, waartegen zij geen bezwaar hebben, op te leggen, of wel hun na de voltrekking der eerste straf gratie te verleenen.

Verkoop van sterke drank in cantines en op marsch. Evenals in vorige jaren achtten sommige leden op de meermalen aangevoerde gronden een verbod van drankverkoop in de cantines gewenscht en werd door andere leden de wenschelijkheid van zoodanig verbod bestreden, omdat het niet zoude kunnen tegengaan, dat buiten de cantines en daardoor buiten elke contrôle, door de militairen sterke drank werd gebruikt.

Verscheidene leden wenschten verboden te zien, dat aan militairen op marsch sterke drank wordt verkocht. Zij wezen er op, dat in sommige landen reeds lang zoodanig verbod bestaat en verklaarden niet in te zien, waarom het gegeven voorbeeld bij ons niet zou kunnen worden gevolgd.

Herziening der militaire rechtspleging. Betoogd werd, dat niet alleen het militaire strafrecht maar ook de militaire rechtspleging dringend herziening eischt en daarbij gewezen op een geschrift van den gepensionneerden kapitein-luitenant ter zee C. VREDE, getiteld: *Ook een strijd voor waarheid en recht*, waarin mededeelingen voorkomen omtrent de behandeling voor het Hoog Militair Gerechtshof van klachtzaken, waarin de schrijver als commandant van een oorlogschip betrokken was, die wijzen op ernstige gebreken in de rechtspleging.

Houden van godsdienstoefening. Evenals ten vorigen jare kwam het houden van godsdienstoefeningen in het kamp te Millingen ter sprake. De vraag werd thans gesteld of te dezen aanzien voldoende maatregelen zijn getroffen en of de militaire autoriteiten tegenover geestelijken en predikanten, die de militairen hunner gezindten wenschen te bezoeken, op tegemoetkomende wijze plegen te handelen.

Uniformveranderingen. Evenals bij het afdeelingsonderzoek van het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht, werd ook thans tegen de herhaalde uniformveranderingen opgekomen en de wensch uitgesproken, dat in dezen zooveel mogelijk matiging zal worden betracht. Dat door invoering van eene gewijzigde uniform groote vereenvoudiging en belangrijke kostenbesparing zal kunnen intreden, zooals blijktens de Memorie van Antwoord betreffende het genoemde wetsontwerp de Minister meent, en door hem van de laatstelijk genomen proef wordt verwacht, achtten verscheidene leden eene eenigszins overdreven voorstelling. Huns inziens kan hoogstens eenige vereenvoudiging en eenige kostenbesparing worden verkregen, welke onzekere voordeelen evenwel niet opwegen tegen de bezwaren van financieelen aard, die voor de officieren uit de uniformveranderingen voortvloeien en tegen den ongewenschten toestand, dat gedurende den noodzakelijkerwijze vrij langen invoeringstijd de militairen geenszins uniform zijn gekleed.

Werking der militiewet. Sommige leden betoogden, dat de werking der militiewet in haar tegenwoordigen vorm dezen zeer ongewenschten toestand in het leven roept, dat op de minvermogenden de zwaarste en meest langdurige militieplichten drukken. De meervermogenden hebben ten gevolge van hunne maatschappelijke positie de gelegenheid tot het reservekader toe te treden of hetzij door deelneming aan het voorbereidend militair onderricht, hetzij op andere wijze zich de militaire bekwaamheid te verschaffen noodig om het examen af te leggen, dat hun ingevolge de bepaling van de tweede zinsnede van art. 120 der militiewet het recht geeft, zooveel mogelijk bij het korps en in het garnizoen hunner keuze te worden ingedeeld. Dientengevolge worden als regel de meergegoeden geplaatst bij de korpsen, die uithoofde van dienst en diensttijd de meest verkieselijke zijn en hebben de miliciens uit de lagere standen bij de overige wapens, dat zijn de bereden wapens, te dienen en dit te eerder nog, nu plaatsvervangers en nummervervisselaars, die bij de bereden korpsen plachten te worden ingedeeld, niet meer voorkomen en de door deze personen anders in te nemen plaatsen door miliciens moeten worden bezet. Sommigen dezer miliciens hebben thans een dienst te vervullen van ruim 20 maanden. Waar de last van den militairen dienst voornamelijk drukt op de onbemiddelde ouders der miliciens, werd door enkele leden het reeds menigmaal en laatstelijk in het Voorloopig Verslag betreffende het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht besproken denkbeeld, dezen ouders daarvoor van Staatswege vergoeding toe te kennen, opnieuw te berde gebracht.

ARTIKELEN.

II DE AFDEELING.

Art. 6. Regeling voor benoeming en bevordering bij het korps intendanten. Toen in 1897 herhaalde klachten werden geuit over het ontbreken van vaste regelen, naar welke de aanvulling van het korps intendanten geschiedt, is zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge gedachtenwisseling over hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1898 over dit punt gehandeld. De heer DE RAS wees er toen op, welke opofferingen zich de officieren moeten getroosten, die den intendance-cursus der Hoogere Krijgsschool willen volgen — onder andere worden zij in den tijd van 36 maanden niet minder dan zesmaal verplaatst — zonder dat hun iets bekend is of zij na het voltooiën hunner studiën bij eventueele vacatures voor bevordering in aanmerking zullen komen, ja, zonder dat zij zelfs weten of zij aan de gestelde eischen hebben voldaan. De Minister beloofde maatregelen te zullen nemen om aan deze bezwaren tegemoet te komen. Tot dusverre evenwel schijnt deze belofte niet te zijn nagekomen, Gevraagd werd naar de reden daarvan en of de Minister bezwaar zoude hebben tegen eene regeling, waaruit iedere leerling zou kunnen nagaan welke zijne toeksmst zoude zijn en waarbij de volgorde voor bevordering volgens eene ranglijst zou worden aangegeven.

Kosten van detachering van luitenants bij de intendance. De opmerking werd gemaakt, dat thans, evenmin als in vorige jaren, een bedrag is uitgetrokken voor toelagen aan bij de intendance gedetacheerde luitenants.

Toch scheen met het oog op eene juiste voorstelling der kosten van het dienstvak vermelding op dit artikel gewenscht.

Art. 7. Plaatselijke commandanten en plaatselijke adjudanten. Gevraagd werd, waarom in steden als Amsterdam, den Bosch, Breda en Utrecht, die toch lang reeds zijn ontmanteld, nog steeds plaatselijke commandanten en plaatselijke adjudanten zijn.

Art. 8. Toelagen aan reserve-officieren. Men vroeg, naar welken maatstaf toelagen aan reserve-officieren werden berekend.

III DE AFDEELING.

Art. 10. Overbrenging der directie van de artillerie-inrichtingen. Terwijl sommige leden met voldoening hadden gezien, dat op deze begroting, onder andere op dit artikel, gelden zijn aangevraagd voor de overbrenging der directie van de artillerie-inrichtingen van Delft naar Amsterdam, had deze handelwijze des Ministers in hooge mate de bevreesing van vele andere leden gewekt. Waar tot tweemaal toe de Tweede Kamer tegen eene overplaatsing van de bedoelde directie naar Amsterdam zich heeft verklaard — de eerste maal bij de behandeling der Oorlogsbegroting voor 1899 en vervolgens na eene uitvoerige, zoo schriftelijke als mondelinge, gedachtenwisseling bij de behandeling van een wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van de genoemde begroting ¹⁾ — daar getuigt het, naar deze leden meenden, van weinig deferentie tegenover de Kamer, dat de Minister eene poging doet, haar op de na gezette overweging genomen maar hem onjuist schijnende beslissing te doen terugkomen. Te minder nog scheen dit te billijken, waar voor de overbrenging in de Memorie van Toelichting nieuwe argumenten niet worden aangevoerd en hetgeen daar wordt betoogd, aan de Kamer bekend was, toen zij hare voormelde beslissing nam. Men achtte het dan ook overbodig, andermaal in eene weerlegging daarvan te treden; de Kamer kent thans deze zaak voldoende om te weten of wat haar vroeger ongeraden scheen nu als gewenscht moet worden beschouwd.

Verscheidene leden meenden, dat indien overbrenging der directie van de artillerie-inrichtingen moet geschieden, geene andere plaats daarvoor in aanmerking kan komen dan de Hembrug, waar die inrichtingen zijn gevestigd. De Minister is blijkens de Memorie van Toelichting van oordeel, dat de kosten bij eene vestiging aan de Hembrug belangrijk hooger zouden zijn dan bij eene

¹⁾ Gedrukte Stukken, Zitting 1899—1900, 21; *Handelingen Tweede Kamer 1899—1900*, bladz. 559 en volg.

verplaatsing naar Amsterdam. Deze leden zouden het op prijs stellen dit verschil in kosten nauwkeurig te zien berekend.

Men verzocht te vernemen, welk bedrag op dit artikel voor de overbrenging der directie van de artillerie-inrichtingen is uitgetrokken.

Detacheering van officieren. Op bladz. 28 van den uitgewerkten en toelichenden staat komen onder het hoofd „Departement van Oorlog”, 1 luitenant-kolonel, 3 kapiteins en 1 kapitein-magazijnmeester voor.

Men merkte op, dat hier blijkbaar officieren zijn bedoeld, die aan het genoemde Departement zijn gedetacheerd en meende, dat het ernstige overweging zou verdienen, de traktementen van alle daar gevestigde officieren onder artikel 1 uit te trekken. Het aantal dezer officieren neemt bij voortdurende toe en bij het thans gevolgde systeem ziet men niet op zoo gemakkelijke wijze als wel gewenscht is, hoeveel de totale kosten van het Departement bedragen.

Voorts werd er op gewezen, dat op dit artikel niet is uitgetrokken een bedrag van f 200 voor toelage aan een luitenant der artillerie, bij de intendance gedetacheerd en gevraagd, uit welken post der begrooting deze toelage wordt voldaan.

Art. 13. Minder gewenschte wijzigingen. Enkele leden merkten op, dat de beide posten, op de loopende begrooting onder de artikelen 12bis en 12ter vermeld, thans voorkomen onder artikel 13, ten gevolge waarvan onder al de volgende artikelen andere posten dan onder de overeenkomstige artikelen der loopende begrooting staan vermeld. Bij vergelijking van beide begrootingen geeft dit aanleiding tot hinder en licht ook tot verwarring; zij verzochten daarom voortaan dergelijke wijzigingen in de artikelen zoo veel mogelijk te vermijden.

Rapporten van de officieren, die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond. De vraag werd gesteld of de rapporten van de officieren, die voor het bijwonen van de krijgsverrichtingen door de Regeering naar Zuid-Afrika werden gezonden, reeds zijn ingekomen en zoo ja, of er bezwaar zoude bestaan, de Kamer in de gelegenheid te stellen van den inhoud dier rapporten kennis te nemen.

IVDE AFDEELING.

Reservekader.

Evenals ten vorigen jare bleek omtrent het nut der instelling van het reservekader veel verschil van gevoelen te bestaan. Gaven sommige leden als hun gevoelen te kennen, dat na de invoering van den persoonlijken dienstplicht het vormen van reservekader — zoo men dit al niet geheel wilde nalaten — althans bijzaak en het vormen van militiekader hoofdzaak behoorde te zijn, anderen waren van oordeel, dat het instellen van het reservekader een uitstekende maatregel is geweest, omdat het leger aan dergelijk kader behoefte heeft en deze behoefte, als later de landweer zal zijn georganiseerd, zich nog meer zal doen gevoelen. Van opheffing van het reservekader mag huns inziens geen sprake zijn; zij zouden zelfs liever zien, dat vorming van militiekader dan dat opleiding van reservekader werd nagelaten.

Evenals vroeger werd enerzijds tegen het reservekader aangevoerd, dat het voorrechten geniet boven het militiekader, waardoor in het leger ontevredenheid wordt gewekt en werd van andere zijde ontkend, dat het reservekader nog een bevoorrechte positie zoude innemen. Onder verwijzing naar hetgeen de Minister heeft aangevoerd ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting en nu onlangs in de Memorie van Antwoord betreffende het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht, werd van deze laatste zijde zelfs staande gehouden, dat op den kader-reservist zwaardere of althans meer omvangrijke verplichtingen rusten dan op den milicien. Doch hoe dit zij, mocht het reservekader boven het militiekader wellicht op enkele punten nog zijn bevoorrecht en daarover in het leger ontevredenheid bestaan, dan zouden ook de voorstanders van het reservekader er geen bezwaar in zien, deze voorrechten te doen verdwijnen en wenschten zij in het belang van het reservekader bij den Minister daarop zelfs aan te dringen.

Sommige leden meenden, dat niet lang geleden de Minister sommige aan het reservekader verleende bevoegdheden — genoemd werd het houden van

nachtverblijf buiten de kazerne — heeft ingetrokken en deze beschikking ook van toepassing heeft doen zijn op hen die, toen zij genomen werd, reeds tot het reservekader waren toetreden. Dit toekennen van terugwerkende kracht aan een dergelijken maatregel, waardoor dus voortaan de kader-reservisten onder minder gunstige bepalingen zouden dienen dan waarop zij bij hunne toetreding mochten rekenen en welke hen waarschijnlijk tot toetreding hebben gebracht, zouden deze leden niet kunnen goedkeuren.

Eenige leden zouden het billijk achten en wenschten er daarom bij den Minister op aan te dringen, dat voortaan adspirant-kader-reservisten, die aan de gestelde eischen hebben voldaan doch niet geplaatst hebben kunnen worden, een volgend jaar voor plaatsing bij het reservekader allereerst in aanmerking worden gebracht.

Art. 14. Titulaire graad van wachtmeester (sergeant.) Van den voorgestelden maatregel om op het voetspoor van hetgeen ten vorigen jare voor het wapen der infanterie werd bepaald, thans ook bij de cavalerie en artillerie aan korporaals den titulaire graad van wachtmeester (sergeant) te verleen, onder genot van verhoogde soldij, hadden sommige leden niet zonder bezorgdheid kennis genomen. Een dergelijke maatregel, die de kosten van ons leger, dat in vergelijking met andere legers toch reeds duur mag worden genoemd, weer hooger maakt, behoort, huns inziens slechts te worden genomen, wanneer daarvan groot voordeel mag worden verwacht. Maar uit het in de Memorie van Toelichting aangevoerde blijkt hiervan niet.

Toelage aan de muziekkorpsen. Tegen de voorgestelde verhooging van den post voor toelage aan de muziekkorpsen bij de regimenten infanterie met f2000, rezen van verschillende zijden bezwaren. Men verklaarde niet in te zien, dat het beter inrichten van eene uitspanningsplaats als die te Bergen op Zoom, op den weg kan liggen van den Staat en wees er op, dat ook andere garnizoenen, die het voorbeeld van Bergen op Zoom zouden willen volgen, zeker niet zouden nalaten voor dergelijke uitspanningsplaatsen subsidie van den Staat aan te vragen, die zeker moeilijk zouden kunnen worden geweigerd. Zoo zoude de thans voorgestelde maatregel ver strekkende gevolgen kunnen hebben. Ook werd in dit verband opgemerkt, dat eene subsidie voor de betere inrichting van eene uitspanningsplaats toch bezwaarlijk kan worden gerangschikt onder een post voor toelage aan een muziekkorps. De in de Memorie van Toelichting vermelde omstandigheid, dat in die uitspanningsplaats ook concerten door dit muziekkorps worden gegeven, wettigt toch inderdaad deze rangschikking niet voldoende. Vermelding van de subsidie onder een afzonderlijken post scheen enkelen leden daarom in elk geval noodig.

Sommige leden, wijzende op de woorden „deze buitencantine”, waarmede in de Memorie van Toelichting de uitspanningsplaats wordt aangeduid, vroegen of aldaar thans eene cantine, waar sterke drank wordt verkocht, is gevestigd en of deze ook na de verbetering der inrichting aldaar gevestigd zoude blijven.

Op bladz. 7 der Memorie van Toelichting wordt sub 4 eerst vermeld, dat voor toelage aan de muziekkorpsen f1860 meer is uitgetrokken en onmiddellijk daarop medegedeeld, dat de post voor deze toelagen met f2000 is verhoogd, iets wat ook blijkt uit den uitgewerkten en toelichtenden staat, waar op de bladz. 54 en 55 voor 1901 f51,582 is geraamd, terwijl voor 1900 (verkeerdelijk staat in het hoofd van kolom 5 het jaar 1901 vermeld) f49,582 werd toegestaan. Omtrent het bovenvermelde bedrag van f1860 werd daarom eenige opheldering verzocht.

Rijslag op de soldijen van vroegere waschbazen. Sommige leden hadden bezwaar, dat op deze begroting voor bijslag op soldij aan gehuwde militairen, wier vrouwen niet meer belast zijn met de wasch, een bedrag van niet minder dan f30,000 is uitgetrokken. Waar de bedoelde vrouwen voortaan haar tijd beschikbaar hebben om op andere wijze, bij voorbeeld door voor particulieren te wasschen, zich inkomsten te verschaffen, daar zagen zij niet in, dat van Staatswege hare echtgenooten door het verleen van bijslag op soldij moeten worden schadeloos gesteld.

Door andere leden werd hiertegen opgemerkt, dat nu het wasschen van lijfgoederen van korporaals en manschappen aan particulieren is opgedragen en de waschbazen daardoor geldelijk nadeel lijden, dit hun van Staatswege moet worden vergoed, afgescheiden van de omstandigheid of het hunne vrouwen wellicht zal gelukken op andere wijze de verloren inkomsten te herwinnen.

Bij hun huwelijk mochten de waschbazen op deze bijverdiensten rekenen en thans kunnen zij de tot dusverre genoten inkomsten in hunne huishoudingen niet meer missen.

Werklieden bij het korps torpedisten. Gevraagd werd, of niet kan worden voldaan aan het herhaald verzoek der werklieden bij het korps torpedisten in garnizoen te Brielle, om hun pensioen gelijk te stellen met dat van een onder-officier van het korps. Men meende, dat deze werklieden in hun verzoekschrift genoegzame gronden voor deze gelijkstelling hebben aangevoerd.

Art. 15. Kleding en uitrusting van miliciens. In de Memorie van Toelichting wordt herinnerd aan de ten vorigen jare gedane mededeeling, dat bij den Minister het voornemen bestond, zoodra de duur van den eerste-oefeningstijd der miliciens definitief zoude zijn geregeld, die categorie van militairen voor Rijksrekening van kleding en uitrusting te voorzien. Met het oog daarop is volgens de bedoelde Memorie thans voor aanschaffing en aanmaak van kleding tot grondslag genomen een bedrag noodig om den voorgestelden voorraad in de magazijnen voltallig te houden, of, wat op hetzelfde neerkomt, het bedrag van de waarde aan kleding en uitrusting, welke gemiddeld per jaar aan onderofficieren en soldaten wordt verstrekt. Sommige leden verklaarden de hier gevolgde redeneering niet te begrijpen. Dient uit de omstandigheid, dat de Minister reeds bij deze begroting het nieuwe stelsel in toepassing wil brengen, te worden opgemaakt, dat thans de duur van den eerste-oefeningstijd der miliciens definitief is geregeld? Zoo ja, wanneer heeft deze regeling dan plaats gevonden en is zoodoende niet vooruitgelopen op de wettelijke regeling van de organisatie der landmacht, die juist de geschikte gelegenheid zoude bieden om in dezen eene definitieve beslissing te nemen, al heeft dan de Minister gemeend, in het onlangs ingediende ontwerp daaromtrent geene bepaling te moeten opnemen? De leden, die deze vragen stelden, waren van oordeel, dat het beter zoude zijn met de invoering van het nieuwe stelsel om de miliciens voor Rijksrekening te voorzien van kleding en uitrusting, te wachten, totdat omtrent de nieuwe regeling der organisatie van de landmacht eene beslissing zal zijn genomen.

Andere leden verheugden er zich over, dat reeds nu tot het nieuwe stelsel zal worden overgegaan. Zooals meermalen is aangetoond, werkte het tot dusverre gevolgde systeem verkeerd; de toelagen voor kleding, uitrusting en reparatie bleken steeds niet in overeenstemming te zijn met de kosten der verstrekte goederen en dientengevolge moesten voortdurend belangrijke bedragen op de soldijen worden ingehouden.

De vraag werd gesteld, uit welken post van de begroting de kosten zullen worden bestreden van aanvulling van den voorraad stoffen en leder, voor zoverre deze vermindert ten gevolge van verstrekkingen aan de werkbazen voor herstellingen. Naar men meende zijn thans op art. 15 voor deze aanvulling geene gelden meer uitgetrokken.

Ook werd gevraagd, of bij de inspectiën blijkt, dat de manschappen, die met groot verlof zijn gegaan, over het algemeen hunne kleding en uitrusting goed bewaren en verzorgen. Worden hun daaromtrent ook voorschriften verstrekt en zoo neen, zou het niet overweging verdienen dit voortaan te doen?

Laken voor militaire kleding. Toen ten vorigen jare bij de openbare beaardslagings over de Oorlogsbegroting werd aangedrongen op een voorschrift om voor het laken der kleding van de manschappen zooveel mogelijk inlandsche wol te gebruiken — eene bepaling, die voor onze landbouwende bevolking van groot belang zoude zijn — heeft de Minister geantwoord, dat deze zaak een punt zoude uitmaken van nauwkeurig onderzoek. Men verzocht te mogen vernemen, tot welk resultaat dit onderzoek heeft geleid.

Art. 16. Scheren en haarsnijden van soldaten. Eén lid uitte de klacht, dat het scheren en haarsnijden van de soldaten veelal niet goed geschiedt; de manschappen zien er belachelijk uit. Er behoorde zijns inziens beter gelet te worden op de al of niet geschiktheid voor hun vak van de personen aan wie deze werkzaamheden worden opgedragen.

Art. 17. Afnemen van het aantal vrijwilligers. Opgemerkt werd, dat uit den staat B, opgenomen in stuk n°. 4, blijkt, dat het totaal der vrijwilligers bij het wapen der cavalerie in één jaar tijds is teruggegaan van 1186 tot 1077

en bij het wapen der artillerie van 830 tot 763; cijfers, die één jaar vroeger voor de cavalerie waren 1289 tot 1186 en voor de artillerie 842 tot 830. Bij het eerstgenoemde wapen valt dit jaar dus een eenigszins sterkere en bij het laatstgenoemde zelfs een belangrijk grootere teruggang dan ten vorigen jare te constateeren. In de Memorie van Antwoord betreffende het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht, heeft de Minister medege-deeld, dat door hem reeds sedert eenigen tijd maatregelen zijn genomen om te trachten in het inkompleet aan vrijwilligers bij de bereden wapens te voorzien en verder dat, mochten die maatregelen niet het gewenschte gevolg hebben, alsdan nader zoude worden overwogen, wat ter bevordering van dit zeker gewichtig legerbelang nog zou kunnen worden gedaan. De leden, die dit in herinnering brachten, wezen er op, dat het getal aanwezige vrijwilligers langzamerhand zóó sterk gaat afwijken van het aantal, waarop bij de organisatie is gerekend, dat er te weinig mannen zijn om eene behoorlijke behandeling van het paard te waarborgen; zij achtten dien toestand van zoo bedenkelijken aard, dat zij van den Minister omtrent de bovenbedoelde maatregelen nadere inlichtingen wenschten te ontvangen. Is hiermede thans het gewenschte doel niet bereikt, tot welke nieuwe maatregelen zal dan worden overgegaan?

Art. 21. Volksoefeningen, schietonderricht en voorbereidend militair onderricht. Sommige leden verklaarden met genoegen te hebben gezien, dat eene subsidie tot een bedrag van f 2500 op deze begrooting is uitgetrokken teneinde daarmede het streven te steunen van het Nederlandsche Gymnastiekverbond. Voor het vinden van dezen practischen vorm om het stelsel van een volksleger te naderen, brachten zij den Minister gaarne hulde. Intusschen wenschte men nog eenigszins nader te zien omschreven, wat onder „Volksoefeningen” wordt verstaan. En in de Memorie van Toelichting en in de Memorie van Antwoord betreffende het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht heeft zich de Minister tot eenige meer algemeene uitdrukkingen en omschrijvingen bepaald, die wel het doel aangeven met deze „Volksoefeningen” beoogd, maar niet duidelijk maken, waarin zij bestaan.

De vraag werd gesteld, hoevele deelnemers zich gedurende het loopende dienstjaar voor het ontvangen van schietonderricht reeds hebben aangemeld. Ook wenschte men te weten, wie daarbij het onderwijzend personeel vormen.

Sommige leden meenden te moeten betwijfelen of de kosten van het voorbereidend militair onderricht, waarvoor op deze begrooting wederom het aanzienlijk bedrag van f 38,700 is uitgetrokken, wel opwegen tegen de uitkomsten, welke met dit onderricht worden verkregen. Tenzij de Minister hun daaromtrent bevredigende inlichtingen mocht kunnen verstrekken, zouden zij aan dezen post hun stem moeten onthouden.

Art. 22. Verhooging van bureelkosten. De aangevraagde verhooging voor bureelkosten van sommige militaire autoriteiten — een in de laatste jaren telkens terugkeerenden post, die dit jaar zelfs ruim f 2300 meer dan ten vorigen jare zal bedragen — hadden vele leden niet zonder bezorgdheid gezien. Zij merkten op, dat sommige dier verhoogingen onvolledig en andere zelfs in het geheel niet zijn toegelicht. Zoo verneemt men niet, waarom gebleken is, dat de bedragen, welke voor vergoeding voor bureelkosten worden toegekend aan den commandant van het korps genietroepen en aan de commandanten der compagnieën van de korpsen artillerie te voet, te laag zijn. En waar ten vorigen jare als reden van de verhooging der bureelkosten voor den commandant in de Stelling van Amsterdam met f 100, werd opgegeven dat in 1900 noodzakelijk ten dienste van het bureel van die autoriteit sommige kleeden, vloerzeilen en gordijnen vernieuwd zouden moeten worden, had zeker de omstandigheid, dat om geheel dezelfde reden thans wederom f 100 voor verhooging van bureelkosten van den commandant in de Stelling van Amsterdam wordt aangevraagd, nog wel eenige nadere toelichting vereischt.

Art. 23. Militaire oefeningen. Van meer dan eene zijde werd geklaagd, dat ook weer dit jaar zich feiten hebben voorgedaan, die recht geven tot de bewering, dat van de troepen te veel wordt gevergd. Voornamelijk had men hier het oog op eene oefening, die in den omtrek van Breda is gehouden. Gevraagd werd of den Minister daarvan ook iets bekend is geworden en zoo ja, of hij ook termen heeft gevonden, den betrokken bataljons-commandant voor diens ongewenscht grooten dienstijver zijne ontevredenheid te betuigen.

Enkele leden hadden vernomen, dat in het kamp de manschappen niet genoeg te eten krijgen. Waarschijnlijk is niet voldoende gelet op den hongerekkenden invloed der manoeuvres.

VIDE AFDEELING.

Ziekte en sterfte onder de militairen. Men zou gaarne, zoo mogelijk, van den Minister een vergelijkend overzicht ontvangen van het percentage van ziekte en sterfte onder de militairen en onder de ingezetenen in de onderscheidene garnizoensplaatsen.

Reserve-officieren van gezondheid. De vraag werd gesteld, hoeveel reserve-officieren van gezondheid thans aanwezig zijn.

Paardenartsen. Toen ten vorigen jare zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling der Oorlogsbegrooting er op werd aangedrongen, de oudste paardenartsen 2de klasse alvast tot paardenartsen 1ste klasse te bevorderen, heeft de Minister geantwoord dit verzoek niet bepaald te willen afwijzen, maar te meenen daaraan vooralsnog niet te moeten voldoen, vooral omdat, naar hij hoopte, het wetsontwerp op de bevordering enz. spoedig tot stand zoude komen. „Wanneer”, zoo voegde de Minister daaraan toe, „mij echter blijkt, dat daarop weining kans bestaat, dan is het niet onmogelijk, dat ik alsnog op mijne weigering terugkom”.

Sommige leden meenden den Minister hieraan te moeten herinneren, nu het zich laat aanzien, dat bij de vele werkzaamheden, die vóór de aanstaande verkiezingen de Kamer nog wachten, het bovenbedoelde wetsontwerp op de bevordering enz. in dit zittingjaar wel niet meer tot stand zal komen; zij spraken het vertrouwen uit, dat de Minister, zoodra vaststaat, dat de behandeling niet meer zal plaats vinden, tot uitbreiding van het aantal paardenartsen der 1ste klasse zal overgaan. Waar volgens het wetsontwerp de bevordering voor de paardenartsen der 2de klasse zou geschieden, zoodra zij als paardenarts gedurende tien jaren zouden hebben gediend en er thans paardenartsen der 2de klasse zijn, die meer dan 17 dienstjaren hebben, meenden zij, dat de billijkheid het nemen van een dergelijk besluit dringend vordert.

Militaire apothekers-bedienden. Naar werd medegedeeld, is door de militaire apothekers-bedienden tot den Minister het verzoek gericht te willen bevorderen, dat de hun bij de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145) toegekende graad van adjudant-onderofficier tot dien van opzichter van fortificatiën worde verhoogd. Men verzocht omtrent dit verzoek 's Ministers gevoelen te mogen vernemen.

Ziekenoppassers. Evenals ten vorigen jare werd geklaagd, dat de ziekenoppassers in de militaire hospitalen bij een al te zwaren dienst eene te geringe bezoldiging hebben en werd op verbetering van hunne vrij treurige positie aangedrongen.

Keuring van lotelingen. De reeds in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegrooting voor 1899 geuite klacht, dat de voor den dienst aangewezen lotelingen, wanneer zij bij de aflevering worden gekeurd, zich somtijds in elkaars tegenwoordigheid hebben te ontkleeden, werd thans herhaald. Men herinnerde er aan, dat toen ter tijd de Minister heeft geantwoord te zullen overwegen, in hoeverre het geopperde bezwaar ware op te heffen en heeft verklaard, dat het zijn wensch was het daarheen te leiden, dat er geene aanleiding zou kunnen bestaan voor rechtmatige grieven.

VIDE AFDEELING.

Art. 29. Aandeel in de kosten door Nederlandsch-Indië gedragen. De vraag werd gesteld, waarom bij dit artikel eene berekening, hoeveel iedere officier-leerling per hoofd kost, hoeveel van die officieren-leerlingen tot het Nederlandsch-Indische leger behooren en hoe dus het aandeel van Nederlandsch-Indië in de kosten is samengesteld, wordt gemist, terwijl bij de artt. 30, 31 en 32, ten aanzien van de cadetten en van de leerlingen van den Hoofdcursus zoodanige becijfering wordt aangetroffen.

Ook vroeg men, of het uit een oogpunt van comptabiliteit niet aanbeveling zou verdienen bij dit artikel, alsmede bij de artt. 30, 31 en 32, het aandeel, dat uit het 1ste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië

wordt betaald, niet af te trekken van het totaalbedrag der traktementen enz., maar het in de wet op de middelen op te nemen als bijdrage van Nederlandsch-Indië. Ten aanzien van het bedrag, dat door de betrekkingen der cadetten, bestemd voor den dienst hier te lande, moet worden afgedragen, wordt immers bij art. 30 reeds op deze wijze gehandeld.

Onjuiste plaatsing van cijfers in den uitgewerkten en toelichtenden staat. De opmerking werd gemaakt, dat tegenover den post: „huur van eene localiteit ten behoeve van het onderwijs in de natuurwetenschappen” op bladz. 142 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, verkeerdelijk op bladz. 143 de cijfers 2502.17 en 2175.04 zijn geplaatst, welke bij den volgenden post behooren.

Art. 31. Het zoogenaamde „baren” aan de Cadettenschool te Alkmaar. Mag men de berichten daaromtrent in de dagbladen vertrouwen, dan heeft dit jaar aan de Cadettenschool te Alkmaar het zoogenaamde „baren” plaats gehad op eene wijze, die afkeuring verdient en het naar de meening van verscheidene leden wenschelijk maakt, dat maatregelen worden genomen om voortaan dergelijke ongebondenheid te keeren.

VII DE AFDEELING.

Verbetering in de positie der Rijkswerklieden. Naar werd medegedeeld, is door het dagelijksch bestuur van den Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond tot den Minister het verzoek gericht, om eenige verbetering te brengen in de voor de Rijkswerklieden bestaande regeling van het ziekengeld en om de Rijkswerklieden te doen opnemen in het eventueel op te richten pensioenfonds voor de weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier. Waar de regeling van het ziekengeld inderdaad te wenschen overlaat, ook omdat daarbij de vraag, of de ziekte al dan niet in en door den dienst is ontstaan, te veel op den voorgrond is gesteld, en waar verder het fonds, door de Rijkswerklieden gesticht tot ondersteuning hunner weduwen en weezen, in de praktijk is gebleken op verre na niet toereikend te zijn, daar meenden enkele leden op inwilliging van het verzoek bij den Minister te moeten aandringen.

Kosteloos vervoer van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. Men bracht in herinnering, dat de quaestie der huisvesting van de werklieden der artillerie-inrichtingen, toen deze van Delft naar de Hembrug werden overgebracht, tot vele moeilijkheden aanleiding heeft gegeven, omdat het aantal te Zaandam beschikbare woningen ontoereikend was en deze quaestie blijkens de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting voor 1898, voorloopig in dien zin werd opgelost, dat een deel der werklieden te Amsterdam zoude wonen en voor Rijksrekening naar de Hembrug vervoerd en van daar teruggebracht zoude worden. Gaarne zoude men over den stand dezer aangelegenheid thans nadere inlichtingen ontvangen. Wonen er nog werklieden van de artillerie-inrichtingen te Amsterdam en zoo ja, zijn zij tot dusverre steeds kosteloos naar en van de Hembrug vervoerd en zal dit ook voortaan, zoolang zij in Amsterdam blijven wonen, geschieden?

Aanvulling van een artikel van het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen. Medegedeeld werd, dat artikel 19 van het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen, bepalende, dat de werkman en zijn wettig gezin recht hebben op vrije, militaire geneeskundige hulp, in de praktijk somtijds onvoldoende blijkt en aanvulling van deze bepaling daarom gewenscht is. Bij ongesteldheden van meer specialen aard ziet de officier van gezondheid somtijds geen kans met de hem ten dienste staande middelen den patiënt met hoop op goeden uitslag te behandelen en geeft hij daarom in overweging, de hulp van een specialiteit in te roepen. Maar deze raad kan door den werkman bijna nimmer worden opgevolgd, omdat het genoemde art. 19 hem en zijn gezin op dergelijke geneeskundige hulp geen recht geeft. Door aanvulling van het artikel in dier voege, dat het zoude luiden: „de werkman en zijn wettig gezin hebben recht op vrije, militaire en zoo noodig ook op civiele genees- en heelkundige hulp”, zouden enkele leden aan het genoemde bezwaar willen te gemoet komen.

Art. 35. Verhooging van het loon der werklieden aan 's Rijks stapelmagazijnen. Medegedeeld werd, dat het loon der werklieden aan 's Rijks stapelmagazijnen

thans op de volgende wijze is geregeld. In den aanvang bedraagt het f0,13 per uur of f7,80 per week: na drie jaren dienst wordt het verhoogd met 1 cent per uur en bedraagt dan f8,40 per week. Na wederom drie jaren wordt het loon opnieuw verhoogd met 1 cent per uur en belooft dan f9 per week, terwijl het na twaalfjarigen dienst wordt gebracht op het maximum van f9,60 per week. Naar het oordeel der leden, die deze zaak ter sprake brachten, moet zelfs dit maximum als onvoldoende worden beschouwd en behoeft het daarom geen betoog, dat de positie der werklieden, wier loon nog verre van het maximum is verwijderd, treurig is. Zij vroegen of de regeling der loonen van de bedoelde werklieden niet aan die van de werklieden aan de centrale magazijnen van kleeding zoude kunnen worden gelijkgemaakt.

Aanschaffing van geschut. Naar aanleiding van de belangrijk hogere aanvraag voor geschut, werd de vraag gesteld of over het algemeen Nederland, wat het gehalte daarvan betreft, met het buitenland kan wedijveren.

Art. 37. Onvolledigheid in den uitgewerkten en toelichtenden staat. Opgemerkt werd, dat bij dit artikel en bij de artt. 38 en 40, die alle tot belangrijk hogere bedragen dan ten vorigen jare zijn uitgetrokken, in den uitgewerkten en toelichtenden staat eene verwijzing naar de Memorie van Toelichting wordt gemist.

Art. 38. Aanmaak van nieuwe geweren. Enkele leden waren van oordeel, dat de Regeering den aanmaak van de nieuwe geweren en karabijnen, waarvoor dit jaar weder f1 500.000 werd toegestaan, vooral niet moet bespoedigen, omdat op het stuk van gewerenfabricage tegenwoordig verbeteringen en nieuwe vindingen aan de orde van den dag zijn en gewijzigde inzichten zich baan breken. Zoo wordt reeds nu in Duitschland de meening verkondigd, dat geweren van de soort, die wij ons aanschaffen, van een zoo ingewikkeld mechanisme zijn, dat zij spoedig onbruikbaar zullen worden en het daarom noodig is, iederen soldaat van twee geweren te voorzien. Verder wordt, naar deze leden meenden, naar een nieuw metaal voor de patronen gezocht. Ook worden reeds sedert eenigen tijd proeven genomen met een zelfwerkend geweer, dat 600 patronen in de minuut verschiet. Dit alles, zoo meenden deze leden, moet stemmen tot groote voorzichtigheid.

Art. 40. Verbeteringen enz. in het materieel voor het leggen van torpedo's. Men wenschte te vernemen, welke de in de Memorie van Toelichting bedoelde verbeteringen en vereenvoudigingen zijn, die in het materieel voor het leggen van torpedo's mogelijk bleken en die eene verhooging van onderdeel f van dit artikel hebben doen voorstellen. Ook zoude men, naar aanleiding van de opmerking in de Memorie van Toelichting, dat deze verbeteringen en vereenvoudigingen wellicht geheel uit de thans aangevraagde verhooging bestreden kunnen worden, omtrent de kosten daarvan gaarne op meer bepaalde wijze worden ingelicht.

VIII^{STE} AFDEELING.

Art. 46. Onderhoud van kleine kazernes. Gevraagd werd of bij het gewone onderhoud van kleine kazernes, dat naar men meende wordt uitbesteed, wel altijd de noodige zuinigheid wordt betracht. Voor eene kazerne als die te Doesburg, kwam eene som van f 900 alleen voor het verven buitengewoon hoog voor.

Art. 47. Verbetering van de kazerne te Leiden. Enkele leden betoogden, dat de inrichting van de kazerne te Leiden zeer veel te wenschen overlaat. Sommige slaaplokalen bevinden zich op de zolderverdieping, hetgeen te erger is, omdat tegen brandgevaar niet de minste voorzieningen zijn getroffen. Door twee lokalen op te trekken en een noodtrap aan te brengen zoude in dezen toestand reeds veel verbetering worden gebracht. Men achtte voorziening zoo dringend noodig, dat men den Minister in overweging gaf hetzij nog bij deze begrooting, hetzij althans bij suppletoire begrooting de daarvoor noodige gelden aan te vragen.

IX^{DE} AFDEELING.

Voeding der manschappen. Evenals ten vorigen jaren waren sommige leden van oordeel, dat de voeding der manschappen over het algemeen goed en voldoende is en meenden andere, dat in verscheidene garnizoenen de bereiding

der spijzen nog veel te wenschen overlaat. Door aanstelling van eenige meerdere geëmployeerden in de kookkunst zou hierin wellicht verbetering kunnen worden gebracht. Ook nu weer had men in het bijzonder klachten vernomen over het uit bruine boonen bestaande middageten, hetwelk wordt toe bereid met een sterk en ransig vet, dat deze spijs oneetbaar maakt en de manschappen dwingt, hongerig te blijven of zich uit eigen middelen ander voedsel aan te schaffen.

XDE AFDEELING.

Art. 60. Lotsverbetering van de mindere geëmployeerden aan de centrale magazijnen. Enkele leden verklaarden met voldoening te hebben gezien, dat de Minister maatregelen voorstelt om in de positie van de werklieden bij de centrale magazijnen van kleeding verbetering te brengen.

Art. 62. Lichtere ransels. Geklaagd werd, dat de bij ons leger gebruikte ransels te zwaar zijn; op het in gebruik nemen van lichtere ransels werd aangedrongen.

Art. 63. Keuren van leder. Opgemerkt werd, dat het keuren van leder, vooral van zoollleder, zeer moeilijk is en de met deze keuring belaste officieren daarvan niet de noodige kennis hebben. Gevraagd werd, of het niet aanbeveling zoude verdienen, hen aan de industrie-school te Enschedé een cursus in het keuren van leder te doen doorloopen.

XIDE AFDEELING.

Tijdelijk geëmployeerden aan de topografische inrichting. Medegedeeld werd, dat het personeel van de topografische inrichting uit omstreeks 80 personen bestaat, van wie ongeveer dertig eene vaste aanstelling hebben, terwijl twintig leerling zijn en de dertig overigen, hoewel zij reeds jaren lang aan de inrichting werkzaam zijn, nog steeds eene vaste aanstelling missen. De vraag werd gesteld, waarom dit laatste het geval is en of niet in dezen, voor de bedoelde personen zoo ongewenschten toestand, verandering kan worden gebracht.

Enkele leden achtten de daggelden van de tijdelijke geëmployeerden niet voldoende; er zijn onder hen personen van ongeveer 23 jaar, die slechts f 15 à f 18 per maand verdienen.

Bijdrage van Nederlandsch-Indië in de kosten der topografische inrichting. Gevraagd werd of de bijdrage van f 15 000 uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië bij wijze van abonnement wordt betaald dan wel of zij de werkelijke kosten vertegenwoordigt ten behoeve van Nederlandsch-Indië gemaakt.

XII DE AFDEELING.

Art. 67. Keuring van voor den krijgsveld dienst geschikte paarden. Tegen het verhoogen van dit artikel met een bedrag van f 17 000, ten einde in 1901 in de provinciën Gelderland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland andermaal eene keuring van voor den dienst geschikte paarden te doen plaats vinden, hadden veel leden overwegend bezwaard. Waar onder de in 1896 geschikt gekeurde paarden thans reeds zoovele mutatiën hebben plaats gehad, dat daaruit bij mobilisatie belangrijke nadeelen zonden kunnen ontstaan, is huns inziens voldoende aangetoond, dat met de bestaande regeling, die aan de ingezetenen veel last en moeite veroorzaakt, het beoogde doel niet is te bereiken. Wil men dergelijke resultaten verkrijgen, dan behoort, naar sommige leden meenden, de keuring jaarlijks te geschieden en moet van alle mutatiën in de geschikt gekeurde paarden steeds aantekening worden gehouden. De maatregel zal dan echter nog omslachtiger en duurder zijn dan thans en aan de ingezetenen nog meer last bezorgen.

Andere leden hadden tegen de voorgestelde verhooging geene bedenking. De maatregel der keuring moge niet geheel doeltreffend zijn, hij zal toch bewerken, dat in tijd van mobilisatie althans een aantal voor den dienst goedgekeurde paarden ter beschikking zullen zijn.

XVI DE AFDEELING.

Art. 100. Wapen der marechaussee. Men bracht den Minister dank voor zijne behartiging der belangen van het wapen der marechaussee en voor zijn

tegemoet komen aan verscheidene der bezwaren, genoemd in de ten vorigen jare bij het Voorloopig Verslag overgelegde afzonderlijke Nota. Evenwel werd er nogmaals op gewezen, dat het aanschaffen van paarden door de manschappen voor dezen vele ongunstige kansen blijft bieden en verstrekking van Rijkswegen daarom zeer de voorkeur zoude verdienen.

Sommige leden hadden met genoegen gezien, dat het politietoezicht in de gemeente Tilburg zal worden uitgebreid; zij waren echter van oordeel, dat eene uitbreiding met één bereden marechaussee, zooals wordt voorgesteld, geheel onvoldoende is.

Andere leden wezen er op, dat in de laatste jaren de kosten van het wapen der marechaussee in vrij belangrijke mate zijn gestegen. Nu hadden zij daartegen geen bezwaar, voor zooverre de meerdere uitgaven voor verbetering van de positie der marechaussees zijn noodig geweest, maar zij konden niet goedkeuren dat de sterkte van het wapen wordt uitgebreid, waar, zooals in verscheidene gemeenten van Friesland en Groningen, de marechaussees zonder bezwaar zouden kunnen worden gemist. Naar zij meenden, zoude bij een in te stellen onderzoek blijken, dat het wapen eerder inkrimping dan uitbreiding zoude moeten ondergaan.

Een lid deelde mede, dat in Limburg de marechaussees weinig anders doen dan exerceeren. Hij meende, dat hierin groote overdrijving heerscht en vroeg of deze moet worden geweten aan den betrokken majoor dan wel of de invloed van hoogere autoriteiten zich hier doet gevoelen.

Art. 101. Aansluiting van marechaussee-kazernes aan plaatselijke telephoonnetten. Men deelde mede, dat in onderscheidene gemeenten, o.a. Leeuwarden, 's-Hertogenbosch, Tilburg, Venlo, Roermond en Zutphen, de marechaussee-kazernes niet aan de plaatselijke telephoonnetten zijn aangesloten. Waar het in het belang der openbare veiligheid zeer noodig is, dat bij samenscholing of andere verstoring der orde de marechaussee ten spoedigste kan worden gealarmeerd en dit per telefoon op de snelste wijze kan geschieden, drong men op zoodanige aansluiting aan. De veelal matige abonnementskosten behoeven zeker geen bezwaar te zijn.

Art. 104. Verbouwing van het militair hospitaal te 's-Gravenhage. Enkele leden spraken er hunne verwondering over uit, dat burgemeester en wethouders van de gemeente 's-Gravenhage geene medewerking hebben willen verleen bij de pogingen tot het verkrijgen van de beschikking over het Proefveld of over een gedeelte gemeentegrond tusschen den Pompstationsweg en den Klatteweg, voor den bouw van een nieuw hospitaal in die gemeente. Kon niet de Regeering hier eenige pressie hebben uitgeoefend? Gaarne zoude zij daaromtrent alsnog 's Ministers antwoord vernemen.

Vele leden zagen in eene verbouwing van het militair hospitaal weinig heil; huns inziens zou het de voorkeur verdienen de bestaande gebouwen af te breken en een geheel nieuw hospitaal te stichten. Of ligt dit wellicht in de bedoeling?

Art. 105. Herstelling van de kazerne Prinsenhof te Bergen op Zoom. De vraag werd gesteld, hoeveel de herstelling van den voorgevel van de kazerne Prinsenhof te Bergen op Zoom minder zoude kosten, indien bij de restauratie alleen aan technische en niet ook aan aesthetische eischen werd voldaan.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 8sten November 1900.

GEERTSEMA.
SERET.
PIJNAPPEL.
VAN HEEMSTRA.
DE RAS.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1901.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1901, gaf in de afdelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Enkele leden waren van oordeel, dat het raadzaam zoude zijn, de verdere uitvoering van de vestingwet te schorsen. Huns inziens dwingen de gegronde aanvallen van onderscheidene deskundigen op ons geheele vestingstelsel — gewezen werd o. a. op een artikel in de *Vragen des Tijds* van de hand van den oud-Minister van Oorlog SEYFFARDT — en de vele millioenen, die aan thans onbruikbare vestingen reeds zijn verspild, tot dezen maatregel van voorzichtig beleid. Toen ten vorigen jare, bij de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer over de vestingbegrooting, de heer VAN KOL de Stelling van Amsterdam aan eene afbrekende critiek onderwierp, verklaarde de Minister, dat het hem moeilijk viel, die rede behoorlijk te beantwoorden en hij hetgeen door den genoemden afgevaardigde was medegedeeld, vóór zich zoude moeten hebben om het als het ware volzin voor volzin te kunnen beantwoorden. Men zoude het op prijs stellen van den Minister thans het bedoelde antwoord te ontvangen en dit te meer, nu na de behandeling van de loopende vestingbegrooting de Stelling van Amsterdam door een kapitein van ons leger is gekenschetst als „eene verouderde waterlinie” en eene „modderstelling”, die de vijand niet eens zoude behoeven in te nemen, daar hij haar zoude kunnen omsingelen en door uithongering of bedreiging, de te heffen oorlogsschatting voor iederen dag uitstel te zullen verhoogen, tot de overgave zoude kunnen dwingen. Ten einde verder roekeloos geld verspillen te voorkomen, behoort, naar de meening der hovenbedoelde leden, de bouw van nieuwe forten in de Stelling van Amsterdam te worden gestaakt, totdat na rijp overleg en na deskundige en veelzijdige voorlichting tusschen Regeering en Kamer omtrent een vast plan van defensie overeenstemming zoude zijn verkregen.

De mededeeling in den aanvang der Memorie van Toelichting, dat, niettegenstaande op de vestingbegrooting voor den dienst 1900 een post is uitgetrokken als 1ste termijn voor het maken van de bomvrije gebouwen c. a. in drie forten van de Stelling van Amsterdam, thans slechts voor één fort gelden voor het verder afwerken worden aangevraagd, hadden verscheidene leden met bevreemding gelezen. Van een Minister, die nog ten vorigen jare van oordeel was, dat het afwerken van de Stelling van Amsterdam met redelijken spoed moet worden voortgezet en toen verklaarde ten zeerste te betreuren, dat het voor 1899 ontworpen werkplan door de Tweede Kamer om overwegingen van financieelen aard aanzienlijk is ingekrompen, mocht zeker het thans gedane voorstel niet worden verwacht. Welk een afstand ligt er tusschen dit voorstel en 's Ministers oorspronkelijken wensch: het afwerken der stelling in vijf of zes jaren, en hoe ver staat het voorstel reeds van het voornemen om in 12 jaren de stelling te voltooien, dat bij de behandeling der vestingbegrooting voor 1899 de Minister niet wenschte te laten varen, omdat hij met het doen van voorstellen tot eene nog langzamere wijze van afwerken zijne verantwoordelijkheid „volkomen ongedekt zou achten”. Thans wil de Minister overgaan in „het langzaamst mogelijk tempo”, door hem in 1898 kortweg „den slakengang” genoemd en waartegen hij toen de Kamer zoo ernstig heeft meenen te moeten waarschuwen.

Vanwaar, zoo vroegen de bedoelde leden, dit verschijnsel, dat een voorstel om tot de afwerking van slechts één fort zich te bepalen van denzelfden Mi-

nister uitgaat, die toen hem bij de vestingbegrooting voor 1899 een gedeelte van het aangevraagde bedrag werd toegestaan, voldoende slechts om één fort af te werken, verklaarde daarmee slechts genoeg te zullen nemen, omdat vroeger gesproken woorden hem bonden. Te meer nog achtten zij de gevolgde gedragslijn vreemd, omdat er, den loop van zaken ten vorigen jare in aanmerking genomen, niets onverwachts in ware gelegen geweest, indien voor het maken van bomvrije gebouwen in drie fortten gelden waren aangevraagd. In de Memorie van Toelichting wordt van den ommekeer in 's Ministers opvattingen de verklaring niet gegeven. Slechts blijkt daaruit, dat, mede met het oog op het eindcijfer van het ontwerp Oorlogsbegrooting, het eindcijfer van de ontworpen vestingbegrooting zoodanig is bepaald, dat de uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel niet hooger zouden zijn dan ten vorigen jare en schijnt het dus, dat de Minister, die bij de openbare beraadslaging over de vestingbegrooting voor 1898 verklaarde dat 's lands verdediging bij hem het zwaarst moest wegen, thans door het gewicht van het eindcijfer eener vorige begrooting zijne overtuiging liet bepalen.

Waar de Minister door zijn voorstel als het ware te kennen geeft, dat er aan het spoedig gereed komen der Stelling van Amsterdam niet zoo heel veel gelegen is, vond men voor zijne handelwijze ten slotte geen andere verklaring, dan dat voortgezette overweging bij hem twijfel heeft doen rijzen aan het nut van deze stelling en aan de mogelijkheid, haar na voltooiing met kans op goeden uitslag te verdedigen.

Naar men meende, zijn er van de 310 in de Stelling van Amsterdam benooidige kanonnen van 6,5 cM. thans slechts twaalf voorhanden. Men vroeg of dit juist is en zoo neen, hoeveel kanonnen van dit kaliber dan in de genoemde stelling in gereedheid zijn.

Naar een lid mededeelde, zijn door ingezetenen uit eene gemeente bezwaren tegen het aanleggen van een sectorpark ingebracht. Men verzocht daaromtrent eenige inlichtingen.

In de Memorie van Antwoord betreffende de vestingbegrooting voor 1899 heeft de Minister medegedeeld, dat met het bestuur der gemeente Ter Neuzen in overleg was getreden omtrent de inkrimping van de vestingwerken aldaar tot eene op zichzelf verdedigbare afzonderlijke kustbatterij, bij welk overleg was uitgegaan van het beginsel, dat de kosten van het bouwen van bedoelde batterij door de gemeente zouden moeten worden betaald, in ruil voor de vestinggronden, die na dien bouw door den Staat niet meer noodig zouden zijn. Men verzocht te vernemen, hoe thans de stand van deze aangelegenheid is en zoude op nadere inlichtingen te meer prijs stellen, nu blijkens de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot nadere verhooging van hoofdstuk VI der Staatsbegrooting voor 1900, de Westerschelde niet zal behoreen tot de toegangen van uit zee, die met steun der marine verdedigd zullen worden en de vestingwerken van Ter Neuzen dientengevolge vrijwel alle beteekenis verliezen.

Artt. 2, 3 en 6. Gevraagd werd, welke de verbeteringen van ondergeschikt belang aan inundatiemiddelen en aan verschillende werken zijn, die uit de op deze artikelen uitgetrokken sommen zullen worden betaald en in welke stellingen deze verbeteringen zouden worden aangebracht.

Art. 5. Waar vaststaat, dat de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak niet meer voldoet aan de eischen des tijds, achte men het aanbrengen van verbeteringen aan deze stelling nutteloos. Gevraagd werd, welke verbeteringen zouden worden aangebracht.

Art. 7. Men vroeg voor welke verdedigingsstellingen het bedrag van f 20.800 voor aanschaffing van genie-materieel en voor het doen van kleine voorzieningen aan genie-materieel wordt aangevraagd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 8sten November 1900.

GEERTSEMA.
SERET.
PIJNAPPEL.
VAN HEEMSTRA.
DE RAS.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1901.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van het Voorloopig Verslag, dat nopens het in de afdelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal gehouden onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1901, door de daartoe benoemde Commissie van Rapporteurs werd uitgebracht op 8 November 1900, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen.

Bij de algemeene beraadslagingen in de Tweede Kamer over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898, had de ondergeteekende de eer in zijne op 18 December 1897 gehouden rede o. m. het navolgende mede te deelen ¹⁾.

„Maar wat wij, Vertegenwoordiging en Regeering, wèl kunnen, dat is een leger scheppen en onderhouden van zoodanige sterkte en geoefendheid, dat wij in staat zijn de verplichtingen na te komen, welke ons bij een Europeeschen oorlog kunnen opgelegd worden als neutrale staat.

„Als wij eenmaal zulk een leger hebben, dat dus niet alleen ons zelve maar ook aan vreemde Mogendheden het noodige vertrouwen inboezemt, dan zal in 9 van de 10 gevallen Nederland buiten de oorlogen kunnen blijven, welke de ons omringende landen met elkander zullen gelieven te voeren. *Zoodanig leger te scheppen, is het eerste gedeelte niet alleen, maar ik voeg er met nadruk bij, ook verreweg het belangrijkste gedeelte van mijn program.*

„Ik zeide zoeven: in 9 van 10 gevallen, want er is een 10de geval. Het kan namelijk gebeuren, dat onze maatregelen bij het doen eerbiedigen van onze neutraliteit ons in conflict brengen met eene der strijdvoerende partijen; ook is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat een vreemde Mogendheid ons een eisch stelt of maatregelen neemt, dien wij niet kunnen inwilligen of die wij niet mogen toestaan, zonder onze waardigheid prijs te geven of onze onafhankelijkheid in de waagschaal te stellen.

„Ontbrandt zulk een oorlog met eene Mogendheid, die over geen grootere strijdkrachten beschikt dan wij, dan is nog het leger, dat ik zoeven bedoelde, voldoende; ook zelfs nog wanneer de oorlog ontstaat met een veel grootere Mogendheid, maar die, omdat een groot deel van hare strijdkrachten elders wordt vereischt, slechts een klein gedeelte daarvan kan afzonderen voor den strijd tegen ons. Maar mocht die Mogendheid groot zijn en beschikken over al hare middelen, dan zeer zeker, zou dat leger alleen niet voldoende zijn. Den strijd dan aan te nemen, in het open veld, om daar eene beslissing te verkrijgen, zou een hoogst gewaagde zaak zijn. Dan rest ons niet anders dan tijd winnen.

„„Een krijgsman wint genoeg, al wint hij niet dan tijd”, is onder die omstandigheden van toepassing.

„In dien te winnen tijd kan het mogelijk zijn, dat de omstandigheden in ons voordeel veranderen; dat in de Europeesche politiek veranderingen ontstaan,

¹⁾ *Handelingen van de Tweede Kamer 1897—1898, bladz. 590, kolom 1, regel 11 van boven.*

die ten onzen gunste zijn; en wij zijn dus verplicht om maatregelen te nemen, waardoor die tijdwinst te verkrijgen zal zijn.

„Ik zal er niet lang over behoeven uit te weiden om te doen begrijpen, dat ik de gedachten der Kamer wil brengen naar de Stelling van Amsterdam; dat ik voor die Stelling bijzonder veel gevoel, zal niemand verwonderen, die wil bedenken dat ik daarvan de laatste drie jaren commandant geweest ben.

„De wijze waarop die Stelling ingericht behoort te worden, is een militair vraagstuk.

„Het antwoord op die vraag heb ik trachten te geven in de Memorie van Beantwoording bij de vestingbegroting; *maar de vraag of die Stelling noodig is, en, nu zij eenmaal bestaat, met groote kracht en voortvarendheid moet afgevoerd worden, dan wel in een bedaard tempo, is eene publieke vraag; op die vraag heb ik mijn antwoord gegeven in de cijfers van de begroting.*

„Mag ik er met een enkel woord op wijzen, dat in die begroting pl. m. f 1,028,000 is uitgetrokken om aan de Stelling van Amsterdam te verwerken; maar de Kamer weet evengoed als ik, dat van die som niet minder dan f 1,003,000 reeds gebonden is door het votum van het vorige jaar. Er staat dus van mij op die begroting niet meer dan f 25,000 of, met inbegrip van de verhooging, die daarbij ten slotte voorgesteld is, namelijk voor de watervoorziening te Amsterdam, f 55,000.

„*Nu is het tweede gedeelte van mijn programma, dat wij in elk geval aan die Stelling gestadig zullen voortwerken, maar daarbij rekening zullen houden met de geldmiddelen van den Staat.*

„Reeds uit het feit, dat thans f 25,000 op de begroting staan en uit de berekening, welke mijn ambtsvoorganger verleden jaar heeft overgelegd, dat aan die Stelling zullen moeten verwerkt worden f 10,200,000 in 6 jaren, zoodat hij gemiddeld per jaar 17 ton aan de Stelling moest besteden, blijkt dat, naar mijne opvatting, de urgentie niet zoo groot is, dat men *à tout prix*, in weerwil van den toestand van onze geldmiddelen, de Stelling in den kortst mogelijken tijd zou moeten afwerken.

„Niemand zal het ondertusschen verwonderen, dat mijne vorige betrekking nog eenigszins nawerkt op mijne tegenwoordige. Ik wil dan ook gaarne erkennen, dat, *wanneer er een modus kan worden gevonden om de Stelling af te werken in betrekkelijk korten tijd, bijv. in 5 of 6 jaren, maar de vereischte uitgaven over een groot aantal, bijv. 25 jaren, te verdeelen, mij dat uiterst welkom zoude zijn.*”

De ondergeteekende heeft zich veroorloofd, in bovenstaand uittreksel zijner rede eenige volzinnen te cursiveeren, die, naar zijne meening, een volledig antwoord geven op de vragen van verscheidene leden, uitgedrukt in de 3de, 4de en 5de zinsnede van het Voorloopig Verslag.

Over de legerwetten is in de Tweede Kamer reeds een Eindverslag uitgebracht; omtrent het eerste gedeelte van zijn programma zal dus, naar de ondergeteekende zich vleit, weldra een beslissing genomen worden.

Zijne meening omtrent de Stelling van Amsterdam is volkomen onveranderd gebleven. Hij hecht nog zeer veel waarde aan die Stelling en blijft overtuigd van de mogelijkheid om haar, na de voltooiing, met kans op goeden uitslag te verdedigen; niettemin heeft hij zich genoopt geacht — nu hij er nog niet in geslaagd is, den hierboven bedoelden *modus* tot stand te brengen — een betrekkelijk gering bedrag voor de afwerking van die Stelling te vragen.

Naar aanleiding van de zienswijze van enkele leden, neergelegd in de tweede zinsnede van het Voorloopig Verslag, en van de aldaar gedane vragen, neemt de ondergeteekende de vrijheid beleefdelijk te verwijzen naar de geheime nota, door hem aan den Voorzitter van de Tweede Kamer toegezonden bij Kabinets-schrijven van 15 Mei 1900, Litt. C 26.

Daar zullen die leden het antwoord kunnen vinden op de rede door den heer VAN KOL gehouden bij de openbare beraadslagingen in de Tweede Kamer over de vestingbegroting voor het dienstjaar 1900, althans voor zoover die rede niet reeds door den ondergeteekende in de zitting van 20 December 1899 mocht zijn beantwoord.

Ten opzichte van het vraagstuk van de approviandeering der Stelling, en van de voorziening in de behoeften aan graan en aan steenkolen, hoopt de ondergeteekende in staat te zijn, desgewenscht bij de openbare beraadslagingen nadere mededeelingen te doen.

Ter beantwoording van de vraag betreffende het aantal kanonnen van 6 c.M., in de Stelling van Amsterdam aanwezig, kan worden medegedeeld, dat de toestand op December a.s. vermoedelijk zal zijn als volgt:

Voorhanden:

1°. In de Stelling van Amsterdam met inbegrip van enkele kanonnen, welke tijdelijk ter herstelling of om als model te dienen in de Artillerie-inrichtingen, dan wel voor oefening van den troep in de legerplaats bij Oldebroek aanwezig zijn	35
2°. Bij de Artillerie-inrichtingen	18
Totaal voorhanden	53

In bewerking:

Bij de Geschutgieterij	97
----------------------------------	----

Van dit laatste aantal is de bewerking van 25 kanonnen van 6 c.M. bereids zoover gevorderd, dat zij omstreeks 1 Januari 1901 aan de schietproef kunnen worden onderworpen.

Naar aanleiding van de, door het gemeentebestuur van Zaandam en door de Kamer van Koophandel en Fabrieken aldaar, ingebrachte bezwaren tegen de oprichting van een sectorpark aan de Voor-Zaan wordt onderzocht, in hoeverre aan die bezwaren kan worden te gemoet gekomen door voor bedoelde oprichting een ander terrein te kiezen dan daarvoor oorspronkelijk is aangegeven.

Alhoewel de Westerschelde niet behoort tot de toegangen van uit zee, die, in tijd van oorlog, met steun van de marine verdedigd zullen worden, kunnen de vestingwerken van Terneuzen en Ellewoutsdijk goede diensten bewijzen, in geval eene gewapende handhaving van onze neutraliteit noodig mocht worden. Tot dit doel blijven die vestingwerken van beteekenis, om met op de Westerschelde te stationneeren vaartuigen van de voor de landsverdediging noodig geachte vloot samen te werken.

Eene wijziging van de vestingwerken van Terneuzen is voor genoemd doel vooralsnog niet noodig; de ondergeteekende is evenwel bereid daartoe ten behoeve van de betrokken gemeente zijne medewerking te verleenen.

Omtrent de inkrimping van die vestingwerken tot eene op zich zelf verdedigbare afzonderlijke kustbatterij werd een ontwerp opgemaakt en daarna met het bestuur van de gemeente Terneuzen in overleg getreden voor eene regeling van de verdeeling der kosten, aan bedoelde wijziging verbonden.

Nadat de militaire landsgronden c. a. ter plaatse door eene commissie waren geschat, heeft de gemeenteraad van Terneuzen zich bereid verklaard, in de kosten van eene wijziging van de vestingwerken aldaar bij te dragen voor eene som, die — met de kosten van slechting als anderszins — volkomen zal worden gedekt door de waarde van de door de gemeente in eigendom te verkrijgen terreinen. Die som zou bedragen ruim het $\frac{2}{5}$ gedeelte van de voor de wijziging op f 200 000 geraamde kosten.

In verband met het groote bedrag dat dientengevolge, ten behoeve van die wijziging, ten laste van den Staat zou moeten worden gebracht, heeft de ondergeteekende aan het bestuur van de gemeente Terneuzen doen kennen, dat door hem van eene inkrimping van de vestingwerken aldaar tot eene afzonderlijke verdedigbare kustbatterij wordt afgezien.

Ingevolge een nader verzoek van genoemd gemeentebestuur zijn echter de onderhandelingen betreffende de bedoelde wijziging thans weder hervat.

Artt. 2, 3 en 6. In de onderwerpelijke ontwerp-vestingbegrooting zijn, onder de artikelen 2, 3 en 6, de linie en stellingen vermeld waarin de verbeteringen van ondergeschikt belang zouden worden aangebracht.

Het, op art. 2, voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie uitgetrokken bedrag van f 30,200 is bestemd voor het verbeteren van inundatiemiddelen te Honswijk en van de uitwateringssluizen van de polders Rhenoy en Beest, ten behoeve van het inlaten van inundatiewater; voor de uitvoering van verbeteringen ten behoeve van den aanleg van tusschenbatterijen; voor het wijzigen

van aardwerken in verband met de herziene bewapening en de opstelling van snelvuurgeschut; voor het verharden van wegen; het aanleggen van zanddepots voor scherfvrije schuilplaatsen in gedekte gemeenschapswegen en voor drinkwatervoorziening in de verdedigingswerken.

Zooals reeds in de Memorie van Toelichting van de onderwerpelijke ontwerpvestingbegrooting is medegedeeld, is voor het voortzetten van de werkzaamheden voor de te maken gedekte opstellingen voor de afstandsmeting en voor de verbetering van open kustbatterijen in de Stelling van Den Helder *f* 29 500 uitgetrokken. De *f* 1400, die bovendien op art. 3 worden aangevraagd, zijn bestemd voor verbetering van schietgatblinden in het fort op de HarsSENS.

De in art 6, voor verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet, opgenomen post van *f* 500, is bestemd voor het verbeteren van geschut-emplacementen in de vesting Hellevoetsluis en in de werken op den Penscherdijk en op den Noorddijk.

Art. 5. De in artikel 5 uitgetrokken post zal worden besteed voor het aanbrengen van verbeteringen in lokalen van het fort Prins Frederik. Aan de overige werken in de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak zullen voorshands geene verbeteringen worden aangebracht.

Art. 7. Het bedrag van *f* 20 800 voor aanschaffing van genie-materieel en voor het doen van kleine voorzieningen aan genie-materieel wordt aangevraagd voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de Stelling van den Helder en de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet (fort aan den Hoek van Holland).

's Gravenhage, 23 November 1900.

De Minister van Oorlog.
ELAND.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1901

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901, en ter beantwoording van de daarin gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer, het navolgende mede te deelen.

Eindcijfer. Erkennende, dat het juister is, om, bij vergelijking van de eindcijfers der begrotingen van het loopende en het aanstaande dienstjaar, de suppletoire begrotingen buiten rekening te laten, en onder beleefde verwijzing overigens naar de Memorie van Toelichting, betreffende de ontwerp-begroting voor 1901, heeft de ondergeteekende de eer, voor zooveel de VIIde en de VIIIste afdeelingen dier ontwerp-begroting betreft, alsnog het navolgende in het midden te brengen.

De hoogere raming voor de VIIde afdeeling wordt gedeeltelijk veroorzaakt door de omstandigheid dat, in het jaar 1900, de uitgaven voor aanschaffing van brandstoffen, voor verlichting en duinwater, voor bureelgelden en voor aanschaffing van andere benodigdheden, aangetoond hebben, dat de daarvoor voor dat jaar uitgetrokken bedragen te laag zijn geraamd.

Voorts dient in het oog te worden gehouden, dat het in art. 37 begrepen bedrag voor aanschaffing van snelvuurkanonnen van 15 c.M. L/24 voor het fort bij Velsen eene uitgave voor eens is, en dat de som, bestemd voor aanschaffing van een gedeelte der voor die vuurmonden bestemde munitie, eene afloopende verhooging vormt. Hetzelfde geldt, ofschoon zij wellichtgedurende eenige jaren noodig zal blijken, van de aanvraag voor benodigdheden tot aanvulling van den voorraad materialen.

Ook behoort in aanmerking genomen te worden dat het groote patronen-verbruik, als gevolg van de zeer vermeerderde gelegenheid tot oefening in het schieten en van den steun, die door het verstrekken van patronen, aan het houden van wedstrijden in het schieten gegeven wordt, niet alleen vereischt de aanschaffing van eene grootere hoeveelheid hulzen, kogels en andere samenstellende deelen, doch ook eene grootere jaarlijksche productie, met de daaraan verbonden uitgaven onvermijdelijk maakt.

Verder vermeent de ondergeteekende, korthedshalve te mogen verwijzen naar zijne mededeeling, hierachter naar aanleiding van eene vraag ad art. 40 vermeld.

Ten aanzien van de hoogere raming van de VIIIste afdeeling, wenscht de ondergeteekende hier nogmaals uitdrukkelijk de aandacht te vestigen op het gestelde op bladz. 27 van de Memorie van Toelichting, alwaar door hem is uiteengezet, dat het noodig voorkwam, de kosten van belangrijke wijzigingen en vernieuwingen, die wel is waar, ieder op zich zelve beschouwd, niet tot de jaarlijksche onderhoudsuitgaven behooren, maar waarvoor toch telken jare een zeker bedrag blijkt noodig te zijn, onder de *gewone* uitgaven te rangschikken.

Dientengevolge moest de VIIIste afdeeling *f* 59 365 hooger worden geraamd dan voor 1900 werd toegestaan, waartegenover echter staat eene lagere raming van de onderdeelen A (Dienst der Genie) en C (Artillerie-inrichtingen en Artillerie-schietschool) der XVIIde afdeeling met *f* 54 710. Het bedrag van *f* 4655 dat alzoo voor gewone en buitengewone uitgaven te zamen meer blijkt noodig te zijn, is een gevolg van de hoogere raming der uitgaven voor de artt. 54 en 109.

De ondergeteekende is voorts genoopt geworden nog eenige veranderingen in de ontwerp-begrooting aan te brengen, welke hierna zullen worden toegelicht en in de hiernevensgaande Nota van Wijzigingen zijn opgenomen.

Het eindcijfer der begrooting voor 1901 is daardoor gestegen tot *f* 22 935 915,40.

Verkorting van eerste-oefeningstijd. De ondergeteekende is gaarne bereid om te zijner tijd de meest volledige inlichtingen betreffende de geoefendheid van de miliciens der lichte van 1900 te verstrekken; tegen de overlegging in originali van die rapporten bestaat bij hem evenwel ook thans hetzelfde bezwaar als het vorige jaar.

De vraag van enkele leden, of de thans voor de verkorte eerste-oefening aangewezen tijd van Maart tot en met October daarvoor wel de meest geschikte is en of het niet de voorkeur zou verdienen van Mei tot en met December de oefening te doen plaats vinden, is reeds uitvoerig beantwoord in de Memorie van Antwoord, ingezonden bij den brief van 15 September 1900 (Gedrukte Stukken 1899—1900—55, n°. 9), op bladz. 13, ad art. 112. Om niet in herhaling te treden moge het den ondergeteekende geoorloofd zijn thans te volstaan met verwijzing naar dat antwoord.

Afschaffing der dienstvervang. Met betrekking tot de thans herhaalde vraag, of men reeds kunnen bemerken dat de meer ontwikkelde elementen, die ten gevolge van de afschaffing der bevoegdheid tot dienstvervang in het leger zijn opgenomen, tot verheffing van het peil van den troep bijdroeg, heeft ondergeteekende de noodige inlichtingen van de inspecteurs verkregen.

Daaruit is gebleken, dat die invloed over het geheel nog weinig merkbaar is geworden, hetgeen eensdeels hieraan is toe te schrijven, dat de persoonlijke dienstplicht nog niet met zijn volle vermogen werkt, en ten andere om redenen van zeer uiteenlopenden aard, verschillende naar het wapen of onderdeel van een wapen.

De verandering zal hoogstwaarschijnlijk geleidelijk plaats hebben, en ook daardoor minder in het oog vallen. Intusschen, waar het aantal ontwikkelden sedert de afschaffing der dienstvervang belangrijk is vermeerderd, zooals bij de telegraafcompagnie en het korps genietroepen, daar wordt hun invloed ten goede werkelijk eenigszins waarneembaar genoemd, terwijl de inspecteur der artillerie, sprekende van het bereden gedeelte van het wapen, zegt, dat de afschaffing van de dienstvervang, zoover er thans over te oordeelen valt, wel heeft bijgedragen tot verheffing van het peil van den troep.

Militaire Pensioenraad. Ongetwijfeld is de wijze waarop de Militaire Pensioenraad de wettelijke bepalingen, betreffende het toekennen van pensioenen toepast, minder mild en minder in het belang der individuen, dan de wijze waarop dit vóór de instelling van genoemd College plaats had, en dientengevolge zijn dan ook herhaaldelijk door de betrokkenen ernstige klachten ingebracht; voor het groote meerendeel zijn de bezwaren tegen de genomen beslissingen evenwel door den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van van bestuur, ongegrond bevonden.

Door de thans bij de Staten-Generaal in overweging zijnde ontwerpen tot herziening van de pensioensbepalingen voor zee- en landmacht, zullen, zooals de ondergeteekende hoopt, de bezwaren, welke grootendeels het gevolg zijn van het verouderde en gebrekkige in de ter zake dienende wetten van 1851, worden weggenomen. Hij kan evenwel niet inzien, dat, zooals in het Voorloopig Verslag wordt ondersteld, die wetsontwerpen in dit zittingjaar waarschijnlijk niet meer in openbare behandeling zullen kunnen komen. Zijnerzijds is aan het beantwoorden van het desbetreffend Voorloopig Verslag, onmiddellijk na de ontvangst de hand geslagen en hij vertrouwt, dat de Memorie van Antwoord, waaromtrent nog eenig overleg met zijn ambtgenoot van Marine noodig is, vóór het bijeenkomen van de Kamer in 1901 zal gereed komen.

Hij vermeent dus, dat er voor hem alle aanleiding bestaat om aan te nemen, dat de bedoelde wetsontwerpen, na de behandeling van de voordrachten betreffende de reorganisatie van onze levende strijdkrachten, alsnog zullen kunnen worden afgedaan; en onder die omstandigheden is, uit den aard der zaak, van hem geen nadere voordracht voor het tot stand brengen van eene *gedeeltelijke* herziening der bestaande wetsbepalingen op de pensioenen, als in het Voorloopig verslag bedoeld, te wachten.

Dienstweigering. De beweringen van enkele leden, die afkeurden dat de miliciens DE BRUIN, na eenmaal zijn straf te hebben ondergaan, wederom is vervolgd en veroordeeld, zijn, naar de meening van den ondergeteekende, door andere leden op afdoende wijze wederlegd.

Dat het in theorie aan bedenking onderhevig kan zijn, dat iemand, die uit vermeend plichtbesef de wet overtreedt, daarvoor gestraft wordt en als martelaar die straf draagt, moge waar zijn, een afdoend middel daartegen, hetwelk niet tot andere bezwaren aanleiding geeft, is, naar het gevoelen van den ondergeteekende, bezwaarlijk te vinden.

Wat de ten deze door sommige leden voorgestelde middelen betreft, zij opgemerkt, dat de Militiewet niet toelaat op grond van gemoedsbezwaren vrijstelling van den dienst te verleenen en dat het bereids is voorgekomen, dat aan een dienstweigeraar, die daarvoor in de termen viel, gratie is verleend van de hem opgelegde straf en hij met een dienst is belast, waartegen hij geen bezwaar had.

Verkoop van sterken drank in cantines en op marsch. De ondergeteekende is, op de daarvoor meermalen aangevoerde gronden, van meening, dat het niet gewenscht is drankverkoop in de cantines te verbieden.

Ten aanzien van het verkoopen van sterken drank aan militairen op marsch, moge het volgende dienen.

Het is bij de korpsen verboden, dat particuliere personen, bij oefeningen, marschen, enz., sterken drank te koop aanbieden.

De troepen worden op marsch niet meer als vroeger, vergezeld door vrouwen van militairen, met officieele vergunning om drank te verkoopen. Wel wordt bij verschillende korpsen, wanneer daartoe naar het oordeel van den betrokken commandeerenden officier aanleiding bestaat, door de zorg van de cantines, tijdens de rust van eene oefening of van eenen marsch, het een en ander verkrijgbaar gesteld, maar geen sterke drank.

De ondergeteekende acht het dan ook niet noodig zijnerzijds nopens deze aangelegenheid verdere bepalingen vast te stellen.

Herziening der militaire rechtspleging. Met betrekking tot het betoog, dat de militaire rechtspleging dringend herziening eischt, meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met te verwijzen naar hetgeen, ten aanzien van dit onderwerp, door de Regeering is te kennen gegeven in de Memorie van Antwoord, op het Voorloopig Verslag betreffende het 1ste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901.

Houden van godsdienstoefening. Ten aanzien van het houden van godsdienstoefeningen in het kamp te Milligen zijn wel besprekingen gevoerd, maar eene regeling is nog niet tot stand gekomen.

Met betrekking tot de vraag of de militaire autoriteiten tegenover geestelijken en predikanten, die de militairen hunner gezindten wenschen te bezoeken, op tegemoetkomende wijze plegen te handelen, moet de ondergeteekende het antwoord schuldig blijven; dat het tegendeel het geval zou zijn, is hem ondertussen nimmer gebleken.

Uniformveranderingen. De ondergeteekende geeft gaarne de verzekering, dat door hem met uniformveranderingen zooveel mogelijk matiging zal worden betracht.

Tot de invoering van eene gewijzigde uniform zal niet worden overgegaan, indien het niet vaststaat, dat daardoor aanmerkelijke vereenvoudiging en verbetering van de kleeding en tevens eene belangrijke kostenbesparing zullen worden verkregen.

Werking der Militiewet. De bewering van sommige leden, als zou de werking der Militiewet in haar tegenwoordigen vorm dezen zeer ongewenschten toestand in het leven roepen, dat op de minvermogenden de zwaarste en meest langdurige

militieplichten drukken, kan door den ondergeteekende niet worden toegegeven.

Daarbij wordt vooropgesteld, dat de meer vermogenden, ten gevolge van hunne maatschappelijke positie, de gelegenheid hebben tot het reservekader toe te treden of, hetzij door deelneming aan het voorbereidend militair onderwijs, hetzij op andere wijze, zich de militaire bekwaamheid te verschaffen noodig om het examen af te leggen, dat hun ingevolge de bepaling van de tweede zinsnede van art. 120 der Militiewet het recht geeft, zooveel mogelijk bij het korps en in het garnizoen hunner keuze te worden ingedeeld.

Over het hoofd wordt gezien, vooreerst dat de kaderreservisten, hoewel zij tot de verstandelijk meest ontwikkelde jongelieden behooren, daarom nog niet altijd onder de meervermogenden kunnen worden gerekend; ten andere, dat het voorbereidend militair onderricht kosteloos wordt gegeven en voor iedereen de gelegenheid openstaat aan die oefening deel te nemen, zoodat van hen, die door het bijwonen daarvan of op andere wijze zich de evenvermelde militaire bekwaamheid hebben weten te verschaffen, velen, zoo niet de meesten, uit de lagere standen voortkomen; eindelijk, dat, wegens de geringe getalsterkte van de telken jare toegelaten kaderreservisten — van wie, naar de bestaande verhouding tusschen lotelingen en vrijgelotenen, voorzeker meer dan de helft van den dienst bij de militie zou zijn vrijgekomen — het instituut van het reservekader op de werking van de Militiewet geen noemenswaardige invloed uitoefent.

De zaak zou — volgens de leden die zich, blijkens het Verslag in dien geest uitlieten — hierop neerkomen, dat de meergegoeden in den regel geplaatst worden bij de korpsen, welke uit hoofde van dienst en dienstdag de meest verkieselijke zijn, en de miliciens uit de lagere standen bij de overige wapens, dat zijn de bereden wapens, hebben te dienen, hetgeen te eerder nog het geval moet zijn, nu plaatsvervangers en nummerververselaars, die bij de bereden korpsen plachten te worden ingedeeld, niet meer voorkomen en de door deze personen anders in te nemen plaatsen door miliciens moeten worden bezet, hetgeen tot resultaat heeft, dat sommigen dezer miliciens thans een dienst van ruim 20 maanden te vervullen hebben.

Uit hetgeen de ondergeteekende zoeven opmerkte moge het duidelijk zijn geworden, dat het beweerde feit — aangenomen dat het bestaat — zijn oorzaak niet kan vinden in een denkbeeldig privilege van de meervermogenden.

Maar de ondergeteekende gaat verder en meent recht te hebben om de juistheid van het feit in twijfel te trekken en wel om de volgende redenen. Uit de onderstaande opgaaf blijkt hoeveel lotelingen voor de lichte van 1900 bij de bereden korpsen moesten worden ingedeeld en tevens hoeveel verzoeken voor lotelingen van die lichte tot hem, Minister, zijn gericht om plaatsing bij die korpsen.

Opgaaf betrekkelijk indeeling bij de bereden korpsen van lotelingen der lichte van 1900.

Cavalerie. Moeten worden ingedeeld in de provincie Noordholland 110, Zuidholland 75, Gelderland 60, Utrecht 40, Overijssel 42, Groningen 43, Drenthe 30, Friesland 45, Noordbrabant 25, Zeeland 5, Limburg 22, totaal 497. Ingekomen verzoeken om indeeling in de provincie Noordholland 47, Zuidholland 55, Gelderland 63, Utrecht 29, Overijssel 13, Groningen 5, Drenthe 5, Friesland 24, Noordbrabant 22, Zeeland 1, Limburg 12, totaal 276.

Veldartillerie. Moeten worden ingedeeld in de provincie Noordholland 100, Zuidholland 143, Gelderland 60, Utrecht 30, Overijssel 40, Groningen 50, Drenthe 10, Friesland 45, Noordbrabant 110, Zeeland 50, Limburg 45, totaal 683. Ingekomen verzoeken om indeeling in de provincie Noordholland 18, Zuidholland 16, Gelderland 19, Utrecht 10, Overijssel 1, Groningen 6, Drenthe 1, Friesland 5, Noordbrabant 14, Zeeland 6, Limburg 2, totaal 98.

Rijdende artillerie. Moeten worden ingedeeld in de provincie Noordholland 8, Zuidholland 2, Gelderland 50, Overijssel 10, totaal 70. Ingekomen verzoeken om indeeling in de provincie Noordholland 8, Zuidholland 2, Gelderland 27, Overijssel 3, totaal 40.

Uit die opgaaf kan al dadelijk worden afgeleid, dat de bereden korpsen in het algemeen niet zijn aan te merken als die welke „uit hoofde van dienst en dienstdag” de minst verkieselijke zouden zijn.

Maar er komt nog bij dat, behalve aan den Minister van Oorlog, vele verzoeken tot plaatsing bij een bereden korps, aan de provinciale-adjudanten zijn gedaan, zoodat bijv. de provinciale-adjutant in Noordholland, welke provincie het grootste aantal manschappen aan de bereden korpsen levert, in zijn verslag betrekkelijk den afloop der lichting kon schrijven: „Voor indeeling bij de bereden korpsen hebben zich een voldoende getal lotelingen aangemeld, zoodat het voltallig maken van het aandeel van die korpsen, niettegenstaande de werkelijke dienst daarbij langer duurt, geen moeilijkheden opleverde”.

Alles bijeengenomen, gelooft de ondergeteekende, dat zeer weinig lotelingen aan de bereden korpsen toegewezen worden, die daartoe geen aanvraag hadden gedaan.

De mededeeling, dat sommigen van de lotelingen bij de bereden korpsen ingedeeld, thans een dienst hebben te vervullen van ruim 20 maanden, is juist. Dit had plaats bij de bereden artillerie. Te dezer zake zijn echter door den ondergeteekende reeds bevelen gegeven om voortaan de lotelingen van deze korpsen niet langer dan 18 maanden onder de wapenen te houden.

Met betrekking op het reeds menigmaal en laatstelijk in het Voorloopig Verslag betreffende het wetsontwerp tot regeling van de samenstelling der landmacht besproken denkbeeld, om de onbemiddelde ouders der miliciens van Staatswege vergoeding toe te kennen, thans door enkele leden opnieuw te berde gebracht, op grond, dat de last van den militairen dienst voornamelijk drukt op deze ouders, meent de ondergeteekende, na hetgeen dienaangaande is gezegd onder § 3 van de Memorie van Antwoord op bedoeld Verslag, ditmaal te kunnen volstaan met tweeërlei opmerking. Eerstens, dat het, zooals ook bij de toepassing van dergelijken maatregel in een naburig Rijk is gebleken, moeilijk valt een geschikt criterium aan te wijzen voor onbemiddelde ouders; tweedens, dat hij van meening is, gelijk hij onder § 5 van evenvermeld antwoord heeft verklaard, dat de persoonlijke dienstplicht stellig niet zwaarder drukt op de handwerkers dan op de meergegoeden, en dat door hetgeen onder nevensvermeld opschrift in het Verslag werd aangevoerd, geenszins het tegendeel bewezen is.

ARTIKELN.

ISTE AFDEELING.

Art. 2. Verhooging van het artikel. Ten gevolge van onderscheiden veranderingen, sedert het opmaken der begrooting voorgevallen onder de officieren, werkzaam gesteld bij het Departement, is het bedrag van f 4200, in de 3de en in de 5de binnenkolom, op bladz. 4 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, vermeld als het totaal van de aan die officieren toekomende toelagen, ontoreikend geworden.

De som van die toelagen is thans f 4300.

Dientengevolge zal het eindcijfer van het artikel mede met f 100 dienen te worden verhoogd en wordt het alsnu, bij de nevensgaande Nota van Wijziging, tot een bedrag van f 131 650 uitgetrokken.

IIDE AFDEELING.

Art. 6. Regeling voor benoeming en bevordering bij het korps intendanten. Ter beantwoording van het hieromtrent gestelde zij het den ondergeteekende veroorloofd, in herinnering te brengen, dat door hem bij de behandeling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het jaar 1898, in antwoord op een betreffende dit punt door den afgevaardigde DE RAS gestelde vraag, werd gezegd: „dat zijnerzijds maatregelen waren genomen, dat voortaan officieren van den intendance-cursus, die bij die studie niet ten volle hadden voldaan, zoo spoedig mogelijk, daarvan kennis zullen bekomen, zoodat zij niet meer genoodzaakt zullen zijn groote onkosten te maken, in de hoop van nog voor eene extra bevordering in aanmerking te komen, terwijl van hoogerhand feitelijk reeds beslist is, dat zij die bevordering nooit deelachtig zullen worden”.

De toen bedoelde maatregelen hebben hierin bestaan, dat onmiddellijk na het inkomen van het verslag omtrent den uitslag der studiën aan den intendance-cursus, nopens het al dan niet plaats hebben van de verdere detacheringen zou worden beslist, waardoor verdere uitgaven zouden voorkomen

worden voor die officieren, welke wegens de over hen uitgebrachte beoordeeling geen uitzicht hebben om eenmaal bij de intendance te worden geplaatst.

Naar de meening van den ondergeteekende is deze regel tot dusverre steeds in het oog gehouden.

Voorts zij hier aangeteekend, dat de bevordering en overplaatsing bij de intendance zoodanig geschiedt, dat, onverminderd het bepaalde bij de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128), allereerst voor eene benoeming tot kapitein-intendant in aanmerking komen de luitenants, die ingevolge de bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1895 n°. 14, behoorende tabel bij de intendance zijn gedetacheerd.

Waar dus iedere leerling van den intendance-cursus voor zich zelve vrij wel zijne kansen op eene benoeming tot kapitein-intendant beoordeelen kan, komt het den ondergeteekende niet noodig voor, met betrekking tot die leerlingen nog een ranglijst aan te leggen, als bij het Verslag bedoeld.

Kosten van detachering van luitenants bij de intendance. Bedragen voor toelagen aan officieren, die bij de intendance gedetacheerd zijn, kan men vinden — voor zoover een luitenant-kwartiermeester betreft op bladz. 16 en — voor wat aangaat twee officieren der infanterie en een luitenant-kwartiermeester — op blz. 20 van den uitgewerkten en toelichtenden staat.

Het denkbeeld om bij volgende begrootingen deze toelagen alle op het artikel „Intendance” uit te trekken, zal de ondergeteekende gaarne in overweging nemen.

Art. 7. Plaatselijke commandanten en plaatselijke adjudanten. Ter beantwoording van de vraag, waarom in steden als Amsterdam, den Bosch, Breda en Utrecht, die toch reeds lang zijn ontmanteld, nog steeds plaatselijke-commandanten en plaatselijke-adjudanten gevestigd zijn, moge dienen, dat de aan die officieren opgedragen diensten geheel onafhankelijk zijn van de omstandigheid of hunne standplaatsen al dan niet vestingen zijn.

Zooals de ondergeteekende, naar aanleiding van eene desbetreffende vraag, de eer had mede te deelen op bladzijde 11 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1898, zijn de plaatselijke staven in garnizoenen van eenige beteekenis onmisbaar.

Dit is de reden waarom in de bovengenoemde garnizoenen nog steeds plaatselijke-commandanten en plaatselijke-adjudanten gevestigd zijn.

Art. 8. Toelage aan reserve-officieren. Ten aanzien van de vraag, naar welken maatstaf toelagen aan reserve-officieren worden berekend, deelt de ondergeteekende mede, dat de reserve-officieren, ingevolge art. 11 van het Koninklijk besluit van 12 October 1896 n°. 36 (*Recueil Militair*, bladz. 548), eene toelage genieten, berekend per jaar: voor den reserve-tweede-luitenant op f 250; voor den reserve-eerste-luitenant op f 300; voor den reserve-kapitein op f 400; met dien verstande, dat deze toelage voor elken dag verblijf onder de wapenen, alzoo voor elken dag waarop traktement wordt genoten, met $\frac{1}{360}$ wordt verminderd.

III DE AFDEELING.

Art. 10. Overbrenging der directie van de artillerie-inrichtingen. De ondergeteekende zou het zeer betreuren, indien hij de beschuldiging werkelijk verdiende, met weinig deferentie tegenover de Kamer te hebben gehandeld, doordien hij opnieuw geld heeft aangevraagd voor de overbrenging van de directie der artillerie-inrichtingen van Delft naar Amsterdam.

Wel heeft hij gevreesd, dat daardoor sommige leden der Kamer ontstemd zouden zijn, maar dat komt hem voor toch niet hetzelfde te zijn als gebrek aan deferentie voor de Kamer; en dat hij in dat gevoelen niet alleen staat, meent hij mogen afleiden uit het feit, dat sommige leden met voldoening van 's Ministers handeling kennis hebben genomen, voor welke mededeeling hij dien leden gaarne zijn dank betuigt.

Hoe dit zij, de ondergeteekende heeft gemeend, opnieuw den maatregel te moeten voorstellen, een maatregel welke hij zeer gewichtig acht en die bovendien weinig kosten veroorzaakt. Hij zou dan ook meenen ernstig in zijn plicht te kort te schieten, wanneer hij niet nogmaals eene poging in het werk stelde om den genoemden overgang tot stand te brengen.

Ten einde den leden het naslaan van de uitvoerige gedachtenwisseling ontrent de onderwerpelijke aangelegenheid te besparen, en om tevens de bovenvermelde noodzakelijkheid nader duidelijk op te maken, meende de ondergeteekende geheel in den geest der Kamer te handelen door in de Memorie van Toelichting een volledig overzicht te verstrekken van de redenen welke tot het voorstellen van de bewuste verplaatsing hebben geleid. Of daarbij geen nieuwe argumenten zijn aangevoerd, meent de ondergeteekende in het midden te mogen laten. Alleen meent hij hierbij nog in herinnering te moeten brengen, dat de chef van den generalen staf uit een oogpunt van landsverdediging zijne instemming heeft betuigd met de voorgenomen verplaatsing van de directie der artillerie-inrichtingen binnen de Stelling van Amsterdam, terwijl voorts ook de afgetreden directeur dier inrichtingen, door wien de overgang naar de Hembrug beslist werd ontraden, instemde met eene vestiging te Amsterdam.

Het verschil in kosten tusschen eene vestiging aan de Hembrug en eene verplaatsing naar Amsterdam bedraagt in het voordeel van laatstbedoelde verplaatsing eene som van *veertien duizend zeventhonderd zeventig gulden* (f14,770) welk bedrag als volgt is te onderscheiden:

a. *Uitgaven voor ééns*: Verschil tusschen den bouw van een bureelgebouw aan de Hembrug (f22,000) en het verbouwen van het arsenaal te Amsterdam (f8500) f13,500.

b. *Jaarlijks terugkeerende uitgaven*: 6 abonnementen 1e klasse à f68 traject Amsterdam—Hembrug f408; 10 abonnementen 2e klasse à f54 traject Amsterdam—Hembrug f540; 10 werkmanskaarten à f0,60 per week traject Amsterdam—Hembrug f322.

Alzoo voor het 1e volle jaar te zamen f14,770.

Intusschen mag naar de meening van den ondergeteekende een gering bedrag aan geld ten deze geenszins den doorslag geven.

Hoofdzak moet zijns inziens wezen het nut van den overgang van de directie der artillerie-inrichtingen van Delft naar Amsterdam, en hij vleit zich, dat eene nauwkeurige overweging van de beschouwingen, welke in het door hem geleverde overzicht verzameld zijn, dat nut zóó overtuigend zal aantoonen, dat ook die leden, die vroeger meenden hunnen steun niet te kunnen verleenen ter bereiking van het beoogde doel, thans alleszins reden zullen vinden, om mede te werken aan het tot stand brengen van een maatregel, die niet anders kan wezen dan in het welbegrepen belang van 's lands verdediging.

In antwoord op de ten aanzien van nevenvermeld artikel aan het slot gedane vraag, kan ondergeteekende mededeelen dat, in verband met het voornemen om de verplaatsing op 1 Mei 1901 te doen ingaan, op dit artikel voor de onderwerpelijke verplaatsing een bedrag van *acht honderd gulden* (f800) is uitgetrokken zijnde $\frac{2}{3}$ van de som van f1200 welke over een vol jaar zou noodig wezen.

Detacheering van officieren. De op bladz. 28 van den uitgewerkten en toelichtenden staat onder het hoofd „Departement van Oorlog” genoemde luitenant-kolonel, 3 kapiteins en 1 kapitein-magazijnmeester zijn op bladz. 2 van dien staat, ad. art. 2, vermeld als bij het Departement werkzaam gesteld. De hun toegekende traktementen zijn daar in de eerste binnenkolom aangewezen. De voortdurend plaats hebbende veranderingen in het personeel der officieren maakt het niet alleen ongewenscht, doch zelfs ondoenlijk de traktementen der officieren, bij het Departement werkzaam, onder de uitgaven voor art. 2 te ramen. Bij bevordering van evenbedoelde officieren of vervanging van hen, door anderen hooger in rang, zou het geraamd bedrag telkens blijken onvoldoende te zijn en zou aanvulling van het toegestaan bedrag bij de wet noodig zijn, terwijl, in geval van vervanging door officieren van minderen rang, daarentegen vrij aanzienlijke overschotten zouden ontstaan.

Uit den uitgewerkten en toelichtenden staat betreffende art. 2, kan steeds blijken, op hoeveel de gezamenlijke kosten van het personeel van het Departement zijn geraamd. Bij eene vergelijking van die kosten voor het jaar 1901 met die voor het jaar 1891 geraamd, zal men zien, dat de traktementen voor de officieren in het laatstgemeld jaar op f57,300 zijn gesteld, terwijl dit cijfer voor 1901 f57,200 beloopt en men zal dus moeten erkennen, dat daaruit niet valt af te leiden dat het aantal dier officieren bij voortdurend toeneemt, zooals in het Voorloopig Verslag beweerd wordt.

De hier gemaakte opmerking betreffende het niet uittrekken van f200 voor

toelage aan een luitenant der artillerie, bij de intendance gedetacheerd, is juist; die toelage zal zoo noodig thans worden voldaan uit artikel 10.

Art. 13. Minder gewenschte wijzigingen. Daargelaten de vraag, of het regelmatig zou zijn, in de ontwerp-begrooting de artikelen niet doorlopend te nummeren, doch ze aan te wijzen met *dezelfde* nummers, als die waarmede de in het Voorloopig Verslag bedoelde vergelijking noodig is, mag niet uit het oog worden verloren, dat daarvan tevens het gevolg zou zijn, dat, wanneer voor een onderwerp van uitgaaf in de begrooting van het loopende jaar omschreven, in de nieuwe begrooting geen geld behoeft te worden aangevraagd, — zooals ook thans plaats heeft, o.a. voor het onderwerp, in art. 12ter der begrooting voor 1900 vermeld, — in de nummering der artikelen gaping zou ontstaan.

Om die reden verdient het, naar de meening van den ondergeteekende, geene aanbeveling tot het invoeren van den verlangden maatregel over te gaan.

Rapporten van de officieren, die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond. De rapporten van de officieren, die door de Regeering naar Zuid-Afrika werden gezonden voor het bijwonen van de krijgsverrichtingen aldaar, zijn nog niet ingekomen.

Na ontvangst van die rapporten zal worden overwogen of het mogelijk is de Kamer in de gelegenheid te stellen van den inhoud daarvan kennis te nemen. Intusschen moge hier nogmaals worden gestaafd, dat naar de meening van den ondergeteekende het overleggen van rapporten steeds eene zeer bedenkelijke zijde heeft. Bijaldien de steller van een dusdanig stuk, door de omstandigheid, dat nu en dan rapporten aan de Staten-Generaal overgelegd worden, de zekerheid mist, dat het door hem geschrevene alleen onder de oogen komt van hem of hen voor wie het bestemd is, zal hij belemmerd kunnen worden in de vrijheid van alles te vermelden, wat hij vermeldenswaard mocht heeten.

IVDE AFDEELING.

Reservekader. Na al hetgeen door den ondergeteekende betrekkelijk dit onderwerp aan de Volksvertegenwoordiging werd medegedeeld, zoowel schriftelijk als mondeling, laatstelijk nog in de Memorie van Antwoord nopens het ontwerp van wet tot regeling van de samenstelling der landmacht (Gedrukte Stukken 1899—1900—94, bladz. 8, 13 en 14), schijnt het bijna overbodig, zijnerzijds te verklaren, dat hij ten volle instemt met de meening van de leden die van oordeel waren, dat het instellen van het reservekader een uitstekende maatregel is geweest, omdat het leger aan dergelijk kader behoefte heeft en deze behoefte, als later de landweer zal zijn georganiseerd, zich nog meer zal doen gevoelen, en dat derhalve ook bij den ondergeteekende van opheffing van het reservekader geen sprake kan zijn. Zooals in laatstvermeld stuk werd gezegd, moeten de uitkomsten met het reservekader verkregen tot groote tevredenheid stemmen en wettigen zij het vertrouwen, dat die instelling, gesteund door de opleiding van kader in de lagere graden uit de militie, op den duur zal voorzien in de behoefte aan voor hunne taak berekende reserve-aanvoerders. Militie- en reservekader beide zijn onmisbaar.

Tegenover de bewering in de Kamer eenerzijds aangevoerd, dat het reservekader voorrechten geniet boven het militiekader, waardoor in het leger ontevredenheid wordt gewekt, moet de ondergeteekende, evenals vroeger en evenals in de Kamer van andere zijde is geschied, ontkennen, dat het reservekader nog eene bevoorrechte positie zou innemen, en herhaalt hij, dat de dienst van den kaderreservist bij de infanterie en de vestingartillerie eigenlijk zwaarder is dan die van den milicien en dat de kaderreservist alleen eenig gerief heeft met betrekking tot de verdeling van den oefeningstijd, waartegenover weer staat eerstens, dat hij de kans op vrijloting verbeurt en ten andere de verplichting om, totdat hij den graad van reserve-sergeant heeft bereikt, deel te nemen aan de wintercursussen, welke tot hoogstens 6 maanden per jaar en 3 uren per week voor hem vereischt kunnen worden. Tot staving hiervan moge worden vermeld de *gemiddelde* werkelijke dienstduur van de 86 vaandrigs en van de 46 reserve-luitenants, vóór hunne benoeming tot dien rang; dus van dat gedeelte van het personeel, welks gemiddelde dienstduur als eerste-oefeningstijd niet sterk meer, of met een tijd van bepaald voorgescreven duur, zal toenemen en mitsdien globale becijfering toelaat. Welnu, de 86 vaandrigs hebben thans *gemiddeld* 10½ maand gediend, waarbij nog 6 weken komen

na eventueele benoeming tot reserve-luitenant; de 46 tot reserve-luitenants behoemde vaandrighs hadden op het tijdstip hunner benoeming gemiddeld 11 maanden gediend en hebben als reserve-luitenant reeds ten minste zes weken gediend of moeten dien diensttermijn nog vervullen; zulks onverminderd het bijwonen van de evenvermelde opleidingscursussen.

Voorrechten van het reservekader, welke in het belang van die instelling zouden kunnen verdwijnen, zijn den ondergeteekende niet bekend.

Het is juist, dat de ondergeteekende niet lang geleden sommige aan het reservekader verleende bevoegdheden — met name ook die tot het houden van nachtverblijf buiten de kazerne — heeft ingetrokken en deze beschikking mede van toepassing heeft doen zijn op hen die, toen zij genomen werd, reeds tot het reservekader waren toetreden. Hoewel bij wijziging van voorschriften, hetzij van reglementairen, hetzij van administratieven aard, niet altijd — evenmin als op wetgevend en velerlei ander gebied — voor alle gevallen overgangsmaatregelen zijn te nemen, heeft de ondergeteekende er steeds naar gestreefd om door het wijzigen van bestaande of het vaststellen van nieuwe voorschriften niet te kort te doen aan verkregen rechten of aanspraken. Inzonderheid bij de herhaalde wijziging en aanvulling van de voorschriften betrekkelijk de nieuwe, geleidelijk tot stand gekomen en ontwikkelde instelling van het reservekader, spreken de overgangsmaatregelen luide van dit streven. Enkel in één bijzonder geval — juist het zoeven genoemde — is de nieuwe bepaling ook voor de reeds verbonden kaderreservisten toepasselijk verklaard, doch dit geschiedde op grond van opgedane ervaring. Immers, het was gebleken, dat het wonen buiten de kazerne waartoe aan *alle* kaderreservisten vergunning kon worden verleend, niet geheel in het belang hunner opleiding was. Althans voor de jongere kaderreservisten werd verblijf in de kazerne verkieslijker geacht. Het maakt hen vertrouwd met het leven in de kazerne, leert hen omgaan met den soldaat en geeft hun daardoor grootere geschiktheid voor het voeren van gezag. Vandaar, dat de nieuwe bepaling de kaderreservisten beneden den graad van reserve-sergeant uitsluit van de vergunning tot het wonen buiten de kazerne. Dat het hier slechts geldt het niet langer toestaan van eene *gunst*, waarvan het verleenen stond ter beoordeeling van de *militaire autoriteit*, en dat er dus ten deze geenszins sprake kan zijn van verkorting van verkregen *rechten* of *aanspraken*, blijkt ten duidelijkste uit de stellige bewoordingen van de desbetreffende bepaling van art. 16 van het Koninklijk besluit van 21 Mei 1897, n°. 44 (Recueil Militair, bladz. 203), volgens welke aan den kaderreservist kon worden *vergund*, op de voorwaarden door of vanwege den Minister van Oorlog gesteld, om buiten de kazerne te wonen.

Aan de leden, die het billijk zouden achten, dat voortaan adspirant-kaderreservisten, die aan de gestelde eischen hebben voldaan, doch niet geplaatst hebben kunnen worden, een volgend jaar voor plaatsing bij het reservekader allereerst in aanmerking worden gebracht, wenscht de ondergeteekende te doen opmerken, dat steeds het aantal nieuw opengestelde plaatsen niet dadelijk in eens, maar eerst langzamerhand werd vervuld, zoodat niet toelating van een adspirant, die zich in een vorig jaar reeds had aangemeld, alleen het gevolg kan zijn geweest van niet tijdige aanmelding na de openstelling van plaatsen.

Art. 14. Titulaire graad van wachtmeester (sergeant). Hoezeer de ondergeteekende niet met eenige zekerheid zou durven zeggen, dat van den hierbedoelden maatregel „groot voordeel mag worden verwacht”, heeft hij nochtans niet geaarzeld, de daarvoor noodige gelden aan te vragen, omdat hij zich niet verantwoord zou achten indien hij, bij den zeer ongunstigen toestand waarin het wapen der cavalerie en het bereden gedeelte van het wapen der artillerie, met betrekking tot hunne sterkte aan vrijwilligers verkeerden, niet alles in het werk stelde wat — binnen bereikbare grenzen — strekken kan om in dien toestand verbetering te brengen.

Verbetering nu van de positie van het kader — op zichzelf reeds te verdedigen, zoowel uit een oogpunt van billijkheid, waar de maatregel bij een ander deel van het leger reeds tot stand kwam, als omdat het kader daardoor allicht gereeder voor den dienst te behouden is — komt, uit den aard der zaak, indirect ook ten goede aan de werving, en zal, naar de ondergeteekende zich durft vleien, uit dien hoofde toejuiching kunnen vinden bij die

leden, welke, blijkens het gestelde in art. 17 van het Voorloopig verslag, den teruggang van het aantal vrijwilligers — met name bij de cavalerie — zeer te recht eene zaak achten van bedenkelijken aard.

Toelage aan de muziekkorpsen. Zooals de ondergeteekende de eer had in de Memorie van Toelichting mede te deelen, is de „buitencantine” te Bergen op Zoom indertijd zonder geldelijken steun van het Rijk tot stand gekomen en is het thans noodig die inrichting te vernieuwen en te verbeteren.

Van het daartoe vereischte bedrag ad f 3700, zal f 1700 worden beschikbaar gesteld door de officieren van het garnizoen en door de burgerij van Bergen op Zoom.

De ondergeteekende heeft gemeend aldus te mogen handelen, omdat vooral in de laatste jaren de Staat herhaaldelijk is te hulp gekomen, waar het gold nuttige zaken in het leven te roepen. Het geldt hier een gering bedrag tot het in behoorlijken staat houden van eene inrichting, die door den troep zeer wordt gewaardeerd en volgens de rapporten van al de betrokken autoriteiten, in eene besliste behoefte voor het garnizoen voorziet.

In de buitencantine wordt, onder dezelfde beperkende bepalingen als in andere cantines, sterke drank verkocht.

Bij muziekkorpsen kunnen alleen onderofficieren alcoholische dranken verkrijgen, doch daar deze tegen koffiehuisprijzen berekend worden, wordt daarvan slechts zelden gebruik gemaakt; daarentegen zijn alle andere dranken, zoowel voor hen als voor de mindere militairen, voor de gewone, zoo laag mogelijk gestelde cantineprijzen verkrijgbaar.

Tot opheldering van het uitgetrokken bedrag ad f 1860, terwijl wordt medegedeeld, dat de post voor deze toelagen met f 2000 is verhoogd, diene, dat dit laatste bedrag als begrepen onder het totaal der soldijen, op bladz. 56 van den uitgewerkten en toelichtenden staat met 7 ten honderd is verminderd. Erkend moet echter worden, dat het juistere ware geweest, indien de post van f 2000 afzonderlijk was uitgetrokken.

Bijslag op de soldijen van vroegere waschbazen. De ondergeteekende stemt geheel in met de leden die van meening zijn, dat nu het wasschen van lijfgoederen van korporaals en manschappen aan particulieren is opgedragen en de waschbazen daardoor geldelijk nadeel lijden, deze daarin moeten worden tegemoet gekomen.

Velen van die categorie van militairen hebben groote gezinnen, zoodat zij van hunne soldij onmogelijk kunnen rondkomen, terwijl het zeer twijfelachtig is of het aan hunne vrouwen zal gelukken op andere wijze zooveel te verdienen, dat het hoog noodige wordt verkregen.

Werklieden bij het korps torpedisten. Tegen het voldoen aan het herhaald verzoek der werklieden van het korps torpedisten, om hun pensioen gelijk te stellen met dat van een sergeant van het korps, bestaan bij den ondergeteekende overwegende bezwaren.

Overigens kan hij niet deelen in de meening — in het Voorloopig Verslag geuit — dat de hierbedoelde werklieden in hun verzoekschrift genoegzame gronden voor de gelijkstelling zouden hebben aangevoerd.

Art. 15. Kleeding en uitrusting van miliciens. Naar aanleiding van hetgeen hier wordt opgemerkt, deelt de ondergeteekende mede, dat het werkelijk in het voornemen ligt reeds aan de miliciens van de lichte van 1901 kleeding en uitrusting te doen verstrekken voor Rijksrekening.

De invoering van dien maatregel behoeft niet afhankelijk te zijn van het tijdstip waarop de eerste-oefeningstijd der militie definitief zal zijn geregeld.

Dat tijdstip werd ten vorigen jare alleen genoemd, omdat toen werd gemeend, dat bedoelde wijze van verstreking in 1901 wellicht zou samenvallen met het tot stand komen van de nieuwe regeling der organisatie van de landmacht.

Uit de omstandigheid, dat de ondergeteekende reeds bij deze begroting het nieuwe stelsel in toepassing wil brengen, moet evenwel niet worden opgemaakt, dat de duur van den eerste-oefeningstijd der miliciens thans reeds moet geacht worden definitief te zijn geregeld; maar toch heeft hij vermeend, niet langer te moeten wachten met het invoeren van een maatregel, die door hem in het belang van het leger wordt geacht.

Met waardeering heeft de ondergeteekende dan ook kennis genomen van de mededeeling, dat eenige leden zich er over verheugden, dat reeds nu tot het nieuwe stelsel zal worden overgegaan.

Ten aanzien van de vraag — uit welken post van de begrooting de kosten zullen worden bestreden van aanvulling van den voorraad stoffen en leder, voor zooverre deze vermindert ten gevolge van versterkingen aan de werkbazen voor herstellingen — moge dienen, dat voor dat doel geene gelden behoeven te worden uitgetrokken, omdat de daarvoor ontvangen bedragen weder tot aanvulling ten bate van het artikel worden gebracht.

In aansluiting bij het hier besprokene, acht de ondergeteekende zich verplicht, te doen opmerken, dat, ten gevolge van de zeer aanzienlijke stijging van de prijzen van de meeste grondstoffen voor de vervaardiging van de kleeding- en uitrustingstukken voor het leger — welke stijging, volgens ontvangen inlichtingen, voor de katoenen weefgarens zelfs 70 pct. boven de normale marktwaarde bedraagt — het bedrag, geraamd voor de aanschaffing en den aanmaak van aan onderofficieren en soldaten te verstrekken kleeding en uitrusting, zeer waarschijnlijk zal blijken te laag te zijn.

Tot verhooging van die raming wenscht hij thans evenwel nog niet over te gaan, vooreerst omdat de juiste maatstaf, waarnaar de verhooging zou moeten worden berekend, alsnog ontbreekt. Nadat door hem opgave zal zijn ontvangen van de prijzen waartegen de in 's Rijks gevangenis ten vervaardigen goederen in 1901 zullen kunnen geleverd worden, en hem tevens de uitslag bekend zal zijn van de in den aanvang van het volgende jaar te houden aanbestedingen voor de levering van de benoodigde goederen welke niet in 's Rijks gevangenis worden aangemaakt, zal de som worden aangevraagd welke te dier zake alsdan zal blijken noodig te zijn.

Eene tweede reden waarom de ondergeteekende thans niet het oogenblik gekomen acht tot verhooging van den hier bedoelden post is de volgende.

Bij de in het Voorloopig Verslag onder „uniformveranderingen” vermelde proef, welke ten doel heeft het verkrijgen van een eenvoudig en doelmatig uniformkleedingstuk voor alle wapens, en welke proefneming eerst op 1 October 1901 zal zijn afgelopen, wordt tevens onderzocht, in hoeverre het, gelet op de eigenschappen en de uitwerking van de hedendaagsche vuurwapenen, noodig is, in de kleur van het laken, voor de militaire kleeding gebezigd, verandering te brengen en deze zoodanig te kiezen, dat de troep te velde niet eerder dan onvermijdelijk is, door den vijand kan worden waargenomen.

Op grond van het voorafgaande en ook in verband met de aanhangige proeven tot vervaardiging van laken van inlandsche wol (zie hierna onder het opschrift „Laken voor militaire kleeding”) heeft de ondergeteekende het wenschelijk geacht, den voorraad donkerblauw ordinair laken in de centrale magazijnen van kleeding voor het oogenblik niet meer aan te vullen dan strikt noodzakelijk is.

Zoodra ten aanzien van het model van het vorenbedoelde kleedingstuk, alsmede omtrent de kleur en de grondstof van het militaire laken eene beslissing zal genomen zijn, zullen uit den aard der zaak de vereischte gelden worden aangevraagd tot het aanschaffen van de eventueel aan den vastgestelden voorraad laken ontbrekende hoeveelheid; of dit nog in 1901 zal kunnen geschieden, is echter zeer de vraag.

Ter beantwoording van de hier ter plaatse gedane vraag nopens bewaring en verzorging van de kleeding en uitrusting kan worden medegedeeld, dat, blijkens de inspectie-rapporten, de manschappen, die met groot verlof zijn gegaan, over het algemeen hunne kleeding en uitrusting goed bewaren en verzorgen. Vermits hun tijdens het verblijf onder de wapenen het noodige te dier zake geleerd wordt, bestaat er geene reden, om hun daaromtrent ook nog voorschriften te verstrekken voor den verloftijd.

Verhooging van het voor art. 15 geraamde bedrag. Tot zijn leedwezen moet ondergeteekende mededeelen, dat bij de raming van het bedrag hetwelk ten bate van art. 15 is gebracht, als in te houden op de soldij der onderofficieren en soldaten, abusievelijk het getal f 86 000 is gesteld in stede van f 36 000.

Door deze misstelling wordt eene verhooging van het artikel met f 50 000 noodzakelijk; terwijl het op grond van hetgeen hierna ad art. 60 wordt medegedeeld, met f 3700 verminderd kan worden. In de nevensgaande Nota van

Wijzingen is derhalve eene verhooging van het artikel met f46 300 opgenomen.

Laken voor militaire kleeding. De proeven, welke genomen zijn tot vervaardiging van militair laken van inlandsche wol, hebben aanvankelijk als uitkomst opgeleverd, dat laken verkregen is, hetwelk, bij vergelijking met het laken van Deensche wol, een ongunstig uiterlijk aanzien heeft. Dientengevolge worden de proeven voortgezet.

Art. 16. Scheren en haarsnijden van soldaten. De door één lid geuite klacht betreffende wijze waarop het scheren en haarsnijden van de soldaten zou geschieden, heeft den ondergeteekende aanleiding gegeven, den inspecteurs der wapens op te dragen te dier zake de vereischte inlichtingen te verstrekken.

In de betrekkelijke rapporten is den ondergeteekende medegedeeld, dat door genoemde autoriteiten nopens de onderwerpelijke aangelegenheid nimmer klachten zijn ontvangen, en dat het o. a. bij gehouden inspectiën niet gebleken is, dat het scheren en het haarsnijden van de soldaten niet naar behooren zou geschieden, of dat, ten gevolge van gebrek aan vakkennis bij de met de vorenbedoelde werkzaamheden belaste personen, de manschappen er belachelijk zouden uitzien.

Afnemen van het aantal vrijwilligers. Voor den bedenkelijken toestand, geleden in het belangrijk incompleet aan vrijwilligers bij de cavalerie en de bereden artillerie, heeft de ondergeteekende — hij gaf daarvan aan de Kamer reeds herhaaldelijk de verzekering — een open oog. Hij is zich volkomen bewust van de noodzakelijkheid, om al het mogelijke te doen, wat tot verbetering in den bestaanden toestand leiden kan. Maatregelen ten deze zijn door hem genomen en zullen ook verder niet achterwege gelaten worden. Zoowel de handgelden van hen, die zich als vrijwilliger verbinden, als de premiën uitgelooft voor het aanbrengen van vrijwilligers, zijn belangrijk *verhoogd*. Door ruime bekendmaking — door middel van in alle gemeenten des lands verspreide aanplakbiljetten, enz. — van de voordeelen aan vrijwillige dienstneming verbonden, wordt getracht die dienstneming te bevorderen. Bovendien zijn sedert 1 October dezes jaars in eenige provinciën alleszins geschikte onder-officieren uitgezonden om te trachten door persoonlijke aanraking met de bevolking den lust tot dienstneming aan te wakkeren. Voor het wapen der cavalerie en het bereden gedeelte der artillerie zijn onlangs de bepalingen omtrent den duur der engagementen herzien en is daardoor de gelegenheid geopend tot het aangaan van verbintenissen van *drie* jaren door jongelieden van 17 jaar en door ouderen, die niet voor de nationale militie werden ingeschreven. Voorts verwacht de ondergeteekende, zooals hij hiervoren naar aanleiding van de opmerking ad. art. 14 van het Voorloopig Verslag deed opmerken, van de door hem voorgestelde verbetering der positie van het kader indirect voordeel voor de werving.

Eindelijk overweegt hij nog de mogelijkheid van wijziging van art. 9 der Militiewet, waardoor ingeschrevenen voor de militie en daarbij ingelijfd tot korte vrijwillige verbintenissen zouden kunnen worden toegelaten.

Invloed ten goede van de voren aangeduide, sedert korteren of langeren tijd reeds in toepassing zijnde, maatregelen, doet zich inderdaad, blijkens de jongste uitkomsten, vooral bij de artillerie reeds eenigermate gevoelen. Maar men verlieze niet uit het oog, dat de ondergeteekende, ondanks zijn stellig verlangen om ten aanzien van deze gewichtige zaak tot beteren toestand te geraken, afhankelijk is van de omstandigheden en niet veel middelen tot verbetering te baat nemen kan.

In het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het nu loopende dienstjaar, werd de vraag gesteld, welke de reden is, dat de teruggang van het aantal vrijwilligers bij het wapen der *cavalerie* naar verhouding zooveel grooter was dan bij het bereden gedeelte der artillerie. Op die vraag moest de ondergeteekende het antwoord schuldig blijven. Thans constateert de Kamer in haar Voorloopig Verslag juist het omgekeerde van wat ten vorigen jare geschiedde, namelijk bij de *artillerie* een belangrijk grooteren teruggang aan vrijwilligers.

Hieruit blijkt genoegzaam, dat de gang der werving een zeer wisselvallige is, door toevallige omstandigheden beheerscht en door geene maatregelen in een vast spoor te leiden.

Art. 18. Verhooging van het op het artikel van fourage geraamde bedrag. De uitslag van de gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage ten behoeve van het leger, heeft doen zien, dat de som, thans daarvoor aangevraagd, niet toereikende zal zijn.

De prijzen, op bladz. 108 en 110 van den toelichtenden staat geraamd op respectievelijk 64, 57, 58 en 56 cents, moeten thans gesteld worden op respectievelijk 68, 61, 62 en 60 cents.

Daardoor is meer noodig voor: 1,933,405 rations — 1,825 rations (staf der genie) = 1,931,580 rations ad 4 cent: per ration f 77,263,20; vermits de gehouden aanbestedingen slechts loopen over de eerste 10 maanden van 1901 en de kans bestaat, dat de prijzen van de fourage in het volgende leveringsjaar lager zullen zijn, kan deze som worden verminderd met het bedrag van 2 maanden, of $\frac{1}{6}$ f 12,877,20. Blijft f 64,386,00; met welk bedrag de raming van het artikel, volgens de nevensgaande Nota van Wijzigingen, is verhoogd.

Art. 21. Volksoefeningen, schietonderricht en voorbereidend militair onderricht. Den leden, die verklaarden met genoegen te hebben gezien, dat een subsidie tot een bedrag van f 2500 op deze begrooting is uitgetrokken ten einde daarmede het streven te steunen van het Nederlandsche Gymnastiekverbond, brengt ondergeteekende daarvoor gaarne zijn dank. Hij stelt dit bewijs van instemming op bijzonderen prijs. Want, wordt het streven van genoemd verbond naar vermogen bereikt; vindt dus de lust tot oefening en harding van het lichaam ingang in steeds breeder kring, dan zal langs dien weg eene weldaad bewezen worden aan het lichamelijk volkswelzijn en — als een der gevolgen daarvan — de volksweerkraft in niet geringe mate worden versterkt. Dit laatste vooral, wanneer ook de jonge lieden, die de leerschool van het leger niet doorloopen of zullen doorloopen, in toenemend aantal tevens gebruik maken van de gelegenheid om zich — door deelneming aan het voorbereidend militair onderricht en de vrijwillige schietoefeningen — de gronden der soldatengeoefendheid eigen te maken in die mate, dat zij geschikt zijn om na oefening van beperkten duur, zoo noodig, in troepenverband te kunnen treden. Door op deze wijze alle geschikte krachten en middelen doeltreffend te doen samenwerken, zal op den duur het goed geoefende leger met wat daarbij behoort een volk achter zich weten, dat in staat is bij de vervulling van den in art. 180 der Grondwet omschreven staatsburgerplicht meer te toonen dan alleen een goeden wil. Die wetenschap zal gunstig kunnen werken op de volharding der in eerste linie strijdenden.

Gaarne geeft ondergeteekende, ter voldoening aan den daartoe uitgesproken wensch, eene eenigszins nadere omschrijving van hetgeen hij onder „Volksoefeningen” verstaat.

De gymnastiek, opgevat in den algemeenen zin van het woord, omvat *alle* lichaamsoefeningen zoolang ze stelselmatig en naar de eischen van leeftijd en sekse worden toegepast. Hiermede is tevens duidelijk uitgedrukt, dat de beoefening der gymnastiek slechts onder leiding van daartoe behoorlijk gevormde onderwijzers *kan* en *mag* plaats hebben.

Verdeelt men de gymnastische oefeningen naar haren vorm en naar de hulpmiddelen, tot de uitvoering noodzakelijk, in groepen, dan wordt de eerste groep gevormd door de vrije- en orde-oefeningen; de tweede groep door de toesteloefeningen; de derde groep door de „Volksoefeningen” en spelen.

De laatste groep omvat dan de oefeningen, die zonder of met zeer eenvoudige middelen overal kunnen worden uitgevoerd, zonder de voortdurende aanwezigheid van een leider te eischen, en die ten deele in toepassing kunnen worden gebracht door den enkelen man, ten deele de gelijktijdige deelneming van anderen vorderen. Tot deze oefeningen behooren o. a. die: in het gaan, het loopen en het springen, het laatste ook met den pols; in het oplichten, in het horizontale vlak bewegen en het boven de macht brengen van voorwerpen van opvolgend meer gewicht; in het werpen met voorwerpen van zeker gewicht; in het klimmen in boomen, palen en touwen; in het touwtrekken; in het worstelen; in het hoegsprietloopen; in het zwemmen en schaatsenrijden, en in sommige spelen.

Hoe langer zoo meer is de ondergeteekende overtuigd geworden van het groote nut dezer oefeningen. Daarom heeft hij besloten een onderzoek te doen instellen naar de vraag, in welken tijd gymnastisch behoorlijk onderlegde dienst-

plichtigen tot bruikbare soldaten, e. q. tot kaderleden te vormen zijn. Bij hun in dienst treden zullen zij bewijzen van hun weerstandsvermogen en van hunne lichamelijke vaardigheid hebben af te leggen. Bij het vaststellen van de eischen gold de overweging, dat de oefeningen, waardoor de graad van bovengenoemde eigenschappen wordt bepaald, „Volksoefeningen” moeten zijn, ten einde het mogelijk te maken — bij het slagen van de proef — daarop in de toekomst voor alle dienstplichtigen geldende gunstige bepalingen te kunnen baseeren.

Hierdoor, zoomede door de verbetering van het reservekader, door de bevordering van schietoefeningen en van het voorbereidend militair onderricht, zal op doeltreffende wijze volksweerbaarheid worden bevorderd.

Zonder te willen vooruitloopen op de behandeling van de aan de orde te stellen legerorganisatie, meent de ondergeteekende toch reeds nu te mogen verklaren, dat door vorenstaande maatregelen de bezwaren tegen verkorting van den eerste-oefeningstijd geleidelijk, doch met groote zekerheid zullen worden opgeheven.

Dit is trouwens niet de eerste maatregel in deze richting, door den ondergeteekende genomen. Spoedig na het verschijnen in 1898, van een boekje getiteld: „Volksfeesten en Volksoefeningen” — uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen — heeft hij dat op ruime schaal in het leger verspreid met de bedoeling langs dien weg de daarin ontwikkelde denkbeelden en oefeningen in alle lagen van het volk bekend te maken. Aan alle kaderleden is door ondergeteekende destijds eveneens een exemplaar van dat werkje toegezonden.

Ter beantwoording van de vraag, hoeveel deelnemers zich gedurende het loopende dienstjaar voor het ontvangen van schietonderricht hebben aangemeld, diene dat hun aantal bedraagt 1733, verdeeld als volgt: Amersfoort 13, Amsterdam 243, Arnhem 25, Assen 58, Beetsterzwaag 45, Bergen op Zoom 37, Breda 73, Delft 13, Deventer 21, Doesburg 7, Dokkum 71, Dordrecht 59, Gorinchem 13, Gouda 31, 's-Gravenhage 94, Groningen 204, Haarlem 10, Harlingen 108, Den Helder 4, 's-Hertogenbosch 22, Hoorn 20, Kampen 16, Leeuwarden 145, Leiden 23, Maastricht 52, Middelburg 23, Naarden 8, Neuzen 26, Nijmegen 13, Rotterdam 81, Vries 5, Utrecht 91, Veendam 33, Vlissingen 22, Weesp 1, Wildervank 14, Zutphen 9; totaal 1733.

Het onderwijspersoneel, zoowel officieren als onderofficieren, dat met de leiding van de oefeningen wordt belast, moet, ingevolge de bepaling van punt 5 der ministerieele aanschrijving van 10 Februari 1900, n°. 56 (*Recueil Militair* 1900, bladz. 68), daarvoor zorgvuldig worden gekozen, bij voorkeur uit hen, die eene taak vervullen of vervuld hebben bij het locaal militair onderricht, waarvan de schietoefeningen in hoofdzaak eene voortzetting zijn.

De ondergeteekende kan geenszins deelen in het gevoelen van de leden, die meenden te moeten betwijfelen, of de uitkomsten, met het voorbereidend militair onderricht verkregen, wel opwegen tegen de kosten daarvan. Het komt hem voor — in aansluiting bij het hiervoren ter zake vermelde — dat het geld aan bedoeld onderricht besteed, hoogst bevredigende resultaten oplevert.

Dit moge worden toegelicht o.a. met cijfers, ontleend aan het door den hoofdofficier voor het reservekader uitgebrachte verslag betreffende het onderwerpelijke onderricht gedurende het oefeningstijdperk 1899/1900. In dit tijdperk namen getrouw aan de oefeningen deel 8838 jongelieden, van wie 539 met het doel om het militaire getuigschrift te verwerven, dat o.m. moet worden overgelegd om als vrijwilliger voor het reservekader te kunnen worden aangenomen. Dit getuigschrift kon aan allen worden uitgereikt. Van de overige 8299 verwierven 1167, die den dienstplichtigen leeftijd hadden bereikt of reeds onder waren, aan het einde van Februari 1900 het getuigschrift model W, waaruit blijkt, dat zij met vrucht hebben deelgenomen aan den geheelen cursus, loopende over 2 achtereenvolgende wintertijdperken van half October tot einde Februari, en omvattende de leerstof omschreven bij het Koninklijk besluit van den 5den September 1898 (*Staatsblad* n°. 207). Van deze 1167 jongelieden werden 894 bij de lichting 1900 der militie ingelijfd; deze leverden de voorbereide stof voor kaderopleiding. De overige 273 zullen nimmer de leerschool van het leger doorloopen, doch zij hebben zich in ieder geval den zooveen bedoelden graad van militaire geoefendheid eigen gemaakt, die, zooals reeds werd opgemerkt, op zich zelve zijne waarde heeft en die hen bovendien meer geschikt maakt om met vrucht in de eerstvolgende jaren aan het schietonderricht in de zomernaanden deel te nemen.

In gelijke omstandigheden zullen, ieder wanneer het zijn tijd is, de ruim 7000 overige deelnemers verkeerden, terwijl in afwachting van dit tijdstip aan de militaire vorming van het volle aantal wordt gearbeid en daardoor voorkomen wordt, dat die jongelieden — voor verreweg het grootste gedeelte lichamelijk reeds nu voor den krijgssdienst niet ongeschikt — tot hunne eventueele inlijving bij de militie geheel ongeoeffend, en mitsdien zonder eenige waarde voor de landsverdediging zouden blijven.

In October jl. werd het onderricht weder aangevangen met 10,818 leerlingen, en het komt den ondergeteekende voor, eene zaak van beteekenis te zijn, als boven en behalve de lichte der militie, die in het leger wordt geoeffend, jaarlijks zonder hooge kosten een nog zoo groot aantal jongelieden daarbuiten militair onderricht ontvangt.

Gaarne wordt toegegeven, dat deze locale oefening om verschillende redenen nog niet alles oplevert wat wel wenschelijk zou zijn. Wanneer evenwel dit onderricht — gelijk mag worden verwacht — op steeds ruimer schaal zal worden voorafgegaan door gymnastiekonderwijs, als hier bovenbedoeld, en dientengevolge de bij § 2 der „Regeling van het voorbereidend militair onderricht” op den voorgrond gestelde aansluiting bij het gymnastisch volks-onderricht in toenemende mate wordt verkregen; indien voorts het voorbereidend militair onderricht gepaard blijft gaan met schietonderricht in de zomermaanden, welks aanvankelijke uitkomsten mede hiervoren zijn vermeld, dan valt er niet te twijfelen aan de meest bevredigende uitkomsten.

Hoewel, naar hij vertrouwt, de hiervoren ter zake verstrekte inlichtingen afdoende zullen zijn, wenscht hij de aandacht nog te vragen voor het hierboven aangehaalde verslag van den hoofdofficier voor het reservekader. Hij heeft mitsdien de eer hierbij een afdruk van dat verslag over te leggen.

Art. 22. Verhooging van bureelkosten. Met betrekking tot hetgeen hier in het midden wordt gebracht kan de ondergeteekende mededeelen, dat de verhooging van de bureelkosten voor den commandant van het korps genie-troepen noodig is, in verband met de vermeerdering van bureel-werkzaamheden, die het gevolg zijn van de uitbreiding van het korps en van de bemoeiingen met de voorbereiding van vernielingen van bruggen en de opruiming van torens en kapen, alsmede met het onderhoud van de oorlogsteegraafverbindingen, dat thans geheel aan het genoemd korps is opgedragen.

De verhooging van de sommen welke worden genoten door de commandanten der compagnieën artillerie te voet, vindt haren grond in de omstandigheid, dat door de invoering van het reservekader en door het voorbereidend militair onderricht de administratieve bemoeiingen zijn vermeerderd, in de duurte der brandstoffen, enz.

Een bedrag van zestig gulden, waaruit alle registers en andere bureelbehoefden moeten worden bestreden en waaruit voorts de brand- en lichtstoffen, in een jaar noodig, moeten worden betaald, kan naar de meening van den ondergeteekende niet als overdreven worden beschouwd.

Naar zijne overtuiging is dit bedrag werkelijk noodig.

De inrichting van het bureel van den commandant van de Stelling van Amsterdam dateert van 1892.

Uit de ten vorigen jare toegestane som kan de uitgave voor gewone slijtage aan kleeden, gordijnen, enz., slechts gedeeltelijk worden bestreden.

Dit is de reden dat thans voor dat doel weder een bedrag wordt aangevraagd.

Art. 23. Militaire oefeningen. Dat van de troepen tijdens de militaire oefeningen te veel zou worden gevergd, moet de ondergeteekende beslist tegenspreken.

Omtrent de oefening in de omstreken van Breda, waarop deze opmerking meer bepaald betrekking had, heeft de commandant der 3de divisie infanterie, die haar bijwoonde, uitvoerig gerapporteerd.

Blijkens dat rapport werden bij de oefening door de eene partij 17 KM., door de andere partij 15½ KM. afgelegd. De troep rukte uit met den ransel, doch zonder overjas. Alle maatregelen werden genomen welke konden strekken om den troep te sparen en marschvaardig te houden.

In de veldflesschen was koude koffie medegegeven, terwijl ieder man van brood was voorzien. Voor den aanvang van de eigenlijke gevechtsoefening, nadat de troepen respectievelijk ongeveer 7 en 5 KM. hadden gemarcheerd,

werden de ransels afgelegd, de geweren aan rotten gezet en ongeveer $\frac{1}{2}$ uur gerust. Toen het warm begon te worden, werd vergunning gegeven de halsdassen los te maken of af te doen, de kragen en de knopen der bovenkleeding gedeeltelijk los te maken, enz.

Behalve dat de oefening nog gedurende een klein half uur geschorst werd en de troepen toen óók rust hadden, werd, na afloop van de oefening, tijdens de bespreking met de officieren, nog ongeveer $\frac{1}{2}$ uur op het terrein gerust en gelegenheid gegeven om brood te eten en uit de veldflesschen te drinken.

Daarna is de troep een eind teruggemarcheerd tot het punt waar de cantinewagens gereed stonden. Aldaar waren in ruime hoeveelheid bier, spuitwater, limonade, enz. tegen geringen prijs verkrijgbaar; er werd opnieuw gedurende $\frac{1}{2}$ uur gerust; daarbij werden de geweren aan rotten geplaatst en de ransels afgelegd. De troep, die te 7 uur v.m. was uitgerukt, keerde tusschen 2.20 en 2.30 n.m. in het kwartier terug.

Ondanks al de voormelde voorzorgen waren sommige manschappen oververmoeid.

Van de gezamenlijke sterkte van 423 onderofficieren en manschappen waren 20 achterblijvers, terwijl na terugkomst in de kazerne nog 9 manschappen ongesteld werden. Zes manschappen werden met verschijnselen van oververmoeidheid in het militair hospitaal opgenomen.

De ondergeteekende heeft er te meer prijs op gesteld in deze uitvoerige en volledige inlichtingen te verstrekken, omdat daaruit kan blijken, dat de berichten dienaangaande in sommige locale en andere bladen verspreid en waarbij de berichtgevers zich niet hebben ontzien van „afbeulen” en „mishandelen” van den troep te spreken, ten eenenmale onjuist waren.

Ook door den ondergeteekende werd vernomen, dat in een der legerplaatsen klachten waren gerezen over onvoldoende voeding.

Uit een te dier zake ingesteld onderzoek is gebleken, dat, volgens het oordeel van de betrokken commandeerende-officieren, de voeding in de legerplaatsen over het geheel goed en voldoende was en dat de spijzen behoorlijk waren bereid.

In de eerste dagen van het verblijf der troepen in de legerplaats bij Milingen waren klachten ingekomen betreffende de verstrekking van te weinig groenten; er zijn evenwel dadelijk maatregelen genomen, om daaraan te moeten te komen.

VDE AFDEELING.

Ziekte en sterfte onder de militairen. Het hier bedoelde overzicht kan slechts verstrekt worden, voor zooveel dit eene vergelijking betreft van de sterfte onder de militairen met die van de overige in eene garnizoensplaats wonende personen.

Wel is waar kan uit de „Statistische overzichten der behandelde zieken van het Nederlandsche leger” worden nagegaan hoeveel zieken jaarlijks in de verschillende garnizoenen zijn behandeld, doch aangezien omtrent de onder de ingezetenen eener gemeente voorgekomen ziektegevallen (behalve die van besmettelijke ziekte) geene opgaven aan de betrokken autoriteiten worden gedaan, kan een vergelijkend overzicht omtrent ziekte niet worden opgemaakt.

Een overzicht omtrent de sterfte onder de militairen en ingezetenen wordt als bijlage bij deze Memorie van Antwoord gevoegd.

Hierbij zij aangeteekend, dat de in het overzicht voorkomende cijfers slechts eene betrekkelijke waarde hebben, omdat in het sterftecijfer onder de ingezetenen alle leeftijdsgroepen vertegenwoordigd zijn, terwijl verreweg het meere deel der militairen in de groep 20—50 jaren vallen.

Voor het opmaken der sterftecijfers van laatstbedoelde leeftijdsgroep ontbreken de noodige gegevens.

Volgens mededeeling evenwel van een der inspecteurs voor het geneeskundig staatstoezicht, stierven in het tijdvak van 1884—1894 in het geheele Rijk van de personen, staande in den leeftijd tusschen 20 en 50 jaar, gemiddeld per jaar 0,83 pct., welk cijfer belangrijk hooger is dan de sterftecijfers in de verschillende garnizoensplaatsen en dat der gemiddelde sterftecijfers over het geheele leger.

Reserve-officieren van gezondheid. Het aantal reserve-officieren van gezondheid bedraagt thans 3 van de eerste klasse en 35 van de 2de klasse.

Paardenartsen. Zooals reeds werd medegedeeld bij de beantwoording van hetgeen omtrent de werking van den Militairen Pensioenraad werd in het midden gebracht, kan de ondergeteekende niet deelen in het gevoelen van de leden, die verwachten, dat de aangeboden ontwerpen tot herziening van de wettelijke bepalingen betreffende de bevordering enz. bij zee- en landmacht in dit zittingjaar niet meer in behandeling zouden kunnen komen. Er bestaat dus voor hem vooralsnog geen aanleiding om te overwegen, of hij in billijkheid grond zou kunnen vinden voor een maatregel, als door sommige leden van hem verwacht wordt in het door hen onderstelde geval.

Militaire apothekers-bedienden. De strekking van het in het Voorloopig Verslag bedoelde, door de militaire apothekersbedienden ingediende verzoekschrift is in hoofdzaak, om, met betrekking tot het pensioen, met de opzichters van fortificatiën te worden gelijkgesteld.

Had hun verzoek een wijder strekking, dan zou inwilliging daarvan niet kunnen plaats vinden zonder wijziging van de wet van 2 Augustus 1880 (*Staatsblad* n°. 145), welke wet uitdrukkelijk voorschrijft, dat aan de militaire apothekersbedienden de graad van adjudant-onderofficier wordt toegekend.

Dit laatste daargelaten, meent de ondergeteekende vooralsnog, dat met betrekking tot het pensioen de bestaande regeling voor de titularissen voldoende is.

Blijkt hem echter nader, dat eene verbetering van de pensioensaanpakken voor de militaire apothekersbedienden billijk en noodig is, dan zal hij bij de verdere behandeling van het aanhangige wetsontwerp tot herziening van de militaire pensioenen bij de landmacht bereid worden gevonden, voor deze categorie van militairen en voor hunne weduwen en kinderen in den bij het wetsontwerp behoorenden staat een pensioenbedrag uit te trekken, hooger dan dat, nu voor hen bepaald.

Ziekenoppassers. Ook nu kan de ondergeteekende niet toegeven, dat de dienst van de ziekenoppassers in de militaire hospitalen te zwaar en hunne bezoldiging te gering zou zijn. De klacht, welke te dezer zake in het Voorloopig Verslag eene plaats vindt, is, naar den ondergeteekende voorkomt, niet wel overeen te brengen met het feit, dat op dit oogenblik nog ruim 250 in alle opzichten geschikte sollicitanten naar de betrekking van ziekenoppasser, in de militaire hospitalen, bij het Departement van Oorlog staan aangeteekend.

In dezen stand van zaken vindt de ondergeteekende geene aanleiding om te voldoen aan den aandrang tot positieverbetering van deze categorie van geëmployeerden, welke positieverbetering trouwens mede verbetering van positie voor hogere hospitaal-geëmployeerden ten gevolge zou moeten hebben en dan ook lichtelijk tot eene verhooging van uitgaven van eenige duizenden guldens leiden zou.

Keuring van lotelingen. Bij beschikking van 24 Januari 1899, IIIde afd., n°. 9 (*Rec. Mil.*, bladz. 50) heeft ondergeteekende omtrent het hierbedoelde geneeskundig onderzoek, zoowel ten aanzien van vrijwilligers en militaire geëmployeerden als voor lotelingen, nadere regels gesteld.

Dat thans nog aanleiding tot gegronde klachten bij de belanghebbenden zou bestaan, is den ondergeteekende niet ter oore gekomen. Mocht hem echter een garnizoen worden aangewezen, waar aan het door hem ten deze bepaalde niet naar behooren wordt voldaan, dan is hij bereid ter zake een onderzoek te doen instellen. Blijkt daaruit, dat aan zijne ter zake gegeven bevelen het vereischte gevolg niet verleend wordt, dan zal hij op de naleving van het door hem bevolene nader orde stellen.

Art. 28. Aanvulling van de omschrijving van het artikel. Blijkens een schrijven van de Algemeene Rekenkamer heeft dat college den wensch te kennen gegeven, dat de omschrijving van dit artikel worde aangevuld zoodanig, dat de kosten wegens aanschaffing van kleeding en uitrusting voor de geëmployeerden bij de militaire ziekeninrichtingen en de uitgaven voor schoonmaak-behoefden, het vege van de schoorsteenen, en dergelijke, daarin beter hare omschrijving vinden.

Volgens de hiernevens gevoegde Nota van Wijzigingen, betreffende de ontwerp-begrooting, is aan dat verlangen van de Algemeene Rekenkamer gevolg gegeven.

VIDE AFDEELING.

Art. 29. Aandeel in de kosten door Nederlandsch-Indië gedragen. In verband met de bij dit artikel gestelde vraag, hoeveel officieren-leerlingen tot het Nederlandsch-Indische leger behooren en hoe dus het aandeel van Nederlandsch-Indië in de kosten is samengesteld, vermeent de ondergeteekende beleefd te mogen verwijzen naar toelichting (46) ad afdeeling VII, onderafdeeling 48, sub b, van hoofdstuk I der begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1901.

Eene berekening, hoeveel iedere officier-leerling per hoofd kost, is hier niet goed doenlijk, daar sommige uitgaven uitsluitend uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië worden betaald.

Uit een oogpunt van comptabiliteit heeft de tot heden gevolgde regel, om bij de artikelen 29, 30, 31, 32 en 33, het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald, af te trekken van het totaal bedrag der tractementen enz., nimmer tot eenige moeilijkheid aanleiding gegeven.

Onjuiste plaatsing van cijfers in den uitgewerkten en toelichtenden staat. De hier gemaakte opmerking is juist.

Deze drukfout is aan de aandacht ontgaan.

Art. 31. Het zoogenaamde „baren” aan de Cadettenschool te Alkmaar. Inderdaad hebben zich dit jaar aan de Cadettenschool te Alkmaar gevallen — waaronder een ernstig — van het zoogenaamde „baren” voorgedaan.

Dezerzijds zijn strenge maatregelen getroffen om eene herhaling te voorkomen.

VII DE AFDEELING.

Verbetering in de positie der Rijkswerklieden. Eene regeling, waarbij ten aanzien van het ziekengeld voor de werklieden mildere bepalingen worden in het leven geroepen, is tot stand gekomen bij het Koninklijk besluit van 17 November 1900, n°. 41.

Daarbij wordt zooveel mogelijk rekening gehouden met de namens de betrokken werklieden kenbaar gemaakte belangen.

Waar den ondergeteekende voor het tegenwoordige nog geenerlei gegevens ten dienste staan om te beoordeelen, op welke grondslagen een eventueel op te richten pensioenfonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier zou behooren te worden gevestigd, en de vraag, of de oprichting van zoodanig fonds van Rijkswege zal kunnen geschieden, eerst zal kunnen worden overwogen, nadat de commissie, die deze zaak in onderzoek heeft, met haren arbeid zal zijn gereed gekomen, is het den ondergeteekende niet doenlijk zich nu reeds uit te spreken omtrent het gevolg, te geven aan het verzoek om de Rijkswerklieden in bedoeld fonds te doen opnemen.

Kosteloos vervoer van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. In verband met het te Zaandam bestaande gebrek aan geschikte woningen voor de werklieden van de aan de Hembrug gevestigde artillerie-inrichtingen, werd in het jaar 1898 eene regeling getroffen in dien zin, dat de bedoelde werklieden zich metterwoon te Amsterdam mochten vestigen, indien uit door den burgemeester van Zaandam te verstrekken opgaven bleek, dat in laatstgenoemde plaats voor hen voldoende woningen niet beschikbaar waren.

Omdat het belang van het Rijk medebrengt, dat het personeel van de genoemde inrichtingen zich, zooveel eenigszins mogelijk, metterwoon in de gemeente Zaandam vestigt, werd daarbij bepaald, dat de in het hier beschouwde geval verkeerende werklieden voor Rijksrekening over het traject Amsterdam-Hembrug zouden worden vervoerd, met dien verstande, dat dit vervoer van Rijkswege zou ophouden zoodra woningen te Zaandam beschikbaar kwamen.

Thans wonen nog 34 werklieden (met inbegrip van 3 bij hunne ouders inwonende leerlingen) te Amsterdam. Voorloopig is hun, tot 1 April 1901, voor zooveel noodig, vrij vervoer toegestaan.

Het is van den woningtoestand te Zaandam — waarin gaandeweg verbetering valt waar te nemen — afhankelijk of met de toekenning van het genot van vrij vervoer zal worden voortgegaan.

Aanvulling van een artikel van het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen. Aanvulling van art. 19 van het bedoelde reglement in den aangegeven zin, wordt door den ondergeteekende niet wenschelijk geacht,

niet alleen met het oog op de belangrijke kosten, welke deze aanvulling voor het Rijk zouden veroorzaken, doch ook uit een oogpunt van billijkheid tegenover de verschillende militairen, die allen ten opzichte van het recht op vrije genees- en heelkundige behandeling in hetzelfde geval verkeerden als de werklieden der artillerie-inrichtingen.

Door den behandelenden officier van gezondheid kan steeds de hulp worden ingeroepen van een zijner collega's, die zich meer in het bijzonder op eenig onderdeel der genees- of heelkunde heeft toegelegd en geacht kan worden evengoed een specialiteit te zijn als zijn burger-collega, zonder dat dit tot eenige kosten (behalve c. q. reis- en verblijfkosten) voor den betrokken werkmans aanleiding behoeft te geven.

Is de patiënt niet vervoerbaar, dan wordt steeds, wanneer er om wordt gevraagd, door den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht aan den daartoe aangewezen officier van gezondheid, specialiteit, de opdracht verstrekt den patiënt in diens woning te onderzoeken en, zoo noodig en mogelijk, te behandelen; ook dit consult en c. q. de behandeling geschiedt geheel kosteloos voor den betrokken lijder.

Verhooging van het loon der werklieden aan 's Rijks stapelmagazijnen. De werklieden bij de stapelmagazijnen verstaan geenerlei ambacht en zijn dus geenszins gelijk te stellen met gewone, d. w. z. vakwerklieden.

In verband met deze omstandigheid, is de regeling, zooals die in 1898 vastgesteld en in het Voorloopig Verslag juist weergegeven is, billijk.

Neemt men wijders in aanmerking dat geen der werklieden van de stapelmagazijnen minder dan *vijftien cent* (f 0,15) per uur geniet; dat zelfs gedurende de wintermaanden, als slecht acht uren daags werk wordt verricht, omdat in de stapelmagazijnen niet met kunstlicht mag worden gearbeid, over tien uren loon wordt uitgekeerd; dat ze bovendien genieten vrije geneeskundige behandeling en kosteloos geneesmiddelen zoo voor zich als voor hun wettig gezin; dat zij in geval van ziekte, zoomede op tweeden Paaschdag, Hemelvaartsdag, tweeden Pinksterdag, zoomede op de beide Kerstdagen en op den Nieuwjaarsdag, voor zoover deze niet op Zondag vallen, loon genieten, en dat zij volgens de bestaande bepalingen aanspraak hebben op pensioen, dan kan geenszins worden toegegeven, dat de positie dezer werklieden treurig is.

Ofschoon het vorenstaande reeds voldoende aantoonde, dat het niet noodig is tot verhooging van loon voor de hierbeschouwde werklieden over te gaan, mag ook niet onopgemerkt blijven, dat deze maatregel bovendien onvermijdelijk zou moeten leiden tot evenredige — doch thans mede onnoodige — verhooging van het loon der vakwerklieden.

Uit dien hoofde moet dan ook de in het Voorloopig Verslag gedane vraag bepaaldelijk ontkennend worden beantwoord.

Art. 36. Aanvulling van de omschrijving van het artikel. Met het oog op de behoeften voor de pantserforten moet ter voorkoming van royementen aan de Algemeene Rekenkamer, de omschrijving in overeenstemming met een door dat college gedaan voorstel, aangevuld worden in dier voege, dat, in de plaats van: „en van aanschaffing van brandstoffen voor de pantserforten”, aan het slot van de eerste alinea gelezen wordt: „en van aanschaffing van brandstoffen en onderscheidene andere behoeften voor de pantserforten”; deze aanvulling is opgenomen in de nevensgaande Nota van Wijzigingen.

Art. 37. Aanschaffing van geschut. Ofschoon de bij het kust- en vestinggeschut en in het bijzonder de bij de eerstgenoemde soort, ingedeelde kanonnen niet van het nieuwste type zijn, zoodat vervanging van enkele verouderde vuurmonden, zooals de kanonnen van 24 cM. Y., 12 cM. K. en 8 cM. Br. en verbetering van andere op den duur bezwaarlijk achterwege kunnen blijven, bezit ons geschut toch, vooral na invoering van rookzwak buskruit en brisantgranaten, eene belangrijke gevechtswaarde.

Het veldgeschut staat evenwel in gehalte bepaald achter bij dat van andere Staten, die over snelvuurmaterieel kunnen beschikken.

Wat dit laatste betreft, vermeent de ondergeteekende korthedshalve verder te mogen verwijzen naar het hieronder ad art. 37 gestelde nopens *verhooging van het artikel*.

Art. 37. Onvolledigheid in den uitgewerkten en toelichtenden staat. Naar aanleiding van het op dit artikel in het Voorloopig Verslag gestelde, moet de

ondergeteekende doen opmerken, dat men in de Memorie van Toelichting van het begrotingsontwerp de redenen kan vinden waarom er verschil bestaat tusschen de raming voor het *komende* jaar en die voor het *lopende* jaar, terwijl bij den uitgewerkten en toelichtenden staat daarentegen meer in het bijzonder in het licht wordt gesteld, welk verschil er is in de raming voor het *komende* jaar en de *uitgaven* welke het *afgeloopen* jaar betreffen. Intusschen moet worden toegegeven, dat het bij het bestudeeren van dien staat gemakkelijker ware, indien men althans bij groote verschillen zooals bij de artikelen 37, 38 en 40 — de gewenschte verwijzing naar de Memorie van Toelichting aantrof.

Er zal dan ook voortaan naar gestreefd worden om, zoo noodig, door dergelijke verwijzing de bestudeering van het begrotingsontwerp gemakkelijker te maken.

Art. 37. Verhooging van het artikel. In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal nopens het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900 werd door den ondergeteekende medegedeeld, dat ook hier te lande proeven worden genomen ter voorbereiding van eene eventueele invoering van snelvuurmaterieel bij de artillerie te velde.

Hij zeide daaromtrent: „Gelijk aan de Kamer bekend zal wezen, is bereids in enkele Staten van Europa snelvuurgeschut ingevoerd en worden in genoegzaam alle Rijken proeven genomen in verband met die invoering. Ook bij ons geschiedt dit, waarbij in de eerste plaats beoogd wordt het bestaande veldkanon voor gebruik ais snelvuurkanon te doen inrichten. Zoodoende zal waarschijnlijk een overgangstoestand kunnen worden verkregen, die, zonder overwegend nadeel, toelaat, ook van de in andere Staten verkregen uitkomsten een nuttig gebruik te maken, terwijl bovendien het voordeel zou bestaan, dat, als eenmaal de invoering van nieuw veldgeschut niet langer mocht kunnen uitgesteld worden, het tegenwoordige veldkanon, ingericht als snelvuurgeschut, het bij het vestinggeschut ingedeelde kanon van 8 cM. Br. kan vervangen, dat, gelijk reeds voor eenige jaren aan de Kamer werd medegedeeld, geheel verouderd is.

„Nu is het mogelijk, dat het voor de hierbedoelde proeven noodig zal blijken, om — in den geest van hetgeen indertijd bij de beproeving van snelvuurkanonnen van 6 cM. en (natuurlijk op veel grooter schaal) bij de proeven vóór de invoering van het geweer M/95 geschiedde, zeer enkele snelvuurveldkanonnen van verschillend model voor onderlinge vergelijking te beproeven. Onzeker is het dan nog of die proefvuurmonden gekocht moeten worden, dan wel of een wedstrijd tusschen leveranciers mogelijk zal blijken. De begroting dient dus ook hiervoor eenige speling te laten.”

In het loopende jaar is het mogelijk gebleken in deze aangelegenheid aanzienlijk te vorderen, door het uitvoeren van eene vergelijkende proef met eenige snelvuurkanonnen van verscheiden fabrikanten. De uitslag van die proef werd den ondergeteekende eerst in September jl. bekend, zoodat het niet mogelijk was daarmede bij de samenstelling van de begroting voor het dienstjaar 1901 rekening te houden. Thans is hem intusschen gebleken, dat de proeven dienen te worden voortgezet; en tevens, dat het bedenkelijk zou zijn, deze voor langen tijd te verschuiven. Trouwens blijkt bij de lezing van militaire tijdschriften, dat in gansch Europa dit onderzoek aan de orde, zool niet reeds afgedaan is, en bovendien hebben de jongste oorlogsgebeurtenissen duidelijk getoond, dat vooral voor de zwakkeren het bezit onontbeerlijk is van artillerie, die zeer snel kan vuren en zoodoende in korte oogenblikken uitkomsten kan verkrijgen, waarvoor het tegenwoordige geschut meer tijd behoeft, dan dikwijls in het gevecht door den overmachtigen tegenstander gelaten wordt.

De thans bestaande veldvuurmond is, niettegenstaande dit op verschillende wijzen is beproefd, met wijziging van zundgat en ontstekingsmiddel, niet duurzaam geschikt te maken voor het gebruik van rookzwak buskruit. Dit laatste moet als een onafwijsbare eisch worden beschouwd en kan alleen verkregen worden door het sluitstuk en ten deele den vuurmond te transformeeren voor het aanwenden van de buskruitlading in messingen hulzen, in welke richting de proeven worden voortgezet en genoegzaam zeker zullen slagen.

Bij die proeven is echter tevens gebleken, dat het niet mogelijk zal zijn, zoo-

als aanvankelijk werd gehoopt, het stalen kanon van 8 cM. zóó te doen wijzigen, dat het kan voldoen aan de hooge eischen, welke thans aan een snelvuurveldkanon worden gesteld.

Wel zal deze vuurmond, na de transformatie, bij het vestinggeschut kunnen worden gebruikt als een doeltreffende vervanger van het verouderde bronzen kanon van 8 cM. Daar evenwel met de evengenoemde transformatie niet kan worden aangevangen, alvorens de proeven met snelvuurveldgeschut hebben geleid tot het vinden van een alleszins aan te bevelen veldmaterieel, bestaat er aanleiding te meer om laatstgenoemde proeven met kracht voort te zetten.

De ondergeteekende ontveinst zich niet, dat eene eventueele vernieuwing van het veldmaterieel tot belangrijke uitgaven zal leiden, maar behalve dat het hier eene zaak geldt waarvan de urgentie algemeen wordt erkend, moet bij de beschouwing dezer aangelegenheid niet worden over het hoofd gezien, dat door den overgang van het stalen kanon van 8 cM., met den daarbij aanwezigen munitievoorraad, naar het vestinggeschut en het vervallen, in verband daarmee, van het bronzen kanon van 8 cM., de noodzakelijkheid op houdt te bestaan, om laatstgenoemden vuurmond, die, zooals ten vorigen jare werd medegedeeld, geheel verouderd is, met de daarbij behorende eveneens verouderde munitie, door nieuw materieel te vervangen.

De hiermede gemoeid zijnde aanzienlijke bedragen worden door overgang van het veldkanon naar het vestinggeschut dus overbodig.

De tegenwoordige aanvraag moet derhalve strekken tot bestrijding van de kosten aan de bovenbedoelde voortzetting der proeven verbonden en tot verevening van die van de reeds plaats gehad hebbende beproeving, voor zoover de laatsten meer zullen blijken te bedragen dan bij het samenstellen der begrooting voor het dienstjaar 1900 vermoed werd.

In verband met het vorenstaande wordt voorgesteld het artikel te verhoogen met f 100 000, welke verhooging in de hiernevensgaande Nota van Wijzigingen is opgenomen.

Art. 38. Aanmaak van geweren. In de meening, dat de aanmaak van de nieuwe geweren en karabijnen, waarvoor dit jaar weder f 1 500 000 werd toegestaan, vooral niet moet bespoedigd worden, omdat op het stuk van geweren-fabricage tegenwoordig verbeteringen en nieuwe vindingen aan de orde van den dag zijn en gewijzigde inzichten zich baan breken, kan door den ondergeteekende niet worden gedeeld.

Dat sedert het tijdstip van invoering van de wapenen M. 95 de techniek niet stil heeft gestaan, is juist; vooralnog zijn hare vorderingen geenszins van dien aard, dat aanleiding bestaat op de destijds gedane keuze terug te komen.

Het mechanisme van evenbedoelde wapenen is niet samengestelder dan dat van het nieuwste Deutsche geweer; voor spoedig onbruikbaar worden behoefte bij goede behandeling geene vrees te bestaan. Het Deutsche geweer vereischt in dit opzicht niet minder zorg, terwijl de wenschelijkheid, om voor den geveerdragenden soldaat een tweede wapen in voorraad te hebben zeer zeker voor ons geweer niet in hoogere mate bestaat dan voor enig ander geweer.

Wat aangaat de mededeeling betreffende een nieuw metaal voor patronen, waarmede vermoedelijk bedoeld wordt het wel eens aanbevolen gebruik van wolfram voor kogels, wordt opgemerkt, dat daartoe strekkende voorstellen vooralnog geen praktische waarde blijken te hebben, daar genoemd metaal en door zijne schaarschte en door zijne kostbaarheid voorloopig niet in aanmerking komt voor aanwending in het groot.

Een zelfwerkend geweer, hetwelk 600 patronen in de minuut verschieft, is geen wapen, dat aan den soldaat in handen kan gegeven worden en leent zich derhalve niet voor eene algemeene bewapening.

Art. 40. Verbeteringen enz. in het materieel voor het leggen van torpedo's. Met de hier bedoelde verbeteringen en vereenvoudigingen wordt beoogd, het leggen van torpedo-versperringen belangrijk te bespoedigen. Het hoofddenkbeeld daartoe bestaat in het afschaffen van het voor dreg komen van de mijnleggende vaartuigen, zoodat de torpedo's voortaan in de vaart gelegd zullen worden.

In verband hiermede moet het bestaande materieel enige wijziging ondergaan, waarmede in het geheel een bedrag van ongeveer f 5000 gemoeid is. Een deel dezer kosten zijn door den ondergeteekende echter reeds uit het be-

trekkelijk artikel van de loopende begrooting bestreden, zoodat voor het dienstjaar 1901 slechts eene verhooging van f 3000 behoeft te worden toegestaan.

VIII^{STE} AFDEELING.

Art. 46. Onderhoud van kleine kazernes. De meening, dat het onderhoud van de kazernes wordt uitbesteed, is juist.

De ondergeteekende kan daarbij tevens de zeer stellige verzekering geven, dat ook te dien opzichte steeds de noodige zuinigheid wordt betracht.

Het thans voor de verving van militaire gebouwen en werken te Doesburg aangevraagde bedrag van f 900 kan dan ook naar zijne meening bezwaarlijk hoog worden genoemd, vooral niet wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat het totaal oppervlak der geverfde onderdeelen van de Mauritskazerne ruim 12 000 M². bedraagt. Voor het aangevraagde bedrag zal dan ook in 1901 slechts ruim de helft van die oppervlakte kunnen worden overgeleverd, waaronder verschillende onderdeelen aan binnenwerk zijn begrepen waaraan na 1890 niets meer is gedaan.

Naar de meening van den ondergeteekende levert het aangevraagde bedrag voor de verving van gebouwen die bezwaarlijk onder de *kleine* kazernes zijn te rangschikken, geen voldoende grond voor het opperen van twijfel aangaande de zuinigheid bij het onderhoud van kleine kazernes.

Art. 47. Verbetering der kazerne te Leiden. Er zijn te Leiden meer dan ééne kazerne. De vraag rijst dus, welke kazerne bedoeld wordt. Waarschijnlijk echter de Morschpoort-kazerne.

De ondergeteekende zou in geenen deele kunnen instemmen met de meening van enkele leden, dat de inrichting van die kazerne zooveel te wenschen overlaat, vooral niet wanneer men die vergelijkt met andere kazernes te Leiden, 's-Gravenhage, Gouda, Delft, enz.

Van de kazernes te Leiden is de Morschpoort-kazerne zeker niet de minste. Slechts zijn de zolders XX en XXI van het zoogenaamde nieuwe gebouw — die vermoedelijk in het Verslag werden bedoeld — inderdaad minder geschikt voor logies. Zij moeten echter — bij gebrek aan andere ruimte — thans van Maart tot November voor huisvesting van troepen worden gebezigd.

Op elk dier zolders bevindt zich een brandkraan, zoodat er op die verdieping, evenals op de andere verdiepingen van het gebouw, twee brandkranen worden aangetroffen en alzoo wel degelijk voorzieningen tegen brandgevaar zijn genomen.

Om dien toestand op afdoende wijze te verbeteren zouden er borstweringmuren moeten worden opgetrokken en zou de kap moeten worden verhoogd; dit zou echter eene groote uitgaaf vorderen, die ondergeteekende thans ongeraden acht, omdat door eene wijziging in de garnizoensindeeling, binnen een niet al te lang tijdsverloop, op andere wijze aan het geopperde bezwaar zal zijn te gemoet te komen.

De onderhandelingen toch die in verschillende gemeenten over het verkrijgen van goede oefeningsterreinen werden gevoerd, zijn thans zoo ver gevorderd dat met vrij groote zekerheid kan worden aangenomen, dat te Ede geschikte terreinen voor de oefeningen der bereden artillerie en der infanterie zullen worden verkregen.

In verband hiermede stelt de ondergeteekende zich voor, de benodigde terreinen — voor zoover het in art. 106 der loopende begrooting uitgetrokken bedrag dit toelaat — nog in den loop van 1900 aan te koopen, en in 1901 bij suppletoire begrooting de fondsen aan te vragen, die noodig zullen zijn, om op een gedeelte van die terreinen een kazerne c. a. voor bereden artillerie te bouwen.

Zoodra deze gereed zal zijn, zullen de vermelde bezwaren geheel worden opgeheven. Intusschen zoude door het aanbrengen van enkele kleine verbeteringen, zooals het maken van groote dakvensters en ramen in de eindgevels, het tegenwoordig logies kunnen worden verbeterd, terwijl voorts door het aanbrengen van luiken en het stellen van eenvoudige ijzeren trapjes, meerdere veiligheid tegen brandgevaar ware te verkrijgen. De ondergeteekende acht deze voorzieningen, die f 500 zouden kosten, echter niet dringend noodig.

IXDE AFDEELING.

Voeding der manschappen. Ook de ondergeteekende is, mede op grond van de daaromtrent van de betrokken autoriteiten ontvangen rapporten, van oordeel, dat de voeding der manschappen over het algemeen goed en voldoende is.

Door uitbreiding te geven aan het aantal gediplomeerde koks bij het leger zal getracht worden, in de bereiding van het eten alsnog verbetering te brengen.

Dat de, eenmaal per week, als middageten verstrekt wordende bruine boonen worden toe bereid met sterk en ransig vet, was den ondergeteekende niet bekend; hij is echter overtuigd, dat indien klachten betreffende het eten, ter plaatse, waar zulks volgens de reglementen op den inwendigen dienst behoort te geschieden, worden ingebracht, daaromtrent een nauwgezet onderzoek zal worden ingesteld, en dat, wanneer die klachten gegrond mochten worden bevonden, maatregelen zullen worden genomen, om ze voor het vervolg te voorkomen.

XDE AFDEELING.

Art. 60. Lotsverbetering van de mindere geëmployeerden aan de centrale magazijnen. Van de verklaring van enkele leden, die hunne instemming hebben betuigd met de maatregelen welke worden voorgesteld tot het brengen van verbetering in de positie van de werklieden bij de centrale magazijnen heeft de ondergeteekende met waardeering kennis genomen.

Ook de positie van eene andere categorie van geëmployeerden bij die inrichtingen vereischt eenige verbetering.

De meester-kleermakers, opzichters over de kleermakerijen, vervullen bij de centrale magazijnen eene belangrijke betrekking.

Hunne bezoldiging is tot dusver per dag geregeld, en is begrepen onder de kosten van aanmaak van kleding, welke vóór 1 Januari 1900 niet werden gekweten uit de begrooting van Staatsuitgaven, doch uit het ingevolge de wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 40) opgeheven voorschot.

De vorenbedoelde omstandigheid was een beletsel, om aan de meester-kleermakers een jaarlijksch traktement toe te kennen, waardoor hunne eventuele weduwen en weezen aanspraak zouden kunnen maken op een pensioen, volgens de wet tot regeling van het pensioen der weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren.

Nu genoemd beletsel is opgeheven, wordt het billijk geacht, aan gezegden maatregel uitvoering te geven, waartoe evenwel art. 60, volgens nevensgaande Nota van Wijziging, zou moeten worden verhoogd met f 3700, terwijl art. 15 daarentegen met een gelijk bedrag kan worden verminderd.

Aangezien bij het ontwerp van het ontwerp van tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1901 het vereischte voorafgaande overleg met den Minister van Financiën nog niet was afgeloopen, kon toen met het bovenvermelde nog geen rekening gehouden worden.

Met betrekking tot het hierbedoelde overleg zij aangeteekend, dat de Minister van Financiën heeft verzocht, om, indien het wenschelijk mocht voorkomen een bepaalde groep van personen, die in dienst van den Staat werkzaam zijn, tot burgerlijk ambtenaar te benoemen, daartoe niet te besluiten, alvorens met hem, Minister, overleg te plegen voor zooveel betreft de geldelijke gevolgen, welke van zulk een maatregel voor het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren het uitvloeisel zullen zijn.

Art. 62. Lichtere ransels. Ten aanzien van de klacht, dat de bij ons leger gebruikte ransels te zwaar zijn, moet worden opgemerkt, dat zij een gewicht hebben van pl. m. 1,200 K.G., terwijl de ransels, bij het Russische, Deutsche en het Fransche leger in gebruik, respectievelijk 1,430 K.G., pl. m. 1,600 K.G. en 1,900 K.G. wegen.

Intusschen kan de ondergeteekende tot zijn genoegen mededeelen, dat de aanmaak van ransels voortaan zal kunnen geschieden overeenkomstig een gewijzigd model, hetwelk nog pl. m. 200 gram lichter is dan het tegenwoordige.

Art. 63. Keuren van leder. Het leder, en dus ook het zoollleder, dat ten behoeve van het leger wordt aangeschaft, wordt — evenals alle andere goederen

van kleeding en uitrusting — uitsluitend gekeurd door de keuringscommissie bij het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam, en tot dusver is niet gebleken, dat de commissie de noodige kennis mist, om te waken, dat de leveringsovereenkomsten worden nagekomen.

Er bestaat dan ook geen enkele reden, om het hoofd of de leden der keuringscommissie nogmaals een cursus in het keuren van leder te doen doorloopen.

Onderricht in de bereiding en het keuren van leder ontvangen de leerlingen, die de studiën voor den intendance-dienst aan de Hoogere Krijgsschool volgen, thans nog aan deze inrichting, doch het verdient wellicht overweging, om onder de vakken, welke aan de Nederlandsche School voor Nijverheid en Handel te Enschedé aan die officieren worden onderwezen, de bereiding en het onderzoek van leder op te nemen, en de mogelijkheid bestaat, dat daartoe spoedig kan worden overgegaan.

XI DE AFDEELING.

Tijdelijk geëmployeerden aan de topografische inrichting. Aan de topografische inrichting zijn, behalve de burgerlijke ambtenaren, dertig tijdelijk-geëmployeerden op daggeld werkzaam en zeven personen, die, als leerling, eene remuneratie genieten.

De daggelden van de tijdelijk geëmployeerden bedragen ten minste *f* 30 en ten hoogste *f* 90 per maand, terwijl het hoogste bedrag der bovengenoemde remuneratiën de som van *f* 23 per maand belooft. Wanneer aan de dertig tijdelijk-geëmployeerden eene vaste aanstelling werd verleend en hun daarbij werd toegekend een jaarlijksch traktement tot zoodanig bedrag, dat zij — getet op de inhoudingen ten behoeve van het pensioenfonds en het weduwenfonds voor burgerlijke ambtenaren — dezelfde som zouden ontvangen, welke zij thans aan daggeld genieten, zou de Oorlogsbegroting dientengevolge eene verhooging van bijna *f* 5000 behooren te ondergaan.

Eene verandering van positie, waardoor de belanghebbenden hunne inkomsten — zij het dan ook gedurende enkele jaren — noemenswaardig zouden verminderd zien, kan, naar de meening van den ondergeteekende, zonder onbillijk te zijn, niet dan met toestemming van de betrokken personen worden in het leven geroepen.

Te dezer zake is de ondergeteekende in overleg getreden met zijn ambtgenoot van Financiën; zoodra dit overleg zal zijn afgelopen zal door den ondergeteekende in de onderwerpelijke aangelegenheid eene beslissing worden genomen.

Bijdrage van Nederlandsch-Indië in de kosten der topografische inrichting. De bijdrage uit het Iste hoofdstuk der begroting van Nederlandsch-Indië, waarvoor een bedrag van *f* 15 000 is geraamd, wordt niet bij wijze van abonnement betaald. Aan het Departement van Koloniën wordt, elk kwartaal, opgave gedaan van het bedrag, dat betaald is voor werkgelden en voor aangeschafte benodigdheden, ten behoeve van de vervaardiging in kleurendruk van de door topografische opneming van Java verkregen overzichtskaarten der onderscheidene residentiën. Dit bedrag beliep over 1899 de som van *f* 14 626.14, zooals op bladz. 225 van den uitgewerkten en toelichtenden staat, behoorende bij de onderwerpelijke begroting, is vermeld.

XII DE AFDEELING.

Ad. Art. 67. Keuring van voor den krijgsveld dienst geschikte paarden. Het is den ondergeteekende niet duidelijk hoe, uit de omstandigheid, dat onder de in het jaar 1896 geschikt gekeurde paarden, thans reeds zooveel mutatiën hebben plaats gehad, dat daaruit bij mobilisatie belangrijke nadeelen zouden kunnen ontstaan, kan worden afgeleid, dat met de bestaande regeling nopens de keuring van voor den krijgsveld dienst geschikte paarden, het beoogde doel niet te bereiken is.

Het is toch altijd voorzien geworden, dat dergelijke mutatiën zouden plaats vinden en het heeft dan ook, reeds bij de samenstelling van de regeling, in de bedoeling gelegen om de keuringen periodiek in de verschillende gedeelten van het Rijk te doen herhalen.

In verband daarmee is voorts in de regeling bepaald, dat de burgemeesters

van alle gemeenten, waarin mutatiën hebben plaats gehad, daarvan, door tusschenkomst van den commissaris der Koningin, op vastgestelde tijden mededeeling moeten doen aan het Departement van Oorlog.

Overigens sluit de ondergeteekende zich geheel aan bij de leden, die van meening zijn, dat, ten gevolge van de keuring, in tijd van oorlog een aantal voor den dienst goedgekeurde paarden ter beschikking zullen zijn en hij vertrouwt dan ook, dat op dien grond tegen de voorgestelde verhooging geene bedenking zal rijzen.

XIII DE AFDEELING.

Art. 88. Wijziging in de omschrijving van het artikel. De wenschelijkheid is gebleken, om de instelling van de permanente commissie, in dit artikel bedoeld, alsnog te doen voorafgaan door de benoeming van commissiën, behalve uit militaire leden, bestaande uit een klein aantal personen, met economische en locale toestanden grondig bekend, tot het geven van voorlichting en advies nopens de meest economische wijze, waarop te voorzien zou zijn in het verkrijgen van eenige zaken betrekking hebbende op eene eventueele approviandeering van de Stelling van Amsterdam.

Bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld, de omschrijving van het artikel, in verband daarmede, eenigszins te wijzigen.

XVI DE AFDEELING.

Art. 100. Wapen der marechaussee. Het was den ondergeteekende aange-naam te vernemen, dat de voorgedragen lotsverbeteringen van de marechaussee's instemming hebben gevonden.

Indien de tot dat doel aangevraagde sommen worden toegestaan, acht hij de materiele positie van den marechaussee voldoende geregeld. Op welke wijze de uitgetrokken gelden voor geneeskundige verzorging der paarden het doelmatigst kunnen worden aangewend, maakt bij hem een punt van nadere overweging uit. Omtrent de wijze van verstrekking van paarden, is ondergeteekende nog de ten vorigen jare geuite meening toegedaan.

Het ligt dan ook niet in zijn voornemen op dit stuk verandering voor te stellen.

Blijkens de ter zake ontvangen rapporten worden de diensten van het wapen der Koninklijke marechaussee, in de noordelijke provinciën zeer op prijs gesteld.

De ruime wijze, waarop door de burgemeesters in Friesland en Groningen over de marechaussee wordt beschikt, wettigt in geenen deele de onderstelling, dat het wapen in die provinciën zou kunnen worden ingekrompen.

Wanneer den ondergeteekende evenwel eene opgave wordt verstrekt van de brigades, die zouden kunnen ingetrokken worden, is hij gaarne bereid nauwgezet te doen onderzoeken in hoeverre de diensten van die brigades overbodig zijn te achten.

Door de marechaussee in Limburg wordt niet meer geëxerceerd dan dringend noodzakelijk is om de betrokken militairen op dien graad van geoefendheid in het gebruik der wapens te brengen en te houden, dat zij zich daarvan in een voorkomend geval met vrucht kunnen bedienen. Van overdrijving is daarbij zeer bepaald geen sprake.

Art. 101. Aansluiting van marechausseekazernes aan plaatselijke telefoonnetten. De ondergeteekende is gaarne bereid den hier uitgesproken wensch ter kennis te brengen van zijn ambtgenoot voor Justitie en met dezen Minister ter zake in overleg te treden.

XVII DE AFDEELING.

Art. 104. Verbouwing militair hospitaal te 's Gravenhage. Door den ondergeteekende werd reeds bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag nopens het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1900 medegedeeld, dat door burgemeester en wethouders van 's Gravenhage bezwaar werd gemaakt te bevorderen, dat op het Proefveld een nieuw hospitaal zou verrijzen.

Deze mededeeling en de kennisgeving, dat genoemd college geen vrijheid

kan vinden om mede te werken tot het geheel of gedeeltelijk aan het Rijk afstaan van het gemeenteterrein tusschen den Pompstations- en Klatteweg, zijn in zóó stelligen vorm geschied, dat er van verdere onderhandelingen ter zake geen resultaat kon worden verwacht en alzoo daartoe dan ook geen aanleiding bestaat.

Van het uitoefenen van pressie kan hierbij, naar de meening van den ondergeteekende, geen sprake zijn.

Ongetwijfeld zou het — afgescheiden van de daaraan verbonden belangrijk hogere kosten — zeer zeker de voorkeur verdienen, tot den bouw van een geheel nieuw hospitaal over te gaan.

Nu echter een daarvoor geschikt terrein niet kan worden verkregen, heeft de ondergeteekende gemeend zich te moeten bepalen tot de verbetering van het bestaande hospitaal.

Het is daarbij niet zijne bedoeling dit geheel af te breken en ter plaatse een geheel nieuw gebouw te stichten, daar in dit geval een belangrijk hooger bedrag voor de uitvoering van het werk zoude noodig zijn, dan thans wordt geëischt.

De verbetering zal in hoofdzaak bestaan in het maken van nieuwe gebouwen aan de Nieuwe Havenstraat en op het aangekochte perceel tusschen de straat en het slop van Maasdam, en in het vernieuwen van den vleugel aan den Fluweelen Burgwal, terwijl voorts de inrichting van het bestaande hoofdgebouw zal worden gewijzigd.

Art. 104. Aanvulling van de omschrijving van het artikel voor aankoop van terrein bij de Oranjekazerne te 's Gravenhage en vermindering van het bedrag van het artikel. De ligging van de Oranje-kazerne te 's Gravenhage tusschen verschillende aaneensluitend bebouwde perceelen, maakt het uiterst moeilijk bij die kazerne een geschikt bouwterrein te vinden voor het aanbrengen van verschillende verbeteringen, waaraan bij die kazerne groote behoefte bestaat. Het eenige terrein dat daarvoor een eenigszins voldoende ruimte aanbiedt, is het perceel kadastraal gemeente 's Gravenhage, sectie E, no. 2256, waarop men reeds sedert jaren heeft getracht de hand te leggen en dat thans voor een bedrag van f21.500 door den Staat kan worden aangekocht.

Aangezien het verkrijgen van dit perceel voor het Departement van Oorlog van zeer groot belang is, heeft de ondergeteekende de omschrijving van art. 104, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen zoodanig aangevuld, dat aankoop van bedoeld terrein mogelijk zal zijn, en de genoemde koopsom in het eindbedrag van dat artikel opgenomen.

Ten einde echter, in verband met de hierna vermelde noodzakelijke verhooging van art. 105, het eindcijfer der XVIIde afdeling niet belangrijk te verhoogen, is tevens de uitgetrokken eerste termijn voor het verbouwen van het militair hospitaal met f27.000 verminderd en alzoo teruggebracht tot f10.000, zoodat het bedrag van het geheele artikel, thans volgens de Nota van Wijzigingen verminderd, wordt geraamd op f81.500.

Art. 105. Herstelling van de kazerne Prinsenhof te Bergen op Zoom. De vereischte herstelling van den voorgevel van de Prinsenhof te Bergen op Zoom bepaalt zich in hoofdzaak tot vervanging van gebrekkig geworden kozijnen en ramen, vernieuwing van metselwerk van topgevels en schoorsteenen, vervanging van gebrekkig geworden plinten, onderdorpels en banden, voorzieningen aan het leiendak, en vernieuwing van goten en afvoerbuizen.

In het daarvoor aangevraagde bedrag is slechts f645 begrepen om, bij de uitvoering van de voornoemde werkzaamheden, mede rekening te kunnen houden met de eischen van de aesthetiek.

Van dat bedrag is f500, dus verreweg het grootste gedeelte, bestemd om de steenen raamkozijnen in hun oorspronkelijken vorm terug te brengen, eene voorziening die wel is waar aan het aanzien, doch ook, en zelfs in hoofdzaak, aan de hechtheid van het gebouw zal ten goede komen, daar aan de steenen bovendorpels der kozijnen thans duidelijk is waar te nemen dat zij den steun van de verdwenen steenen tusschenstijlen niet kunnen missen.

De ondergeteekende vleit zich dan ook, dat tegen de geringe meerdere uitgave van f645 geen bezwaar zal bestaan, nu daarmede de dringend noodige herstelling van den voorgevel van dit oude schoone gebouw zal kunnen geschieden op eene bij het monumentale karakter daarvan alleszins passende wijze.

Kazerneering te Middelburg. In verband met den afloop van de gehouden aanbesteding, die door de algemeene stijging van de prijzen der bouwmaterialen eenigszins is tegengevallen, zullen de kosten van de verbetering der kazerneering te Middelburg *f* 5500 meer bedragen dan waarop bij de samenstelling der begrooting is gerekend.

In verband hiermede moet de op dit artikel uitgetrokken 2de termijn met dit bedrag worden verhoogd; in de nevensgaande Nota van Wijzigingen vindt men die verhooging.

Het artikel wordt alzoo nader uitgetrokken op *f* 69 440.

Art. 105bis. Nieuw artikel voor het bouwen van verplegings-inrichtingen te Amersfoort. De magazijnen van kleeding, nachtleger en levensmiddelen te Amersfoort zijn thans gevestigd in het Werkhuis aldaar, welk gebouw in 1860 door de gemeente kosteloos voor militair gebruik aan het Rijk werd afgestaan, tot 1884 voor troepenlogies en daarna voor magazijn en woning van een gehuwd militair werd gebruikt.

Bij de overeenkomst van 28 Maart 1887, goedgekeurd bij de wet van 7 Juli 1887 (*Staatsblad* n°. 124), werden onder meer de rechten van den Staat op het kosteloze gebruik van het Werkhuis prijsgegeven en werd dit gebouw, met het daarbij behoorende erf, van de gemeente in huur genomen tegen eene huursom van *f* 400 's jaars.

Uit de mededeeling, in de Memorie van Toelichting bij het wetsontwerp tot goedkeuring van de hiervoren vermelde overeenkomst (Gedrukte Stukken 1886–1887, 149, n°. 3, bladz. 6), luidende: In afwachting, dat de op de te verkrijgen terreinen te stichten kazernegebouwen enz. tot stand zullen zijn gekomen, is het wenschelijk, dat de gebouwen sub A¹⁾, C en D van art. 2 genoemd bij het garnizoen ter plaatse in gebruik blijven" blijkt, dat het reeds toen in de bedoeling lag, gebouwen voor magazijnen te stichten ter vervanging van het voor magazijn weinig geschikte Werkhuis.

Aan dat voornemen is echter, in verband met vele andere meer dringend noodige voorzieningen, tot heden geen gevolg gegeven en men heeft zich, niettegenstaande de vele en groote gebreken der tegenwoordige inrichting, met het Werkhuis beholpen.

In den loop van dit jaar werd echter van de gemeente Amersfoort de mededeeling ontvangen, dat zij, ten behoeve van het oprichten van eene ambachtsschool, tot uitbreiding van de gebouwen voor den gemeentelijken dienst en tot verbetering van de gemeenschap in de gemeente, de vrije beschikking over het Werkhuis en het daarbij behoorend erf wenschte te verkrijgen.

Naar aanleiding van deze mededeeling is thans met de gemeente eene nadere huurovereenkomst aangegaan, waarbij het bedoelde erf reeds nu ter beschikking van de gemeente is gesteld, doch aan den Staat de beschikking over het gebouw tot 22 October 1902 is verzekerd.

Hierdoor is het noodig geworden, over te gaan tot het bouwen van verplegingsinrichtingen te Amersfoort, waarvan de kosten worden geraamd op *f* 56 000; daarvoor wordt thans een eerste termijn bij de nevensgaande Nota van Wijziging op het ontwerp der begrooting gebracht.

's Gravenhage, 29 November 1900.

De Minister van Oorlog,

ELAND.

1) Sub A is genoemd de kazerne en het erf genaamd „Het Werkhuis”.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1902, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artikel 1. Traktement van den Minister f 12 000,00.

Art. 2. Tractement van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, alsmede toelagen, door officieren, onderofficieren en mindere militairen genoten, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement f 135 250,00.

Art. 3. Bureel- en lokaalbehoefden, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement f 19 000,00. Totaal f 166 250,00.

IIDE AFDEELING.

Traktementen en toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van den grooten staf, den generalen staf, de intendance en de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 4. Groote staf f 49 800,00.

Art. 5. Generale staf f 79 700,00.

Art. 6. Intendance f 56 100,00.

Art. 7. Provinciale en plaatselijke staven f 74 100,00. Totaal f 259 700,00.

III DE AFDEELING.

Traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de staven der verschillende wapens en van de officieren der wapenkorpsen, vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren, en van opzichters van fortificatiën, tegemoetkoming aan reserve-officieren voor eerste aanschaffing van uniform en daggelden van militaire wachters.

Art. 8. Infanterie f 1 673 307,00.

Art. 9. Cavalerie f 281 120,00.

Art. 10. Artillerie f 994 987,00.

Art. 11. Genie f 270 450,00.

Art. 12. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in *Nederlandsch-Indië* worden gedetacheerd. *Memorie.*

Art. 13. Voorschotten aan officieren, tot aanschaffing van kleeding en uitrusting en voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch geen recht hebben daarvoor van Rijkswegen vergoeding te genieten *f* 16 000,00. Totaal *f* 3 235 864,00.

IVDE AFDEELING.

Soldijen en verdere kosten van de verschillende staven, diensten en wapenkorpsen, in de IIde, IIIde en Vde afdeelingen vermeld, met uitzondering van de kosten, in die afdeelingen en in de IXde en XIIde afdeelingen omschreven, doch met inbegrip van de kosten van instructeurs beneden den rang van officier bij de schutterijen en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandelen van vrijwilligers voor hetreserve-kader.

Art. 14. Soldijen, daggelden en jaarwedden van onderofficieren en soldaten bij de wapenkorpsen, daaronder begrepen:

gratificatiën aan diegenen hunner, die wegens lichaamsgebreken, zonder aanspraak op verdere verzorging, uit den dienst worden ontslagen;

toelage voor de muziek bij de korpsen infanterie;

vergoeding ingevolge de laatste zinsnede van *artikel* 127 der Militiewet;

schadeloosstelling voor schutterlijke diensten bij gemis van garnizoen;

vergoedingen aan opzichters bij den vestingtelegraafdienst, aan militaire wielrijders, aan buitengewone opzichters van fortificatiën en aan reserve-vesting-telegrafisten *f* 2 933 361,00.

Art. 15. Aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting voor de onderofficieren en soldaten, daaronder begrepen daggelden en arbeidsloonen van personeel bij de kleermakerijen:

aanschaffing, aanmaak en onderhoud van jassen en mantels, ten gebuike van schildwachten, en van regenjassen, regenbroeken, regenhoeden en ijs-wanten voor torpedisten en pontonniers;

aanschaffing van zwaluwnesten voor tamboers en hoornblazers en van onderscheidingsteekenen voor langdurigen dienst voor onderofficieren en soldaten;

van pas maken van uit de magazijnen afgegeven kleedingstukken;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen;

begraveniskosten van overleden militairen;

herstellen en onderhouden van kleeding en uitrusting;

uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten, en verdere uitgaven, waarmede de rekeningen van die militairen worden belast;

toelagen voor eerste uitrusting aan vaandrags en kornetten;

na aftrek van:

1°. de sommen in te houden op de soldij der onderofficieren en soldaten;

2°. de sommen, welke door onderofficieren en soldaten vrijwillig ten bate hunner rekeningen worden gestort en van andere baten, waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven *f* 2 070 245,00.

Art. 16. Scheren en haarsnijden van de soldaten;

reinigen en herstellen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werk- of stalkielen van ongehuvde soldaten, en

aanschaffing van benodigdheden tot het lenig houden van het schoeisel *f* 201 400,00.

Art. 17. Werfkosten, na aftrek van de sommen, welke bij vervroegd ontslag uit den dienst of bij overgang bij de troepen in de overzeesche bezittingen, wegens te veel genoten premie, worden gestort, benevens premiën aan miliciens-sergeanten en aan miliciens-korporaals, bij aanstelling in die graden *f* 109 193,00.

Art. 18. Voeding en verzorging van paarden, daaronder begrepen:

daggelden en toelagen voor geëmployeerden bij fourage-magazijnen; gereedschappen en verdere behoeften bij die magazijnen; ligstroo en ander strooisel; stal- en manegebehoefden;

voertuigen en onderhoud daarvan voor den dienst bij het Remontedepot;
kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool;
kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burger-veeartsen;
kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering
van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding
voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde goe-
deren van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en
ingraven van gestorven en afgemaakte paarden, en
aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor hoefsmidswerkplaatsen
f 1 211 774,00.

Art. 19. Huisvesting en voeding van personeel en stalling van paarden,
daaronder begrepen:

huisvesting van officieren, huisvesting en voeding van onderofficieren en
soldaten en stalling van paarden bij de ingezetenen en verdere kantonne-
mentskosten;

drinkwater voor personeel, paarden en ander vee;

kachels voor de militaire wachten en voor de lokalen, bewoond door onge-
huwde onderofficieren en soldaten en brandstoffen voor de militaire wachten,
voor de soldatenkamers en voor het verwarmen van bad- en waschwater;

verlichting van kazernepleinen, van militaire wachten, van soldatenkamers
en keukens, van pleinen bij en van de toegangen tot de kazernen en van
kamp- en andere terreinen;

kleine geriefelijkheden voor de soldatenkamers;

schrijfbehoeften voor de commandanten van militaire wachten:

in gereedheid brengen en houden en ontruimen van kampterreinen, bivaks
en dergelijke;

benoedigheden in de arrestkamers;

koffie en melk ten dienste van militaire wachten, en

daggelden voor het reinigen van pleinen bij en toegangen tot de kazernen,
van urinoirs, van privaten en van strafkamers f 200 688,00.

Art. 20. Herstellen en onderhouden van wapenen en ledergoed; van trommen,
hoorns en trompetten en van paardetuig, met uitzondering van het paarde-
tuig bij de korpsen artillerie, doch met inbegrip van het paardetuig in ge-
bruik bij officieren van gezondheid, kwartiermeesters en andere officieren,
die — hoewel niet tot het houden van dienstpaarden gerechtigd — diensten
te paard moeten verrichten;

aanschaffing en onderhoud van werktuigen voor gewermakers-werkplaatsen
f 79 800,00.

Art. 21. Oefeningen en onderwijs, daaronder begrepen de kosten van:

schieten en richten met draagbare vuurwapenen, van schietschijven, richt-
bokken en andere dergelijke benoedigheden en van schrijfbehoeften, bij een
en ander noodig;

voorbereidend militair onderricht;

oefeningen bij het reservekader;

tegenoetkoming voor schietonderricht buiten het leger en voor het op-
richten van particuliere schietbanen;

subsidie voor volksoefeningen in de gymnastiek;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitielijnen, stokken voor sergeanten-
en korporaals-tamboers, oefeningstrommen en andere dergelijke benoedigheden;

oefening in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoenen waar
geene cavalerie- of bereden artilleriekorpsen gevestigd zijn;

bijwonen door officieren, onderofficieren en soldaten van wedstrijden in het
schieten, de gymnastiek, het schermen en andere militaire oefeningen;

benoedigheden, tot het onbruikbaar maken van telegraaflijnen en spoor-
wegen door de cavalerie;

aanschaffing en onderhoud van rijwielen;

exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;

militair onderwijs (na aftrek van het aandeel in de kosten, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald), als:

wetenschappelijk onderwijs aan onderofficieren en soldaten;

schoolonderwijs;

onderwijs in de kennis van exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;

belooningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen in de vakken, in deze bedoeld;

prijzen bij het schijfschieten met draagbare vuurwapenen en bij andere nuttige militaire oefeningen;

practische oefening der officieren;

subsiën toe te kennen aan de Militaire Sportvereniging te 's *Gravenhage* voor prijzen, uit te loven voor hindernisrijden van leden dier vereeniging, en aan den officiers-schermbond;

onderhoud der korpsboekerijen;

nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, en openbaarmaking van de uitkomsten dier nasporingen en studiën, en

bijwonen door officieren van enkele lessen aan de Universiteiten en aan de Polytechnische School *f* 178 948,00.

Art. 22. Bureel- en andere administratiekosten, waaronder belooningen voor bedienden bij de bureaux van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant *f* 118 319,00.

Art. 23. Kosten, vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, op het houden van veldoefeningen, kadermanoeuvres en oefeningen in den strategischen velddienst, op het voor oefening bezetten van forten en versterkte plaatsen, — daaronder begrepen geldelijke tegemoetkomingen aan officieren van de schutterij, aan militaire wielrijders, aan opzichters van den vesting-telegraafdienst en aan buitengewone opzichters van fortificatiën, die aan het kampeeren en de oefeningen in deze bedoeld deelnemen — op den postduivendienst, en op het deelnemen aan het kampeeren en aan de oefeningen door personeel van de Koloniale Reserve *f* 52 000,00.

Art. 24. Remonte, daaronder begrepen reis- en verblijfkosten voor den aankoop van paarden en van de militaire leden der provinciale keuringscommissiën *f* 237 590,00. Totaal *f* 7 453 318,00.

VD E AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 25. Traktementen, bureelkosten, toelagen, schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden, voor het verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren van gezondheid, de paardenartsen en de militaire apothekers, met uitzondering van die bij de Koninklijke Militaire Academie ingedeeld, benevens vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren van gezondheid in uitgebreide garnizoensplaatsen;

traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst en bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling van verhuiskosten bij verplaatsing van de officieren-administrateurs, mitsgaders tractementen, toelagen en daggelden van de administrateurs (adjudanten-onderofficieren) en verdere geëmployeerden bij de militaire hospitalen, alsmede gratificatiën te verleenen aan de met lichaamsgebreken ontslagen wordende hospitaalgeëmployeerden, en begrafeniskosten;

premiën voor tot officier van gezondheid benoemd wordende artsen;

traktementen der reserve-officieren van gezondheid, en

kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerden in de kookkunst *f* 595 840,00.

Art. 26. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, daaronder begrepen alle zoodanige personen als op machtiging van het Departement van Oorlog in de ziekeninrichtingen worden opgenomen, vervoerkosten voor ouders, voogden en echtgenooten van militairen, die in voormelde inrichtingen zijn opgenomen, alsmede kosten, vallende op de verpleging in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen van aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van militairen, die in eene kazerne of in een, ander gebouw, bestemd tot militaire doeleinden, zijn gehuisvest, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt *f* 125 272,00.

Art. 27. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burger-geneesheeren voor specialiteits- en andere geneeskundige behandeling van militairen en anderen personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede van hunne huisgezinnen en aan apothekers van de zeemacht en aan burger-apothekers bij ontstentenis van militaire apothekers *f* 12 963,00.

Art. 28. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere behoeften, voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede voor hunne huisgezinnen; daaronder begrepen de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen, alsmede de kosten van vernieuwing van breukbanden van personen die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten;

kosten wegens aankoop en onderhoud van ligging, kleeding, meubelen, stellingen en rakken en onderhoud der wandelplaatsen voor de zieken in de militaire ziekeninrichtingen, daaronder begrepen de uitgaven voor aanschaffing en onderhoud van kleeding en uitrusting van geëmployeerden, die voor 's Rijks rekening daarvan worden voorzien; zoomede die voor schoonmaak-behoeften, het vegen van schoorsteenen en dergelijke, die uit haren aard ten laste van dit artikel moeten worden gebracht, en

advertentiekosten betreffende den geneeskundigen dienst in het algemeen *f* 101 960,00. Totaal *f* 836 035,00.

VIDE AFDEELING.

Studie en onderwijs.

Art. 29. Traktementen van den directeur en officieren-leeraren, toelagen voor officieren, traktementen en remuneratiën voor burgerleeraren en verdere kosten van de Hoogere Krijgsschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald *f* 26 730,00.

Art. 30. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het verlies van dienspaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten der Koninklijke Militaire Academie, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed, paardetuig en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald *f* 222 602,00.

Art. 31. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het aanschaffen en het

verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten van de Cadettenschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald f 63 630,00.

Art. 32. Traktementen, toelagen, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten van den Hoofdcursus, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald f 50 600,00.

Art. 33. Traktementen van den directeur en van de officieren, toelagen voor officieren, soldijen, daggelden, schadeloosstelling voor uniformveranderingen en voor verlies van bagage en voor verhuiskosten bij verplaatsing, mitsgaders verdere kosten van de Normaal-schietsschool, met uitzondering van de kosten van brood, vleesch en andere levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire bakkerijen, militaire slachterijen en militaire magazijnen van levensmiddelen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de centrale en garnizoensmagazijnen van militaire kleeding en uitrusting, na aftrek:

1°. van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt betaald, en

2°. van bijdragen van het Departement van Marine f 49 109,00. Totaal f 412 644,00.

VII DE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, aanmaak, aanschaffing, samenstelling, wijziging, herstelling, onderhoud en verwerken van het materieel der artillerie, der draagbare wapenen, der torpedo's en der pyrotechnische voorwerpen, met alles wat daarop, alsmede op het beheer van een en ander betrekking heeft, toelagen aan magazijnmeesters der artillerie, zoomede practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie, een en ander met inbegrip van al wat de inrichtingen van onderwijs en het wapen der marechaussee betreft.

Art. 34. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren en toelagen voor officieren en conducteurs bij de verschillende artillerie-inrichtingen, toelage voor den officier der artillerie, krachtens artikel 24 der Hinderwet, belast met het toezicht op bewaarplaatsen voor ontplofbare stoffen, benevens toelagen aan magazijnmeesters der artillerie bij de magazijnen f 124 290,00.

Art. 35. Daggelden, werkloonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden, voor aanmaak, samenstelling, wijziging, opleggen, onderhoud, herstelling, in staat van verzending stellen en keuring van artillerie-materieel en materialen bij de artillerie-inrichtingen, zoomede voor onderhoud van de wapenen, opgelegd in de wapendepots, arbeidsloon voor het doen verrichten door particulieren van draai- en schaaftwerk voor aan te maken artillerie-materieel; bezoldiging van magazijnsknechts, daggelden van conducteurs en assistent-conducteurs bij verzendingen, daggelden en toelagen van waarnemende conducteurs der artillerie en van waarnemende magazijnsknechts, toelagen wegens buitengewone dienstverrichtingen, werkgeld voor burgerwerklieden bij de artillerie-magazijnen, tegemoetkomingen bij de commissie van proefneming, benevens vergoeding voor onderhoud van rijwielen van magazijnspersoneel f 684 000,00.

Art. 36. Kosten, vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen: daaronder begrepen brandstoffen, verlichting, duinwater, gereedschappen en velerlei

behoefden, benoedigheden voor verschillende verrichtingen, premiën, tegemoetkomingen, benevens kosten van proefnemingen bij de verschillende werkplaatsen en van aanschaffing van brandstoffen en onderscheidene andere behoeften voor de pantserforten;

bureelgelden, aanschaffing van benoedigheden, vindingsloonen en geringe onkosten bij den dienst der artillerie-magazijnen, benevens onderhoud van het bij die magazijnen in verantwoording zijnde artillerie-materieel, met uitzondering van de voorwerpen hierna in *artikel 41* omschreven *f* 189 430,00.

Art. 37. Aanschaffing en wijziging van geschut, van mitrailleurs, richtmid-delen, affuiten, beddingen, voertuigen, projectielen en andere ernstvuurwerken met al wat daartoe behoort;

aankoop van alle materialen, werktuigen en gereedschappen voor aanmaak, wijziging, herstelling en beproeving van die voorwerpen, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan *f* 503 550,00.

Art. 38. Aanschaffing van draagbare wapenen, met al wat daartoe behoort, benevens van de voor aanmaak, samenstelling, wijziging en herstelling van die wapenen benoedigde verwisselstukken, materialen, werktuigen, gereedschappen en maten;

aanschaffing van patronen voor geweren, karabijnen en revolvers en van daartoe behoorende bestanddeelen, zoomede van alle materialen, werktuigen en gereedschappen tot den aanmaak van die patronen, benevens kosten op de keuring en herkeuring vallende, een en ander ter uitvoering van het werkplan voor het begrootingsjaar *f* 182 100,00.

Art. 39. Aanschaffen, vermalen, omwerken en bewaren van buskruit, benevens kosten vallende op de keuring en herkeuring daarvan *f* 237 000,00.

Art. 40. Onderhoud van het paardetuig en het materieel der artillerie bij de korpsen aanwezig, met uitzondering van de voorwerpen hierna in *artikel 41* omschreven;

aanschaffing van werktuigen en gereedschappen voor algemeenen dienst, van draagbaar spoorwegmaterieel, van golfijzeren dekkingen voor den batterij-bouw, van ponton- en torpedomaterieel, van benoedigheden tot aanvulling van den voorraad materialen, van paardetuig en van materialen tot den aanmaak, wijziging en herstelling van die voorwerpen, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan *f* 144 550,00.

Art. 41. Aanmaak, aanschaffing, wijziging en onderhoud van waarnemings-toestellen, daaronder begrepen aanschaffing, huur en vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor den waarnemingsdienst, zoomede van materieel voor de afstandmeting en van telephonen met toebehooren, benevens kosten, vallende op de keuring en herkeuring daarvan *f* 25 000,00.

Art. 42. Practische oefeningen en proeven der artillerie, met alles wat daartoe behoort *f* 31 000,00. Totaal *f* 2 120 920,00.

VIII^{STE} AFDEELING.

Dienst der Genie.

A. Materieel der genie en kazerneering, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren, een en ander echter met uitzondering van al wat de Hoogere Krijgsschool, de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool, den Hoofdcursus te Kampen, de Normaal-schietschool, de Artillerie-inrichtingen, de Artillerie-schietschool en het wapen der marechaussee betreft.

Art. 43. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, kazernes- en andere gebouwen, loodsen, exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

wergelden voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en materieel voor het schoonhouden van kazernen, soldatenkeukens, enz.;

grensbepalingen;
 aanbestedingskosten;
 kosten, vallende op keuringen;
 kosten en ongelden betrekkelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;
 afkoop van rechten;
 verlenen van subsidiën voor uitvoering van werken;
 koopen van perceelen;
 opzichtkosten, grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;
 aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere benodigdheden in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd, alsmede van gereedschappen van algemeen gebruik in werkplaatsen in die gebouwen;

een en ander *in het 1ste genie-commandement* f 138 635,00.

Art. 44. Als voren *in het 2de genie-commandement* f 172 165,00.

Art. 45. Als voren *in het 3de genie-commandement* f 133 640,00.

Art. 46. Als voren *in het 4de genie-commandement* f 136 910,00.

Art. 47. Huur van gebouwen, daaronder begrepen de huur van kazerne- en andere gebouwen of gedeelten van gebouwen tot huisvesting van militairen en hunne huisgezinnen; huur, erfpacht en erfdiensbaarheden van oefeningsterreinen en loodsens f 302 000,00.

Art. 48. Herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand f 10 000,00.

Art. 49. Aankoop, herstellen of verbeteren (op rekening of in daggeld) van kaarten, plans, memoriën, boekwerken, tijdschriften, reglementen, meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoeften f 2 800,00.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen f 10 700,00.

Art. 51. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen in verdedigingsliniën en voor kustbewaking en van het daartoe behoorende materieel f 4 700,00.

Art. 52. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd en voor het nemen van proeven ten behoeve van de voorbereiding van die vernielingen f 2 400,00.

Art. 53. Practische oefeningen van het korps genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vestingtelegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zooveel die geschieden onder leiding van genietroepen, een en ander met de daarvoor noodige voorwerpen f 15 000,00.

B. *Artillerie-inrichtingen.*

Art. 54. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van werken, terreinen en gebouwen, behoorende tot de artillerie-inrichtingen, de artillerie-schietschool en hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten:

kosten en ongelden betrekkelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

verlenen van subsidiën voor uitvoering van werken;

koopen van perceelen;

opzichtkosten, grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen in, alsmede aanschaffing van gereedschappen en andere benodigdheden voor het schoonhouden van de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd f 25 120,00. Totaal f 954 070,00.

IXDE AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 55. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood *f* 103 430,00.

Art. 56. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en opzichters en daggelden en arbeidsloon van het verder personeel bij de militaire bakkerijen *f* 65 200,00.

Art. 57. Aankoop van graan, winkelwaren, brandstoffen en verdere kosten van de broodbereiding in de militaire bakkerijen;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van graan; en
aankoop, vernieuwing en onderhoud van werktuigen en ander materieel in de bakkerijen *f* 327 624,00.

Art. 58. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning en verdere vergoedingen voor de administrateurs en daggelden en arbeidsloon van het verder personeel bij de militaire slachterijen en bij de militaire magazijnen van levensmiddelen *f* 21 445,00

Art. 59. Aankoop van vee, van verduurzaamde en andere levensmiddelen, daaronder gerekend beschuit, en van verdere menagebehoeften voor de troepen en inrichtingen der landmacht;

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van levensmiddelen en van vee; aanschaffing en onderhoud van benodigdheden tot het inkoop, bereiden en uitdeelen van een en ander;

bijslag op de soldij tot aankoop van menage-behoeften;
materieel ten behoeve van de magazijnen van levensmiddelen en van de militaire slachterijen, en

schadeloosstelling wegens gemis van voeding;
na aftrek van de opbrengst van den verkoop van spoeling, beenderen en ander afval *f* 2 180 562,00. Totaal *f* 2 698 261,00.

XDE AFDEELING.

Kosten van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, en van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, benevens van vernieuwing en wijziging van ledergoed en paardetuig en van vernieuwing en onderhoud van kampements-effecten en van nachtleger.

Art. 60. Traktementen, toelagen, bureelkosten, schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren, daggelden aan mindere bedienden en arbeidsloon bij de centrale magazijnen te *Amsterdam, Delft* en *Woerden* *f* 130 700,00.

Art. 61. Traktementen, toelagen en bureelkosten aan de beheerders van de garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting, daggelden en toelagen aan de oppassers bij die magazijnen, arbeidsloon, benevens schadeloosstelling wegens het gemis van vrije woning *f* 26 875,00.

Art. 62. Magazijnskosten, aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampements-effecten en voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officierscantines; aanschaffing van ledergoed voor de schutterijen en van modellen van kleeding en uitrusting voor het leger, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 45 500,00.

Art. 63. Aanschaffen en wijzigen van voorwerpen van ledergoed en paardetuig, met uitzondering van het paardetuig bij de artillerie in gebruik;

aanschaffen van trommen, hoorns en trompetten en van trombehoeften, hoorn- en trompetsnoeren, pioniergereedschappen, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van die goederen *f* 121 930,00.

Art. 64. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en wasschen van slaapfornituren, na aftrek van de waarde van de verloren geraakte of onbruikbaar

geworden nachtlegervoorwerpen, door de gebruikers of bewaarders vergoed; aankoop en snijden van ligstroom, aanschaffing van stellingen en rakken, bureel- en verdere kosten van de nachtleger-magazijnen;

traktementen, toelagen en schadeloosstelling voor huishuur aan de administrateurs, daggelden, toelagen en arbeidsloon aan de geëmployeerden en losse werklieden bij die magazijnen, en

kosten, vallende op de keuring en herkeuring van goederen f 258 700,00. Totaal f 583 705,00.

XI DE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

Art. 65. Kosten van verkenningen, het maken van plans, met de kosten uit een en ander voortvloeiende, ten behoeve van de kaarten op de Topographische Inrichting te vervaardigen, waaronder belooning voor eenen bediende bij het bureau van den directeur der militaire verkenningen;

kosten van de Topographische Inrichting, aan: traktementen der ambtenaren, toelagen der officieren, daggelden en remuneratiën der geëmployeerden en andere kosten dezer inrichting, na aftrek:

1°. van hetgeen uit het Iste hoofdstuk der begrooting van *Nederlandsch-Indië* wordt gekweten voor het vervaardigen, in kleurendruk, van de door de topographische opneming van *Java* verkregen overzichtskaarten der onderscheidene residentieën, en

2°. van bijdragen van andere Departementen f 71 028,00.

XII DE AFDEELING.

Verplaatsing van personen en goederen.

Art. 66. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, waaronder belooningen aan spoorwegambtenaren of gepensioneerde officieren en aan eenen bediende bij het bureau van gemelde commissie, alsmede kosten van aanschaffing en wijziging van uniformpetten voor etappe-commandanten en kosten voor het drukken en opleggen van bescheiden noodig voor de regeling van het vervoer van troepen bij mobilisatie f 5 900,00.

Art. 67. Reiskosten, verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, met inbegrip der restitutiën van ten dienste van het Rijk gedane uitschotten, daaronder niet begrepen die ten dienste van de remonte, van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wèl die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel f 89 000,00.

Art. 68. Scheeps- en wagenvrachten, weg-, tol-, brug- en veergelden, daaronder niet begrepen die ten dienste van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool, van den Hoofdcursus, van de Normaal-schiet-school en van het wapen der marechaussee, doch wèl die van instructeurs bij de schutterijen en bij vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel;

onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot vervoer van troepen, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen, en

voeding, huisvesting en daggelden van in te lijven manschappen en opge-roepen verlofgangers der nationale militie f 240 000,00. Totaal f 334 900,00.

XIII DE AFDEELING.

Verschillende uitgaven

Art. 69. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers f 10 900,00.

Art. 70. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden

gratificatiën en van eereteekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) *f* 4 000,00.

Art. 71. Drukwerk van onderscheiden aard, ten dienste van het leger, mitsgaders het drukken, aanschaffen en inbinden van militaire reglementen en boekwerken *f* 15 500,00.

Art. 72. Lokaal- en schrijfbehoeften, vuur, licht en andere benodigdheden voor te houden examina voor officiersrangen, alsmede voor bijeenkomsten van raden van onderzoek *f* 100,00.

Art. 73. Subsidie aan het Hoofdcmité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van dat hoofdcmité *f* 1 000,00.

Art. 74. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 75. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 4 000,00.

Art. 76. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 77. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 5 000,00.

Art. 78. Subsidie aan de Vereeniging „*Trouw aan Koning en Vaderland*”, te Utrecht *f* 25 000,00.

Art. 79. Gratificatiën *f* 11 000,00.

Art. 80. Kleine tegemoetkomingen en reisgelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900,00.

Art. 81. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 82. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijf houdende of tot de sterkte daarvan behoorende *f* 1 565,00.

Art. 83. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 84. Kosten, vallende op telegraphische en telephonische correspondentie *f* 3800,00.

Art. 85. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, tot de voldoening waarvan de Staat, naar het gevoelen van den Landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1 000,00.

Art. 86. Teruggave van uitschotten voor schrijf- en teekenbehoeften, gedaan door aangewezen commandanten van stellingen, van groepen en van forten, alsmede door officieren, belast met het opmaken van memoriën, betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00.

Art. 87. Kosten verbonden aan de werkzaamheden van commissiën voor de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der *Stelling van Amsterdam*, alsmede toelagen, schrijffloonen, drukwerk en kleine uitgaven ten behoeve van die commissiën *f* 300,00. Totaal 92 965,00.

XIVDE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 88. Nonactiviteits-traktementen *f* 55 000,00.

Art. 89. Pensioenen, gagementen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 2 410 000,00.

Art. 90. Tijdelijke pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 40 000,00.

Art. 91. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begre-

pen uitkeeringen aan veroordeelde gepensionneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 55 000,00.

Art. 92. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad *f* 1 300,00.

Art. 93. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de ongeschiktheid van burgerlijke ambtenaren *f* 200,00.

Art. 94. Teruggave van bijdragen voor pensioen *f* 200,00.

Art. 95. Toelagen voor het verlies van het genot der leges en aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidstelling voor zijn beheer *f* 8 589,00.

Art. 96. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal *Bulow von Demnewitz* en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814 n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815 n°. 4) *f* 5 250,00.

Art. 97. Wachtgelden *f* 800,00. Totaal *f* 2 576 339,00.

XVDE AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 98. Onvoorziene uitgaven *f* 50 000,00.

XVIDE AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 99. Traktementen, toelagen, mitsgaders schadeloosstelling voor uniformverandering en voor verlies van bagage, voor het verlies van dienstpaarden en voor verhuiskosten bij verplaatsing van officieren van het wapen der marechaussee *f* 45 350,00.

Art. 100. Soldijen, jaarwedden, huisvesting en verdere kosten van het wapen der marechaussee, met uitzondering van de kosten voor de officieren van het wapen, in het voorafgaand artikel vermeld, maar met inbegrip van gratificatiën, te verleenen aan met lichaamsgebreken ontslagen wordende onderofficieren en manschappen, van begrafeniskosten van militairen van het wapen en van subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen, na aftrek van de sommen in te houden op de soldij van onderofficieren en minderen en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleding en uitrusting worden gestort en van andere baten waarvoor die rekeningen worden te goed geschreven *f* 754 402,00. Totaal *f* 799 752,00.

XVIIDE AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. Dienst der genie.

Art. 101. Toelagen en daggelden voor tijdelijke opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, bureel- en lokaalbehoefte; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrotingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der genie*”, geld is toegestaan *f* 14 000,00.

Art. 102. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

afkoop van rechten;

verleenen van subsidiën voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken *in het 1ste genie-commandement*; voor den bestaanden toestand:

bouwen van verplegingsinrichtingen te *Utrecht* (derde termijn) *f* 13 000,00.

Art. 103. Als voren *in het 2de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

bouwen van eene nieuwe bakkerij te *Amsterdam* (tweede termijn) *f* 46 050,00.

leveren van meubilair voor de nieuw gebouwde cantine voor het 4de regiment vesting-artillerie in het fort *Erfprins* te *Den Helder*.

Art. 104. Als voren *in het 3de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

inrichten van badkamers in de nieuwe kazerne te *Middelburg*;

uitbreiden van het aantal arrestkamers en het maken van eene wasch- en badinrichting in de kazerne „Groot Tuighuis” te *'s-Hertogenbosch* *f* 8 800,00.

Art. 105. Als voren *in het 4de genie-commandement*:

voor den bestaanden toestand:

bouwen van verplegingsinrichtingen te *Amersfoort* (tweede termijn) *f* 51 000,00.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen *f* 10 000,00.

Art. 107. Leveren van braadfornuizen *f* 17 700,00.

Art. 108. Doen van voorzieningen aan schietbanen *f* 20 500,00.

B. Aanmaak van nieuwe draagbare vuurwapenen.

Art. 109. Samenstelling van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M.: aanmaak of aanschaffing van toebehooren en onderdeelen tot die wapenen behoorende; aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, maten en materialen voor dien aanmaak benoodigd, benevens kosten van keuring en herkeuring op de aanschaffing vallende *f* 92 000,00.

C. Artillerie-inrichtingen.

Art. 110. Uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de *Hembrug* *f* 51 940,00.

D. Approviandeering van stellingen en liniën.

Art. 111. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf in de *Stelling van Amsterdam*, alsmede kosten wegens het in die stelling en op andere forten in voorraad opleggen van brand- en lichtstoffen *f* 34 000,00. Totaal *f* 358 990,00.

XVIII DE AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 112. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienstjaar 1902 *f* 948 700,00. Totaal *f* 23 953 441,00.

Drie en twintig millioen negenhonderd drie en vijftig duizend vierhonderd een en veertig gulden.

ART. 2. Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der artikelen 3, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 59, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94 en 97 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk, ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit artikel 98 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit artikel kan mede worden overgeschreven op artikel 12.

ART. 3. Op artikel 98 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1902 behoorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere artikelen van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting betreffende het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1902, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen:

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting is geheel ingericht als die voor 1901.

§ 2. *Eindcijfer.* Voor den dienst van 1901 werd toegestaan *f* 22 925 315,40, terwijl voor 1902 wordt aangevraagd een bedrag van *f* 23 953 441,00, dus meer *f* 1 028 125,60.

Onder opmerking, dat deze uitkomst alleen is verkregen door verschillende posten van de oorspronkelijk ontworpen begrooting aanzienlijk te verminderen, vermeent de ondergeteekende overigens op den voorgrond te moeten stellen, dat het bedrag, dat meer aangevraagd wordt, dan door den dienst van 1901 werd toegestaan, in zijn geheel wordt vereischt om uitvoering te kunnen geven aan de Militiewet 1901, uitgaande van de onderstelling, dat die wet, evenals de noodige bepalingen tot uitvoering daarvan, daartoe tijdig genoeg in werking zullen kunnen treden, respectievelijk zullen zijn vastgesteld, zooals wenschelijk is.

Geheel in overeenstemming met de voornemens van zijn ambtsvoorganger, heeft de ondergeteekende zich echter voor 1902 ten deze bepaald tot hetgeen noodig zal zijn voor het verhoogde contingent, voor meer herhalingsoefeningen en voor eene behoorlijke regeling van het blijvend gedeelte.

Er is dus voor het jaar 1902 niet gerekend op het vormen van nieuwe korpsen of onderdeelen daarvan. De meer in te deelen miliciens zullen in 1902 worden verdeeld over de bestaande korpsen infanterie, vesting-artillerie en genietroepen, zoodat bij die korpsen — medegerekend op de achtste lichte — eene vrij aanzienlijke versterking van personeel zal worden verkregen. Daardoor zullen, bij het regiment grenadiers en jagers en bij de regimenten infanterie, te allen tijde de in de formatie dier korpsen begrepen 9 reservebataljons kunnen gevormd worden, hetgeen reeds als een groot voordeel is aan te merken, terwijl de verder beschikbaar blijvende manschappen, bij die korpsen, alsmede bij de vesting-artillerie en bij de genietroepen, voor de bij mobilisatie op te richten depots zijn te bestemmen, in afwachting van indeeling bij later op te richten nieuwe korpsen.

In het vertrouwen, dat deze wijze van handelen instemming zal vinden, omdat daardoor een goed gebruik wordt gemaakt voor het meerder beschikbaar komend personeel, acht de ondergeteekende zich verplicht hieraan toe te voegen, dat hij al dadelijk een aanvang heeft doen maken met het ontwerpen van eene legerorganisatie, zooals die bij geheele doorvoering der Militiewet 1901 naar zijn oordeel zal moeten worden ingericht. Daarbij zal tevens worden overwogen en vastgesteld, hoe die organisatie door het achtereenvolgens oprichten van nieuwe onderdeelen, het beste, *geleidelijk* zal kunnen tot stand worden gebracht.

Waar de begrooting weinige dagen na zijn optreden moest worden ingediend, vermeent hij zich thans van verdere beschouwingen omtrent de uitvoering van de legerwetten te moeten en te mogen onthouden.

Ter aanvulling van het bovenvermelde teekent hij alleen nog aan, dat voor het verhoogde militiecontingent in 1902, voor soldij, kleeding en uitrusting, voeding, enz., wordt gevorderd een bedrag van *f* 1 060 400, waaronder echter begrepen eene som van *f* 76 000 voor nachtleger, die als uitgaaf voor eens is te beschouwen.

Wordt met het evenvermeld bedrag van *f* 1 060 400 rekening gehouden, dan blijkt, dat de begrooting voor 1902, in vergelijking met die voor 1901, *f* 32 274,40

lager is geraamd. Wanneer bij die vergelijking nog rekening wordt gehouden met het bedrag van f 18 020 dat voor de XIVde afdeeling (Non-activiteits-traktementen, pensioenen, enz.) meer moet worden geraamd, en voor het dekkingscijfer ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel een bedrag van f 98 700 meer wordt vereischt, dan volgt daaruit, dat het voor de gewone en buitengewone uitgaven aangevraagd bedrag — met inbegrip van dat voor de marechaussee — in ronde som f 149 000 minder bedraagt dan voor 1901 werd toegestaan.

Het volgende geeft een overzicht van de onderscheidene uitgaven voor 1902 geraamd en die welke voor 1901 zijn toegestaan.

Benaming der Uitgaven.

Gewone en buitengewone uitgaven (Afd. I—XIII, XV en XVII), geraamd voor 1902 f 19 628 650,00; toegestaan voor 1901 f 18 732 531,40; voor 1902 meer f 896 118,60.

Pensioenen (Afd. XIV), geraamd voor 1902, f 2 576 339,00; toegestaan voor 1901 f 2 558 319,00; voor 1902 meer f 18 020,00.

Marechaussee (XVI), geraamd voor 1902 f 799 752,00; toegestaan voor 1901 f 784 465,00; voor 1902 meer f 15 287,00.

Vestingstelsel (XVIII), geraamd voor 1902 f 948 700,00; toegestaan voor 1901 f 850 000,00; voor 1902 meer f 98 700,00.

Totaal geraamd voor 1902 f 23 953 441,00; toegestaan voor 1901 f 22 925 315,00. Voor 1902 meer f 1 028 126,00.

§ 3. Tot toelichting van de verschillen tusschen de sommen welke voor het jaar 1901 werden toegestaan en die, welke voor het jaar 1902 geraamd worden, alsmede tot verdere toelichting van deze raming heeft de ondergeteekende de eer het navolgende mede te deelen.

I STE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Art. 2. Traktementen, enz. De omvang van het werk bij het Departement van Oorlog is in de laatste jaren zóó uitgebreid, dat vermeerdering van kracht, om dat werk te verrichten, noodig is geworden.

Toch is het bedrag van art. 2 slechts weinig verhoogd. Bij de begroting voor 1898 werd het geraamd op f 130 350; en bij de thans loopende begrooting is het uitgetrokken ter somme van f 131 650, alzoo slechts f 1300 hooger.

De ondergeteekende wenscht het aantal personen, hetwelk bij het Departement werkzaam is, zoo laag mogelijk te houden; doch de bezoldiging moet dan ook, als compensatie voor de vermeerdering van het werk, verhoogd worden waar dit noodig blijkt, terwijl bevordering in rang behoort plaats te grijpen waar dit wegens den aard en de belangrijkheid van het werk billijk geoordeeld moet worden.

Dienovereenkomstig is dan ook bij het samenstellen van deze begrooting gehandeld.

Waar verbetering van positie noodig geacht werd, kon het middel hiertoe ten deele reeds gevonden worden door het eervol ontslag van eenige ambtenaren op grond van hun leeftijd of op grond van lichaamsgebreken, terwijl van datzelfde middel ook gebruik gemaakt kan worden voor het bestrijden van de kosten, veroorzaakt door het benoemen en bevorderen van andere ambtenaren en het aanstellen van één officier bij het Departement.

Doch om alles wat ten deze noodig is mogelijk te maken, is dat middel niet voldoende, maar moet het voor het dienstjaar 1901 uitgetrokken cijfer verhoogd worden met een bedrag van f 3600 voor het dienstjaar 1902.

II DE AFDEELING.

Traktementen, enz. Staven.

Art. 4. Grootte staf. Toegestaan voor 1901 f 46 800. Geraamd voor 1902 f 49 800. Meer voor 1902 f 3 000.

Een kapitein, dienstdoend adjudant bij Z. K. H. den Prins der Nederlanden, wegens traktement en toelage f 3 000.

Adjudant van Z. K. H. den Prins der Nederlanden, Hertog van Mecklen-

burg. De gelden voor een kapitein, dienstdoende als adjudant van Z. K. H. den Prins der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg, zijn thans bij art. 4 (grootte staf) afzonderlijk uitgetrokken.

Art. 5. Generale staf. Toegestaan voor 1901 *f* 77 700. Geraamd voor 1902 *f* 79 700. Meer voor 1902 *f* 2 000.

Een generaal-majoor meer en een kolonel minder *f* 1 000. Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder *f* 400. Verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 200. Voor toelagen bij oefeningen *f* 400. Meer als boven *f* 2 000.

Art. 6. Intendance. Toegestaan voor 1901 *f* 50 500. Geraamd voor 1902 *f* 56 100. Meer voor 1902 *f* 5 600.

Twee kapiteins ad *f* 2 200 *f* 4 400. Verhooging van traktement voor: 1 kapitein, dienstdoend hoofdofficier *f* 400. Toelage wegens verblijf in de residentie *f* 200. Toelage wegens detachering bij de intendance *f* 200. Toelage bij oefeningen *f* 400. Meer als boven *f* 5 600.

Uitbreiding van de intendance met een tweetal kapiteins. Wel kunnende instemmen met hetgeen door den toenmaligen Minister van Oorlog in dit opzicht werd medegedeeld ter toelichting van het voorstel tot wijziging van de organisatie van het dienstvak der militaire administratie (zie Gedrukte Stukken der Zitting 1900—1901, stuk 20, n°. 5), wordt ook door den ondergeteekende eene uitbreiding van het aantal intendanten zeer noodig geoordeeld. In verband daarmee zijn thans gelden uitgetrokken om dat aantal voorloopig met twee kapiteins-intendanten te vermeerderen.

Officieren, gedetacheerd bij de intendance. In overeenstemming met den wensch, ten vorigen jare in de Tweede Kamer der Staten-Generaal kenbaar gemaakt, zijn thans de toelagen voor officieren, gedetacheerd bij de intendance, in art. 6 (Intendance) bijeengebracht.

III DE AFDEELING.

Traktementen, enz. Wapenkorpsen.

Art. 8. Infanterie. Toegestaan voor 1901 *f* 1 655 362. Geraamd voor 1902 *f* 1 673 307. Meer voor 1902 *f* 17 945.

Meer: Een kapitein-kwartiermeester, toegevoegd aan den hoofdofficier, belast met de mandateering *f* 2 000,00. Een idem, toegevoegd aan den hoofdintendant *f* 2 000,00. Een eerste-luitenant bij het Departement van Oorlog *f* 1 300,00. Een kapitein-kwartiermeester bij het instructie-bataljon meer en een eerste-luitenant-kwartiermeester idem minder *f* 800,00. Toelagen wegens verblijf in de residentie *f* 400,00. Idem voor den dienst bij het instructie-bataljon *f* 50,00. Traktementen en toelagen aan reserve-officieren *f* 8 450,20. Tegemoetkoming aan reserve-officieren voor eerste aanschaffing van uniform *f* 1 320,00. Vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor officieren *f* 225,00. Toelagen bij oefeningen *f* 15 000,00. Totaal *f* 31 545,20.

Minder: Een kapitein, administrateur van kleeding bij het instructie-bataljon *f* 1 800,00. Verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 1 000,00. Toelage wegens detachering bij de intendance *f* 800,00. Meerdere aftrek voor officieren, aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins *f* 10 000,00. Verschillen door afronding van sommen *f* 0,20. Totaal *f* 13 600,20. Meer als boven *f* 17 945,09.

Uitbreiding van de kwartiermeesters.

In verband met hetgeen bij het voorstel van zijnen voorlaatsten ambtsvoorganger tot wijziging van de organisatie van het dienstvak der militaire administratie (zie Gedrukte Stukken 1900/1901, no. 20, 5) is aangevoerd voor eene vermeerdering van het getal hoofdofficieren en kapiteins bij het personeel der kwartiermeesters, zou ondergeteekende wenschen, in staat te worden gesteld, ter gedeeltelijke uitvoering van dat voorstel reeds thans aan den hoofdintendant en aan den hoofdofficier, belast met de mandateering, een kapitein-kwartiermeester te kunnen toevoegen, en voorts den luitenant-kwartiermeester bij het instructie-bataljon, met het oog op de omvangrijke administratie bij dat bataljon, waartoe de Hoofdcursus en een magazijn van kleeding behooren, te kunnen vervangen door een kapitein. Met dat doel zijn op deze begrooting gelden uitgetrokken voor drie kapiteins-kwartiermeesters meer en voor één luitenant-kwartiermeester minder.

Bij het wapen der infanterie waren op 1 Juli 1901 aanwezig 1 reserve-kapitein, 4 reserve-eerste-luitenants en 68 reserve-tweede-luitenants; voorts wordt er op gerekend, dat 11 vaandrags in 1902 tot reserve-tweede-luitenant zullen worden benoemd.

Toelagen aan officieren belast met de opleiding der militaire wielrijders. Het komt billijk voor aan de officieren, belast met de opleiding der militaire wielrijders bij de korpsen van het wapen der infanterie, eene vergoeding toe te kennen van f 25 per jaar, als tegemoetkoming in de kosten van onderhoud van hun eigen rijwiel.

Met dat doel is op deze begrooting een bedrag uitgetrokken van f 225.

Art. 9. Cavalerie. Toegestaan voor 1901 f 272 600. Geraamd voor 1902 f 281 120. Meer voor 1902 f 8 520.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 800. Toelagen aan reserve-officieren f 1000. Tegemoetkoming aan reserve-officieren voor eerste aanschaffing van uniform van f 120. Voor traktement van vier tweede-luitenants, welke overcompleet zijn f 5600. Toelagen bij oefeningen f 1000. Meer als boven f 8520.

Op 1 Juli 1901 waren bij de cavalerie aanwezig 3 reserve-tweede-luitenants, terwijl in 1902 op de benoeming van 1 kornet tot reserve-tweede-luitenant wordt gerekend.

Art. 10. Artillerie. Toegestaan voor 1901 f 992 637. Geraamd voor 1902 f 994 987. Meer voor 1902 f 2 350.

Meer: Artillerie-inrichtingen: Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. *Stapelmagazijnen:* Een kapitein-magazijnmeester meer en een eerste-luitenant minder f 800. *Magazijnen aan de Hembrug:* Als voren f 800. *Drie regimenten veldartillerie:* Drie luitenant-kolonels meer en drie majoors minder f 1200. Een majoor, directeur van het remontedepot, meer en een kapitein idem minder f 800. *Vier regimenten vesting-artillerie:* Twee luitenant-kolonels meer en twee majoors minder f 800. *Korps torpedisten:* Een luitenant-kolonel meer en een majoor minder f 400. Toelagen voor den dienst bij de instructie-compagnie f 100. Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 1 200. Toelagen aan reserve-officieren f 750. Toelagen bij oefeningen f 6 500. Totaal f 13 750.

Minder: Artillerie-schietschool: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer f 400. *Departement van Oorlog:* Als voren f 400. *Constructie-werkplaatsen:* Als voren f 400. *Commissie van proefneming:* Als voren f 400. *Korps rijdende artillerie:* Als voren f 400. *Commando vesting-artillerie:* Als voren f 400. *Korps pantserfort-artillerie:* Als voren f 400. Toelagen wegens verblijf te Amsterdam f 600. Aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins f 8 000. Totaal f 11 400. Meer als boven f 2 350.

Verhooging der toelage van den commandant der instructie-compagnie. Het is wenschelijk gebleken de toelage van den commandant der instructie-compagnie, welke thans f 150 bedraagt, met f 100 te verhoogen en dus te brengen op f 250, en zulks met het oog op de drukke en gewichtige betrekking van dien commandant, welke eenigszins is te vergelijken met die van den commandant van het instructie-bataljon.

Art. 11. Genie. Toegestaan voor 1901 f 275 850. Geraamd voor 1902 f 270 450. Minder voor 1902 f 5 400.

Minder: Aftrek voor officieren, aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins f 7 700.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200.

Toelagen wegens detachering van officieren der infanterie of vesting-artillerie f 400.

Traktementen en toelagen aan reserve-officieren f 700.

Toelagen bij oefeningen f 1 000. Totaal f 2 300. Minder als boven f 5 400.

Uitbreiding van het aantal officieren, gedetacheerd bij het korps genietroepen.

Het oog op het incompleet aan officieren der genie zijn thans zeven officieren der infanterie bij het korps gedetacheerd.

Op 1 Juli 1901 was bij het korps genietroepen aanwezig 1 reserve-kapitein.

IVDE AFDEELING.

Soldijen, enz. Wapenkorpsen.

In de nadere omschrijving van hetgeen in art. 14 is te begrijpen onder de „soldijen, daggelden en jaarwedden van onderofficieren en soldaten bij de wapenkorpsen” is thans ook vermeld de vergoeding, ingevolge de laatste zinsnede van art. 127 der Militiewet te verleenen wegens verblijf onder de wapenen van ingelijfden bij de militie te land, om daardoor over het noodige geld te kunnen beschikken bij toepassing eventueel van die nieuwe wetsbepaling.

De post zelf is echter slechts voor memorie uitgetrokken, omdat aangaande het benoedigde bedrag, zelfs bij benadering, niets met zekerheid te zeggen is en eene raming van het bedrag geheel in den blinde zou moeten geschieden.

Art. 14. Soldij. Toegestaan voor 1901 *f* 2 761 102. Geraamd voor 1902 *f* 2 933 361. Meer voor 1902 *f* 172 259.

Meer: 1°. Uitbreiding van personeel bij het instructie-bataljon en bij het korps genietroepen met één adjudant-onderofficier *f* 1 218,63.

Volgens de bestaande organisatie is er bij het instructie-bataljon slechts één adjudant-onderofficier, terwijl bij de andere bataljons van het wapen der infanterie twee dier onderofficieren tot de organisatie behooren.

De ondervinding heeft aangetoond dat een tweede adjudant-onderofficier bij het instructie-bataljon zeer noodig is.

Thans moet het grootste gedeelte van de taak, die men zulk een onderofficier zou opdragen, worden waargenomen door den luitenant van politie, die daardoor aan geen oefeningen kan deelnemen.

Bij het korps genietroepen, dat tien compagnieën telt, is mede slechts één adjudant-onderofficier aanwezig. Ook daar doet zich de behoefte aan een tweeden adjudant-onderofficier dringend gevoelen.

Tot dusver wordt in die behoefte voor zooveel noodig voorzien door een sergeant-majoor van een der compagnieën, een toestand die bezwaarlijk kan worden bestendigd.

2°. Als voren bij de cavalerie met 100 huzaren *f* 7 467,90.

In het laatste jaar valt eenige stijging waar te nemen in de presente sterkte aan vrijwilligers bij de 3 regimenten huzaren. Daarom is het wenschelijk voor 1902 te rekenen op 100 vrijwilligers méér dan ten vorigen jare, en het cijfer weder te brengen op 1500, evenals in 1899.

3°. Als voren bij het korps pontonniers met 3 korporaals *f* 356,42.

Het is wenschelijk, er voor 1902 op te rekenen, dat van de 20 korporaals, die volgens de organisatie bij het korps pontonniers kunnen zijn ingedeeld, er 18 present zullen zijn.

4°. Wegens aanstelling van soldaten tot korporaals-kok *f* 3 523,51.

Militaire koks.

Door het gering aantal vrijwilligers wordt het voortdurend moeilijker geschikte personen aan te wijzen voor kok in de verschillende keukens bij de korpsen van het leger.

Ten einde hierin te voorzien, door de betrekking van militaire kok aantrekkelijk te maken, komt het wenschelijk voor, ten behoeve van alle menages bij de korpsen, zoowel van de onderofficieren als van de soldaten, vrijwillig dienende militairen, die bij de Amsterdamsche Huishoudschool, of bij eene andere dergelijke inrichting, het getuigschrift hebben verkregen van militair kok, te kunnen aanstellen tot korporaal-kok.

Tot dit doel is, daarbij rekening houdende met het aantal korporaals-kok dat in den loop van het jaar 1902 vermoedelijk zal kunnen aangesteld worden, uitgetrokken een bedrag van *f* 3 523,51.

5°. Voor het reservekader *f* 4 011,69.

De sterkte van het reserve-kader bedroeg op 1 Juni 1901: 112 vaandrags en kornetten; 656 reserve-onderofficieren; 631 reserve-korporaals, en 520 aspiranten-vaandrags en kornetten; en is dus sedert 1 Juni 1900 tot gemelden datum: toegenomen met: 31 vaandrags en kornetten; 225 reserve-onder-

officieren, en 121 reserve-korporaals: verminderd met: 108 aspiranten-vaandrighs en kornetten.

Bij de raming voor 1902 is gerekend op bestendinging van den toeloop tot het reservekader bij de infanterie, de vesting-artillerie, de cavalerie en de genie, terwijl bij de bereden artillerie gelden zijn uitgetrokken ten behoeve van 13 vrijwilligers van het reservekader, het hoogste aantal, dat jaarlijks daarbij kan worden aangenomen.

6°. Voor verhooging der soldij van kanonniers-stukscommandanten bij de regimenten vesting-artillerie *f* 2 160,00.

Het voornemen bestaat om aan alle vrijwillig dienende kanonniers 2de klasse en miliciens, die getoond hebben theoretisch en practisch geschikt te zijn om als stukscommandant op te treden en tot stukscommandant worden aangesteld eene soldijverhoging van *f* 0,03 per dag toe te kennen.

7°. Verhoging van soldij wegens dienstjaren, als gevolg van het in dienst blijven van onderofficieren *f* 3567,87⁵.

8°. Voor miliciens tot eerste-dienst onder de wapenen te houden *f* 127 858,36.

Het aantal miliciens voor eerste-dienst onder de wapenen is geraamd tot het aantal daarvoor bij de Militiewet 1901 bepaald.

Mede overeenkomstig het bepaalde bij die wet, is de duur van den eerste-dienst bij de onbereden korpsen berekend op 8½ maand, en is voorts aangenomen, dat de miliciens bij de bereden korpsen allen dadelijk bij de inlijving in werkelijken dienst worden gesteld met de bedoeling hen 18 maanden voor eerste-dienst en daarna nog in twee ploegen, elk voor drie maanden, voor het blijvend gedeelte onder de wapenen te houden.

9°. Als voren tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 13 555,22.

Het voornemen bestaat om bij de bereden korpsen en bij de veldbataljons der infanterie twee, bij de vestingbataljons van dit wapen en de overige onbereden korpsen drie lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen te doen komen.

10°. Als voren tot vrijwillig verblijf onder de wapenen *f* 1459,64.

Het aantal miliciens voor vrijwillig verblijf onder de wapenen is hooger geraamd met het oog op de bepalingen der Militiewet 1901 ter bevordering van de kadervorming uit de militie.

11°. Toelagen bij oefeningen *f* 40 800,00. Totaal *f* 205 979,24⁵.

Minder: 12°. Verhoogde soldij voor schrijvers *f* 225,50.

13°. Voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte *f* 33 248,52.

In verband met de verkorting van den duur van den dienst voor het blijvend gedeelte bij de infanterie van 15 Augustus tot 1 Augustus en met de verlenging van den duur van den eerste-oefeningstijd bij de bereden korpsen van 12 tot 18 maanden, zijn de uitgaven van het blijvend gedeelte lager geraamd dan voor het loopende dienstjaar.

14°. Afloopende betalingen *f* 215,35.

14°. Verschillen door afronding van sommen *f* 0,87⁵. Totaal *f* 33 720,24⁵. Meer als boven *f* 172 259,00.

Art. 15. Kleding en uitrusting. Toegestaan voor 1901 *f* 1 465 330. Geraamd voor 1902 *f* 2 070 245. Meer voor 1902 *f* 604 915

Het bedrag, voor het jaar 1901 toegestaan voor aanschaffing en aanmaak van aan onderofficieren en soldaten te verstrekken kleding en uitrusting, is gebleken te laag te zijn geraamd, in verband waarmede het noodig is geacht, bij suppletoire begrooting eene verhoging aan te vragen ten bedrage van *f* 90 000. In dit bedrag is evenwel begrepen eene som van ± *f* 24 000 wegens betaling van door 's Rijks gevangenissen in 1901 geleverde goederen, welke aanvankelijk voorkwamen op het algemeen plan van arbeid voor genoemde inrichtingen voor het jaar 1900, doch waarvan de levering op verzoek van den hoofdinspecteur der gevangenissen werd uitgesteld.

Het voor 1902 benoodigde bedrag zou, zonder het verhoogde militiecontingent, worden geraamd op *f* 1 232 000.

Tot het kleeden van de miliciens, die in 1902 ingevolge de militiewet 1901 meer worden ingelijfd, wordt bovendien noodig geacht *f* 438 000. Totaal *f* 1 670 000.

In verband met het verhoogde militiecontingent zijn de uitgaven van onderhoud van kleding en uitrusting van onderofficieren en soldaten *f* 90 000 hooger geraamd.

Daar sedert 1 Januari 1901 aan de ingelijfd wordende miliciens kleding en uitrusting voor Rijksrekening worden verstrekt, en er dientengevolge twee categorieën van militairen zijn, namelijk een met en een zonder uitrustingen reserverekening, is de omschrijving van het artikel dienovereenkomstig moeten worden gewijzigd.

Art. 16. Scheren en haarsnijden, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 191 400. Geraamd voor 1902 *f* 201 400. Meer voor 1902 *f* 10 000.

Zooals de Memorie van Toelichting, betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1900, ad art. 15 (bladz. 9), werd medegedeeld, bestond destijds het voornemen, om eene proef te doen nemen met het herstellen van de onderkleding van korporaals en soldaten voor rekening van het Rijk.

De kosten van die proef beliepen in het jaar 1900 gedurende 8 maanden pl. m. *f* 37 000, welke kosten evenwel uit het artikel konden worden bestreden wegens het geldelijk voordeel, verkregen door het opdragen van de bewassing aan particuliere waschinrichtingen.

Voor 1902 zouden de kosten van het wasschen en herstellen van lijfgoederen voor de sterkte van het jaar 1901 worden geraamd op *f* 145 000, welk bedrag evenwel wordt verhoogd met *f* 25 500. Totaal *f* 170 000 wegens het grooter aantal miliciens, hetwelk in 1902 onder de wapenen zal komen.

Ook tengevolge van die meerdere sterkte is voor scheren en haarsnijden *f* 5050 en voor het aanschaffen van benodigdheden voor het lenig houden van schoeisel *f* 1150 meer geraamd.

Art. 17. Werfkosten. Toegestaan voor 1901 *f* 72 670. Geraamd voor 1902 *f* 109 193. Meer voor 1902 *f* 36 523.

Ten einde de werving van vrijwilligers te vorderen, zijn bij de onbereden korpsen de aanbrenggelden en bij de bereden korpsen de handgelden en aanbrenggelden aanzienlijk verhoogd.

Hierdoor is de middensom niet meer voldoende en de wenschelijkheid gebleken om die voor de bereden en onbereden korpsen afzonderlijk vast te stellen.

Tengevolge hiervan is voor 1902 een bedrag van *f* 36 523 meer geraamd.

Art. 18. Voeding en verzorging van paarden. Toegestaan voor 1901 *f* 1 275 245. Geraamd 1902 *f* 1 211 774. Minder voor 1902 *f* 63 471.

Minder: Wegens lagere raming ad 4 cents per ration, 1 931 580 rations *f* 77 263,20. Voor verschil ronde som *f* 0,84. Totaal *f* 77 264,04.

Meer: Voor twee officierspaarden bij den grooten staf (zie de toelichting bij art. 4) en een paard voor den commandant der vesting-artillerie, 1095 rations, ad *f* 0,64 *f* 700,80.

²/₁₂ van het bedrag ad *f* 77 263,20, waarmede de aanvankelijke raming voor 1901, na het bekend worden van den uitslag der aanbesteding, werd verhoogd, welke verhooging echter niet is toegepast op het gedeelte der geraamde kosten voor de laatste twee maanden van gemeld jaar, wijl de noodige fourage voor dat tijdvak niet in de aanbesteding was begrepen.

Tot aanduiding van het juiste verschil moet derhalve hier worden gebracht *f* 12 877,20. Voor het reservekader *f* 215,04. Totaal *f* 13 793,04. Minder als boven *f* 63 471,00.

Het wordt wenschelijk geacht dat de generaal-majoor commandant der vesting-artillerie van twee dienstvaarden is voorzien.

Art. 19. Huisvesting, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 273 200. Geraamd voor 1902 *f* 260 688. Minder voor 1902 *f* 12 512.

Minder: Voor huisvesting van officieren, huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten en stalling van paarden, enz. *f* 15 000. Voor schrijfbehoeften voor de commandanten van militaire wachten *f* 2 175. Totaal *f* 17 175.

Meer: Voor het in gereedheid brengen en ontruimen van kampterreinen, enz. *f* 2 000. Voor benodigdheden in arrestkamers *f* 75. Voor koffie en melk ten dienste van militaire wachten *f* 100. Voor aanschaffing van voetwaschkuipen *f* 2 488. Totaal *f* 4 663. Minder als boven *f* 12 512.

De noodzakelijkheid is gebleken van het aanschaffen van voetwaschkuipen bij de korpsen, ten einde de manschappen, wier voeten dagelijks eene be-

wassching behoeven en allen, na marschen langs stoffige wegen, alsdan met die kuipen daartoe in de waschklokalen gelegenheid vinden.

Art. 21. Oefeningen en onderwijs. Toegestaan voor 1901 *f* 161 055. Geraamd voor 1902 *f* 178 948. Meer voor 1902 *f* 17 893.

Oefeningen.

Meer: Tegemoetkoming voor de oprichting van particuliere schietbanen *f* 10 000. Voor aanschaffing en onderhoud van rijwielen *f* 5 800. Totaal *f* 15 800.

Onderwijs.

Meer: Staven, diensten en korpsen *f* 960. Instructie-bataljon *f* 843. Subsidie aan den Onderofficiers-schermbond *f* 400. Totaal *f* 2 203.

Minder: Acht regimenten infanterie *f* 110. Totaal *f* 2 093. Meer als boven *f* 17 893.

Om in het algemeen den lust op te wekken voor geweeschiets oefening, werd op het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1901, onder art. 20, een post uitgetrokken ter „tegemoetkoming voor schietondericht buiten het leger” en werd op dien post *f* 10 000 toegestaan.

Behalve een post tot gelijk bedrag en tot hetzelfde doeleinde wordt op deze begrooting ook aangetroffen een post ter „tegemoetkoming bij de oprichting van particuliere schietbanen”, mede tot een bedrag van *f* 10 000, met de bedoeling, den aanleg van schietbanen te bevorderen, waar dit zonder groote kosten mogelijk is en steun wordt vereischt.

Rijwielen.

Het bedrag op de begrooting voor het jaar 1901 toegestaan voor aanschaffing en onderhoud van rijwielen is gebleken geheel ontoereikend te zijn.

Dat bedrag was, voor zooveel het wapen der infanterie betreft, nagenoeg geheel noodig voor het onderhoud van de rijwielen, zoodat eene behoorlijke aanvulling van voor den dienst onbruikbaar geworden rijwielen, niet kon plaats hebben.

Het op deze begrooting uitgetrokken hooger bedrag is in de eerste plaats bestemd om daarin te kunnen voorzien.

Vermits het voorts wenschelijk wordt geacht, thans geleidelijk te kunnen overgaan tot de aanschaffing van enkele rijwielen ten behoeve van het wapen der cavalerie, is ook daarmede rekening gehouden. Voorshands wordt gerekend op de aanschaffing van 3 rijwielen per regiment huzaren.

Repertorium betreffende de Nederlandsche krijgsgeschiedenis.

Door de zorgen van den directeur van het krijgsgeschiedkundig archief van den generalen staf is samengesteld een repertorium betreffende de Nederlandsche krijgsgeschiedenis.

Ten einde dat repertorium dienstbaar te kunnen maken voor alle officieren, die zich op krijgsgeschiedkundige studiën toeleggen, en in het algemeen van hen, die in de Nederlandsche krijgsgeschiedenis belang stellen, komt het wenschelijk voor, dezen hoogstverdienstelijken arbeid te doen drukken.

Het zou in de bedoeling liggen, dit drukken over eene periode van ten minste twee jaren te verdeelen.

Voor het doen drukken van het eerste gedeelte is op deze begrooting een bedrag uitgetrokken van *f* 960.

Het komt in het belang der oefeningen bij het instructie-bataljon dringend noodzakelijk voor te kunnen beschikken over eene hindernisbaan. Aangezien dichter bij de kaserne geen terrein is gelegen, dat als daarvoor geschikt kan worden beschouwd, ligt het in de bedoeling eene hindernisbaan te doen aanleggen en eenige gymnastiektoestellen te doen plaatsen op den *Zandberg*.

Het daarvoor vereischte bedrag is op deze begrooting uitgetrokken.

Subsidie aan den Onderofficiers-schermbond.

De Onderofficiers-schermbond stelt zich ten doel, onder de onderofficieren van het Nederlandsche en het Nederlandsch-Indische leger, van de Koninklijke Nederlandsche marine, van het korps mariniers en van de dienstdoende schutterij, de beoefening der schermkunst te bevorderen. Dit doel verdient in het belang van de krijgsmacht alleszins toejuicing.

In verband daarmee wordt het verlenen van een klein subsidie wenselijk geacht, ter bestrijding van de kosten, welke moeten worden gemaakt voor de oefeningen in de garnizoenen, waar afdeelingen van den bond zijn gevestigd.

Art. 22. Bureel- en andere administratiekosten. Toegestaan voor 1901 *f* 117,895. Geraamd voor 1902 *f* 118 319. Meer voor 1902 *f* 424.

Meer: Voor den hoofdofficier voor het reservekader *f* 120. Voor den commandant der bereden artillerie *f* 60. Voor den commandant der vesting-artillerie *f* 139. Voor het aanschaffen van vijf Mielings-autografen *f* 300. Totaal *f* 619.

Minder: Voor den commandant in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie *f* 10. Voor den commandant in de stelling Amsterdam *f* 10. Voor den chef van den generalen staf *f* 100. Voor den inspecteur der genie *f* 75. Totaal *f* 195. Meer als boven *f* 424.

Ten gevolge der uitbreiding van de werkzaamheden ten bureele van den hoofdofficier voor het reservekader is de noodzakelijkheid gebleken, om de schadeloosstelling van bureelbehoefden met *f* 120 te verhoogen.

De verhooging van bureelkosten van de commandanten der bereden- en der vesting-artillerie wordt aangevraagd omdat in 1902 ten dienste van de bureelen van die autoriteiten noodzakelijk moeten worden vernieuwd enkele vloerkleeden en gordijnen.

Het is den kundigen directeur der Algemeene Landsdrukkerij gelukt, na langdurige proefnemingen een veldpers samen te stellen — door den uitvinder *Mielings-autograaf* genoemd — waarvan bij de staven van het leger, te velde en bij groote manoeuvres, alsmede voor den gewonen bureaudienst, goede diensten te verwachten zijn tot het snel en duidelijk vermenigvuldigen van bevelen, berichten, enz.

Ten einde door de practijk een afdoend oordeel over de bruikbaarheid van bedoeld toestel voor het daarmee beoogde doel te kunnen verkrijgen, komt het den ondergeteekende zeer gewenscht voor een vijftal exemplaren van *Mielings-autograaf* te kunnen aanschaffen.

Vermits de prijs per exemplaar op *f* 60 is gesteld, is voor die aanschaffing op deze begrooting *f* 300 uitgetrokken.

Art. 23. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 127 700. Geraamd voor 1902 *f* 52 000. Minder voor 1902 *f* 75 700.

Uit de op dit artikel toegestane gelden worden tot nu toe onder andere betaald de toelagen aan officieren, onderofficieren en soldaten, die aan de hierbedoelde oefeningen deelnamen.

Het is regelmatig voorgekomen, de voor deze toelagen vereischte gelden uit te trekken op de artikelen, waaruit de traktementen en de soldijen betaald worden.

In verband daarmee zijn op die artikelen de daarvoor vereischte gelden uitgetrokken en is daarentegen dit artikel met een evenredig bedrag verminderd.

VDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 25. Traktementen, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 597 840. Geraamd voor 1902 *f* 595 840. Voor 1902 minder *f* 2 000.

Meer: Verschil in de traktementen van officieren van gezondheid en militaire apothekers bij verandering in rangen en klassen *f* 1 800. Drie paardenartsen 1ste klasse (kapiteins) meer en drie idem 2de klasse (eerste-luitenants) minder *f* 2 400,00. Een dirigeerend apotheker (majoor) minder en een idem (luitenant-kolonel) meer *f* 400,00. Verschil bij verhooging van traktement van officieren wegens dienstjaren *f* 3 300,00. Verhooging van traktement van een hoofdcommies, ad *f* 100,00. En een adjunct-commies minder en een commies meer bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht *f* 300,00. Verhooging van traktement van den schrijver bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen *f* 100. Verhooging van daggeld met *f* 0,10 voor 2 bijkoks bij de militaire hospitalen *f* 73. Verhooging van daggelden van hospitaal-geëmployeerden wegens langdurigen dienst *f* 200,75. Totaal *f* 8 673,75.

Minder: Voor officieren, die geacht worden in 1902 meer aan het compleet te zullen ontbreken *f* 10 000,00. Een dirigeerend paardenarts (luitenant-kolonel

minder en een idem (majoor) meer *f* 400,00. Meerdere aftrek voor militairen van de hospitaal-compagnieën, die eene functie als hospitaal-geëmployeerde vervullen *f* 273,75. Totaal *f* 10 673,75. Minder als boven *f* 2 000,00.

Er is gerekend op *drie* paardenartsen der 1ste klasse meer en *drie* paardenartsen der 2de klasse minder, en zulks met het oog op de zoo gewenschte verbetering der positie van deze officieren, van wien de oudste thans achttien jaar als zoodanig heeft gediend, alsook in verband met de motieven, die geleid hebben tot de voorstellen, betreffende deze categorie van officieren, voorkomende in het aanhangige wetsontwerp op de bevordering enz. bij de landmacht.

Art. 26. Verpleging van zieken, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 119 600. Geraamd voor 1902 *f* 125 272. Voor 1902 meer *f* 5 672.

Ten gevolge van de meerdere sterkte van de korpsen in 1902 is het aantal verpleegdagen van militairen in de ziekeninrichtingen 5 pct. hooger geraamd dan voor 1901.

De meerdere kosten daarvan worden, na aftrek van de waarde van de grootere hoeveelheid uit de militaire verplegingsinrichtingen te verstrekken brood en levensmiddelen, uitgetrokken als: voor de militaire hospitalen *f* 4 809,50; voor de burgerziekeninrichtingen *f* 862,50. Meer als boven *f* 5 672,00.

Art. 28. Materieel voor den geneeskundigen en den hospitaaldienst. In verband met het grooter aantal zieken (zie Memorie van Toelichting betreffende art. 26), dat in 1902 vermoedelijk zal moeten worden behandeld, zijn de kosten van aanschaffing en onderhoud van materieel bij de militaire hospitalen met *f* 812 hooger geraamd dan voor 1901.

Er zullen echter in 1902, tot het voltallig maken van de noodige raderbrancards, bedoeld in de Memorie van Toelichting op dit artikel in de ontwerp-begroting voor 1899, slechts 53 in stede van 60 dier voorwerpen (dus 7 minder, ad *f* 116 per stuk = *f* 812) behoeven te worden aangeschaft.

Het eindcijfer van het artikel is daardoor voor 1902 tot hetzelfde bedrag uitgetrokken als voor 1901 is toegestaan.

VIDE AFDEELING.

Studie en onderwijs.

Art. 29. Hoogere Krijgsschool. Toegestaan voor 1901: Oorlog *f* 26 479. Koloniën *f* 38 630. Totaal 65 109. Geraamd voor 1902: Oorlog *f* 26 730. Koloniën *f* 38 576. Totaal *f* 65 306. Meer voor 1902: Oorlog *f* 251. Minder voor 1902: Koloniën *f* 54. Meer Totaal *f* 197.

Meer: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 202,22. Voor toelagen en bijslag aan officieren-leerlingen wegens detachering *f* 393,08⁵. Voor remuneratiën aan leeraren der Rijkslandbouwschool *f* 300,00. Voor onderhoud van meubelen, brandstoffen, boeken, enz. *f* 37,47. Voor fourage *f* 182,50.

Voor uit de militaire bakkerijen te verstrekken brood voor het personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd *f* 5,47⁵. Voor verschil ronde som *f* 0,52⁵. Totaal *f* 1 121,27⁵.

Minder: Een luitenant-kolonel, directeur minder en een majoor idem meer *f* 400,00. Voor toelagen aan officieren voor het leger hier te lande *f* 100,00. Voor remuneratiën aan leeraren niet behoorende tot het vaste personeel *f* 300,00. Voor brood *f* 5,47. Voor reiskosten *f* 118,80. Totaal *f* 924,27⁵. Meer als boven *f* 197,00.

Art. 30. Koninklijke Militaire Academie. Toegestaan voor 1901: Oorlog *f* 197 869. Koloniën *f* 220 426. Totaal *f* 418 295. Geraamd voor 1902: Oorlog *f* 222 602. Koloniën *f* 236 804. Totaal *f* 459 406. Meer voor 1902: Oorlog *f* 24 733. Koloniën *f* 16 378. Totaal *f* 41 111.

Meer: Voor traktement en toelage van een officier van den generalen staf *f* 700,00. Voor een kapitein der infanterie van het leger in Nederlandsch-Indië, leeraar, meer en een eerste-luitenant, idem, minder *f* 1 000,00. Voor traktementen van burgerlijke beambten *f* 2 950,00. Voor onderwijs *f* 3 729,50. Voor vuur en licht *f* 2 000,00. Voor artillerie-materieel *f* 100,00. Voor onderhoud en herstellingen van verschillende voorwerpen *f* 1 831,33⁵. Voor fourage *f* 801,18. Voor aankoop en de verbouwing van de hogere burgerschool te Breda *f* 42 580,00. Voor brood voor de cadetten *f* 51,33. Voor brood voor het personeel *f* 348,57⁵. Voor uit militaire slachterijen minder te verstrekken vleesch

voor de cadetten *f* 59,78. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen aan personeel beneden den rang van officier *f* 581,75. Voor uit centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding minder te verstrekken ledergoed *f* 145,00. Voor minder op rekening te verstrekken kleeding aan onderofficieren en soldaten, bij de inrichting gedetacheerd *f* 900,00. Voor verschil ronde som *f* 0,56⁵. Totaal *f* 57 779,01⁵.

Minder: Voor een luitenant der infanterie, leeraar, minder *f* 1 600,00. Voor verhooging van traktementen wegens dienstjaren *f* 1 183,33. Voor soldijen en verhoogde soldijen *f* 47,45. Voor brood *f* 348,57⁵. Voor voeding van Rijkswegen *f* 452,50. Voor kleeding, uitrusting, enz. *f* 176,15. Voor voeding en zakgeld der cadetten *f* 412,50. Voor kleeding en uitrusting der idem *f* 617,51. Voor reiskosten *f* 300,00. Voor practische exercitiën *f* 100,00. Voor huisvesting en stalling *f* 11 430,00. Totaal *f* 16 668,01⁵. Meer als boven *f* 41 111,00.

Door de gewijzigde toestanden, die sedert het in werking treden van de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) aan de Koninklijke Militaire Academie zijn ontstaan, heeft zich aan deze Academie allengs de behoefte aan meerdere ruimte doen gevoelen.

Was in de eerste jaren na de invoering van die wet in 1895, door het aanvankelijk gering aantal cadetten, de beschikbare ruimte alleszins voldoende, thans is de toestand dermate gewijzigd, dat niet meer voldaan kan worden aan de eischen die, met het oog op eene oordeelkundige opleiding en eene goede dienstregeling, moeten worden gesteld.

De omstandigheid, dat de gemeente Breda de hogere burgerschool met ingang van September 1901 zal vestigen in een nieuw gebouw, verschaft thans de gelegenheid, op zeer doeltreffende wijze in de dringende behoefte aan ruimte te voorzien.

Door de bestaande hogere burgerschool, gelegen tusschen het militair hospitaal, het gouvernementsgebouw (woning van den gouverneur en scheikundig laboratorium) en de portierswoning, bij de Militaire Academie te voegen, kan zelfs de verlangde verbetering met minder kosten worden verkregen, dan het geval zoude zijn indien tot het stichten van een nieuw gebouw of tot uitbreiding van de bestaande gebouwen werd overgegaan.

De ambtsvoorganger van den ondergeteekende heeft daarom gemeend met het gemeentebestuur van Breda eene overeenkomst te moeten aangaan, waarbij het bedoelde gebouw, onder voorbehoud van het toestaan van het vereischte bedrag door de Wetgevende Macht, voor den Staat wordt aangekocht.

Meergenoemd gebouw zal, nadat het eenige verbouwing zal hebben ondergaan, de gelegenheid verschaffen, alle leerzalen te brengen in of in de onmiddellijke nabijheid van het hoofdgebouw, terwijl bovendien ook het bedrag dat thans uitgegeven wordt voor het huren van een gebouw ten behoeve van de lithographie der Militaire Academie zal kunnen worden bespaard.

Door den toegang tot de Academie zuidwaarts te verplaatsen, waartoe van de gemeente voorwaardelijk vergunning is verkregen, zal het gebouw der hogere burgerschool geheel binnen de enceinte der Academie kunnen worden opgenomen.

Art. 31. Cadettenschool. Toegestaan voor 1901: Oorlog *f* 73 258. Koloniën *f* 75 962, totaal *f* 149 220. Geraamd voor 1902: Oorlog *f* 63 603, Koloniën *f* 86 597, totaal *f* 150 200. Meer voor 1902: Koloniën *f* 10 635, totaal *f* 980. Minder voor 1902: Oorlog *f* 9 655.

Meer: Voor traktement van een eerste-luitenant-kwartiermeester meer en een tweede-luitenant-kwartiermeester minder *f* 200,00. Voor verhooging van traktement voor burgerleeraren *f* 210,00. Voor kleeding voor hospitaal-geëmployeerden, enz. *f* 20,00. Voor onderwijs *f* 360,00. Voor huisvesting en stalling *f* 5 602,80. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting *f* 400,00. Totaal *f* 6 792,80.

Minder: Voor verhooging van traktement na een zeker getal dienstjaren als officier *f* 480,00. Voor soldijen en verhoogde soldijen *f* 1 219,10. Voor brood voor het personeel beneden den rang van officier *f* 284,70. Voor voeding van Rijkswegen voor idem *f* 1 222,75. Voor kleeding en uitrusting voor het personeel beneden den rang van officier *f* 529,25. Voor reinigen van lijfgoederen, borstrokken, werkbroeken en werkkielen van ongetrouwde soldaten *f* 150,00. Voor scheerloon en haarsnijden *f* 10,00. Voor voeding en zakgeld der cadetten

f 1 476,00. Voor kleeding en uitrusting van idem f 441,00. Totaal f 5 812,80. Meer als boven f 980,00.

Vermits een gedeelte der militaire oppassers is vervangen door burgergeëmployeerden op daggeld, zijn de daarvoor benoodigde gelden in dit artikel uitgetrokken.

Art. 32. Hoofdcursus. Toegestaan voor 1901: Oorlog f 45 833,00, Koloniën f 53 028,00, totaal f 98 861,00. Geraamd voor 1902: Oorlog f 50 600,00, Koloniën f 52 800,00, totaal f 103 400,00. Meer voor 1902: Oorlog f 4 767,00, totaal f 4 539,00. Minder voor 1902: Koloniën f 228,00.

Meer: Voor traktement en toelage van een kolonel, directeur, meer en een luitenant-kolonel, directeur, minder f 1100,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00. Voor traktement en verhooging van traktement voor burgerleeraren f 1900,00. Voor soldijen en toelagen f 21,90. Voor werfkosten f 50,00. Voor onderwijs f 275,96. Voor huisvesting, enz. f 1096,70. Voor uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen f 109,50. Voor aanschaffing en aanmaak van uit de centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten minder te verstrekken kleeding en uitrusting f 30,00. Verschil ronde som f 10,44. Totaal f 4794,50.

Minder: Voor brood f 21,90, Voor voeding van Rijkswege f 200,75. Voor kleeding en uitrusting f 32,85. Totaal f 255,50. Meer als boven f 4539,00.

In verband met het groot aantal dienstjaren van de beide aan de Inrichting verbonden vaste burgerleeraren, gedurende welke zij nooit eenige traktementsverhooging hebben genoten, wordt het billijk geacht, ieder hunner eene traktementsvermeerdering ad f 200 's jaars toe te kennen.

Art. 33. Normaal Schietschool. Toegestaan voor 1901: voor Oorlog f 34 217. Voor Koloniën f 19 600. Voor Marine f 300. Totaal f 54 117. Geraamd voor 1902: voor Oorlog f 49 109. Voor Koloniën f 20 210. Voor Marine f 300. Totaal 69 619. Meer voor 1902: voor Oorlog f 14 892, voor Koloniën f 610. Totaal f 15 502.

Meer: Voor toelagen aan onderofficieren van het leger in Nederlandsch-Indië f 75,00. Voor het onderhoud van gebouwen en werken te Waalsdorp en te 's Gravenhage f 200,00. Idem te Harskamp f 15 900,00. Voor scheeps- en wagenvrachten f 537,95. Voor fourage f 14,60. Voor uit militaire bakkerijen minder te verstrekken brood voor personeel beneden den rang van officier f 40,15. Idem voor levensmiddelen f 21,90. Totaal f 16 789,60.

Minder: Voor verhooging van traktement na een zeker getal dienstjaren als officier f 200,00. Voor toelagen wegens verblijf in de residentie f 216,00. Voor toelagen aan officieren van het leger in Nederlandsch-Indië f 150,00. Voor verhuiskosten f 550,00. Voor verhoogde soldij na 3- en 6jarigen dienst als onderofficier f 109,50. Voor brood f 40,15. Voor voeding van Rijkswege f 21,90. Voor verschil ronde som f 0,05. Totaal f 1 287,60. Meer als boven f 15 502,00.

Onder de som van f 14 000, uitgetrokken voor nieuwe werken te Harskamp, is een bedrag van f 9000 begrepen voor den bouw van 4 privaat-gebouwen, ten einde verontreiniging van den bodem in de legerplaats zooveel doenlijk te voorkomen; voorts een bedrag van f 4000 voor het maken van nieuwe schijf-inrichtingen en waarnemingsposten met de daarbij noodige telephonische verbindingen, alsmede f 1000 voor eene telephonische verbinding ter betere verzekering van de veiligheid.

VII DE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, enz.

Art. 34. Jaarwedden van burgerlijke ambtenaren, enz. In de omschrijving van dit artikel is thans ook opgenomen de toelage voor den officier, krachtens art. 24 der Hinderwet belast met het toezicht op bewaarplaatsen voor ontplofbare stoffen. Dit is geschied om aan eene bedenking van de Algemeene Rekenkamer te gemoet te komen.

Art. 37. Afschaffing van geschut, enz. Ten vorigen jare werd voor de aanschaffing van geschut met richtmiddelen toegestaan f 211 200, waarvan f 100 000 voor de beproeving van snelvuurveldgeschut en f 111 200 voor aanmaak ten behoeve van den voorraad. Thans kan met f 31 000 worden volstaan en

is dit bedrag nog in hoofdzaak bestemd voor beproeving van houwitsers, omdat eene belangrijke hoeveelheid elementen voor snelvuurkanonnen van 6 cM. in voorraad is.

Verder is in verband met het beschikbare djatihout, voor beddinghout een vrij groot bedrag minder noodig.

De aanmaak van affuiten van 6 cM. veld heeft, door onvoorziene omstandigheden, geen gelijken tred gehouden met dien van de daarvoor bestemde vuurmonden. Het is dus noodzakelijk, met kracht voort te gaan met den aanmaak van deze affuiten, omdat men anders voor het feit komt te staan, dat een groot aantal snelvuurkanonnen aanwezig zou zijn, waarover wegens gebrek aan affuiten niet kan worden beschikt, terwijl de voor deze vuurmonden bestemde voorwagens zonder onverwachten tegenspoed op het einde van 1901 gereed zullen komen. Uit hoofde van een en ander wordt voor 1902 een vrij aanzienlijk hooger bedrag voor affuiten aangevraagd.

Intusschen is de raming van het eindcijfer van het artikel nog bijna f 55 000 gebleven beneden het voor 1901 oorspronkelijk toegestaan bedrag.

Art. 38. Aanschaffing van draagbare wapenen, enz. Het is noodig, om de productie aan scherpe patronen te verhoogen, uithoofde zoowel van hetgeen voor mobilisatievoorraad moet worden opgelegd als van het toenemend gebruik van patronen bij de vrijwillige schietoefeningen en bij die van weerbaarheidsvereeningingen. Daarbij komt, dat thans slechts zeer weinig patronen tot kamerschietoefeningen worden aangeschaft, terwijl de patronen n°. 7 (*Marga*), welke veel duurder zijn en tegenwoordig bij die oefeningen worden gebruikt, in de Munitiefabriek aangemaakt worden. Verhooging van den post „hulzen, kogels en andere bestanddeelen tot patronen voor draagbare vuurwapenen” is dientengevolge niet te ontgaan.

Art. 39. Aanschaffen, enz., van buskruit, enz. In verband met hetgeen ad art. 38 in deze Memorie is vermeld en met de onvermijdelijke aanvulling van den voorraad buskruit, is bij dit artikel een bedrag van f 18 000 meer dan ten vorigen jare moeten worden aangevraagd.

VIII^{STE} AFDEELING.

Uitgaven van den dienst der genie.

Inrichting van de begrooting. De inrichting van den toelichtenden staat heeft dit jaar geene verandering ondergaan.

Voor zoover de aard der verschillende in dien staat genoemde posten door de omschrijving daarvan niet voldoende wordt toegelicht, zij daaromtrent nog het volgende medegedeeld.

A. *Materieel der genie en kazerneering.*

De omschrijving van de artt. 43—46 is eenigszins aangevuld, ten einde de verstrekking van gereedschappen voor algemeen gebruik, als aambeelden, bankschroeven, blaasbalgen, slijpsteen, smidshaarden, werkbanken, enz., in de werkplaatsen bij de korpsen, voor zoover die verstrekking tot dusver uit den voorraad der artillerie-inrichtingen plaats had, ten laste van deze artikelen te kunnen brengen.

Artt. 43, 44 en 46. 1ste, 2de en 4de genie-commandement. Het onder c voor kleine herstellingen, enz., uitgetrokken bedrag is, in verband met de gebleken behoefte, thans eenigszins hooger geraamd.

Art. 47. Huur. Ten einde tot eene juiste raming te komen van het voor dit artikel benoodigde bedrag, is als maatstaf genomen de som, die in 1900 voor huur van woningen voor gehuwde militairen is noodig geweest; dit bedrag is vermeerderd met het bedrag vereischt in verband met de loopende huurcontracten voor de verdere gebouwen, terreinen, enz., en voorts met een naar schatting bepaald bedrag, dat verband houdt met de jaarlijksche toename van de voor huur benoodigde som.

De omschrijving van het artikel is voorts zoodanig aangevuld, dat daaruit ook kunnen worden gekweten de kosten, vallende op het in erfpacht nemen van terreinen, enz.

IXDE AFDEELING.

Aankoop van brood en kosten van de militaire bakkerijen, van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen.

Art. 55. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood. Toegestaan voor 1901 *f* 90 633. Geraamd voor 1902 *f* 103 430. Meer voor 1902 *f* 12 797. Het meerdere is noodig in verband met de uitbreiding van het militiecontingent.

Art. 56. Traktementen, toelagen, daggelden, enz., voor het personeel bij de militaire bakkerijen. Toegestaan voor 1901 *f* 64 050. Geraamd voor 1902 *f* 65 200. Voor 1902 meer *f* 1 150.

Wegens verhooging in klasse van de militaire bakkerij te *Arnhem*: Toelage voor den administrateur *f* 150. Daggelden voor de verdere geëmployeerden en voor handlangers *f* 450. Voor de bezoldiging van een werkman belast met de behandeling van den heetwateroven bij de militaire bakkerij te *Utrecht* *f* 550. Meer als boven *f* 1 150.

Art. 57. Aankoop van graan enz. voor de broodbereiding. Toegestaan voor 1901 *f* 295 742. Geraamd voor 1902 *f* 327 624. Voor 1902 meer *f* 31 882.

Het meerdere is noodig in verband met de uitbreiding van het militiecontingent.

Art. 59. Aankoop van vee, van verduurzaamde en andere levensmiddelen, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 1 957 823. Geraamd voor 1902 *f* 2 180 562. Voor 1902 meer *f* 222 739.

Het meer geraamde is noodig in verband met de uitbreiding van het militiecontingent.

XDE AFDEELING.

Centrale- en garnizoens-magazijnen van kleeding en uitrusting.

Art. 60. Personeel van de centrale magazijnen. Toegestaan voor 1901 *f* 128 700. Geraamd voor 1902 *f* 130 700. Voor 1902 meer *f* 2 000.

Meer: Traktement voor een keurmeester 2de klasse (burgerambtenaar) *f* 1 800. Verhooging van de traktementen van 2 boekhouders, ieder ad *f* 100, *f* 200. Voor daggelden en arbeidslooonen van mindere geëmployeerden en werklieden *f* 1 700. Totaal *f* 3 700.

Minder: Voor een keurmeester (officier), voor traktement en toelage *f* 1 700. Meer als boven *f* 2 000.

Art. 61. Traktementen, toelagen en daggelden bij de garnizoens-magazijnen van kleeding. Toegestaan voor 1901 *f* 26 375. Geraamd voor 1902 *f* 26 875. Voor 1902 meer *f* 500.

Wegens splitsing van het beheer van de garnizoens-magazijnen van kleeding en nachtleger te *Bergen op Zoom* is, voor toelage, voor schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning en voor bureelkosten voor een administrateur bij het kleedingmagazijn aldaar, meer noodig *f* 600.

Het voor 1901 toegestane bedrag voor daggelden en arbeidslooonen voor werklieden bij de magazijnen in het algemeen, kan evenwel met eene som van *f* 160 worden verminderd.

Art. 63. Ledergoed en paardetuig, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 82 075. Geraamd voor 1902 *f* 121 930. Voor 1902 meer *f* 39 855.

Onder het voor 1902 geraamde bedrag is eene som van *f* 40 000 begrepen, ter voorziening in de behoefte aan ledergoed voor het verhoogde militiecontingent, terwijl voor de Koninklijke Militaire Academie *f* 145 minder kan worden geraamd.

Art. 64. Aanschaffing en onderhoud van nachtlegergoederen, enz. Toegestaan voor 1901 *f* 182 700. Geraamd voor 1902 *f* 258 700. Voor 1902 meer *f* 76 000.

Onder het voor 1902 geraamde bedrag is eene som van *f* 70 000 begrepen, wegens aanschaffing van slaapfurnituren en *f* 6000 voor de meerdere kosten van aankoop van ligstroo en voor het wasschen van nachtlegergoederen, ten gevolge van het verhoogde militiecontingent.

XIDE AFDEELING.

Art. 65. Militaire verkenningen en Topographische Inrichting. In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de ontwerp-Oorlogsbe-grooting voor het dienstjaar 1901, deelde de Minister van Oorlog mede, dat

hij met den Minister van Financiën in overleg zou treden ter zake van de volgens voormeld Voorloopig Verslag door de Tweede Kamer der Staten-Generaal wenschelijk geachte verandering van positie der tijdelijk geëmployeerden, op daggeld werkzaam bij de Topographische Inrichting.

Bedoeld overleg heeft plaats gehad en als gevolg daarvan wordt het wenschelijk geacht, alle tijdelijk geëmployeerden, op daggeld bij gemelde Inrichting werkzaam, die zulks verlangen, in aanmerking te brengen voor eene benoeming tot burgerlijk ambtenaar, en zulk, voor ieder hunner, op eene jaarwedde, welke zooveel hooger is dan het jaarlijksch totaal van het thans door den belanghebbende genoten wordende daggeld, dat hij zijne tegenwoordige bezoldiging slechts zal zien verminderen met het voor weduwenpensioen verschuldigde bedrag van 5 pet. 's jaars.

Om aan bedoeld voornemen te kunnen gevolg geven, wordt, op art. 65 der Oorlogsbegrooting voor 1902, eene som van f 2728 vereischt, welk bedrag in de raming voor traktementen bij de Topographische Inrichting is begrepen.

Hierbij zij aangeteekend, dat, tengevolge van den hierbedoelden maatregel, het voor daggelden aan tijdelijk geëmployeerden voor het dienstjaar 1901 uitgetrokken bedrag van f 19 250 thans, voor 1902, is geraamd op slechts f 1848, terwijl de som van f 400, voor 1901 uitgetrokken, voor daggelden voor het oplakken van kaarten, komt te vervallen.

Het onderwerpelijke begrootingsartikel is wijders verhoogd met een bedrag van f 950, ten einde aan een zevental burgerlijke ambtenaren — op den uitgewerkten en toelichtenden staat nader aangeduid —, die daarvoor in aanmerking komen, rangs- of traktementsverhooging te kunnen verleen, en met eene som van f 520, ten einde de remuneratiën, welke door zeven, bij de Inrichting als leerling werkzame, jongelieden wordt genoten, te kunnen verhoogen.

XII DE AFDEELING.

Verplaatsen van personen en goederen.

Art. 66. Permanente militaire spoorwegcommissie, enz. Toegestaan voor 1901 f 2 900. Geraamd voor 1902 f 5 900. Meer voor 1902 f 3 000.

Tot voorbereiding van het militair vervoer in geval van mobilisatie van het leger, waaromtrent in den loop van het jaar 1901 eene nieuwe regeling is getroffen, moeten de bij dat vervoer betrokken spoorwegmaatschappijen periodiek de vereischte bescheiden doen drukken. Tot vergoeding van de daaraan verbonden kosten wordt, voor het jaar 1902, een bedrag van f 3000 noodig geacht.

XIII DE AFDEELING.

Verskillende uitgaven.

Art. 87. Kosten, verbonden aan de werkzaamheden van de permanente commissie voor de voorbereiding van de approviandeering der Stelling van Amsterdam, enz. Ofschoon te dier zake eene nauwkeurige raming nog niet kan worden gemaakt, zullen de kosten, aan de werkzaamheden van de hierbedoelde commissiën verbonden, zeer waarschijnlijk een bedrag van f 300 niet te boven gaan, in verband waarmede dit bedrag thans wordt aangevraagd.

XIV DE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, gagementen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgeld.

Art. 88. Nonactiviteits-traktementen. In verband met het voor dit onderwerp in overeenstemming met den bij deze begrooting overgelegden staat, voor 1902 benoedigde, is bij dit artikel f 15 000 meer uitgetrokken dan voor 1901 is toegestaan.

Artt. 89, 90 en 91. Pensioenen. Volgens de bij deze begrooting overgelegde staten beloopt het totaal der op 31 Mei 1901 in de onderscheidene pensioen-registers ingeschreven pensioenen eene som van f 2 448 602,00 tegen eene som van f 2 428 269,50 op hetzelfde tijdstip in 1900. Het wijst mitsdien eene vermeerdering aan van f 20 332,50.

Voor het onderwerp „Pensioenen” (art. 89) wordt f 10 000 meer uitgetrokken

dan voor 1901 is toegestaan; daarentegen is voor „tijdelijke pensioenen” een gelijk bedrag minder uitgetrokken dan voor 1901.

Voor pensioenen aan mindere geëmployeerden, enz. (art. 91) wordt f 5000 meer uitgetrokken dan voor 1901 was toegestaan.

Art. 97. Wachtgelden. Voor dit onderwerp wordt voor 1902 slechts f 800, alzoo f 1067 minder uitgetrokken dan voor 1901 is toegestaan.

XVII DE AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 99. Traktementen, enz. Toegestaan voor 1901 f 45 950,00. Geraamd voor 1902 f 45 350,00. Minder voor 1902 f 600,00.

Minder: Een kapitein minder en een eerste-luitenant meer f 800,00.

Meer: Verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00. Minder als boven f 600,00.

Art. 100. Soldijen, enz. Toegestaan voor 1901 f 738 515,00. Geraamd voor 1902 f 754 402,00. Meer voor 1902 f 15 887,00

Meer: Voor soldijen f 7 267,15. Voor verhoogde soldij f 237,25. Voor bijslag op de soldij f 14 198,50. Voor kleeding en uitrusting f 2 125,00. Voor huisvesting, enz. f 4 900,00. Voor fourage f 1 357,80. Totaal f 30 085,70.

Minder: Voor vergoeding voor geneeskundige behandeling der paarden f 14 198,50. Voor verschillen door afronding van sommen f 0,20. Totaal f 14 198,70. Meer als boven f 15 887,00.

Het is gewenscht, om de sterkte van het wapen te kunnen uitbreiden met 2 bereden wachtmeesters, 1 bereden en 2 onbereden brigadiers, 3 bereden en 9 onbereden marechaussees.

Dit personeel is bestemd, om, voor zooveel noodig aangevuld met personeel dat door de bestaande brigades beschikbaar kan worden gesteld, te worden gebruikt tot het vestigen van brigades te Veenhuizen, te Vlissingen en te Ter Apel.

De vestiging van eene brigade marechaussee te *Veenhuizen* wordt wensche-lijk geacht ten einde het aldaar gevestigde detachement infanterie, in het belang van de oefeningen, te kunnen intrekken. De verbouwing van de daar ter plaatse aanwezige kazerne der infanterie tot verblijf van genoemde brigade zal geschieden met werkkrachten der verpleegden te *Veenhuizen*.

De kosten worden begroot op f 3900.

Het vestigen van brigades marechaussee te *Vlissingen* en te *Ter Apel* is, blijkens de ondervinding, dringend noodzakelijk tot uitbreiding van het politietoezicht in die gemeenten.

Blijkens de Memorie van Toelichting op art. 101 van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, dienst 1901, bestond het voornemen, om aan de bereden marechaussees, die verblijf houden in plaatsen waar geen militaire paarden-artsen zijn gevestigd, eene toelage toe te kennen van f 0,10 per paard en per dag, wegens gemis van geneeskundige verzorging voor de paarden.

Het te dezer zake gehouden overleg met den inspecteur der cavalerie, belast met het toezicht over het wapen der Koninklijke marechaussee, heeft tot de conclusie geleid, dat het niet gewenscht was dat voornemen uit te voeren, maar dat het toegestane bedrag van f 18 000, behalve voor de geneeskundige verpleging der paarden, ook doelmatig kon worden aangewend om eene sinds lang bij dat wapen bestaande grief weg te nemen.

Aan de uitoefening van den dienst zijn dikwerf onkosten voor het personeel verbonden, zooals: bij veelvuldig voorkomende diensten, waarbij het personeel gedurende langen tijd moet uitrukken, zonder aanspraak te kunnen maken op de soldij bij buitenwachten; bij den zoogenaamden correspondentie-dienst, bij welke het personeel dikwerf verplicht is gebruik te maken van localiteiten, e. q. van stalling op het vereenigingspunt; bij langdurige onderzoeken op ver afgelegen plaatsen; het bijvoederen van een stuk brood aan het paard bij die gelegenheden, enz.; alle welke daaraan verbonden uitgaven uit eigen middelen moeten worden bestreden. Op deze aangelegenheid was ook door de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal VAN ASCH VAN WIJCK (Ede) en MEESTERS de aandacht gevestigd, bij punt 4 hunner Nota, gevoegd bij het Voorloopig Verslag omtrent hoofdstuk VIII der Staatsbe-

grooting voor het dienstjaar 1900. In verband met het bovenstaande is toen bepaald, dat de bedragen der declaratiën van burgerveeartsen, voor geneeskundige verzorging van paarden van bereden personeel beneden den rang van officier, aan het Rijk in rekening zullen worden gebracht en dat aan het personeel van het wapen, met uitzondering van de opperwachtmeesters, de schrijvers en de hoefsmeden, tot bestrijding van noodzakelijke onkosten, aan de uitoefening van den dienst verbonden, over de dagen waarop gewone soldij wordt genoten — dus niet bij genot van verhoogde soldij bij buitengewone wachten — een bijslag op de soldij wordt toegekend, ten bedrage van vijf cent per hoofd en per dag, hetgeen zoowel aan de beredenen als onberedenen ten goede komt.

Op grond hiervan is *f* 14 198,50 voor dat doel uitgetrokken en de vergoeding voor geneeskundige behandeling der paarden met een gelijk bedrag verminderd.

XVII DE AFDEELING.

Buitengewone Uitgaven.

A. *Dienst der Genie.*

Art. 102. *1ste Genie-commandement.*

Verplegingsinrichtingen te Utrecht.

Ten einde de inrichting van het drijfwerk en van de heftoestellen in de bakkerij beter te kunnen aanpassen aan de behoefte van het bedrijf, wordt het noodig geacht de daarvoor te besteden som *f* 3000 hooger te stellen dan aanvankelijk in het voornemen lag en is mitsdien de laatste termijn voor den bouw niet op *f* 10 000 doch op *f* 13 000 gesteld.

Art. 103. *2de Genie-commandement.*

Militaire bakkerij te Amsterdam.

In overleg met het Departement van Marine zal de te stichten bakkerij worden gebouwd op een gedeelte van de voormalige lijnbaan bij de marine-werf te Amsterdam. Hierdoor worden de kosten van de aanvankelijk noodige inrichtingen, waarvoor een bedrag van *f* 170 000 werd noodig geacht, teruggebracht tot *f* 95 000.

In verband hiermede is thans als 2de termijn een bedrag van *f* 45 000 uitgetrokken.

Militair hospitaal te 's-Gravenhage.

Aangezien ter zake van het al dan niet verbouwen van het militair hospitaal te 's-Gravenhage of het stichten van een geheel nieuw hospitaal nog geene beslissing is kunnen genomen worden, is ditmaal geen bedrag voor die verbouwing of voor den nieuwen bouw uitgetrokken.

Meubilair voor de cantine te Den Helder.

Het hiervoor uitgetrokken bedrag wordt noodig geacht voor de volledige meubileering van de cantine, die ten laste van art. 105 van de Oorlogsbegrooting voor het dienstjaar 1900 werd gebouwd. Deze cantine is gedeeltelijk gemeubeld met ten laste van het cantinefonds aanschaffte materieel.

Art. 104. *3de Genie-commandement.*

Badkamers te Middelburg.

De op de artt. 102 en 105 van de Oorlogsbegrootingen voor 1900 en 1901 uitgetrokken bedragen voor de verbetering van de kazerneering te Middelburg, bleken niet voldoende, om daarvan ook de inrichting van badkamers te kunnen bekostigen.

Het daartoe vereischte bedrag wordt daarom thans aangevraagd.

Arrestkamers en wasch- en badinrichting in de kazerne Groottuighuis te 's-Hertogenbosch.

Bij de kazernes te 's-Hertogenbosch bestaat dringend behoefte aan het inrichten van eene wasch- en badinrichting en het uitbreiden van de arrestkamers.

In deze behoefte kan het doelmatigst worden voorzien door het lokaal voor de kazernewacht in de Jacobskazerne in te richten tot arrestkamers en in de benedenverdieping van de kazerne Groottuighuis eene wasch- en badinrichting alsmede een wachtlokaal aan te brengen.

Art. 105. 4de Genie-commandement.

Bouwen van verplegingsinrichtingen te Amersfoort.

Het thans aangevraagde bedrag strekt tot voltooiing van het werk, waarvoor de eerste termijn op art. 105bis van de loopende begrooting is uitgetrokken.

Bouwen van een kazernement voor bereden artillerie te Ede.

Ofschoon het aanvankelijk in de bedoeling gelegen heeft — gelijk ook ad art. 47 in de Memorie van Antwoord betrekkelijk het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1901 (Gedrukte Stukken 1900—1901, 2, n°. 19) werd medegedeeld — voor dit werk een eersten termijn op deze begrooting uit te trekken, heeft ondergeteekende gemeend daaraan thans geen gevolg te moeten geven, omdat het korte tijdsverloop tusschen zijn optreden en het indienen van deze begrooting hem niet toeliet zich volledig op de hoogte te stellen van de onderwerpelijke aangelegenheid; een en ander mede in verband met het eindcijfer der begrooting.

Art. 107. Levering van braadfornuizen.

In verband met de verbetering der bereidingswijze van het vleesch is het noodig de soldatenkeukens te voorzien van braadfornuizen.

Daar de hiertoe in beproeving genomen fornuizen goed hebben voldaan, wordt thans een bedrag aangevraagd, dat voldoende is, om daaruit de kosten van aanschaffing van dergelijke fornuizen voor alle korpsen te bestrijden.

Art. 108. Doen van voorzieningen aan schietbanen.

In verband met de invoering van een nieuw voorschrift voor de schietoefeningen is het noodig, voorzieningen aan verschillende schietbanen aan te brengen, waarvoor het benodigde bedrag in zijn geheel is aangevraagd.

C. Artillerie-inrichtingen.

Art. 110. Uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.

Het thans ten behoeve van de uitbreiding van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug aangevraagde bedrag wenscht de ondergeteekende te bestemmen voor den bouw van magazijnen voor oorlogsvoorraden.

D. Approviandeering van stellingen en linien.

Art. 111. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot vervaardigen van geperste turf enz.

Toegestaan voor 1901 f 27 000. Geraamd voor 1902 f 34 000. Voor 1902 meer f 7 000.

Ten gevolge van het niet tijdig gereed komen van de loods tot berging van geperste turf, werden in het jaar 1900 een millioen stuks geperste turven minder geleverd, dan waarvoor de vereischte gelden waren toegestaan.

Van het voor dit onderwerp op de begrooting voor 1901 toegestane bedrag zal eene som van f 1000 moeten worden bestemd tot het nemen van eene proef met het monteeren van een der in 1901 afgeleverde turfpersen op eene veentrekmachine en tot het demonteeren van een en ander, zoodat, om het artikel niet te overschrijden, in dit jaar voor gelijk bedrag minder aan turf zal worden geleverd.

Vermits is gecontracteerd voor eene levering van 15 millioen turven gedurende de jaren 1900—1902, moet in laatstgenoemd jaar de hoeveelheid turf meer worden aangeschaft, welke in vorige jaren minder geleverd is.

In verband hiermede is het artikel f 7000 hooger geraamd dan voor 1901 was uitgetrokken.

De Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

VERGELIJKING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING
VOOR 1902 MET DAT VOOR 1901, VOOR ZOOVERRE DE
SOMMEN, BIJ DE VERSCHILLENDE ARTIKELEN
DEZER BEGROOTING VERMELD, NIET MET
ELKANDER OVEREENSTEMMEN.

Art. 2. Traktementen van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, enz. Bedrag voor 1902 *f* 135 250,00. *Art. 2.* Bedrag voor 1901 *f* 131 650,00. Meer voor 1902 *f* 3 600,00.

Art. 4. Traktementen van den grooten staf. Bedrag voor 1902 *f* 49 800,00. *Art. 4.* Bedrag voor 1901 *f* 46 800,00. Meer voor 1902 *f* 3 000,00.

Art. 5. Traktementen van den generalen staf. Bedrag voor 1902 *f* 79 700,00. *Art. 5.* Bedrag voor 1901 *f* 77 700,00. Meer voor 1902 *f* 2 000,00.

Art. 6. Traktementen van de intendance. Bedrag voor 1902 *f* 56 100,00. *Art. 6.* Bedrag voor 1901 *f* 50 500,00. Meer voor 1902 *f* 5 600,00.

Art. 8. Traktementen, toelagen enz. van de officieren der staven en korpsen infanterie. Bedrag voor 1902 *f* 1 673 307,00. *Art. 8.* Bedrag voor 1901 *f* 1 655 362,00. Meer voor 1902 *f* 17 945,00.

Art. 9. Traktementen, toelagen enz. van de officieren der staven en korpsen cavalerie. Bedrag voor 1902 *f* 281 120,00. *Art. 9.* Bedrag voor 1901 *f* 272 600,00. Meer voor 1902 *f* 8 520,00.

Art. 10. Traktementen, toelagen enz. van de officieren der staven en korpsen artillerie. Bedrag voor 1902 *f* 994 987,00. *Art. 10.* Bedrag voor 1901 *f* 992 637,00. Meer voor 1902 *f* 2 350,00.

Art. 11. Traktementen, toelagen enz. van de officieren der staven en korpsen genie. Bedrag voor 1902 *f* 270 450,00. *Art. 11.* Bedrag voor 1901 *f* 275 850,00. Minder voor 1902 *f* 5 400,00.

Art. 14. Soldijen, daggelden enz. van onderofficieren en soldaten. Bedrag voor 1902 *f* 2 933 361,00. *Art. 14.* Bedrag voor 1901 *f* 2 761 102,00. Meer voor 1902 *f* 172 259,00.

Art. 15. Kleeding en uitrusting enz. van onderofficieren en soldaten. Bedrag voor 1902 *f* 2 070 245,00. *Art. 15.* Bedrag voor 1901 *f* 1 465 330,00. Meer voor 1902 *f* 604 915,00.

Art. 16. Scheren en haarsnijden enz. van onderofficieren en soldaten. Bedrag voor 1902 *f* 201 400,00. *Art. 16.* Bedrag voor 1901 *f* 191 400,00. Meer voor 1902 *f* 10 000,00.

Art. 17. Werfkosten. Bedrag voor 1902 *f* 109 193,00. *Art. 17.* Bedrag voor 1901 *f* 72 670,00. Meer voor 1902 *f* 36 523,00.

Art. 18. Voeding en verzorging van paarden. Bedrag voor 1902 *f* 1 211 774,00. *Art. 18.* Bedrag voor 1901 *f* 1 275 245,00. Minder voor 1902 *f* 63 471,00.

Art. 19. Huisvesting en voeding enz. Bedrag voor 1902 *f* 260 688,00. *Art. 19.* Bedrag voor 1901 *f* 273 200,00. Minder voor 1902 *f* 12 512,00.

Art. 21. Oefeningen en onderwijs. Bedrag voor 1902 *f* 178 948,00. *Art. 21.* Bedrag voor 1901 *f* 161 055,00. Meer voor 1902 *f* 17 893,00.

Art. 22. Bureel- en andere administratiekosten. Bedrag voor 1902 *f* 118 319,00. *Art. 22.* Bedrag voor 1901 *f* 117 895,00. Meer voor 1902 *f* 424,00.

Art. 23. Kosten vallende op het voor oefening kampeeren van troepen enz. Bedrag voor 1902 *f* 52 000,00. *Art. 23.* Bedrag voor 1901 *f* 127 700,00. Minder voor 1902 *f* 75 700,00.

Art. 25. Traktementen enz. van het personeel van den geneeskundigen dienst. Bedrag voor 1902 *f* 595 840,00. *Art. 25.* Bedrag voor 1901 *f* 597 840,00. Minder voor 1902 *f* 2 000,00.

Art. 26. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burgergeneesheeren enz. Bedrag voor 1902 *f* 125 272,00. *Art. 26.* Bedrag voor 1901 *f* 119 600,00. Meer voor 1902 *f* 5 672,00.

Art. 29. Kosten van de Hoogere Krijgsschool. Bedrag voor 1902 *f* 26 730,00. *Art. 29.* Bedrag voor 1901 *f* 26 479,00. Meer voor 1902 *f* 251,00.

Art. 30. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1902 *f* 222 602,00. *Art. 30.* Bedrag voor 1901 *f* 197 869,00. Meer voor 1902 *f* 24 733,00.

Art. 31. Kosten van de Cadettenschool. Bedrag voor 1902 *f* 63 603,00. *Art. 31.* Bedrag voor 1901 *f* 73 258,00. Minder voor 1902 *f* 9 655,00.

Art. 32. Kosten van den Hoofdcursus. Bedrag voor 1902 *f* 50 600,00. *Art. 32.* Bedrag voor 1901 *f* 45 833,00. Meer voor 1902 *f* 4 767,00.

Art. 33. Kosten van de Normaalschietschool. Bedrag voor 1902 *f* 49 109,00. *Art. 33.* Bedrag voor 1901 *f* 34 217,00. Meer voor 1902 *f* 14 892,00.

Art. 34. Jaarwedden enz. bij de verschillende artillerie-inrichtingen. Bedrag voor 1902 *f* 124 290,00. *Art. 34.* Bedrag voor 1901 *f* 124 050,00. Meer voor 1902 *f* 240,00.

Art. 35. Daggelden, werkloonen, soldijen enz. bij de artillerie-inrichtingen. Bedrag voor 1902 *f* 684 000,00. *Art. 35.* Bedrag voor 1901 *f* 691 950,00. Minder voor 1902 *f* 7 950,00.

Art. 36. Kosten vallende op den dienst bij de artillerie-inrichtingen. Bedrag voor 1902 *f* 189 430,00. *Art. 36.* Bedrag voor 1901 *f* 190 390,00. Minder voor 1902 *f* 960,00.

Art. 37. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs enz. Bedrag voor 1902 *f* 503 550,00. *Art. 37.* Bedrag voor 1901 *f* 658 545,00. Minder voor 1902 *f* 154 995,00.

Art. 38. Aanschaffing van draagbare wapenen enz. Bedrag voor 1902 *f* 182 100,00. *Art. 38.* Bedrag van 1901 *f* 163 100,00. Meer voor 1902 *f* 19 000,00.

Art. 39. Aanschaffing van buskruit enz. Bedrag 1902 *f* 237 000,00. *Art. 39.* Bedrag 1901 *f* 219 000,00. Meer voor 1902 *f* 18 000,00.

Art. 40. Onderhoud van het paardetuig en het materieel der artillerie bij de korpsen enz. Bedrag voor 1902 *f* 144 550,00. *Art. 40.* Bedrag voor 1901 *f* 147 850,00. Minder voor 1902 *f* 3 300,00.

Art. 41. Waarnemingstoestellen enz. Bedrag voor 1902 *f* 25 000,00. *Art. 41.* Bedrag voor 1901 *f* 30 000,00. Minder voor 1902 *f* 5 000,00.

Art. 43. Onderhoud, herstellen enz. van vestingwerken enz. in het 1ste genie-commandement. Bedrag voor 1902 *f* 138 635,00. *Art. 43.* Bedrag voor 1901 *f* 139 660,00. Minder voor 1902 *f* 1 025,00.

Art. 44. Onderhoud, herstellen enz. van vestingwerken enz. in het 2de genie-commandement. Bedrag voor 1902 *f* 172 165,00. *Art. 44.* Bedrag voor 1901 *f* 170 770,00. Meer voor 1902 *f* 1 395,00.

Art. 45. Onderhoud, herstellen enz. van vestingwerken enz. in het 3de genie-commandement. Bedrag voor 1902 *f* 133 640,00. *Art. 45.* Bedrag voor 1901 *f* 131 590,00. Meer voor 1902 *f* 2 050,00.

Art. 46. Onderhoud, herstellen enz. van vestingwerken enz. in het 4de genie-commandement. Bedrag voor 1902 *f* 136 910,00. *Art. 46.* Bedrag voor 1901 *f* 136 250,00. Meer voor 1902 *f* 660,00.

Art. 47. Huur van gebouwen, oefeningsterreinen enz. Bedrag voor 1902 *f* 302 000,00. *Art. 47.* Bedrag voor 1901 *f* 287 480,00. Meer voor 1902 *f* 14 520,00.

Art. 50. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen enz. voor de genie-troepen. Bedrag voor 1902 *f* 10 700,00. *Art. 50.* Bedrag voor 1901 *f* 10 500,00. Meer voor 1902 *f* 200,00.

Art. 51. Aanschaffing en onderhoud enz. aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen. Bedrag voor 1902 *f* 4 700,00. *Art. 51.* Bedrag voor 1901 *f* 9 000,00. Minder voor 1902 *f* 4 300,00.

Art. 52. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd. Bedrag voor 1902 *f* 2 400,00. *Art. 52.* Bedrag voor 1901 *f* 4 100,00. Minder voor 1902 *f* 1 700,00.

Art. 54. Onderhoud enz. van werken, terreinen en gebouwen behorende tot de artillerie-inrichtingen. Bedrag voor 1902 *f* 25 120,00. *Art. 54.* Bedrag voor 1901 *f* 31 170,00. Minder voor 1902 *f* 6 050,00.

Art. 55. Aankoop van brood en toelagen wegens gemis van brood. Bedrag voor 1902 *f* 103 430,00. *Art. 55.* Bedrag voor 1901 *f* 90 633,00. Meer voor 1902 *f* 12 797,00.

Art. 56. Traktementen enz. van het personeel bij de militaire bakkerijen. Bedrag voor 1902 *f* 65 200,00. *Art. 56.* Bedrag voor 1901 *f* 64 050,00. Meer voor 1902 *f* 1 150,00.

Art. 57. Aankoop van graan enz. Bedrag voor 1902 *f* 327 624,00. *Art. 57.* Bedrag voor 1901 *f* 295 742,00. Meer voor 1902 *f* 31 882,00.

Art. 59. Aankoop van vee, van levensmiddelen, enz. Bedrag voor 1902 *f* 2 180 562,00. *Art. 59.* Bedrag voor 1901 *f* 1 957 823,00. Meer voor 1902 *f* 222 739,00.

Art. 60. Traktementen enz. van het personeel bij de centrale magazijnen van kleeding, enz. Bedrag voor 1902 *f* 130 700,00. *Art. 60.* Bedrag voor 1901 *f* 128 700,00. Meer voor 1902 *f* 2 000,00.

Art. 61. Traktementen enz. van het personeel bij de garnizoensmagazijnen. Bedrag voor 1902 *f* 27 875,00. *Art. 61.* Bedrag voor 1901 *f* 26 375,00. Meer voor 1902 *f* 500,00.

Art. 63. Aanschaffen en wijzigen van voorwerpen van ledergoed en paar-detuig, enz. Bedrag voor 1902 *f* 121 930,00. *Art. 63.* Bedrag voor 1901 *f* 82 075,00. Meer voor 1902 *f* 39 855,00.

Art. 64. Aanschaffing, enz. van slaapfurnituren, enz. Bedrag voor 1902 *f* 258 700,00. *Art. 64.* Bedrag voor 1901 *f* 182 700,00. Meer voor 1902 *f* 76 000,00.

Art. 65. Militaire verkenningen en Topographische Inrichting. Bedrag voor 1902 *f* 71 028,00. *Art. 65.* Bedrag voor 1901 *f* 66 830,00. Meer voor 1902 *f* 4 198,00.

Art. 66. Kosten van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie. Bedrag voor 1902 *f* 5 900,00. *Art. 66.* Bedrag voor 1901 *f* 2 900,00. Meer voor 1902 *f* 3 000,00.

Art. 82. Verpleging van veteranen en militaire huisgezinnen in Rijksgeestichten. Bedrag voor 1902 *f* 1 565,00. *Art. 82.* Bedrag voor 1901 *f* 2 200,00. Minder voor 1902 *f* 635,00.

Art. 87. Tegemoetkoming aan VAN RIESEN. Bedrag voor 1901 *f* 1 608,40. Minder voor 1902 *f* 1 608,40.

Art. 87. Commissie voor de approviandeering der Stelling van Amsterdam. Bedrag voor 1902 *f* 300,00. *Memorie.* Meer voor 1902 *f* 300,00.

Art. 88. Non-activiteits-traktement. Bedrag voor 1902 *f* 55 000,00. *Art. 89.* Bedrag voor 1901 *f* 40 000,00. Meer voor 1902 *f* 15 000,00.

Art. 89. Pensioenen, gagementen en onderstanden. Bedrag voor 1902 *f* 2 410 000,00. *Art. 90.* Bedrag voor 1901 *f* 2 400 000,00. Meer voor 1902 *f* 10 000,00.

Art. 90. Tijdelijke pensioenen en onderstanden. Bedrag voor 1902 *f* 40 000,00. *Art. 91.* Bedrag voor 1901 *f* 50 000,00. Minder voor 1902 *f* 10 000,00.

Art. 91. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden. Bedrag voor 1902 *f* 55 000,00. *Art. 92.* Bedrag voor 1901 *f* 50 000,00. Meer voor 1902 *f* 5 000,00.

Art. 95. Toelagen voor het gemis van het genot der leges, enz. Bedrag voor 1902 *f* 8 589,00. *Art. 96.* Bedrag voor 1901 *f* 9 502,00. Minder voor 1902 *f* 913,00.

Art. 97. Wachtgelden. Bedrag voor 1902 f 800,00. *Art. 98.* Bedrag voor 1901 f 1 867,00. Minder voor 1902 f 1 067,00.

Art. 99. Traktementen enz. van officieren van het wapen der marechaussee. Bedrag voor 1902 f 45 350,00. *Art. 100.* Bedrag voor 1901 f 45 950,00. Minder voor 1902 f 600,00.

Art. 100. Soldijen, enz. van het wapen der marechaussee. Bedrag voor 1902 f 754 402,00. *Art. 101.* Bedrag voor 1901 f 738 515,00. Meer voor 1901 f 15 887,00.

Art. 102. Buitengewone uitgaven dienst der genie, in het 1ste genie-commandement, voor den bestaanden toestand. Bedrag voor 1902 f 13 000,00. *Art. 103.* Bedrag voor 1901 f 90 000,00. Minder voor 1902 f 77 000,00.

Art. 103. Buitengewone uitgaven dienst der genie, in het 2de genie-commandement, voor den bestaanden toestand. Bedrag voor 1902 f 46 050,00. *Art. 104.* Bedrag voor 1901 f 81 500,00. Minder voor 1902 f 35 450,00.

Art. 104. Buitengewone uitgaven dienst der genie, in het 3de genie-commandement, voor den bestaanden toestand. Bedrag voor 1902 f 8 800,00. *Art. 105.* Bedrag voor 1901 f 69 440,00. Minder voor 1902 f 60 640,00.

Art. 105. Buitengewone uitgaven dienst der genie, in het 4de genie-commandement, voor den bestaanden toestand. Bedrag voor 1902 f 51 000,00. *Art. 105bis.* Bedrag voor 1901 f 21 700,00. Meer voor 1902 f 29 300,00.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen. Bedrag voor 1902 f 10 000,00. *Art. 106.* Bedrag voor 1901 f 25 000,00. Minder voor 1902 f 15 000,00.

Art. 107. Levering van braadfornuizen. Bedrag voor 1902 f 17 700,00. Meer voor 1902 f 17 700,00.

Art. 107. Levering van bureelmeubelen. Bedrag voor 1901 f 8 500,00. Minder voor 1902 f 8 500,00.

Art. 108. Voorzeningen aan schietbanen. Bedrag voor 1902 f 20 500,00. Meer voor 1902 f 20 500,00.

Art. 110. Artillerie-inrichtingen aan de Hembrug. Bedrag voor 1902 f 51 940,00. *Art. 109.* Bedrag voor 1901 f 63 300,00. Minder voor 1902 f 11 360,00.

Art. 111. Werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf. Bedrag voor 1902 f 34 000,00. *Art. 110.* Bedrag voor 1901 f 27 000,00. Meer voor 1902 f 7 000,00.

Art. 112. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel. Bedrag voor 1902 f 948 700,00. *Art. 111.* Bedrag voor 1901 f 850 000,00. Meer voor 1902 f 98 700,00.

Totaal voor 1902 f 22 691 233,00. Totaal voor 1901 f 21 563 107,40. Minder voor 1902 f 1 028 125,60.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

INGEZONDEN BIJ BRIEF VAN 27 SEPTEMBER 1901.

ONTWERP VAN WET.

Artikel 1.

Het bedrag van art. 14, thans groot *f* 2 933 361,00, wordt *verminderd* met *f* 90 977,00 en gebracht op *f* 2 842 384,00.

Het bedrag van art. 15, thans groot *f* 2 070 245,00, wordt *verminderd* met *f* 90 000 en gebracht op *f* 1 980 245,00.

Het bedrag van art. 16, thans groot *f* 201 400,00, wordt *verminderd* met *f* 31 200 en gebracht op *f* 170 200,00.

Het bedrag van art. 26, thans groot *f* 125 272,00, wordt *verminderd* met *f* 5 672,00 en gebracht op *f* 119 600,00.

Het bedrag van art. 55, thans groot *f* 103 430,00, wordt *verminderd* met *f* 9 802,00 en gebracht op *f* 93 628,00.

Het bedrag van art. 57, thans groot *f* 327 624,00, wordt *verminderd* met *f* 29 405,00 en gebracht op *f* 298 219,00.

Het bedrag van art. 59, thans groot *f* 2 180 562,00, wordt *verminderd* met *f* 217 094,00 en gebracht op *f* 1 963 468,00.

Het bedrag van art. 63, thans groot *f* 121 930,00, wordt *verhoogd* met *f* 20 000,00 en gebracht op *f* 141 930,00.

Het bedrag van art. 64, thans groot *f* 258 700,00, wordt *verhoogd* met *f* 44 000,00 en gebracht op *f* 302 700,00.

Het bedrag der IVde Afdeeling, thans groot *f* 7 453 318,00, wordt gebracht op *f* 7 241 141,00.

Het bedrag der Vde Afdeeling, thans groot *f* 836 035,00, wordt gebracht op *f* 830 363,00.

Het bedrag der IXde Afdeeling, thans groot *f* 2 698 261,00, wordt gebracht op *f* 2 441 960,00.

Het bedrag der Xde Afdeeling, thans groot *f* 583 705,00, wordt gebracht op *f* 647 705,00.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk, thans groot *f* 23 953 441,00 wordt gebracht op *f* 23 543 291,00.

NOTA TOT TOELICHTING VAN DE NOTA VAN WIJZIGINGEN.

Blijkens het gestelde in de Memorie van Toelichting betrekkelijk het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902, is bij de samenstelling dier begrooting uitgegaan van de onderstelling, dat bij invoering der Militiewet 1901 met 1 Januari 1902 reeds in 1902 het contingent zou kunnen gesteld worden op 12 300, ter volledige, en op 5200 ter korte oefening in te lijven dienstplichtigen, terwijl er mede op is gerekend, dat de herhalingsoefeningen en het blijvend gedeelte volgens de nieuwe wet zouden worden geregeld.

Aangezien de begrooting weinige dagen na het optreden van den ondergeteekende moest worden ingediend, heeft hij vermeend de aldus ingerichte begrooting onveranderd te moeten laten, zich voorbehoudende, wijzigingen voor te stellen, wanneer deze noodig mochten blijken.

Dit laatste nu is het geval, omdat gezette overweging en overleg met zijne ambtgenooten van Binnenlandsche Zaken en Marine geleid hebben tot de opvatting, dat het contingent voor 1902 bepaald dient te worden naar den grondslag der nu nog van kracht zijnde wet.

Tot toelichting hiervan moge dienen, dat het om vele redenen zeer gewenscht, zoo niet bepaald noodig is, dat invoering van de Militiewet plaats heeft op den eersten dag van een kalenderjaar, o.a. omdat volgens de wet dan de inschrijvingsplicht ontstaat en elke andere datum ten deze bezwaren zou opleveren, vooral nu die plicht bij de Militiewet 1901 op andere grondslagen is geregeld dan thans. Geschiedt echter de invoering op den eersten dag van een kalenderjaar, en wel — zooals in de bedoeling ligt — op 1 Januari 1902, dan gelden voor de in het loopende jaar ingeschrevenen nog de nu bestaande bepalingen voor de vrijstellingen, zoodat daardoor op het tijdstip der inlijving het aantal beschikbare lotelingen omtrent 7000 minder zal bedragen dan later onder de bepalingen van de wet 1901 het geval zal zijn. Onder die omstandigheden scheen het lichten van een contingent van 17 500 man niet in overeenstemming met het beginsel, dat bij de wijziging der wet is gevolgd, n.l. dat bij het verhoogen van het contingent tevens de vrijstellingen zijn beperkt, om zoodoende den druk op de personen niet te zeer te verhoogen.

Alles bijeengenomen, is het dus raadzaam voorgekomen, om voor hen die in 1901 zijn ingeschreven, en waarvoor ook de vrijstellingen en de loting volgens de bestaande wet zullen geregeld worden, ook het contingent naar die wet te bepalen, en dit te meer, daar het *feitelijk* reeds in October a.s. — dus onder de werking der bestaande wet — moet worden vastgesteld, wil de voorbereiding voor de aflevering en inlijving geregeld kunnen plaats hebben.

Op dezen voet zal, bij invoering van de wet op 1 Januari a.s., in 1902 alleen versterking van het leger worden verkregen door het beschikbaar blijven van eene achtste lichting, hetgeen intusschen vooral voor de infanterie van beteekenis zal zijn, omdat daardoor de formatie der reserve-bataljons te allen tijde zal kunnen plaats hebben. Voorts zullen herhalingsoefeningen en blijvend gedeelte, evenals bij de ontwerp-begrooting is bedoeld, naar de nieuwe wet worden geregeld.

Wegens het lichten van het kleiner contingent is nu wijziging der ontwerp-Oorlogsbegrooting van het dienstjaar 1902 noodig en heeft de ondergeteekende de eer daartoe eene Nota hierbij over te leggen, waaruit blijkt, dat de totale vermindering bedraagt f 410 150. Daarbij wordt aangeteekend, dat niet alle posten, welke wegens het grootere contingent op de ontwerp-begrooting zijn gesteld, zijn teruggenomen, doch o.a. zijn gehandhaafd en ten deele zelfs ver-

hoogd de bedragen, uitgetrokken voor kleeding, ledergoed en nachtlegergoederen, en zulks om de navolgende redenen.

Wordt in 1902 beschikt over de gelden, noodig tot het aanschaffen van grondstoffen voor den aanmaak van kleeding, alsmede van voorwerpen van kleeding en uitrusting, ten behoeve van het verhoogde militiecontingent voor het jaar 1903, dan kan, gelet op de tijdstippen waarop de militie jaarlijks voor eerste-oefening onder de wapenen komt, de aflevering van de goederen regelmatig en de confectie van de kleeding zonder overhaasting plaats hebben.

De ruime leveringstermijnen, welke alsdan kunnen worden gesteld, kunnen voorts een gunstigen invloed uitoefenen op de prijzen van aanschaffing.

Een en ander geldt mede ten aanzien van de aanschaffing van de voorwerpen van ledergoed en van de slaapfournituren.

Hieromtrent wordt evenwel opgemerkt, dat bij de aanvankelijke raming van de daartoe voor 1902 benodigde gelden, is uitgegaan van het denkbeeld, om ter voorziening in de behoefte voor het verhoogde militie-contingent, gedeeltelijk gebruik te maken van de voorraden, in de magazijnen opgelegd, en deze voorraden geleidelijk weder aan te vallen.

De ondergeteekende geeft er evenwel de voorkeur aan, de bedoelde voorraden zooveel mogelijk intact te laten; en in verband hiermede de betrokken artikelen alsnog met de daarbij aangegeven bedragen te verhoogen.

Hetgeen thans is uitgetrokken voor de aanschaffing van slaapfournituren, kan worden aangemerkt als eene uitgaaf voor eens, behoudens hetgeen voor onderhoud en vernieuwing eventueel wordt noodig geacht.

's Gravenhage, 27 September 1901.

De Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1902.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten;

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1902, bij de wet behoort te worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), wordt voor den dienst van 1902 vastgesteld als volgt:

Artikel 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benodigdheden f 70 000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan, aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe Hollandsche Waterlinie*:

1°. verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie;

2°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele linie f 49 600.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Den Helder*:

1°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele stelling;

2°. maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de stelling f 32 900.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Amsterdam*:

1°. onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de stelling;

2°. maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk, enz., voor verschillende werken in de stelling;

3°. maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling;

4°. maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling;

5°. ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers;

6°. inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen;

7°. maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen;

8°. aanleg van beplantingen;

9°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling;

10°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening;

11°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken f 899 600.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoreen; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*:

verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplaat* f 500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoreen; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffend koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling f 500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen f 43 600.

Art. 8. Doen van opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz., in de verschillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande artikels geene gelden zijn uitgetrokken f 2000.

Art. 9. Onvoorziene uitgaven f 50 000. Totaal f 1 148 700.

Een millioen eenhonderd acht en veertig duizend zevenhonderd gulden.

ART. 2. Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij *artikel 1* dezer wet vastgestelde begrooting, wordt aangewezen:

a. de som van *negenhonderd acht en veertig duizend zevenhonderd gulden*, beschikbaar gesteld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1902;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1901;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1902 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

ART. 3. Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der *artikelen* 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van *artikel* 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van *artikel* 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 9 van hetzelfde *artikel* 1 worden aangevuld.

ART. 4. Op *artikel* 9 van *artikel* 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1902 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van genoemd *artikel* en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

In overeenstemming met de, in de laatste jaren, gevolgde wijze van uitvoering der voltooiing van het vestingstelsel, zijn ook de bij dit wetsontwerp aangevraagde gelden voor verreweg het grootste gedeelte bestemd om voort te gaan met het afwerken van de Stelling van Amsterdam.

Op het noordwestelijk front van genoemde Stelling ontbreken thans nog de bomvrije gebouwen in de forten bij Krommeniedijk en aan den Ham, alsmede de opstellingen van snelvuurgeschut voor de nabijverdediging in die forten en in de forten bij Zuidwijkermeer en bij Penningsveer, terwijl verder het bestaande fort de Liede nog niet is verbeterd; omtrent die verbetering is evenwel nog geene beslissing genomen.

Voor de bomvrije gebouwen in de forten bij Krommeniedijk en aan den Ham zijn de paalfundeeringen gereed, zoodat met het maken van de gebouwen zelf onmiddellijk kan worden aangevangen. Aangezien het evenwel om redenen van technischen aard raadzaam wordt geacht, de werkzaamheden van dien bouw niet te overhaasten, is in de onderwerpelijke begrooting, als tweede termijn voor het maken van de bomvrije gebouwen in de forten bij Krommeniedijk en aan den Ham, te zamen niet meer dan *f* 270 000 uitgetrokken.

Ten behoeve van het maken van de hiervoren vermelde opstellingen van snelvuurgeschut voor de nabijverdediging in de vier aldaar genoemde forten is als eerste termijn een post van *f* 106 500 uitgetrokken.

Door de Staten-Generaal werden op de vestingbegrootingen voor de diensten van 1900 en 1901 te zamen *f* 270 000 toegestaan voor het aanbrengen van de koepels op het fort bij Velsen en op de vestingbegrooting voor den dienst 1901 *f* 210 000 voor het maken van de bomvrije gebouwen in het fort bij Zuidwijkermeer. Wegens langdurige, met verschillende fabrikanten, gevoerde onderhandelingen is de aanneming van de levering der bedoelde koepels zoodanig vertraagd, dat de laatste leveringstermijn, waarbij *f* 65 650 moet worden betaald, eerst in 1902 kan plaats hebben. De werkzaamheden voor de fundeering van de gebouwen in het fort bij Zuidwijkermeer vorderden voorts meer tijd dan waarop aanvankelijk was gerekend, zoodat de laatste opleveringstermijn van die gebouwen mede eerst in 1902 kan geschieden, waarvoor *f* 35 000 van dien dienst benoodigd zal zijn. In de begrooting is derhalve *f* 100 650 begrepen voor de eindoplevingen van die beide werken, welke som op vorige dienstjaren vrijgevallen is en waarmede bij de berekening der middelen is rekening gehouden.

In die begrooting is voorts *f* 24 350 uitgetrokken voor de betaling van de inkomende rechten van de koepels voor het fort bij Velsen, voor het vervoer van de samenstellende deelen dier koepels van af Amsterdam naar de plaats

van opstelling en voor de uitvoering van werkzaamheden in verband met die opstelling.

Ten einde te kunnen voortgaan met de, in het loopende jaar, aangevangen installatie voor de drinkwatervoorziening op het terrein aan het Nieuwe Meer, is vervolgens op deze begrooting een bedrag van *f* 150 000 gebracht; voor de verdere oprichting van de sectorparken en groepdepots in de Stelling wordt daarop *f* 100 000 aangevraagd.

Voor de opstelling van de vuurmonden buiten de forten zijn batterijen noodig, die, voor zooveel mogelijk, in vreedstijd aangelegd en, ten gevolge van hun permanent karakter, van eenvoudige munitiemagazijntjes en ander onderkomen van beton voorzien moeten worden. Eene som van *f* 55 000 is tot dit doel als 1ste termijn op deze begrooting uitgetrokken.

Behalve de hiervoren vermelde posten zijn in de onderwerpelijke begrooting voor de Stelling van Amsterdam opgenomen: *f* 44 000 voor den verderen aanleg en de verbetering en ophooging van gemeenschapswegen; *f* 20 000 voor de voortzetting van den aanleg van beplantingen; *f* 12 000 voor het bouwen van de laatste loods op het terrein aan de Hembrug tot het opbergen van brandstoffen in vreedstijd ten behoeve van de approviandeering van de Stelling; en *f* 17 100 voor verbeteringen van ondergeschikt belang.

Op de onderwerpelijke begrooting is vervolgens voor alle overige stellingen te zamen een bedrag uitgetrokken van *f* 83 500, waarvan *f* 53 500 strekken tot het doen uitvoeren van verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan inundatiemiddelen en aan verschillende werken in die stellingen en *f* 30 000 voor het maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling van den Helder.

Van het in art. 7 uitgetrokken bedrag zijn *f* 27 500 bestemd voor de aanschaffing van gebogen platen van golfijzer en van materieel voor het in staat van verdediging brengen van de Stelling van Amsterdam en *f* 6100 voor de aanschaffing van geniematerieel in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en in de Stelling van Den Helder, alsmede *f* 10 000 voor de aanschaffing van een verplaatsbaar electrisch verlichtingstoestel c.a. ter beproeving van de verlichting van het voorterrein van inundatiestellingen.

De Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

BEREKENING DER MIDDELEN TOT DEKKING VAN HET BEDRAG DEZER BEGROOTING.

De middelen tot dekking der uitgaven, ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1902, zijn aldus te berekenen:

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1875 is toegestaan *f* 3 000 000,00. De uitgaven bedragen *f* 2 222 762,40. Bleef dus beschikbaar op 1875 *f* 777 237,60.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1876 is toegestaan *f* 2 700 000,00. De middelen over 1876 bedroegen dus *f* 3 477 237,60. De uitgaven bedragen *f* 1 650 843,17⁵. Bleef dus beschikbaar op 1876 *f* 1 826 394,42⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1877 is toegestaan *f* 2 610 000,00. De middelen over 1877 bedroegen dus *f* 4 436 394,42⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 918 549,17. Op 1877 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 517 845,25⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1878 is toegestaan *f* 1 880 000,00. De middelen over 1878 bedroegen dus *f* 3 397 845,25⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 551 431,23⁵. Op 1878 bleef alzoo beschikbaar *f* 846 414,02.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1879 is toegestaan *f* 2 897 000,00. De middelen over 1879 bedroegen dus *f* 3 743 414,02. De uitgaven bedragen *f* 1 929 480,20⁵. Op 1879 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 813 933,81⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1880 is toegestaan *f* 2 540 000,00. De middelen over 1880 bedroegen dus *f* 4 353 933,81⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 347 958,73. Op 1880 bleef alzoo beschikbaar *f* 2 005 975,08⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1881 is toegestaan *f* 1 400 000,00. De middelen over 1881 bedroegen dus *f* 3 405 975,08⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 122 872,39. Op 1881 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 283 102,69⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1882 is toegestaan *f* 1 987 000,00. De middelen over 1882 bedroegen dus *f* 3 270 102,69⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 109 195,98. Op 1882 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 160 906,71⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1883 is toegestaan *f* 2 591 400,00. De middelen over 1883 bedroegen dus *f* 3 752 306,71⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 231 978,38⁵. Op 1883 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 520 328,33.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1884 is toegestaan *f* 1 446 600,00. De middelen over 1884 bedroegen dus *f* 2 966 928,33. De uitgaven bedragen *f* 1 548 626,91⁵. Op 1884 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 418 301,41⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1885 is toegestaan *f* 1 663 900,00. De middelen over 1885 bedroegen dus *f* 3 082 201,41⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 520 036,98. Op 1885 bleef alzoo beschikbaar *f* 562 164,43⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1886 is toegestaan *f* 1 912 970,00. De middelen over 1886 bedroegen dus *f* 2 475 134,43⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 608 463,01⁵. Op 1886 bleef alzoo beschikbaar *f* 866 671,42.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1887 is toegestaan *f* 1 677 780,00. De middelen over 1887 bedroegen dus *f* 2 544 451,42. De uitgaven bedragen *f* 1 525 921,85⁵. Op 1887 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 018 529,56⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1888 is toegestaan *f* 1 026 000,00. De middelen over 1888 bedroegen dus *f* 2 044 529,56⁵. De uitgaven bedragen *f* 888 815,50⁵. Op 1888 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 155 714,06.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1889 is toegestaan *f* 928 500,00. De middelen over 1889 bedroegen dus *f* 2 084 214,06. De uitgaven bedragen *f* 1 337 882,93. Op 1889 bleef alzoo beschikbaar *f* 746 331,13.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1890 is toegestaan *f* 977 500,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 350 000,00. De middelen over 1890 bedroegen dus *f* 2 073 831,13. De uitgaven bedragen *f* 1 858 302,62⁵. Op 1890 bleef alzoo beschikbaar *f* 215 528,50⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1891 is toegestaan *f* 1 422 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 630 000,00. De middelen over 1891 bedroegen dus *f* 2 267 528,50⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 931 110,74. Op 1891 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 417,76⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1892 is toegestaan *f* 1 300 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 75 000,00. De middelen over 1892 bedroegen dus *f* 1 711 417,76⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 374 870,72⁵. Op 1892 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 547,04.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1893 is toegestaan *f* 1 904 000,00. De middelen over 1893 bedroegen dus *f* 2 240 547,04. De uitgaven bedragen *f* 1 787 102,31. Op 1893 bleef alzoo beschikbaar *f* 453 444,73.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1894 is toegestaan *f* 1 591 000,00. De middelen over 1894 bedroegen dus *f* 2 044 444,73. De uitgaven bedragen *f* 1 660 534,19⁵. Op 1894 bleef alzoo beschikbaar *f* 383 910,53⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1895 is toegestaan *f* 1 125 000,00. Bate wegens bijdrage door den Haarlemmermeerpolder in de kosten van het maken van eene dubbele schutsluis, een gedeelte slaperdijk, zandophoogingen voor een fort, enz., in den Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer *f* 42 500,00. De middelen over 1895 bedroegen dus *f* 1 551 410,53⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 107 491,52. Op 1895 bleef alzoo beschikbaar *f* 443 919,01⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1896 is toegestaan *f* 797 000,00. De middelen over 1896 bedroegen dus *f* 1 240 919,01⁵. De uitgaven bedragen *f* 760 007,87⁵. Op 1896 bleef alzoo beschikbaar *f* 480 911,14.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1897 is toegestaan *f* 1 050 000,00. De middelen over 1897 bedroegen dus *f* 1 530 911,14. De uitgaven bedragen *f* 1 045 570,97. Op 1897 bleef alzoo beschikbaar *f* 485 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1898 is toegestaan *f* 1 100 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 9 000,00. De middelen over 1898 bedroegen dus *f* 1 594 340,17. De uitgaven bedragen *f* 1 227 683,47. Op 1898 bleef alzoo beschikbaar *f* 366,656,70.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan *f* 619 000,00. De middelen over 1899 bedroegen dus *f* 985 656,70. De uitgaven bedragen *f* 652 570,26. Op 1899 bleef alzoo beschikbaar *f* 333 086,44.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1900 is toegestaan *f* 851 000,00. De middelen over 1900 bedroegen dus *f* 1 184 086,44. Blijkens den staat der uitgaven over 1900 als bijlage bij het ontwerp dezer begrooting voor 1902 gevoegd, zullen de uitgaven over 1900 ongeveer bedragen *f* 920 230,00. Op 1900 blijft dus vermoedelijk beschikbaar *f* 263 856,44.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901 is toegestaan *f* 850 000,00. De middelen over 1901 worden dus geschat te bedragen *f* 1 113 856,44. De uitgaven over dit jaar zullen niet hooger zijn dan *f* 913 856,44. Over 1901 blijft dus vermoedelijk nog beschikbaar *f* 200 000,00.

Bij de Staatsbegrooting, VIIIste hoofdstuk, voor 1902 wordt ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel gevraagd *f* 948 700,00. De middelen over 1902 kunnen dus worden geraamd op het bedrag van *f* 1 148 700,00.

TOELICHTENDE STAAT, *betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1902.*

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 95.750; in 1883 *f* 450; in 1884 *f* 600; in 1885 *f* 26.320; in 1886 *f* 51.610; in 1887 *f* 650; in 1888 *f* 22.040; in 1889 *f* 23.770; in 1890 *f* 4.234; in 1891 *f* 14.055; in 1892 *f* 7.420; in 1893 *f* 50.200; in 1894 *f* 37.910; in 1895 *f* 20.040; in 1896 *f* 43.694; in 1897 *f* 1.815; in 1898 *f* 9.173; in 1899 *f* 8.455; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 *f* 10.380; in 1901 *f* 1.200; wordt thans aangevraagd *f* 4.500.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 43.600; in 1883 *f* 120.810; in 1884 *f* 118.320; in 1885 *f* 82.000; in 1886 *f* 76.730; in 1888 *f* 2.870; in 1889 *f* 4.830; in 1890 *f* 10.906; in 1891 *f* 11.625; in 1892 *f* 16.160; in 1893 *f* 15.520; in 1894 *f* 27.310; in 1895 *f* 34.400; in 1896 *f* 29.174; in 1897 *f* 17.157; in 1898 *f* 11.356; in 1899 *f* 22.942; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 *f* 25.940; in 1901 *f* 29.000; wordt thans aangevraagd *f* 45.100. Totaal wordt thans aangevraagd *f* 49.600.

Art. 3. Stelling van Den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1883 *f* 2.940; in 1884 *f* 10.600; in 1885 *f* 360; in 1886 *f* 4.060; in 1887 *f* 6.760; in 1888 *f* 19.330; in 1889 *f* 21.945; in 1890 *f* 38.450; in 1891 *f* 15.990; in 1892 *f* 12.530; in 1893 *f* 10.450; in 1894 *f* 29.230; in 1895 *f* 25.560; in 1896 *f* 13.242; in 1897 *f* 6.058; in 1898 *f* 32.963; in 1899 *f* 9.665; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 *f* 7.920; in 1901 *f* 1.400; wordt thans aangevraagd *f* 2.850.

2. Maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling. Wordt thans aangevraagd *f* 30.050. Totaal wordt thans aangevraagd *f* 32.900.

Art. 4. Stelling van Amsterdam:

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 *f* 1.800; in 1884 *f* 90.220; in 1885 *f* 239.700; in 1886 *f* 162.400; in 1887 *f* 48.600; in 1888

f113.270; in 1889 f213.332; in 1890 f127.750; in 1891 f66.660; in 1892 f27.240; in 1893 f290.740; in 1894 f123.910; in 1895 f74.310; in 1896 f43.750; in 1897 f15.706; in 1898 f14.023; in 1899 f10.875; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f3.940; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz., voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f383.230; in 1886 f160.520; in 1887 f759.450; in 1888 f311.220; in 1889 f465.800; in 1890 f534.000; in 1891 f667.690; in 1892 f448.930; in 1893 f383.550; in 1894 f312.370; in 1895 f254.400; in 1896 f120.955; in 1897 f54.562; in 1898 f8.835; wordt thans aangevraagd f55.000,

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1897 f742.848; in 1898 f942.374; in 1899 f277.549; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f490.055; in 1901 f226.200; wordt thans aangevraagd f411.500.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f71.205; in 1901 f131.300; wordt thans aangevraagd f90.000.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f100; in 1891 f95.660; in 1892 f154.830; in 1893 f62.240; in 1894 f42.780; in 1895 f194.320; in 1896 f169.224; in 1897 f19.469; in 1898 f36.392; in 1899 f88.547; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f46.440; in 1901 f37.300; wordt thans aangevraagd f44.000.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 f9.390; in 1888 f134.740; in 1889 f70.580; in 1890 f362.860; in 1891 f212.200; in 1892 f98.510; in 1893 f161.410; in 1894 f121.710; in 1895 f26.960; in 1896 f8; in 1897 f992; in 1898 f12.823; in 1899 f4.850; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f26.670; in 1901 f15.000; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891 f54.590; in 1892 f11.750; in 1893 f58.830; in 1894 f227.900; in 1895 f131.830; in 1896 f82.277; in 1898 f1.483; in 1899 f23.534; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f19.310; in 1901 f12.000, wordt thans aangevraagd f12.000.

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 f11.950; in 1891 f10.285; in 1892 f42.580; in 1893 f6.400; in 1894 f2.860; in 1895 f3.785; in 1896 f2.050; in 1897 f1.650; in 1898 f525; in 1899 f2.660; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f900; in 1901 f15.500; wordt thans aangevraagd f20.000.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1892 f3.990; in 1893 f30.970; in 1894 f30.150; in 1895 f10.485; in 1896 f5.063; in 1897 f25.675; in 1898 f2.730; in 1899 f9.115; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f12.395; in 1901 f16.700; wordt thans aangevraagd f17.100.

10. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Besteed in 1898 f29.395; in 1899 f2.820; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f360; in 1901 f125.000; wordt thans aangevraagd f150.000.

11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f20.195; in 1901 f97.000; wordt thans aangevraagd f100.000. Totaal wordt thans aangevraagd f899.600.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 f10.200; in 1889 f2.700; in 1890 f53.420; in 1891 f29.535; in 1892 f17.300; in 1893 f1.230; in 1894 f7.880; in 1895 f12.915; in 1896 f10.123; in 1897 f2.587; in 1898 f1.546; in 1899 f1.251;

zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1901 f500; wordt thans aangevraagd f500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 f5.210; in 1885 f26.000; in 1886 f3.100; in 1887 f200; in 1888 f11.650; in 1889 f29.510; in 1890 f31.240; in 1891 f7.495; in 1892 f24.300; in 1893 f8.200; in 1894 f12.230; in 1895 f10.760; in 1896 f9.162; in 1897 f10.596; in 1898 f2.390; in 1899 f5.784; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f10.025; in 1901 f500; wordt thans aangevraagd f500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen. Besteed in 1887 f14.190; in 1888 f40.000; in 1889 f44.250; in 1890 f48.310; in 1891 f39.665; in 1892 f24.210; in 1893 f91.670; in 1894 f72.720; in 1895 f33.330; in 1896 f21.160; in 1897 f11.766; in 1898 f13.641; in 1899 f35.983; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1900 f75.185; in 1901 f55.800; wordt thans aangevraagd f43.600.

VERZAMELING.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Wordt thans aangevraagd f49.600.

Art. 3. Stelling van Den Helder. Wordt thans aangevraagd f32.900.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd f899.600.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd f500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd f500.

Art. 7. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd f43.600.

Komt bij: de bedragen in de artikelen der vestingbegrooting, dienst 1902, als: artikel 1 wordt thans aangevraagd f70.000; artikel 8 wordt thans aangevraagd f2.000; artikel 9 wordt thans aangevraagd f 50.000.

Totaal wordt thans aangevraagd f1.148.700.

STAAT DER UITGAVEN OVER 1900.

Art. 1. a. Toelagen en daggelden aan teekenaars, buitengewone opzichters, enz., f29.975.

b. Toelagen aan officieren der genie f28.855.

c. Reis- en verblijfkosten f2.810.

d. Schadeloosstelling voor bureel- en lokaalbehoefden f4.350. Totaal f60.990.

Art. 2. Werken tot verbetering van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie f10.380.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie f25.940. Totaal f36.320.

Art. 3. Werken tot verbetering van de Stelling van Den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling f7.920.

2. Maken van gedekte opstellingen voor de afstandsmeting in de open kust-batterijen f25.010.

Aanschaffen en opstellen van eene electrische lamp voor de torpedoversperring in het Schulpengat en het opstellen van een electrisch zoeklicht c. a. op het fort Kijkduin f13.310. (1) Totaal f46.240.

1 Op dit artikel over te schrijven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” ± f13.740.

Art. 4. Werken tot verbetering van de Stelling van Amsterdam:

1. Ontheigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling *f* 3.940.
2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz., voor verschillende werken in de Stelling. Niets.
3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de Stelling *f* 490.055.
4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling *f* 71.205.
5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers *f* 46.440.
6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen *f* 26.670.
7. Maken van loodsens, munitie- en buskruitmagazijnen *f* 19.310.
8. Aanleg van beplantingen *f* 900.
9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling *f* 12.395.
10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening *f* 360.
11. Ontheigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparparken *f* 20.195. ⁽¹⁾ Totaal *f* 691.470.

Art. 5. Werken tot verbetering van de Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat.

Art. 6. Werken tot verbetering van de Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling *f* 10.025. ⁽²⁾

*Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen *f* 75.185.**Art. 8. Opmetingen enz., betreffende werken in liniën en vestingen, hiervoor niet vermeld. Niets.**Art. 9. Onvoorziene uitgaven. ⁽³⁾*

TOTAAL *f* 920.230.

⁽¹⁾ Op dit artikel over te schrijven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven”, \pm *f* 31.170.

⁽²⁾ Als voren \pm *f* 3625.

⁽³⁾ Van dit artikel over te schrijven op de artt. 3, 4 en 6 *f* 13.740, *f* 31.170 en *f* 3.625.

VIII^{ste} HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Optreden des Ministers; uitvoering der legerwetten; uitstel van verhooging van het contingent. Onder verwijzing overigens naar hetgeen hieromtrent reeds is opgenomen in het Voorloopig Verslag der Kamer betreffende hoofdstuk I der Staatsbegroting, vermeldt de Commissie van Rapporteurs, dat ook bij het afdelingsonderzoek over dit wetsontwerp, verscheidene leden verklaarden niet zonder eenige verwondering te hebben gezien, dat deze Minister bereid is bevonden, aan het hoofd van het Departement van Oorlog op te treden en mede te werken tot het uitvoeren van de onlangs vastgestelde wetten tot regeling der levende strijdkrachten. Blijkens de beschouwingen toch van zijne hand, ten vorigen jare in den *Militairen Spectator* verschenen, kleefden naar zijne meening aan de voorstellen, welke tot de genoemde wetten hebben geleid, zoo ernstige gebreken, bepaaldelijk op het stuk van den eerste-oefeningstijd en de kadervorming, dat de daarin vervatte regeling ongewijzigd aan het doel niet zou kunnen beantwoorden en de aanneming der onveranderde voorstellen moest worden ontraden. Nu zijn bij de behandeling in de Tweede Kamer de bedoelde voorstellen wel gewijzigd en zelfs in belangrijke mate, maar waar daarbij de bepalingen omtrent den eerste-oefeningstijd en omtrent de kadervorming niet zijn veranderd in den zin, in de bovenbedoelde beschouwingen als onvermijdelijk noodig aangewezen, kan men moeilijk aannemen, dat 's Ministers ernstige bezwaren tegen de wetten zouden zijn weggenomen en vond men daarom zonder nadere toelichting het niet duidelijk, dat hij de nalatenschap van zijne beide voorgangers heeft willen aanvaarden. Wenscht misschien de Minister voorstellen te doen tot wijziging van de wetten tot regeling der levende strijdkrachten, ten einde die alsnog meer in overeenstemming te brengen met zijne vroeger te kennen gegeven denkbeelden?

Sommige leden wenschten buitendien de verklaring niet terug te houden, dat zij het optreden van dezen Minister, die in zoo menig opzicht van de denkbeelden zijner beide ambtsvoorgangers een verklaard tegenstander is, niet zonder eenige ongerustheid hadden gezien. Zij vreesden, dat de Minister er toe zal komen, de wetten tot regeling der levende strijdkrachten uit te voeren in een ietwat anderen geest dan bij hare behandeling in de Volksverteenwoordiging heeft voorgezeten en dat de uitvoering van deze wetten dienstbaar zal worden gemaakt aan het verwezenlijken zoover mogelijk van de denkbeelden, welke naar men in sommige militaire kringen meent ten onrechte daarin niet zijn neergelegd. Zij wezen er op, dat juist bij deze wetten dit niet moeilijk zou behoeven te vallen. De eischen bij voorbeeld van practische en theoretische bekwaamheid, in artikel 107, 1°., laatste zinsnede, der gewijzigde Militiewet bedoeld, kunnen hooger of lager worden gesteld en op die wijze kan worden bereikt, dat in de praktijk in meer of minder gevallen, de eerste-oefeningstijd tot twaalf maanden wordt verlengd.

Tegen deze beschouwingen werd van andere zijde opgemerkt, dat deze Minister, zonder zijne overtuiging en zijne zelfstandigheid prijs te geven, zeer goed de uitkomst van de onlangs tot stand gekomen wetgeving tot versterking van onze levende strijdkrachten kan aanvaarden, ook al mocht zij hier en daar afwijken van zijne eigen wenschen, Zooveel te meer had het bij een deel van de leden, die deze opmerkingen maakten, echter teleurstelling gewekt, dat blijkens de bij brief van 27 September jl. ingezonden Nota van Wijzigingen op het begrootingsontwerp, de Regeering nader tot het besluit is gekomen, de uitvoering van de nieuwe wetgeving, wat althans het hoofd-

punt — de verhooging van het contingent — betreft, uit te stellen en in zooverre af te wijken van hetgeen naar het oorspronkelijke begrootingsontwerp zoowel hare eigen aanvankelijke bedoeling als het vastgestelde voornemen van hare ambtsvoorgangers was. Deze leden betreurden, dat de algemeen als dringend noodig erkende versterking van ons leger nu weder verschoven zal worden en zij konden de daarvoor door de Regeering aangevoerde redenen, ook al wilden zij die in hare waarde erkennen, te minder als afdoende laten gelden, omdat de vorige Regeering de bezwaren, die aan de lichte van het verhoogde contingent in 1902 verbonden zouden zijn, blijkbaar niet overwegend had geacht. Hoe dit zij, zij hoopten, dat het verschuiven van de invoering van het verhoogde contingent geene aanduiding zou zijn van eenig overhellen bij de Regeering om de strekking van de met veel moeite tot stand gekomen nieuwe wetten onuitgevoerd te laten en zouden er prijs op stellen, dat de Regeering zich daaromtrent verklaarde.

Over de vraag of de door de Regeering aangevoerde redenen om het contingent voor 1902 te bepalen naar den grondslag der nu nog van kracht zijnde wet, als juist zijn te beschouwen, bleek men van gevoelen te verschillen. Eenerzijds werd toegegeven, dat het lichten van een grooter contingent bij de bestaande vrijstellingen tot grooter druk zou leiden voor hen, die op vrijstellingen geen aanspraak konden maken. Wel zoude bij invoering der wet met 1 October jl. in plaats van met 1 Januari as. dit bezwaar zijn vervallen, maar daarentegen zoude dan aan hen, die wel naar de bestaan hebbende maar niet meer naar de nieuwe bepalingen vrijstelling zouden kunnen doen gelden, in strijd met de billijkheid de gelegenheid zijn onthouden, langs den voor hen wellicht verkieslijken weg van het reservekader zich van hunne plichten te kwijten. Immers, naar de daaromtrent bestaande voorschriften, moest de verbintenis voor het reservekader om vrijstelling van militiedienst ten gevolge te hebben, zijn aangegaan vóór 1 Januari 1901; een tijdstip waarop met de behandeling van de legerwetten in de Tweede Kamer een aanvang nog niet was gemaakt, en er daarom voor hen, die naar de bestaande wet op vrijstelling konden aanspraak maken, voor het toetreden tot het reservekader veel minder aanleiding bestond.

Anderzijds konden deze beschouwingen niet als een voldoende reden voor het uitstellen der verhooging van het contingent worden erkend. Men bracht in herinnering, dat bij de behandeling der legerwetten in de Tweede Kamer 's Ministers ambtsvoorganger werd gewezen op de wenschelijkheid, maatregelen te nemen, dat niet voor degenen, wier redenen van vrijstelling door de bepalingen der nieuwe wet zouden vervallen, de weg naar het reservekader zou worden afgesneden en dat 's Ministers ambtsvoorganger heeft verklaard, door het uitlokken van wijzigingen in de desbetreffende bepalingen, daarvoor te zullen zorg dragen. Men meende dus te mogen aannemen, dat dit bezwaar niet behoefde te bestaan. Wat verder het argument betreft, dat de druk op de personen te sterk zou worden, zoo het verhoogde contingent werd gelicht, zonder dat tevens de meerdere beperking der vrijstellingen werd ingevoerd, de juistheid daarvan werd ontkend, omdat de druk van den dienstplicht op de bevolking wel afhankelijk is van de hoegrootheid van het contingent, maar door de vrijstellingen niet verhoogd of verminderd wordt. Daarenboven, betoogden deze leden, zou, gelijk overigens reeds hierboven werd opgemerkt, dit bezwaar van den meerderen druk zijn vervallen, indien de wet op 1 October jl., dus vóór de loting voor de nationale militie, ware ingevoerd; de vrijstellingen zouden dan naar de voorschriften der nieuwe wet zijn geregeld en al wilden zij toegeven, dat voor invoering van de Militiewet op den eersten dag van een kalenderjaar veel viel aan te voeren, bepaald noodig scheen, ook naar de eigen verklaring der Regeering in de toelichting op de Nota van Wijzigingen, de invoering juist op zoodanig tijdstip toch niet te zijn.

Ontwerp van eene legerorganisatie. In de Memorie van Toelichting deelt de Minister mede, dat hij al dadelijk een aanvang heeft doen maken met het ontwerpen van eene legerorganisatie, zooals die bij de geheele doorvoering der Militiewet 1901 naar zijn oordeel zal moeten worden ingericht. Terwijl meerdere leden overigens voor het vragen naar de bijzonderheden der te ontwerpen regeling het tijdstip niet gekomen achtten, zoude men er niettemin prijs op stellen toch reeds nu te vernemen, of hier sprake is van eene leger-

organisatie, die bij de wet zal worden vastgesteld. Ook vonden sommige leden in de mededeeling in de Memorie van Toelichting aanleiding tot het maken van eene opmerking van meer algemeen aard. Naar zij meenden, zal bij het ontwerpen van eene legerorganisatie het stelsel van landsverdediging, dat de Regeering zich voorstelt te volgen, op den voorgrond behooren te staan. Immers, er bestaat een nauw verband tusschen de inrichting van het vestingstelsel eenerzijds en de sterkte en organisatie van het leger aan den anderen kant. De indeeling van het leger in veld- en bezettingstroepen zal eene geheel andere kunnen en moeten zijn bij eene belangrijke beperking van ons tegenwoordig vestingstelsel dan bij het behoud daarvan in zijn tegenwoordigen omvang. Gelijktijdige behandeling van vestingstelsel en legerorganisatie, waarbij onze geheele landsverdediging zou kunnen worden overzien, schijnt daarom gewenscht. Met het oog daarop werd de vraag gesteld, of de Minister bezwaar zoude hebben, zijne inzichten te doen kennen omtrent vereenvoudiging en inkringing van ons vestingstelsel, waarvan nog onlangs in een artikel in *De Gids* de oud-Minister van Oorlog, de luitenant-generaal SCHNEIDER zich een voorstander heeft getoond, gepaard gaande met eene vermindering van het aantal bezettingstroepen en uitbreiding van het veldleger. Te eerder stelde men deze vraag, waar ten vorigen jare de Minister ELAND zoowel in de Tweede als in de Eerste Kamer heeft verklaard de herziening der Vestingwet urgent te achten en heeft medegedeeld, dat een ontwerp voor eene nieuwe Vestingwet aan het Departement van Oorlog in bewerking was. Overigens gaf men het voornemen te kennen, bij het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel dienst 1902, op deze aangelegenheid terug te komen.

In verband met het bovenstaande werd door eenige leden nog de vraag gesteld, of men zich bij de samenstelling van het Kabinet heeft vergewist omtrent de eenheid van denkbeelden tusschen den Minister van Oorlog en dien van Marine ten aanzien van de taak onzer zeemacht bij de landsverdediging.

Regeling van den landstorm. De mededeeling in de Troonrede, dat eerst na de uitvoering van de wetten tot regeling der levende strijdkrachten, de regeling van den landstorm zal kunnen volgen, gaf aan sommige leden aanleiding, den wensch te uiten, dat met het tot stand brengen van deze regeling, die van ons stelsel van regeling der levende strijdkrachten den sluitsteen moet vormen, niet langer dan strikt noodig is, zal worden gewacht.

Toeneming van het militarisme. Enkele leden klaagden, dat in bijna alle Europeesche Rijken de oorlogsuitgaven stijgen op ontzaglijke en onrustbarende wijze en als een zware last drukken op het maatschappelijk leven, waaraan door het militarisme bovendien nog de werkkraft wordt onttrokken van tal van jonge mannen, die in de kazernes moeten verblijf houden. In Nederland, terwijl het nog slechts staat aan den vooravond van de uitvoering der kostbare wetten tot regeling der levende strijdkrachten, wordt nu reeds bijna het één-vierde deel der Staats-inkomsten voor militaire doeleinden aangewend. Naar deze leden meenden dient hoe eerder hoe beter aan de eischen van het militarisme paal en perk te worden gesteld.

Eindcijfer. Naar de becijfering in de Memorie van Toelichting, die ook nog na de indiening der Nota van Wijzigingen kan gelden, zou de begrooting voor 1902, wanneer de daarop voorkomende met de uitvoering der Militiewet 1901 verband houdende posten buiten beschouwing bleven, in vergelijking met die voor 1901, ruim f 32 000 lager zijn geraamd. Werd bij die vergelijking verder rekening gehouden met de omstandigheid, dat in 1902 voor pensioenen ruim f 18 000 en voor de voltooiing van vestingstelsel ruim f 98 000 meer moest worden geraamd dan te vorigen jare werd toegestaan, dan zou daaruit, zooals in de Memorie van Toelichting werd aangetoond, zelfs volgen, dat het thans voor de gewone en buitengewone uitgaven aangevraagd bedrag, met inbegrip van de marechaussee, in ronde som f 149 000 minder zou bedragen dan voor 1901 werd toegestaan.

Opgemerkt werd, dat deze becijfering van de uitkomsten der raming van uitgaven voor 1902, naar het althans voorkomt, een verkeerd beeld geeft, en de volgende berekening werd daartegenover gesteld. Vooreerst, betoogde men,

moet niet worden voorbijgezien, dat tegenover de hoogere raming in 1902 voor pensioenen, vestingstelsel en marechaussee, welke ruim f131 000 bedraagt, de lagere raming staat voor de buitengewone uitgaven, (XVIIe Afd.) welke, bij 1901 vergeleken, ruim f133 000 belooft. Worden nu deze voor het dienstjaar 1902 gunstige en deze voor dat dienstjaar ongunstige omstandigheid geacht tegen elkaar op te wegen en elkaar op te heffen, dan keert dus voor de gewone uitgaven het cijfer van ruim f32 000 terug, waarmee de raming voor 1902 zou blijven beneden het voor 1901 toegestane bedrag. Tweeërlei dient dan echter nog te worden bedacht. Vooreerst, dat de uitkomst voor 1902 blijkens de Memorie van Toelichting slechts is verkregen door verschillende posten van de oorspronkelijk ontworpen begrooting aanzienlijk te verminderen; eene omstandigheid, waardoor de begrooting een eenigszins voorloopig karakter krijgt en die mag doen vreezen, dat in den loop van het jaar, wanneer de Minister voor nadere overweging der aanvankelijk geschrapte bedragen den tijd zou hebben gevonden, bij suppletoire begrooting deze bedragen zouden worden aangevraagd, waardoor alsnog het eindcijfer aanzienlijk zoude stijgen. En in de tweede plaats behoort te worden in het oog gehouden, dat op de bepaling van het voor 1901 toegestane eindcijfer toevallige omstandigheden van grooten invloed zijn geweest en daarin voor aanschaffing van geschut enz. ruim f150 000 en voor voeding en verzorging van paarden ruim f63 000 meer is begrepen dan in het eindcijfer voor 1902 wordt aangetroffen. Worden, zooals voor een goede vergelijking tusschen de beide dienstjaren noodig schijnt, de bedragen van deze zoo toevallige uitgaven van het eindcijfer van 1901 afgetrokken, dan volgt daaruit, dat voor de meer regelmatig terugkeerende gewone uitgaven het voor 1902 aangevraagd bedrag in ronde som f181 000 meer bedraagt dan voor 1901 werd toegestaan.

Sommige leden meenden dan ook, dat deze begrooting weinig sporen draagt van eene zucht naar bezuiniging, die zij juist thans zoo noodig achten en zoo gaarne hadden willen constateeren. Immers bij de aanzienlijke vermèdering van lasten, die voor de bevolking en de schatkist uit onze legerhervorming zullen voortvloeien, mag meer dan ooit van den kant der militaire autoriteiten verwacht worden het betrachten van al de zuinigheid, die den eisch van doeltreffendheid niet in de waagschaal stelt. Men achtte het te betreuren, dat er in deze begrooting teekenen zijn aan te wijzen van een streven naar rangsverhooging, waardoor de kosten worden opgedreven, o. a. bij den generalen staf, de artillerie en den Hoofdcursus en meende den Minister dringend te moeten aanbevelen, in zijne voorstellen zich tot het wezenlijk noodzakelijke te beperken.

Instelling van eene bezuinigingscommissie. Van meer dan ééne zijde werd opnieuw het reeds meermalen en laatstelijk bij de behandeling in de Tweede Kamer der legerwetten genite denkbeeld ter sprake gebracht om eene Commissie te benoemen, die zou onderzoeken of in oorlogszaken bezuiniging zou kunnen worden aangebracht en doeltreffender besteding der toegestane gelden zou kunnen worden verzekerd.

In ééne afdeeling, waarin op het instellen van een onderzoek naar bezuiniging langs dezen weg werd aangedrongen, beijverde men zich aan te wijzen wat men noemde „doode takken van de oorlogsadministratie”, die na de instelling van eene bezuinigingscommissie op haar advies zeker spoedig zouden worden afgesneden. Men wees op de rijsschool van de bereden artillerie te Bergen op Zoom alsmede op die der cavalerie te Amersfoort, van welke inrichtingen zonder schade ééne zouden kunnen worden gemist; op het geheel overbodige werfdepot te Harderwijk: op de klasse van discipline te Vlissingen, een overblijfsel uit den Napoleontischen tijd, te verdedigen wellicht bij een leger van vrijwilligers met langen dienstdtijd, maar na de invoering van den eerste-oefeningstijd van acht en halve maand geheel doelloos en de aanleiding slechts tot het onnoodig vastleggen van de beste kaderkrachten, het nutteloos onderhouden van kazernes en het doen van overbodige uitgaven; op de commissie van proefneming, die gedurende vijftien of zestien jaren werkzaam was zonder dat van haren arbeid een resultaat viel aan te wijzen, terwijl bij opheffing van deze commissie voortaan de Regeering bij de beste leveranciers het geschut zou kunnen bestellen, dat ook de andere Mogendheden zich aanschaffen; op de rijdende artillerie, welk wapen onnoodig is te achten, terwijl, zou

het uit eenigerlei overweging behouden blijven, in elk geval de instructie-batterij zou kunnen vervallen; op het remonte-depot te Milligen, dat de groote, daaraan verbonden uitgaven niet zou wettigen; op de remonteering uit Ierland, waarbij tegen zeer hooge prijzen somtijds paarden werden verkregen, die het klimaat hier te lande niet konden verdragen en daarom voor het leger niet bruikbaar waren; op de Hoogere Krijgsschool eindelijk, die onnoodig zou zijn, omdat vele officieren daar worden opgeleid, die bij den generaal-staf geene plaatsing kunnen vinden en daarom van de opgedane kennis en betere vorming later weinig of geen voordeel trekken.

Sommige leden van de beoelde afdeeling verklaarden, dat zij niet ten aanzien van al deze punten het vermelde gevoelen deelden en meer in het bijzonder de Hoogere Krijgsschool geenszins als overbodig beschouwden, maar daarin zagen eene nuttige inrichting, waar aan jonge officieren, met ijver en bekwaamheid, de gelegenheid wordt verschaft, voor hun latere loopbaan op alleszins doeltreffende wijze zich te bekwaamen en voor te bereiden.

Wijziging van de organisatie van het dienstvak der militaire administratie en reorganisatie van het korps paardenartsen. Tegen de bij deze begrooting door den Minister gedane voorstellen tot uitbreiding van het aantal kapiteins bij de kwartiermeesters en bij de intendance bleken bij vele leden bezwaren te bestaan. Zij herinnerden, dat door den Minister ELAND geruimen tijd na het aanbieden van zijn ontwerp van wet tot regeling van de samenstelling der landmacht eene Nota werd ingediend (Gedrukte Stukken, Zitting 1900—1901 — 20, n°. 5), waarbij, naar aanleiding van het optreden van een nieuwen hoofdintendant, met afwijking van dat ontwerp eene andere organisatie van het dienstvak der militaire administratie werd voorgedragen, ten gevolge waarvan 1°. bij het korps der kwartiermeesters en magazijnmeesters het aantal hoofdofficieren en kapiteins zou vermeerderen en dat der luitenants verminderen; 2°. het aantal kapiteins-intendanten met drie zou vermeerderen. Waar nu die aangelegenheid — een onderdeel van de legerorganisatie — bestemd was om te gelijk met de legerorganisatie te worden vastgesteld en afgedaan en deze laatste werd teruggenomen en onafgedaan is gebleven, terwijl blijkens de Memorie van Toelichting deze Minister met het ontwerpen van eene nieuwe legerorganisatie een aanvang heeft doen maken, scheen het wenschelijk, de reorganisatie van het dienstvak der militaire administratie voorschands te laten rusten totdat de legerorganisatie aan de orde zou zijn, althans niet, zooals bij deze begrooting zou geschieden, eenige grepen in het door den Minister ELAND voorgestelde te doen om die stuksgewijze en als terloops bij de begrooting in te voeren. De bovenbedoelde leden zouden daarom den Minister in overweging willen geven, alles wat op deze reorganisatie betrekking heeft van de begrooting af te voeren, waarbij o. a. in aanmerking zouden komen posten op de artt. 6, 8, 10 en 32 uitgetrokken. Kan evenwel, naar 's Ministers oordeel, de reorganisatie van het dienstvak der militaire administratie niet wachten op het afdoen der legerorganisatie in haar geheel, dan zou het huns inziens toch boven de nu gevolgde methode de voorkeur verdienen, de reorganisatie van het genoemd dienstvak afzonderlijk, maar „en bloc” en niet stuksgewijze, voor te dragen. Bij den thans ingeslagen weg zou de Kamer er toe komen, een ontwerp-organisatie feitelijk goed te keuren, die bij haar nog niet in beraadslaging is geweest.

Op soortgelijke gronden als de bovenstaande zouden dezelfde leden den Minister eveneens in overweging willen geven, de bij art. 25 der begrooting voorgestelde reorganisatie van het korps der paardenartsen uit te stellen tot na de afdoening van het aanhangige wetsontwerp op de bevordering enz. bij de landmacht, waarop bedoeld voorstel schijnt vooruit te loopen.

Andere leden daarentegen zouden het betreuren, indien ten aanzien van dit laatste de Minister den hem gegeven raad volgde. Vele jaren lang is zoowel bij de schriftelijke als soms ook bij de mondelinge behandeling der Oorlogsbegrooting aandrang vernomen, ten aanzien van de paardenartsen op de te verwachten regeling op de bevordering bij de landmacht alvast vooruit te loopen, omdat de billijkheid het nemen van een spoedig besluit in deze dringend scheen te vorderen. Waar nu volgens het wetsontwerp op de bevordering enz., dat thans nog aanhangig is, de bevordering van de paardenartsen der 2de klasse zou geschieden, zoodra zij als paardenarts gedurende tien jaren zouden

hebben gediend en er tegen deze regeling, blijkens het Voorloopig Verslag over dat wetsontwerp, geene bedenkingen werden ingebracht, konden deze leden niet inzien, dat het bevorderen, nog vóór bedoelde regeling is tot stand gekomen, van paardenartsen der 2de klasse, die belangrijk meer dan tien dienstjaren hebben, een maatregel zou zijn, die afkeuring zou verdienen.

Bevordering van de zedelijkheid en van de Zondagsrust. Sommige leden wenschten den Minister dank te brengen voor de door hem reeds dadelijk na zijn optreden genomen maatregelen om voor militairen de nachtpermissies te beperken en hen beter nog dan tot dusverre in de gelegenheid te stellen, des Zondags de godsdienstoefeningen bij te wonen.

Van meer dan ééne zijde werd betoogd, dat de Minister in menig opzicht nog de voor militairen zoo gewenschte Zondagsrust zou kunnen bevorderen. Zoo zou hij bijvoorbeeld een einde kunnen maken aan het gebruik, dat op Zondag de soldijen worden uitbetaald, waaraan voor de daarmede belaste onderofficieren zoovele werkzaamheden van administratieven aard zijn verbonden, dat zij de godsdienstoefeningen soms slechts ten deele en soms in het geheel niet kunnen bijwonen. Waar bij enkele korpsen de uitbetaling der soldijen reeds nu op Zaterdag geschiedt en daartegen bezwaren van administratieven aard niet schijnen te bestaan, zou bij alle korpsen deze dag voor genoemd doel kunnen worden aangewezen.

Ook zou de Minister meer dan tot dusverre voor militairen de gelegenheid kunnen vergemakkelijken, den Zondag niet in de kazerne maar in den schoot van het gezin door te brengen. Voor sommigen is dit thans bezwaarlijk, waar zij, des Zaterdag verlof krijgende, reeds des Zondagsavonds in de kazerne moeten terugkeeren, terwijl er bij hen bedenking bestaat op Zondag te reizen. Dikwijls gaan zij dan maar liever in het geheel niet naar huis. Zoude de Minister, zoo werd gevraagd, er bepaald bezwaar in zien, aan de militairen, die betrekkelijk ver moeten reizen en dientengevolge van een openbaar middel van vervoer moeten gebruik maken, te vergunnen des Maandags per eerste reisgelegenheid in hun garnizoen terug te keeren?

Naar enkele leden meenden ware een middel om het bezwaar te ontgaan ook, zooveel mogelijk de jongelieden in te deelen bij het aan hunne woonplaats naastgelegen garnizoen en waar nieuwe kazernes moeten worden gebouwd, deze niet goeddeels te stichten in het centrum des lands. Wat dit laatste betreft werd echter door andere leden opgemerkt, dat bij den bouw van kazernes en de indeeling van de miliciens bij de korpsen de eischen van de landsverdediging en niet die van de Zondagsrust den doorslag hebben te geven.

Overigens werd door sommige leden in herinnering gebracht, dat blijkens het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1900 het denkbeeld om aan miliciens toe te staan eerst des Maandagmorgens in hunne garnizoenen terug te keeren reeds vroeger werd te berde gebracht, maar toen bij 's Ministers voorlaatsten ambtsvoorganger bezwaar ontmoette, omdat zijns inziens het belang van den dienst tegen bepalingen in dezen zin zich zou verzetten en de verwezenlijking van het denkbeeld voornamelijk voor den morgendienst op Maandag belangrijke nadeelen zou na zich sleepen.

Eindelijk wilde men er 's Ministers aandacht op vestigen, dat somtijds de bevolking van eenige gemeente de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel op Zondag wenscht te houden en onderofficieren dan worden gelast daarbij tegenwoordig te zijn. Men verzocht den Minister te bevorderen, dat, zoo al dit aanwenden van den Zondag voor oefeningen, waarvoor de andere dagen der week volgens sommigen meer schijnen aangewezen, niet valt te keeren, althans in het vervolg tot het leiden daarvan bij voorkeur onderofficieren worden aangewezen, die daartegen geene gemoedsbezwaren hebben.

Verkoop van sterken drank in cantines. Evenals in vorige jaren en op de toen aangevoerde gronden achtten sommige leden een verbod van drankverkoop in de cantines gewenscht.

ARTIKELEN.

Iste AFDEELING.

Art. 2. Versterking van de werkkrachten aan het Departement. Sommige leden, erkennende, dat onder de bestaande omstandigheden de werkkrachten aan het Departement versterking behoeven, vertrouwden, dat met de thans voorgestelde uitbreiding zal kunnen worden volstaan. Overigens wenschten zij niet te hebben voorbijgezien, dat, wanneer het middel om tot de gewenschte uitbreiding te komen, zooals thans, ten deele gevonden is door aan hoog bezoldigde ambtenaren op grond van leeftijd en lichaamsgebreken eervol ontslag te verleenen, tegenover de aldus verkregen besparing staat verhooging van den pensioenslast.

Andere leden verklaarden de bij het Departement bestaande en blijkens de Memorie van Toelichting ook nu weer toegepaste gewoonte om de gelden, die door het overlijden of eervol ontslaan van ambtenaren vrijvallen, dadelijk aan te wenden tot verbetering der positie van de andere ambtenaren, niet zonder bedenking te achten. Het gevolg zal immers moeten zijn, dat bij aanstelling later van ambtenaren ter voorziening in de thans ontstane maar nu niet vervulde vacatures, wat bij den in de laatste jaren zich steeds uitbreidenden omvang van het werk aan het Departement op den duur toch niet kan uitblijven, het totaal bedrag van art. 2 weer zal moeten worden verhoogd. Reeds nu moest om te kunnen komen tot het benoemen en bevorderen van ambtenaren en het aanstellen van een officier bij het Departement, het voor 1901 onder art. 2 uitgetrokken cijfer met een bedrag van f 3600 worden verhoogd, hoewel blijkens de Memorie van Toelichting dit jaar aan eenige ambtenaren eervol ontslag is verleend en een belangrijk bedrag dus moet zijn vrijgevallen. Deze leden verzochten eene opgave van het aantal en den rang der in de Memorie van Toelichting bedoelde, eervol ontslagen, ambtenaren; van het bedrag der bezoldigingen welke zij genoten; van het bedrag der pensioenen welke zij ontvangen, alsmede van het aantal en den rang der nieuw benoemde ambtenaren en van de bezoldigingen, waarop deze ambtenaren en de in de Memorie van Toelichting bedoelde officier zijn aangesteld. Uit de niet minder dan 39 aantekeningen, waarmede in de kolom toelichtingen van den uitgewerkten en toelichtenden staat de veranderingen in personeel, rang en bezoldiging zijn aangegeven, was het hun niet mogelijk geworden van den loop van zaken zich een juist beeld te vormen.

II DE AFDEELING.

Art. 7. Afschaffing van de plaatselijke staven. Terwijl eenige leden meenden, dat de plaatselijke staven, die in sommige garnizoenen wel, in andere weer niet worden aangetroffen, overbodig zijn en daarom met het oog op zoo wenschelijke bezuiniging zouden kunnen worden afgeschaft, betoogden daartegenover andere leden, dat in garnizoenen van eenige beteekenis de bedoelde staven onmisbaar zijn te achten.

III DE AFDEELING.

Zenden van Nederlandsche officieren naar de manoeuvres in het buitenland. De wensch werd uitgesproken, dat Zwitserland en België bij voorkeur zouden worden aangewezen als de landen, waarheen onze officieren worden gezonden om manoeuvres bij te wonen.

Lang onvervuld laten van vacatures. Opgemerkt werd, dat de door bevordering of overlijden van officieren ontstaande vacatures langer onvervuld plegen te blijven dan oogenschijnlijk noodig moet worden geacht. Gevraagd werd, welke daarvan de redenen zijn.

Incompletee aan officieren. Het had de aandacht getrokken, dat voor alle wapenen, uitgenomen de cavalerie, en ook zelfs voor den geneeskundigen dienst, bij deze begrooting gerekend wordt op een niet onaanzienlijk incompletee aan officieren. Met het oog op de uitgebreide behoefte aan officieren,

die van de legerhervorming het gevolg zal zijn, achtte men dezen toestand bedenkelijk en drong men aan op maatregelen tot verbetering.

Art. 8. Residentie-toelage voor generaals. Terwijl naar enkele leden meenden de traktementen van een luitenant-generaal en van een generaal-majoor zoo hoog zijn, dat eene toelage wegens verblijf in de residentie dezen officieren niet behoorde te worden toegekend, stelden andere leden in het licht, dat het onbillijk zoude zijn de bedoelde toelage, welke aan alle officieren in de residentie, onafhankelijk van het bedrag hunner bezoldiging, wordt toegekend, aan de daár verblijfhoudende officieren in de hoogste rangen niet toe te kennen.

Vergoeding aan officieren voor rijwiel-onderhoud. Sommige leden gaven hunne goedkeuring te kennen met den voorgestelden maatregel om aan de officieren, belast met de opleiding der militaire wielrijders bij de korpsen van het wapen der infanterie, eene vergoeding toe te kennen van f 25 per jaar, als tegemoetkoming in de kosten van onderhoud van hun eigen rijwiel.

Art. 9. Omzetting der cavalerie in bereden infanterie. In ééne afdeeling werd door enkele leden, op grond van wat de jongste ervaringen op oorlogsgebied geleerd hebben, in overweging gegeven, de cavalerie te vervormen in bereden infanterie.

Reorganisatie van het wapen der cavalerie. Waar blijkens het bovenvermelde artikel van zijne hand deze Minister de voorstellen van zijnen voorlaatsten ambtsvoorganger met betrekking tot het wapen der cavalerie te eenenmale onvoldoende achtte en hij omtrent organisatie en samenstelling van dat wapen verder reikende plannen schijnt te hebben, verheugde men zich dat in den laatsten tijd in verschillende geschriften — men noemde o.a. het artikel van den majoor VAN DER CAPELLEN in de 8ste aflevering van dezen jaargang van den *Militairen Spectator* — door officieren van de cavalerie hunne denkbeelden omtrent eene reorganisatie van het wapen worden uiteengezet. Men hoopte, dat deze gedachtenwisseling vruchtbaar moge zijn en moge leiden tot juiste denkbeelden ten aanzien van deze gewichtige aanleggenheid.

Mogelijke bezuinigingen. In ééne afdeeling werd door enkele leden als maatregel van bezuiniging in overweging gegeven, den tweeden hoofdofficier bij elk der drie regimenten huzaren, die huns inziens overbodig is, af te schaffen.

Ook werd door verscheidene leden gevraagd, of het niet wenschelijk zou zijn, de depots bij de cavalerie op te heffen en de recruten bij de eskadrons zelve op te leiden. Men meende dat dit met goed gevolg bij de legers van sommige der groote mogendheden, met name bij het Deutsche leger, plaats vindt.

Art. 10. Toelage van den commandant der instructie-compagnie. Volgens de Memorie van Toelichting is het wenschelijk gebleken, de toelage van den commandant der instructie-compagnie met f 100 te verhoogen met het oog op de drukke en gewichtige betrekking van dien commandant. Gevraagd werd, waarom dan ook niet de toelage van den commandant bij de instructie-batterij, wiens betrekking even druk en gewichtig werd geacht, met een gelijk bedrag is verhoogd.

Plaats van vestiging der instructie-batterij. De vraag werd gesteld, of de instructie-batterij te Arnhem zal blijven gevestigd en of het met het oog op ruimte en personeel niet wenschelijk moet worden geacht daarvoor een ander garnizoen aan te wijzen.

Art. 11. Detacheering van officieren bij de genie. Sommige leden stelden de vraag of het niet beter ware geweest bij het korps der genie officieren der artillerie in plaats van officieren der infanterie te detacheren. Ook werd gevraagd of mag worden verwacht, dat het incompleet aan officieren der genie niet van langdurigen aard zal zijn.

IVDE AFDEELING.

Reservekader. Waar in het meervermelde artikel in den *Militairen Spectator* de Minister over de instelling en de resultaten van het reservekader een ongunstig oordeel heeft uitgesproken en hij die instelling in haren tegenwoordigen vorm eene woekerplant heeft genoemd, die de beste krachten, welke de persoonlijke dienstplicht er in brengt, tot zich trekt, en daardoor de vorming van hooger kader uit de dienstplichtigen geheel in den weg staat, terwijl zij niet een flink en krachtig, maar een onvoldoend bruikbaar militair personeel vormt, achtte men het van groot belang te weten, welke ten aanzien van deze instelling 's Ministers voornemens zijn. Evenals in vorige jaren werd omtrent het nut der instelling veel verschil van gevoelen vernomen. Eenerzijds bleek men het bovengenoemde, ongunstige oordeel te onderschrijven, anderzijds bleek men overtuigd, dat het instellen van het reservekader een nuttige maatregel is geweest, die goede resultaten heeft opgeleverd en vooral na de hervorming van onze levende strijdkrachten niet meer zonder groote schade zou kunnen worden gemist.

In verband met de omstandigheid, dat, sinds de begroting in de afdeelingen werd onderzocht, de hoofd-officier voor het reservekader, belast met de leiding daarvan en aan wien tevens de leiding der vooroefeningen was opgedragen, tot andere functiën werd geroepen, zoude de Commissie van Rapporteurs er prijs op stellen, te mogen vernemen, of het in de bedoeling van den Minister ligt, die betrekking niet meer te vervullen en zoo ja, of zulks dan zonder schade voor reservekader en voor-oefeningen beide zoude kunnen geschieden.

Over de vraag of 's Ministers voorlaatste ambtsvoorganger goed heeft gedaan met ten vorige jare sommige aan het reservekader verleende bevoegdheden — in het bijzonder het houden van nachtverblijf buiten de kazerne — in te trekken, werd in meer dan ééne afdeeling van gevoelen gewisseld.

Sommige leden waren van oordeel, dat het houden van nachtverblijf buiten de kazerne noch aan den dienst noch aan de bruikbaarheid der kaderreservisten schade zoude kunnen doen, en meenden, dat het verleenen van voorrechten en tegemoetkomingen van dezen aard, geenszins onbillijk is te achten, omdat juist het karakter van het reservekader dit medebrengt. Zij wenschen daarom bij den Minister op intrekking van de bovenbedoelde beschikking aan te dringen.

Andere leden waren van gevoelen, dat het verleenen van voorrechten aan het reservekader boven het militiekader, tot het strikt noodige dient te worden beperkt, opdat in het leger ontevredenheid niet worde gewekt. Waar deze leden daarenboven de uitspraak van 's Minister voorlaatsen ambtsvoorganger juist achtten, dat het verblijven van de kaderreservisten des nachts in de kazerne zoowel is in het belang van den dienst als in het welbegrepen belang van de daarbij betrokken personen, zouden zij het betreuren, indien door dezen Minister de intrekking-beschikking niet werd gehandhaafd.

Sommige leden spraken de wenschelijkheid uit, dat in artikel 11 der wet op het reservekader van 2 Mei 1897, (*Staatsblad* n°. 119) eene wijziging zoude worden gebracht, in dien zin, dat voortaan een tweede-luitenant om voor bevordering tot eerste-luitenant in aanmerking te kunnen komen, in zijn rang niet meer ten minste negen, maar ten minste zes maanden in werkelijken dienst moet zijn geweest. Voor hen toch, die een beroep uitoefenen, scheen dezen leden de thans gestelde eisch van negen maanden te bezwarend.

Andere leden deelden dit gevoelen geenszins. Een termijn van negen maanden achtten zij eer te kort dan te lang.

Blijvend gedeelte. Terwijl zoowel uit de Memorie van Toelichting als uit de toelichting op de Nota van Wijzigingen blijkt, dat reeds in 1902 het blijvend gedeelte naar de Militiewet 1901 zal worden geregeld, is toch op de begroting voor 1902 voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte een bedrag van ruim f 33 000 minder uitgetrokken dan op de loopende begroting werd toegestaan. Sommige leden, die met ingenomenheid dit hadden gezien en daarvoor den Minister hulde brachten, drukten den wensch uit, dat ook in volgende jaren de Minister moge streven naar vermindering der kosten voor het blijvend gedeelte.

Eenige leden stelden de vraag, of de Minister voornemens is de corveeën, die tot den eigenlijken dienst niet kunnen worden geacht te behooren, zoo veel mogelijk door burgerwerklieden te laten verrichten.

Andere leden zouden daarmede zich slechts kunnen vereenigen, voor zoverre het verrichten van de corveeën met de meerdere of mindere waarde van den troep in oorlogstijd niet in verband bleek te staan en ten aanzien ook van die corveeën nog slechts, wanneer eerst alle dienstplichtigen bewijs zouden hebben geleverd de werkzaamheden, welke het onvermijdelijk gevolg zijn van het bijeenzijn, zooals in oorlogstijd, van groote troepenmassa's te kunnen verrichten.

Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat wordt voor de onbereden korpsen gerekend op het bijeenzijn van manschappen tot samenstelling van het blijvend gedeelte van 1 Januari—31 Juli en van 1—31 December, dat is dus overeenkomstig de bepaling van art. 109 der Militiewet 1901 gedurende vier maanden telkens voor elk van beide gedeelten. Voor de bereden korpsen daarentegen worden voor het bijeenzijn van manschappen tot samenstelling van het blijvend gedeelte aangewezen de termijnen van 1 Januari—28 Februari en van 16 September—31 December, dat is dus bijeengenomen, van slechts 5½ maand. Men verzocht te worden ingelicht, waarom ook niet ten aanzien van de bereden korpsen overeenkomstig de genoemde wetsbepaling de maximum termijn van 6 maanden voor elk gedeelte is genomen. Is, vroeg men, bij de behandeling der legerwetten, de behoefte der bereden korpsen dan overdreven voorgesteld, kende men toen die behoefte niet voldoende, of ziet deze Minister de behoefte der bereden wapens aan een blijvend gedeelte anders in dan zijne voorgangers dit deden?

Het had de aandacht getrokken, dat bij de infanterie het aantal manschappen, dat het blijvend gedeelte vormt, in het tijdvak van 1 Januari—31 Juli kleiner is dan in dat van 1—31 December; voor de acht regimenten infanterie maakt het, wat de soldaten betreft, een verschil van 1000 en wat de korporaals betreft van 34. Gevraagd werd of niet in het laatstvermelde tijdvak het aantal manschappen aan dat in het eerstvermelde zou kunnen worden gelijk gemaakt; bij de bereden wapens zijn voor de beide tijdvakken de getallen dezelfde en blijkt dit dus geen bezwaar op te leveren.

Art. 14. Sergeanten, aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen. Eenige leden achtten het wenschelijk, dat verbetering worde gebracht in de positie van de serganten van de korpsen der infanterie en der vesting-artillerie, aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen. Zij brachten in herinnering, dat bij beschikking van dezen Minister d.d. 9 Augustus 1890 (Ile Afdeeling, n°. 57) de benoëming van deze sergeanten is geregeld, terwijl door den Minister SEYFFARDT bij beschikking d.d. 1 November 1893 (Ile Afdeeling n°. 52) is bepaald, dat aan de bedoelde sergeanten bij gebleken geschiktheid reeds in tijd van vrede de titulaire graad van sergant-majoor zou kunnen worden verleend, en de hun op te dragen diensten zooveel mogelijk zouden moeten overeenkomen met die, welke zij in oorlogstijd hebben te vervullen.

Verhooging der bezoldiging van de onderofficieren. Enkele leden drongen aan op betere bezoldiging van alle onderofficieren. Veler dezer militairen zijn gehuwd en kunnen van hun traktement, welks maximum thans f 1,22 daags bedraagt, soms ternauwernood rondkomen.

Naar aanleiding van dezen aandrang naar verhooging werd door andere leden met nadruk er op gewezen, dat, zooals herhaaldelijk reeds is aangetoond, de grootere duurte van ons leger vergeleken met die der legers in andere landen, voor een deel is te wijten aan de wijze, waarop ten onzent de financiële positie der onderofficieren is opgevoerd, terwijl voornamelijk de omstandigheid, dat wij de instelling kennen der gehuwde onderofficieren, deze opdrijving heeft in de hand gewerkt. Gaarne zouden deze leden zien, dat de Minister zoo mogelijk van de kosten van het kader van ons leger en dat van andere legers een vergelijkend overzicht gaf. Ook zouden sommige leden van den Minister willen vernemen, of zijns inziens niet behoort te worden gestreefd naar afschaffing van de instelling der gehuwde onderofficieren, die niet alleen uit een financieel oogpunt als nadeelig moet worden beschouwd, doch ook ten

gevolge heeft, dat thans vele van deze militairen ouder zijn dan in het belang van den dienst gewenscht moet worden geacht.

Adres van den Bond van onderofficieren „Ons belang”. Enkele leden brachten in herinnering, dat bij een adres, op 20 Juni 1900, door den Bond van onderofficieren „Ons belang” aan 's Ministers voorlaatsten ambtsvoorganger toegezonden, o. a. is verzocht, dat de onderofficieren vrij zouden zijn van verderen dienst en niet zouden behoeven uit te rukken op dagen, waarop hun wacht-dienst, die 24 uren duurt, een aanvang neemt. Zij wenschen bij dezen Minister op inwilliging van dit verzoek aan te dringen.

Sergeant-scherpschutters en sergeant-onderwijzers. De vraag werd gesteld of het in het belang van den dienst noodzakelijk moet worden geacht, dat sergeant-scherpschutters en sergeant-onderwijzers blijven voortbestaan.

Aanstelling van korporaalkoks. Onderscheidene leden betuigden hun instemming met den maatregel, op de begrooting een bedrag uit te trekken ten einde het aanstellen van korporaalkoks mogelijk te maken. Zij wezen er op, dat echter ook hier weer blijkt, tot welke moeilijkheden de tegenwoordige schaarste van vrijwilligers aanleiding geeft.

Reglementen op den inwendigen dienst bij de onbereden wapens. Door enkele leden werd aangedrongen op wijziging van het voorschrift der reglementen op den inwendigen dienst bij de onbereden wapens, dat de sergeant van de week, zoo hij buiten de kazerne woont, gedurende zijn wekdienst in de kazerne moet logeeren. Waar zoowel de onderofficieren bij de bereden wapens als de adjudanten-onderofficier, die buiten de kazerne wonen, in hun woning nachtverblijf mogen houden, zouden deze leden het billijk achten, dat ook aan de sergeanten bij de onbereden wapens dit werd toegestaan.

Nadere toelichting verzocht. Opgemerkt werd, dat op dit artikel oorspronkelijk f 127 858,36 meer dan op de vorige begrooting werd uitgetrokken wegens de soldijen van het verhoogde contingent volgens de Militiewet 1901, terwijl nu het verhoogde contingent in 1902 nog niet zal worden gelicht, bij de Nota van Wijzigingen de post niet met het genoemde bedrag doch slechts met f 90 977,00 is verminderd. Nadere toelichting van dit laatste cijfer werd verzocht.

Herhalingsoefeningen. Sommige leden wezen er op, dat de miliciens, die hun eerste-oefeningstijd hebben doorgemaakt en daarna naar het buitenland, veelal naar Duitschland, zich hebben begeven en aldaar werk hebben gevonden, voor de herhalingsoefeningen telkens hebben terug te komen, willen zij niet als deserteurs worden aangemerkt. Terwijl eenigen dit onbillijk achtten en op wetswijziging wenschten aan te dringen, stelden anderen de vraag, of niet bij het bepalen van het tijdstip der herhalingsoefeningen rekening zoude kunnen worden gehouden met de omstandigheid, dat in den zomer vele Nederlandsche werklieden in Duitschland verblijf plegen te houden.

Van andere zijde werd daarentegen betoogd, dat voor de deugdelijkheid van het leger herhalingsoefeningen van groot nut, ja onmisbaar zijn, en dat zij behoorren gehouden te worden op den daarvoor meest geschikten tijd van het jaar.

Vrije woning voor muzikanten. Sommige leden wenschten 's Ministers aandacht te vestigen op de omstandigheid, dat wel de oudere leden van de muziekkorpsen het genot hebben van vrije woning, doch niet de jongere, wier bezoldiging slechts f 1,10 daags bedraagt, waarbij voor enkelen doch niet voor allen nog eenige bijverdiensten komen uit muzieklessen. Deze leden wilden er bij den Minister op aandringen, dat ook deze jongere leden in het genot van vrije woning zouden worden gesteld.

Art. 15. Kleding en uitrusting van miliciens. Men merkte op, dat de kosten van den eerst onlangs ingevoerden maatregel om van Rijkswege kleding en uitrusting aan onderofficieren en soldaten te verstrekken, blijkt het wetsontwerp tot verhooging van hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901

(Gedrukte Stukken, zitting 1901—1902—94), en de bij dit artikel der begrooting voor 1902 aangevraagde sommen, niet schijnen mee te vallen en zoude het op prijs stellen, dat de Regeering, zoo mogelijk, eenige inlichtingen gaf omtrent de kosten, die deze maatregel, in vergelijking met die van het vroegere stelsel, voor de schatkist medebrenge, en met name in hoeverre eene misschien aanmerkelijke indirecte verhooging van soldij uit den nieuwen maatregel voortvloeit. Tegenover de aanzienlijke posten, die voor verhoogde soldijen op de begrooting voorkomen, zou wellicht zoodanige indirecte verhooging gewicht in de schaal behooren te leggen.

Sommige leden konden aan den maatregel om het bedrag van f 438 000, voor de kleeding van het verhoogde militie-contingent voor 1902 op dit artikel uitgetrokken, te handhaven, hoewel is besloten, het hooger contingent voor 1902 niet in te voeren, althans zonder nadere toelichting, hun goedkeuring niet hechten. Wel betoogt in de toelichting op de Nota van Wijzigingen de Regeering, dat bij handhaving van den post, de aflevering van de voor 1903 benodigde goederen regelmatig en de confectie van de kleeding zonder overhaasting zoude kunnen plaats vinden, terwijl de ruime leveringstermijnen, welke alsdan zouden kunnen worden gesteld een gunstigen invloed op de prijzen van aanschaffing zouden uitoefenen, doch men verklaarde door dit betoog van het wenschelijke van den maatregel niet te zijn overtuigd. De betrekkelijk geringe voordeelen, door de Regeering hier aangewezen, zouden, meende men, op verre na niet opwegen tegen het nadeel, dat er feitelijk dienstvermenging zoude plaats vinden, doordat reeds in het dienstjaar 1902 de beschikking werd verkregen over gelden, die tot den dienst 1903 behoorden. Mede met het oog op de mogelijkheid van goede controle van de zijde der Kamer — eene controle, die waar het de aanschaffing van kleeding en uitrusting betreft, niet overbodig zal worden genoemd — zag met hierin groot bezwaar.

Commissie naar aanleiding van de veertien-ton-zaak. Gevraagd werd hoe het staat met de werkzaamheden der commissie, die indertijd, naar aanleiding van de veertien-ton-zaak, is benoemd met het doel, de comptabiliteit aan het Departement van Oorlog na te gaan.

Medegeven van schoenen aan verlofgangers. Sommige leden wezen er op, dat de maatregel om den verlofgangers schoenen naar huis mee te geven niet goed werkt, omdat het voorkomt, dat gedurende het verlof de schoenen worden gebruikt, soms zelfs afgebruikt. Naar deze leden hadden vernomen moesten dientengevolge dit jaar te 's Gravenhage aan verscheidene verlofgangers, die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren gekomen, nieuwe schoenen worden uitgereikt.

Uniformverandering. Gevraagd werd of de proef met de nieuwe uniform, welke blijkens de mededeelingen van 's Ministers voorlaatsten ambtsvoorganger dezen zomer gehouden werd, heeft aangetoond, dat de nieuwe kleeding deugdelijk, sierlijk en weinig kostbaar is.

Sommige leden meenden den Minister in overweging te moeten geven tot uniformverandering, die altijd kostbaar is, toch niet te spoedig over te gaan en, zoo hij daartoe mocht besluiten, de invoering der nieuwe uniform geleidelijk te doen plaats vinden, zoodat de aanwezige voorraad kleeding van oud model eerst nog zou kunnen worden afgedragen.

Ledergoed voor de schutterij. Het had de aandacht getrokken, dat blijkens den staat van den voorraad in de magazijnen van kleeding en uitrusting op 1 Januari 1901, bij deze begrooting overgelegd (stuk n°. 8), de voorraad ledergoed voor de schutterij in 1900 met een niet onaanzienlijk bedrag is vermeerderd; toch waren toen de voorstellen tot opheffing der schutterijen reeds aanhangig.

Vrijgevige bepalingen omtrent inspectie voor de schippers. In éene afdeling werd er op gewezen, dat de vrijgevige bepalingen ten aanzien van de jaarlijksche inspectie voor sommige verlofgangers in het leven geroepen, niet voldoende zijn. Het was bijvoorbeeld bij de binnenschippers eene vaste ge-

woonte, die zooveel mogelijk nog wordt gevolgd, om van af Kerstmis gedurende zes weken, dus tot begin Februari „op te leggen”. Gedurende dien tijd zijn de knechten vrij en naar men meende zou het daarom aanbeveling verdienen alsdan voor schippers en knechten de jaarlijksche inspectie te doen plaats hebben.

Bewassing door particuliere waschinrichtingen. Nu in de Memorie van Toelichting wordt melding gemaakt van het geldelijk voordeel, verkregen door het opdragen van de bewassing van lijfgoederen van korporaals en manschappen aan particuliere waschinrichtingen, achtte men het niet overbodig er op te wijzen, dat uit art. 14 deswege eene uitkeering aan de vroegere waschbazen gedaan wordt, welke voor het dienstjaar 1901 op f 30 000 was geraamd.

Art. 17. Incompleet aan vrijwilligers. Op verschillende plaatsen in de Memorie van Toelichting blijkt van het nog steeds bestaande gebrek aan vrijwilligers, wier aantal volgens den staat B, opgenomen in stuk n°. 4, bij de cavalerie is gestegen van 1077 in 1900 tot 1237 in 1901, maar bij de artillerie in datzelfde jaar tijds van 763 tot 729 is gedaald. Ten einde nu de werving van vrijwilligers te bevorderen, zijn bij de onbereden korpsen de aanbrengelden en bij de bereden korpsen de handgelden en aanbrengelden aanzienlijk verhoogd, ten gevolge waarvan voor 1902 een bedrag van ruim f 36 000 meer is geraamd. Men betwijfelde echter of langs dezen weg het doel zoude worden bereikt en of het niet de werving meer zoude bevorderen, wanneer in de positie van de gepasporteerde vrijwilligers — wellicht ook van de gepasporteerde militairen in het algemeen — na volbrachten dienstdtijd beter werd voorzien. Indien hun op minder platonische wijze dan thans naar de bestaande aanschrijvingen het geval is, van Regeeringswege uitzicht werd geopend, dat zij, voor zooverre overigens geschikt, de voorkeur zouden hebben voor de vervulling van ondergeschikte betrekkingen — thans naar men meende nog maar al te dikwijls gegeven aan burgers, die beter bij hun ambacht bleven, of aan vroegere huisbedienden — boven hen, die niet gediend hebben, zoude hiervan baat mogen worden verwacht. Trouwens, zodoende zoude de Regeering geheel in de lijn blijven van hetgeen reeds artikel 33 der Schutterijwet van 1827, daarbij als het ware voortbouwende op vroegere Koninklijke besluiten, bepaalde, n. dat officieren, onderofficieren en verdere leden der schutterijen de billijke voorkeur zouden hebben bij het begeven van zekere ambten en bedieningen, welke hun gegeven kon worden boven hen, die noch bij de staande armee, noch bij de nationale militie hebben gediend. Overigens meende men te mogen betwijfelen, of ook aan dit voorschrift wel genoegzaam de hand is gehouden.

Ofschoon nu de Minister vroeger in de vergadering der Tweede Kamer van 1 Mei 1891 (*Handelingen* 1890—91 bladz. 1209) te kennen gaf, dat tegen zoodanig stelsel ook wel bedenkingen waren in het midden te brengen, zouden de voorstanders daarvan gaarne dienaangaande nader met de tegenwoordige zienswijze des Ministers worden in kennis gesteld, in verband ook met hetgeen te dien aanzien in de vergadering der Eerste Kamer van 2 Februari 1900 (*Handelingen* 1899—1900, bladz. n°. 206 en volg.) is voorgevallen. Overigens zouden zij gaarne worden ingelicht of niet in Duitschland eene wettelijke regeling in bedoelden zin bestaat en zoo ja, welke daarvan de resultaten zijn.

Van andere zijde werd daartegen echter opgemerkt, dat zoodanig stelsel van bevoorrechtiging der gediend hebbende vrijwilligers of gepasporteerden in het algemeen het militarisme zoude in de hand werken, terwijl bovendien door het bij voorkeur aanstellen van gepasporteerden — althans als dezen tevens eenig pensioen hebben — de loonen allicht zeer zouden worden gedrukt ten nadeele der anderen.

Sommige leden wezen op de beschouwingen in het meergemelde artikel van 's Ministers hand aan het incompleet aan vrijwilligers bij de cavalerie gewijd. Betoogd is daar, dat het vrijwilligerstelsel als hoofdbron voor de aanvulling der cavalerie zijn tijd heeft gehad en dat voortaan de cavalerie in hoofdzaak uit dienstplichtigen moet worden gerecruteerd. Men vroeg of de Minister thans deze denkbeelden, die zeker ook ten aanzien der artillerie zullen gelden, denkt in praktijk te brengen. Te eerder zou dit huns inziens mogelijk zijn, waar thans

volgens de verklaring door de Regeering bij de behandeling der legerwetten in de Tweede Kamer afgelegd, de lust der miliciens om bij de bereden wapens te dienen tegenwoordig zoo groot is, dat niet allen kunnen worden opgenomen, die voor die wapens zich aanmelden.

Art. 18. Tweede dienstvaard voor den commandant der vesting-artillerie. Men zou er prijs op stellen te worden ingelicht, waardoor thans voor den commandant der vesting-artillerie de behoefte aan een tweede dienstvaard is ontstaan.

Art. 21. Voorbereidend militair onderricht. Verscheidene leden verklaarden met ingenomenheid uit de Troonrede te hebben gehoord, dat bij de uitvoering van de wetten tot regeling der levende strijdkrachten, naar krachtige bevordering van de voor-oefening zal worden gestreefd. Zal de Militiewet, overeenkomstig de bedoeling, die bij hare laatste wijziging heeft voorgezeten, den weg banen, die naar een volksleger moet leiden, dan dient huns inziens het voorbereidend militair onderricht zoo veel en zoo goed mogelijk te worden gegeven. Deze leden wilden daarom niet verzwijgen; dat het hen had teleurgesteld en na de verklaring in de Troonrede eenigszins bevreemd tevens, in de Memorie van Toelichting bij de begroting geene aanduiding te vinden van de wijze, waarop de voor-oefening zal worden ingericht, en uit de begroting zelve te zien, dat het bedrag voor kosten van voorbereidend militair onderricht uitgetrokken, voor 1902 niet hooger is dan dat, hetwelk ten vorigen jare werd toegestaan. Daarom wenschen zij te vragen, welke bepaalde plannen ten aanzien van de krachtige bevordering der voor-oefening de Minister heeft. Met het oog vooral op het artikel in de *Vragen des Tijds* van den oud-Minister SEYFFARDT, getiteld: „*De militaire noodwetten*”, verklaarden deze leden zich niet geheel gerust en meenden zij daarom te moeten aandringen op krachtige en vooral spoedig te nemen maatregelen, opdat reeds in het eerste jaar na de wijziging der Militiewet de voor-oefening tot haar recht zoude komen.

Sommige leden meenden den Minister in overweging te moeten geven bij de regeling aan het voorbereidend militair onderricht, meer dan tot dusverre geschiedde, samenwerking te zoeken met de gemeentebesturen. Deze samenwerking achtten zij beslist noodzakelijk, zoowel omdat het gemeentebestuur gewoonlijk de beschikking heeft over voor het onderricht meer geschikte localiteiten dan thans veelal in gebruik zijn, als om den bijstand, die in menig opzicht een welwillend gemeentebestuur den instructeur zal kunnen verleen.

Wanneer een instructeur in eene ver van zijn garnizoen gelegen gemeente, waar hij onderricht heeft gegeven, moet middagmalen en zijn nachtverblijf moet houden, ontvangt hij daarvoor, naar men meende, slechts f 0,80 daags, hoewel zijne uitgaven op zijn minst f 1,40 bedragen. Vandaar dan ook, dat soms de instructeur tot het gemeentebestuur zich wendt met het verzoek, hem dit meerdere te willen vergoeden. Men vroeg of dit waar is en zoo ja, of bestendiging van dezen toestand als gewenscht moet worden beschouwd.

Enige leden waren van oordeel, dat vaste, buiten de formatie staande militaire onderwijzers voor het geven van voorbereidend militair onderricht moeten worden aangesteld, opdat niet als thans, het kader van vele compagnieën gedurende een deel des jaars uit het garnizoen afwezig behoeft te zijn.

Aanschaffing van rijwielen. Gevraagd werd, waarom het wenschelijk wordt geacht, ten behoeve van het wapen der cavalerie rijwielen te kunnen aanschaffen. Ook werd gevraagd, of als regel rijwielen worden aangeschaft, die hier te lande zijn vervaardigd en zoo ja, of de levering publiek dan wel onderhands wordt aanbesteed.

Subsidie aan de vereeniging „Volksweerbaarheid”. Men vroeg of de Minister bereid zoude zijn eenig subsidie te verleen aan de vereeniging „Volksweerbaarheid”.

Subsidieering van vrijwilligerskorpsen. De vraag werd gesteld, of de Regeering geneigd zoude zijn, geldelijken steun te verleen aan goed georganiseerde en goed geoefende vrijwilligerskorpsen in den trant van het Nijmeegsch vrijwilligerskorps. In eene brochure „Onze volkswapening”, waarin de gepensioneerde kapitein van het Nederlandsch-Indisch leger J. P. SCHOEMAKER, doel

en organisatie van dit laatste korps, welks commandant hij is, heeft uiteengezet, wordt het denkbeeld geopperd, dat aanbeveling schijnt te verdienen, om van Rijkswegen aan ieder lid van een op militaire wijze ingericht weerbaarheidskorps voor eerste uitrusting f 10 te geven en daarna telken jare f 5.

Subsidieering van particuliere vereenigingen. Sommige leden zouden wenschen, dat de subsidies aan de vereenigingen, genoemd in den uitgewerkten en toelichtenden staat onder letters *n*, *o* en *p*, niet werden verleend, wanneer de leden dezer vereenigingen des Zondags hunne oefeningen hielden.

Andere leden deelden dit gevoelen geenszins. Zij wezen er op, dat de toetreding tot de hier bedoelde vereenigingen geheel vrijwillig is, zoodat van dwang om den Zondag met sport- of schermoefeningen door te brengen geen sprake kan zijn en meenden, dat de Staat hier niet ten halve behoort te handelen door aan de vereenigingen steun te verleen en onder allerlei voorwaarden, die zullen verhinderen, dat zij met alle kracht en op de wijze, die haar de meest geschikte lijkt, haar doel kunnen nastreven.

Beoefening der gymnastiek. In verband ook met eene spoedige en krachtige bevordering van de voor-oefening, zouden sommige leden gaarne hebben gezien, dat voor subsidie voor volksoefeningen in gymnastiek op deze begrooting een hooger bedrag ware uitgetrokken dan daarvoor op de loopende begrooting voorkomt.

De vraag werd gesteld, of de Minister, met het oog op de eischen van het voorbereidend militair onderricht, de totstandkoming denkt te bevorderen van eene Rijks-centrale-gymnastiek-school; een denkbeeld, dat aan 's Ministers voorlaatsten ambtsvoorganger aanbevelenswaardig scheen. Zoude de stichting van een zoodanige school van het Departement van Oorlog of van dat van Binnenlandsche Zaken moeten uitgaan?

Sommige leden verzochten te worden ingelicht omtrent de resultaten, bereikt met de instelling bij het regiment grenadiers en jagers van eene compagnie van gymnastiek.

Repertorium betreffende de Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Blijkens de Memorie van Toelichting ligt het in de bedoeling, het doen drukken van het repertorium betreffende de Nederlandsche krijgsgeschiedenis over eene periode van ten minste twee jaren te verdeelen en is voor het doen drukken van het eerste gedeelte op deze begrooting een bedrag uitgetrokken van f 960. Men verzocht te vernemen, hoeveel de drukkosten van het geheele werk zouden bedragen.

Enkele leden herinnerden aan de opmerkingen, die in het Verslag nopens hare werkzaamheden over het jaar 1900 (blz. 24) de Algemeene Rekenkamer omtrent de uitgifte door het Departement van Oorlog van het beknopte *Recueil Militair* (3de uitgave) heeft gemaakt en spraken het vertrouwen uit, dat bij het doen drukken en uitgeven van het repertorium aan het Departement met deze opmerkingen rekening zal worden gehouden.

Onderwijs in het dansen. Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat (blz. 128) behoort tot de vakken van militair onderwijs ook het dansen. Men zoude gaarne omtrent het onderwijs in dit vak eenige inlichtingen willen ontvangen en vroeg of het dansen inderdaad kan worden gerekend tot de „voor militairen noodige en nuttige vakken”, waartoe in de omschrijving in den uitgewerkten en toelichtenden staat al de daár opgesomde vakken worden gebracht.

Burgerleeraren bij het militair onderwijs. Opgemerkt werd, dat er aan de verschillende cursussen voor militair onderwijs behalve militaire, ook burgerleeraren zijn, en gevraagd werd, of deze laatsten en na hun overlijden hunne weduwen en weezen ook aanspraak kunnen maken op pensioen.

Bevordering van geweer-schietoefening en aanleg van schietbanen. Sommige leden gaven hunne ingenomenheid te kennen met 's Ministers plannen om door het uittrekken van vrij belangrijke bedragen op de begrooting den lust voor geweer-schietoefening op te wekken en den aanleg van schietbanen te bevorderen.

In dit verband werd herinnerd aan het ongeluk, dat te Amersfoort een kapitein is overkomen, die in den kuil staande, werd doodgeschoten, en werd de vraag gesteld of naar de oorzaak van bedoeld ongeval een onderzoek is ingesteld en zoo ja, wat het heeft geleerd ten aanzien der veiligheid van de schietbaan te Amersfoort in het bijzonder en van de schietbanen in het algemeen. Enkele leden hadden vernomen, dat op de schietbaan „Galgenberg” te Arnhem de veiligheid te wenschen overlaat en verzochten daaromtrent inlichtingen.

Verder werd in herinnering gebracht, dat door eene scherpshuttersvereeniging eene prijsvraag is uitgeschreven over de beste en goedkoopste wijze van inrichting van schietbanen en het antwoord op deze prijsvraag, hetwelk de bekroning werd waardig gekeurd, door de bedoelde vereeniging ter beschikking is gesteld van het Departement van Oorlog. Gevraagd werd, welk gebruik er aan het Departement is gemaakt van dit bekrond antwoord, dat, naar men had vernomen, de goedkeuring van den Inspecteur heeft weggedragen.

Art. 22. Mielings autograaf. Sommige leden verklaarden met belangstelling de resultaten te zullen tegemoet zien van het onderzoek naar de bruikbaarheid in de praktijk van de vinding des kundigen directeurs der Algemeene Landsdrukkerij.

Overigens werd gevraagd of, waar het hier geldt eene proef, niet vooreerst zou kunnen worden volstaan met de aanschaffing van slechts één exemplaar van MIELINGS autograaf.

Art. 23. Manoeuvres. De vraag werd gesteld, waarom als plaats voor de manoeuvres van dit najaar Zuid-Limburg is uitgekozen met zijne voor de troepen moeilijke en lastige terreinen, wier gesteldheid van die der als normaal te beschouwen terreinen in ons land nog al afwijking vertoont en waar bij eventueelen oorlog de plaats van den strijd waarschijnlijk toch niet zoude zijn.

Van andere zijde werd de juistheid van deze laatste opvatting betwijfeld en werd het daarom niet onjuist gezien geacht, den officieren ook met het Zuid-Limburgsche terrein, welks gesteldheid eenigszins eigenaardig is, vertrouwd te maken. Daarenboven werd opgemerkt, dat het billijk scheen, zooveel mogelijk, de bevolking van de onderscheidene gedeelten des lands de aan manoeuvres verbonden nadeelen en voordeelen van financieelen en anderen aard te doen ondervinden. Sommige leden verzochten van den Minister eenige inlichtingen omtrent de wijze, waarop de troepen de vermoeienissen, aan het oefenen in het heuvelachtig terrein van Zuid-Limburg noodzakelijkerwijze verbonden, hebben doorstaan. Bleek het volhardingsvermogen van onze soldaten daartegen bestand?

Men vroeg, of het bedrag van f75 700, hetwelk blijkens de Memorie van Toelichting op dit artikel thans minder is uitgetrokken dan op de loopende begrooting, geheel naar de artikelen, waaruit de traktementen en de soldijen betaald worden en waaruit voortaan de toelagen aan officieren, onderofficieren en soldaten, die aan de oefeningen deelnemen, zouden worden vergoed, is overgebracht, zoodat dus voor kosten, vallende op het voor oefening kampeeren van troepen enz., voor 1902 een even groot bedrag is geraamd als voor 1901 werd toegestaan. Uit de Memorie van Toelichting meende men dit te moeten opmaken.

Het zoude althans bevreemdend zijn, indien, nu in 1902 de herhalingsoefeningen naar de nieuwe wet zullen worden geregeld en dus het aantal manschappen, voor herhalingsoefeningen onder de wapenen te roepen, grooter zal zijn dan het in 1901 was, het gezamenlijk bedrag der voor die oefeningen uitgetrokken gelden in 1902 minder was dan voor 1901 werd toegestaan.

Slechte voeding in een kamp. Naar sommige leden hadden vernomen, werd door de manschappen van het regiment grenadiers en jagers geklaagd over de slechte voeding, hun dit jaar in het kamp verstrekt.

Art. 24. Reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie. Men merkte op, dat, waar voor reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie wordt gerekend op f20 per paard, dit een niet onaardig bedrag kan worden, wanneer op één en denzelfden dag een groot aantal paarden worden aangekocht, zooals

op de buitenlandsche markten dit veelal pleegt te geschieden. Men verzocht, zoo mogelijk, eene opgave te ontvangen van hetgeen naar dezen ietwat eigenaardigen maatstaf in de laatste drie jaren aan ieder lid der commissie per dag werd uitgekeerd.

VIDE AFDEELING.

Art. 25. Burgerpraktijk voor militaire paardenartsen. Terwijl sommige leden aan de paardenartsen de bevoegdheid wilden hebben toegekend evenals de officieren van gezondheid, burgerpraktijk uit te oefenen, zouden andere leden tegen de toekenning van deze bevoegdheid bezwaar hebben. Zij wezen er op, dat meermalen gegronde klachten zijn vernomen over de schade, die de officieren van gezondheid door te praktiseeren den burgergeneeskundigen toebrengen en vreesden, dat de toekenning der bedoelde bevoegdheid aan de militaire paardenartsen, een nieuwe bron zou worden voor klachten van dezen aard, thans van de zijde van hunne burgercollega's.

Art. 26. Verbetering van de positie der ziekenoppassers. Evenals in vorige jaren en op de toen aangevoerde gronden werd thans door enkele leden aangedrongen op verbetering van de positie der ziekenoppassers in de militaire hospitalen, die vrij treurig werd genoemd.

VIDE AFDEELING.

Detacheering van officieren bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé. De aandacht werd gevestigd op het belang van detachering van officieren bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, waar gelegenheid voor hen bestaat, de kennis op te doen, noodig om te kunnen waken tegen vervalschingen bij de levering van legerfournituren, waarvoor de Staat jaarlijks zeer aanzienlijke sommen heeft uit te geven.

Aantal leerlingen aan de inrichtingen van onderwijs. Evenals blijkt het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 reeds vroeger geschiedde, werd ook thans weer er op gewezen, dat het getal officieren en leeraren, bij de inrichtingen van onderwijs werkzaam, te aanzienlijk zich heeft uitgebreid en thans in verhouding tot het getal leerlingen veel te groot is. Zoo vindt men aan de Koninklijke Militaire Academie op, naar men meende, ongeveer 300 leerlingen niet minder dan 52 leeraren.

Art. 29. Directeur van de Hoogere Krijgsschool en directeur van den Hoofdcursus. Het had de aandacht getrokken, dat terwijl, volgens de Memorie van Toelichting, als directeur van de Hoogere Krijgsschool een majoor voor een luitenant-kolonel in de plaats treedt, als directeur van den Hoofdcursus een luitenant-kolonel door een kolonel wordt opgevolgd. Waar de Hoogere Krijgsschool als belangrijker inrichting van onderwijs dan de Hoofdcursus moet worden aangemerkt, zou men ten aanzien van het bekleeden van den post van directeur veeleer het omgekeerde hebben verwacht van wat thans geschiedt en scheen er dus te minder reden om de begrooting te bezwaren door opvoering van den rang van den directeur van den Hoofdcursus.

Art. 30. Toelatingsexamen voor de Militaire Academie. Het had de aandacht van sommigen getrokken, dat van de aspiranten voor de Koninklijke Militaire Academie, die van de hoogere burgerschool afkomstig waren, in verhouding zooveel minder geslaagd waren dan van de cadettenschool. Men vroeg, of daarop de verschillende samenstelling der examencommissie niet van invloed kan zijn geweest.

Wapenpoetsers bij de Militaire Academie. Door enkele leden werd aangedrongen op verhooging van het daggeld der wapenpoetsers bij de Militaire Academie, dat, naar zij mededeelden, één gulden daags bedraagt.

Art. 31. Burger-geëmployeerden aan de cadettenschool. Volgens de Memorie van Toelichting is een gedeelte der militaire oppassers aan de cadettenschool

vervangen door burger-geëmployeerden op daggeld en in den uitgewerkten en toelichtenden staat vindt men voor vijf van deze werklieden een bedrag van f 1.10 en voor tien een bedrag van f 1.— per dag uitgetrokken.

Enkele leden stelden de vraag of deze werklieden nog bijverdienste hebben of kunnen hebben en zoo neen, of dan hun loon niet zou behooren te worden verhoogd.

Naar aanleiding hiervan en van den bovenvermelden aandrang om de positie van de ziekenoppassers en de wapenpoetsers te verbeteren, wenschten andere leden — die overigens gaarne en in alle opzichten billijkheid zagen betracht — te herinneren aan de verklaring, bij de behandeling der loopende oorlogsbegroting in de vergadering der Tweede Kamer van 15 December 1900 door den Minister ELAND afgelegd, dat verschillende maatregelen, door hem in 3 jaar genomen, om de positie te verbeteren van mindere militairen en werklieden bij militaire inrichtingen en werkplaatsen, na de vaststelling der in behandeling zijnde begroting reeds een jaarlijksch bedrag zouden vorderen van f 216.000. Naar deze leden meenden behoort op dezen weg van verhooging van uitgaven, die onze weerkracht niet verhoogen, niet te worden voortgegaan en moet niet het oor worden geleend aan hen, die verdere opdrijving in dezen zich steeds en overal ten doel stellen.

Art. 32. Hoofdcursus. Enkele leden achtten de kosten van den Hoofdcursus zeer hoog en drongen op vermindering aan.

Het was de aandacht niet ontgaan, dat onder de bezoldiging der officieren, aan den Hoofdcursus verbonden, in plaats van eene som van f 2000 voor een eerste-luitenant-kwartiermeester van het leger in Nederlandsch-Indië, voor 1902 is uitgetrokken een bedrag van f 3000 voor een kapitein-kwartiermeester van dat leger. Daar toelichting en zelfs vermelding van dit verschil ontbreken, hield men zich daarvoor alsnog aanbevolen.

Art. 33. Nieuwe werken te Harskamp. De onder de som van f 14.000 voor nieuwe werken te Harskamp begrepen bedragen van f 9000 voor den bouw van 4 privaatgebouwen, en van f 4000 voor het maken van nieuwe schijfinrichtingen en waarnemingsposten met de daarbij noodige telephonische verbindingen, werden vrij algemeen zeer hoog geacht. Daarin werd opnieuw eene aanduiding gezien zoowel van de dure werkwijze bij de militaire genie, als van de omstandigheid, dat aan het Departement van Oorlog de noodzakelijkheid van het betrachten eener gepaste zuinigheid niet genoegzaam schijnt te worden in het oog gehouden.

Kosten der Normaal-schietschool. Enkele leden vroegen of op de kosten van de normaal-schietschool niet zoude kunnen worden bezuinigd.

VIIde AFDEELING.

Art. 34. Verbetering van de positie der werklieden aan de artillerie-inrichtingen. Enkele leden wenschten aan te dringen op verbetering der positie van de werklieden aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, wier loon naar zij mededeelden, bij een werkdag van elf uren, boven den leeftijd van 26 jaar van 15 tot hoogstens 21 cents per uur en voor zooverre een vak wordt beoefend, hoogstens 25 cents per uur bedraagt. Als vaste basis voor een loonstelsel zouden zij een minimum-loon willen hebben aangenomen van 20 cents per uur voor werklieden, die 10 jaren aan de inrichting werkzaam waren en den leeftijd van 35 jaar hadden bereikt. Ook beweerden deze leden, dat aan de artillerie-inrichtingen voor Zondags- en nachtwachten te weinig wordt betaald en deelden zij mede, dat voor een Zondagswachter van 6 uur 's morgens tot 6 uur 's avond in den zomer f 1.25 en in den winter f 1.50 wordt betaald. Verder klaagden zij over de inrichting van het strafstelsel aan de artillerie-inrichtingen, volgens welk stelsel bij het te laat komen of het veroorzaken van schade aan grondstoffen, aan materiaal of aan werktuigen, de straf bestaat in wegzending voor korteren of langeren tijd en vergoeding van de toegebrachte schade, terwijl bovendien nog terugstelling in de promotie wordt toegepast. Eindelijk deelden zij mede, dat de werklieden bij ziekte vijf uur loon krijgen uitbetaald en drongen zij aan op verhooging van deze uitkeering

tot het loon voor tien uur, in den trant van wat, naar zij meenden, ook elders voorkomt.

Andere leden waren op de boven bij art. 31 aangevoerde gronden van oordeel, dat tot de inwilliging van deze eischen uit een financieel oogpunt niet behoort te worden overgegaan.

Gevraagd werd of het juist is, dat aan de werklieden, wanneer zij stukwerk verrichten, in geen geval een hooger bedrag wordt uitgekeerd dan hunne vaste bezoldiging, vermeerderd met 10 pct. Zoo ja, zou het dan geene aanbeveling verdienen, hierin wijziging te brengen en den werklieden zonder beperking het stukloon uit te betalen?

Kosteloos vervoer van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. In de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk VIII der loopende begrooting werd medegedeeld, dat nog 34 werklieden van de aan de Hembrug gevestigde artillerie-inrichtingen te Amsterdam woonden en hun tot 1 April 1901, voor zooveel noodig, vrij vervoer was toegestaan, maar dat het van den woningtoestand te Zaandam — waarin gaandeweg verbetering viel waar te nemen — afhankelijk was of met de toekenning van het genot van vrij vervoer zou worden voortgegaan.

Sommige leden wenschten over den tegenwoordigen stand van deze gelegenheid inlichtingen te ontvangen.

Opgemerkt werd verder, dat voor de kinderen van hen, die aan de Hembrug wonen, alle gelegenheid ontbreekt om vakonderwijs te genieten. Men meende dit belang in de aandacht der Regeering te moeten aanbevelen.

Evenals ten vorigen jare werd ook thans door enkele leden aangedrongen op het doen aannemen van de Rijkswerklieden in het eventueel op te richten pensioenfonds voor de weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier.

Ontslaan van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. Van meer dan ééne zijde werd er op gewezen, dat aan de artillerie-inrichtingen gebrek schijnt te zijn aan werk en werd ten bewijze daarvan gewezen op het feit, dat in eene der inrichtingen reeds een zeventiental werklieden zijn ontslagen, waartegenover evenwel weer werd gesteld, dat in andere der inrichtingen de werklieden in den laatsten tijd extra-werk naar huis medenemen. Naar men van deze laatste zijde meende, kan hier dus niet zoozeer van gebrek aan werk als van eene minder oordeelkundige verdeling van den arbeid sprake zijn. Hoe dit ook mocht zijn, men vond het hard, dat tegen den winter werklieden, die daarop in het geheel niet behoefden te rekenen, zijn ontslagen, en meende, dat de Staat als werkgever hiertoe niet had mogen overgaan. Gaarne zoude men vernemen, welke de juiste oorzaak van het gebrek aan werk aan de artillerie-inrichtingen is en welke maatregelen de Minister in deze denkt te nemen.

De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat in de toelichting van de Nota van Wijzigingen op het wetsontwerp tot verhooging van hoofdstuk VIII der loopende begrooting (Zitting 1901—1901—94), welke Nota inkwam, nadat het afdelingsonderzoek van het genoemde wetsontwerp reeds had plaats gevonden, een antwoord op de hier gestelde vragen schijnt in te houden. Naar aanleiding van de bedoelde Nota wenscht evenwel de Commissie nog te vragen of de voor 1902 uitgetrokken gelden voldoende zijn, zoodat in dat jaar eene verhooging niet behoeft te worden verwacht.

Vervanging aan de artillerie-inrichtingen van officieren door civiel-ingenieurs. Enkele leden betoogden, dat in het belang van het werk het toezicht dat aan de artillerie-inrichtingen thans door officieren wordt uitgeoefend, voortaan aan civiel-ingenieurs wordt opgedragen.

Art. 35. Verbetering van de positie der werklieden aan 's Rijks stapelmagazijnen. Evenals ten vorigen jare en op de toen in het Voorloopig Verslag omtrent hoofdstuk VIII aangevoerde gronden, werd thans door enkele leden beweerd, dat het loon der werklieden aan 's Rijks stapelmagazijnen als onvoldoende moet worden beschouwd en werd op verhooging aangedrongen. Daarenboven verklaarden deze leden te wenschen, dat bij ziekte, niet aan eigen schuld of onvoorzich-

tigheid te wijten, voortaan aan deze werklieden het volle loon zoude worden uitbetaald en dat hunne werkzaamheden zoo zouden worden geregeld, dat de werklieden hunne godsdienstplichten zouden kunnen waarnemen.

Als op een voorbeeld, hoe somtijds op loonsverhooging wordt aangedrongen, ook waar deze verhooging niet noodig moet worden geacht, beriepen andere leden zich op het antwoord ten vorigen jare door de Regeering gegeven op den ook toen in het Voorloopig Verslag geoeffenden andrang om de positie van de hierbedoelde werklieden te verbeteren. Duidelijk scheen hun toen aangetoond, dat de bestaande loonsregeling in billijkheid geene wijziging behoefde.

Art. 37. Aanschaffing van snelvuurgeschut. Met betrekking tot de voornemens der Regeering aangaande het snelvuurgeschut wenschte men nader te worden ingelicht, waar hetgeen in de Memorie van Toelichting op dit artikel omtrent de aanschaffing van geschut wordt medegedeeld, niet duidelijk scheen. In de Troonrede word gewaagd van... „de invoering van snelvuurgeschut, niet kan uitblijven”. Wordt met die algemeene uitdrukking bedoeld en op snelvuurveld- en op snelvuurvestinggeschut? Uit hetgeen in de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk VIII der loopende begroting (bladz. 20 en 21) is medegedeeld, had men den indruk gekregen, dat het de bedoeling was der vorige Regeering eventueel slechts het veldmaterieel te vernieuwen en het tegenwoordige stalen veldkanon van 8 cM., vervormd tot snelvuurgeschut, te doen dienen ter vervanging van het bij het vestinggeschut ingedeelde bronzen kanon van 8 cM., dat geheel verouderd schijnt te zijn. Wordt thans van dit voornemen afgezien en ook geheel nieuw snelvuurvestinggeschut verlangd? Zoo ja, zullen dan de kosten der algeheele voorziening van ons geschut niet hoogst aanzienlijk zijn?

Nog op een ander punt verkeerde men in onzekerheid. De Troonrede gewaagt van de *invoering* van snelvuurgeschut en daaruit dient te worden opgemaakt, dat dit geschut er nog niet is. Maar in de Memorie van Toelichting wordt op bladz. 22 betoogd, dat met den aanmaak van affuiten van 6 cM. veld met kracht moet worden voortgegaan „omdat men anders voor het feit komt te staan, dat een groot aantal snelvuurkanonnen aanwezig zou zijn, waarover wegens gebrek aan affuiten niet kan worden beschikt”. Uit deze woorden zou dus weer volgen, dat het snelvuurgeschut wel reeds aanwezig is. Welke snelvuurkanonnen zijn dat evenwel? Getransformeerde stalen veldkanonnen van 8 cM., waarvan hier boven werd gewaagd? Maar de affuiten, waarvan in de Memorie van Toelichting sprake is en waarvoor de daar bedoelde snelvuurkanonnen zijn bestemd, worden „affuiten van 6 cM. veld” genoemd. Men zoude, op grond van het bovenstaande, het daarom zeer op prijs stellen, indien de Minister zijne voornemens omtrent het in te voeren snelvuurgeschut nader zoude willen uiteenzetten met opgave van de vermoedelijke kosten der invoering.

Tegenover sommige leden, die reeds nu wenschten te verklaren tegen de aanzienlijke geldelijke offers, die de maatregel in elk geval zal vergen, ernstige bezwaren te hebben, stonden anderen, die zich bereid betoonden — binnen de perken van het mogelijke — daarvoor gelden toe te staan en dan wel bij voorkeur bij wijze van leening, op korten termijn aflosbaar. Waar de zonen des lands tot dienstplicht worden geroepen, gaat het, naar deze leden meenden, niet aan, hen bij eventueelen oorlog uit te rusten met inferieure wapenen; spoedige voorziening is echter huns inziens dan ook noodig.

Sommige leden wenschten eenige toelichting van de onvoorziene omstandigheden, waardoor de aanmaak van affuiten met dien van de daarvoor bestemde vuurmonden geen gelijken tred heeft gehouden. Zoo oogenschijnlijk, meenden zij, werpt de omstandigheid, dat het geval zich zou kunnen voordoen, dat kostbare snelvuurkanonnen niet zouden kunnen worden gebruikt aangezien de affuiten daarvan nog niet aanwezig bleken, op het bij de aanschaffing van geschut gevoerde beleid een eenigszins vreemd licht.

Art. 38. Gebruik van patronen door particulieren. Uit hetgeen in de Memorie van Toelichting onder dit artikel wordt medegedeeld, blijkt, dat bij de vrijwillige schietoefeningen en bij die van weerbaarheidsverenigingen het gebruik van patronen toenemend is. Gevraagd werd zoo mogelijk eene opgaaf

van het aantal patronen in de laatste jaren voor de bedoelde oefeningen van Rijkswegen verstrekt.

VIII^{STE} AFDEELING.

Art. 44. Badinrichting in de kazerne te Gouda. Sommige leden, hoewel elken maatregel toejuichende, die in de kazernes voor den soldaat de gelegenheid zijn lichaam te reinigen doet toenemen, betwijfelden toch of voor het maken van eene badinrichting in de kazerne te Gouda een zoo aanzienlijk bedrag, als thans op de begrooting voorkomt, noodig was en of niet op meer eenvoudige en daardoor minder kostbare wijze in de behoefte in voldoende mate kon worden voorzien.

IX^{DE} AFDEELING.

Art. 55. Mogelijke bezuiniging. Enkele leden stelden de vraag, of niet de administratie van de militaire slachterijen en van de militaire magazijnen van levensmiddelen op meer eenvoudigen voet zoude kunnen worden ingericht. Naar zij meenden, zijn over het algemeen de op de begrooting uitgetrokken posten voor bureel en administratiekosten als hoog te beschouwen.

Art. 56. Verhooving in klasse der militaire bakkerij te Arnhem. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de militaire bakkerij te Arnhem in klasse is verhoogd, ten gevolge waarvan op de begrooting thans een bedrag van f 1150 meer dan op de loopende begrooting is uitgetrokken. Men vroeg naar de reden van deze verhooving.

X^{DE} AFDEELING.

Art. 60. Verlof van werklieden bij de magazijnen van kleeding en van geneesmiddelen. In ééne afdeeling werd medegedeeld, dat de geëmployeerden en werklieden bij de magazijnen van kleeding en uitrusting en ook bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen (art. 25 der ontwerp-begrooting) nimmer één dag verlof kunnen erlangen, zonder dat hun loon wordt ingehouden, zelfs niet wanneer gewichtige huiselijke aangelegenheden hen tot afwezigheid vrijwel dwingen. Het scheen bilijk de reglementen voor dit personeel in dit opzicht milder te maken.

Art. 61. Loonsverhooving van de oppassers bij de nachtleger-magazijnen. Enkele leden drongen aan op verhooving van het loon der oppassers bij de nachtleger-magazijnen, dat, naar zij mededeelden, f 6,60 per week bedraagt.

Andere leden herinnerden ook hier aan hetgeen door hen bij art. 31 werd betoogd.

Art. 62. Lichtere ransels. Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag geklaagd werd over de zwaarte van de bij ons leger gebruikte ransels en op het in gebruik nemen van lichtere ransels werd aangedrongen, werd daarop geantwoord, dat de ransels bij het Russische, Duitse en Fransche leger in gebruik zwaarder zijn dan het onze, en werd verder medegedeeld, dat de aanmaak van ransels voortaan zou kunnen geschieden overeenkomstig een gewijzigd model, nog pl. m. 200 gram lichter dan het tegenwoordige. Gevraagd werd of van deze lichtere ransels reeds zijn in gebruik gesteld en of het in de bedoeling ligt geleidelijk de zwaardere buiten gebruik te stellen.

Art. 65. Tijdelijk geëmployeerden aan de topographische inrichting. In ééne afdeeling werd erkentelijkheid uitgesproken voor de bereidwilligheid, waarmede door de Regeering is voldaan aan eene vraag, in het Voorloopig Verslag der Kamer betreffende hoofdstuk VIII der loopende begrooting gedaan om de positie der tijdelijk geëmployeerden aan de topographische inrichting verbeterd te krijgen. Daartegenover werd de opmerking gemaakt, dat in de Memorie van Toelichting ten onrechte het stellen van deze vraag is beschouwd als de uitdrukking van een verlangen der Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Gevraagd werd, waarom de in de Memorie van Toelichting bedoelde zeven, bij de inrichting als leerling werkzame, jongelieden nog niet in aanmerking kunnen komen voor bevordering tot assistent-drukker, zoo niet allen, dan

althans de meerderjarigen onder hen. Ook werd gevraagd, hoe de som van f 520, welke blijkens de Memorie van Toelichting bestemd wordt tot verhooging van de door die jongelieden genoten remuneratiën, zal worden verdeeld.

Art. 68. Mogelijke bezuiniging. Enkele leden wenschten te vragen of op de scheeps- en wagenvrachten niet zoude kunnen worden bezuinigd, bijvoorbeeld door bij het vertrek naar en van de kampementen het vervoer der goederen te doen plaats hebben door het leger zelf.

XIII^{DE} AFDEELING.

Art. 87. Commissiën in verband met de Stelling van Amsterdam. Eenige inlichting werd verzocht omtrent den stand en de resultaten der werkzaamheden van de hier bedoelde commissiën.

XIV^{DE} AFDEELING.

Pensioenfonds voor weduwen en weezen van lagere militairen. Gevraagd werd hoe het thans staat met de eventueele oprichting van Rijkswegen van een pensioenfonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier en of de commissie, die deze zaak in onderzoek heeft, reeds met haren arbeid is gereed gekomen.

XV^{DE} AFDEELING.

Art. 99. Wapen der Marechaussee. Blijkens de Memorie van Toelichting (bladz. 27) zullen enkele grieven van het wapen der marechaussee worden weggenomen; dit zal echter naar men meende niet kunnen verhinderen, dat het wapen er niet op vooruitgaat. Weinig geschikten melden zich aan en vele geschikten — zelfs brigadiers — verlaten den dienst. Men wachte met het treffen van voorziening hiertegen toch niet te lang.

Van andere zijde werd evenwel opgemerkt, dat de uitbreiding van het wapen vanzelve medebrengt, dat minder hooge eischen voor geschiktheid kunnen worden gesteld.

Onderscheidene grieven, die, naar sommige leden beweerden, bij het wapen der marechaussee bestaan, werden opgesomd. Van den bereiden marechaussee wordt per dag f 0,30 en van den onbereiden f 0,15 aan soldij ingehouden om daarop de reeds gemaakte of nog te maken uitrustingskosten te verhalen en met die inhouding wordt voortgegaan, totdat de man f 150 op zijn zakboekje toegeeft heeft. Zoolang hij dan bij het wapen dient, staat verder deze som renteloos. Tot vóór twee jaren werd een verzoek om over f 25 à f 30 te mogen beschikken voor het opdoen van winterprovisie toegestaan, maar werd de afgifte van een hooger bedrag steeds geweigerd. Zou, werd gevraagd, indien dan al tegen afgifte na een zekeren tijd bezwaren bestaan, het geld althans niet op de Rijkspostspaarbank kunnen worden geplaatst, opdat het den marechaussee eenige renten zoude kunnen opbrengen? Ook de omstandigheid, dat de marechaussee bij zijne dikwijls drukke correspondentie met hoogere autoriteiten de kosten van port- en schrijfbehoeften heeft voor te schieten en op terugontvangst daarvan gewoonlijk lang heeft te wachten, geeft tot ontevredenheid aanleiding. Verder zou het door de manschappen als eene groote verbetering worden beschouwd, wanneer hun van Rijkswegen paarden werden verschaft en zij niet meer als thans de vele ongunstige kansen zouden hebben te dragen, die voor hen aan het aanschaffen van paarden noodzakelijkerwijze zijn verbonden.

Evenals ten vorigen jare dit het geval bleek te zijn, hadden ook nu weer sommige leden bezwaar tegen eene uitbreiding der sterkte van het wapen, waar, zooals in verscheidene gemeenten van Friesland en Groningen, de marechaussee huns inziens zonder bezwaar zouden kunnen worden gemist. Opnieuw drongen deze leden daarom aan op het instellen van een onderzoek of niet het wapen veeleer inkrimping dan uitbreiding zoude kunnen ondergaan.

Blijkens de Memorie van Toelichting wordt het vestigen van brigades marechaussee te Vlissingen en Ter Apel noodzakelijk geacht tot uitbreiding „van het politietoezicht in die gemeenten”. Men merkte op, dat deze laatste woor-

den zeker niet zullen zijn te verstaan in den zin van „gemeentelijk politietoezicht”; de aanstelling van gemeente-veldwachters zou dan eerder gewettigd zijn dan de vestiging van brigades marechaussee.

Zooals in de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, zal geene uitvoering worden gegeven aan het voornemen, aan de bereden marechaussee, die verblijf houden in plaatsen, waar geen militaire paardenartsen zijn gevestigd, eene toelage toe te kennen van *f* 0,10 per paard en per dag, maar zal het ten vorigen jare toegestane bedrag van *f* 18 000, behalve voor de geneeskundige verpleging der paarden, ook worden aangewend om eene sinds lang bij het wapen bestaande en in de Memorie van Toelichting nader aangegeven grief weg te nemen. Voor dit laatste is op de begrooting thans ruim *f* 14 000 en voor vergoeding voor geneeskundige behandeling der paarden in plaatsen waar geen militaire paardenarts is gevestigd, bijna *f* 4000 uitgetrokken.

Men verzocht te worden ingelicht hoe het mogelijk is, dat de kosten van dezen laatsten maatregel, de vergoeding door het Rijk voor geneeskundige behandeling der paarden in plaatsen, waar geen militaire paardenarts is gevestigd, welke ten vorigen jare op *f* 18 000 werden geraamd, thans, nu de maatregel in anderen vorm zal worden toegepast, op nog geen *f* 4000 behoeften te worden geschat. Was de ten vorigen jare gekozen vorm uit een financieel oogpunt voor den Staat dan zoo verkeerd of moest worden aangenomen, dat in volgerde jaren het thans uitgetrokken bedrag van *f* 4000 belangrijke verhooging zou moeten ondergaan?

Slechte toestand van sommige marechaussee-kazernes. Enkele leden beweerden, dat sommige kazernes der marechaussee — genoemd werden die te Breda, Oudenbosch, Ossendrecht en Roosendaal — zich in een slechten toestand bevinden.

XVIII DE AFDEELING.

Woningen voor lagere militairen. Door enkele leden werd de vraag gesteld of het voor het Rijk niet voordeelig zoude zijn voortaan de woningen voor militairen beneden den rang van officier niet meer te doen bouwen door de genie, maar waar mogelijk overeenkomsten aan te gaan met particulieren om door hen te bouwen huizen aan de bedoelde militairen te verhuren.

Andere leden, daar latende of voor het Rijk deze handelwijze voordeelig zou uitkomen, wezen er op, dat de bedoelde particulieren van hunne positie gemakkelijk misbruik zouden kunnen maken door van de militairen te hooge huren te vorderen.

Uitgaven de genie betreffende. Sommige leden merkten op, dat op drie plaatsen in de begrooting, in artikel 11 en in de afdeelingan VIII en XVII, uitgaven de genie betreffende, worden aangetroffen. Zij vroegen of samenvoeging niet mogelijk zoude zijn, opdat een beter en meer gemakkelijk overzicht van de kosten van dit wapen en zijnen dienst zou kunnen worden verkregen.

Anderen leden daarentegen kwam de nu gevolgde weg in het belang eener behoorlijke comptabiliteit meer gewenscht voor.

Art. 103. Militair hospitaal te 's-Gravenhage. Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat ter zake van het al dan niet verbouwen van het militair hospitaal te 's-Gravenhage, of het stichten van een geheel nieuw hospitaal nog geene beslissing is kunnen genomen worden, werd de vraag gesteld, of de Minister alsnog met de gemeente 's-Gravenhage in onderhandeling is getreden of denkt te treden omtrent het verkrijgen van een geschikt terrein voor den bouw van een nieuw hospitaal.

Evensals ten vorigen jare in dit geval bleek, zagen ook thans verscheidene leden in eene verbouwing van het bestaande hospitaal weinig heil.

Art. 104. Arrestkamers te 's-Hertogenbosch. Men verzocht eenige nadere inlichtingen te ontvangen omtrent de volgens de Memorie van Toelichting dringend gebleken behoefte aan uitbreiding van arrestkamers in de kazerne te 's-Hertogenbosch.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen. Op dit artikel is een bedrag uitgetrokken van f 10 000 voor aankoop van oefeningsterreinen, waaromtrent in de Memorie van Toelichting of in den uitgewerkten en toelichtenden staat geene mededeelingen worden verstrekt. Eenige toelichting werd daarom alsnog verzocht. Welke zoude de bestemming van de aan te koopen terreinen zijn?

Art. 107. Braadfornuizen. Gevraagd werd hoeveel braadfornuizen uit het thans op de begrooting uitgetrokken bedrag zouden worden aangeschaft.

Art. 111. Prijs van de turf. De vraag werd gesteld, welken prijs het Rijk heeft te betalen voor de turf, voor welke levering gedurende de jaren 1900—1902 is gecontracteerd en op hoeveel de turf te staan komt, die het Rijk zelf vervaardigt. — Ook werd de vraag gesteld, of de turf zonder schade langen tijd bewaard kan blijven.

Aldus vastgesteld den 4den November 1901.

VAN HEEMSTRA.

VAN KARNEBEEK.

SMEENGE.

RÖELL.

MICHIELS VAN VERDUYNEN.

BEGROTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING
VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1902.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1902, gaf in de afdeelingen der Kamer aanleiding tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Den toestand van ons geheele vestingstelsel achtten sommige leden in hooge mate onbevredigend. Zij wezen er op, dat bij de deskundigen verschil van meening bestaat over de waarde, die ons vestingstelsel voor de landsverdediging heeft en over de betrekkelijke nuttigheid der onderscheidene, thans bestaande liniën en stellingen. Daarbij gewaagden zij o.a. van de critiek van de oud-ministers SEYFFARDT en SCHNEIDER, welke laatste nog onlangs op verschillende gronden de betrekkelijke waardeloosheid heeft befoegd van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en de groote kosten, die noodig zouden zijn om haar behoorlijk verdedigbaar te maken, terwijl juist aan die linie weinig kosten besteed worden en terwijl het, zelfs bij de voorgenomen vermeerdering van onze levende strijdkrachten, zeer betwijfelbaar is of wij over de voor de verdediging noodige troepen zouden kunnen beschikken.

Ten aanzien van de waarde en de meest wenschelijke inrichting der Stelling van Amsterdam bestaat, naar deze leden betoogden, eveneens groote onzekerheid. Zal de Stelling verdedigbaar zijn met het oog op de moeilijkheid der approviandeering, zal zij tegen een bombardement bestand wezen en zal niet de onmogelijkheid om de sluisen te IJmuiden en daarmede het Noordzeekanaal te beveiligen, het zwakke punt der Stelling blijken te zijn? Zoude het niet beter zijn de tegenwoordige plannen voor de Stelling, die toch waarschijnlijk niet voltoerd kunnen worden, te laten varen en terug te gaan tot het zoogenaamde kleine plan van 1894 van den Minister SEYFFARDT zonder bomvrije gebouwen? Ook wezen deze leden nog op de omstandigheid, dat door eene eventueele droogmaking van de Zuiderzee de Stelling, zooals zij nu ontworpen is, zonder nieuwe werken wellicht waardeloos zou worden gemaakt.

Tegenover deze beschouwingen, werd van andere zijde in het licht gesteld, dat, hoeveel beter het wellicht geweest ware, dat de zoo groote kosten, aan inrichting van bomvrije forten besteed, voor versterking van onze levende strijdkrachten waren aangewend, thans op den ingeslagen weg toch wel diende te worden voortgegaan. Daarbij werd de opmerking gemaakt, dat de overweging, die indertijd den doorslag gegeven heeft voor het maken der bomvrije gebouwen, lag in de overtuiging, dat onze soldaten bij de uitvoering van hunne hachelijke taak in de verdediging van de Stelling van Amsterdam, niet onbeschermd aan 's vijands vuur mocht worden blootgesteld.

Gevraagd werd, hoeveel troepen voor de verdediging der Stelling van Amsterdam worden noodig geacht en of de zoogenaamde kortgeoefenden, die de Militiewet 1901 kent, daarvoor deugdelijk zouden zijn. Ook werd gevraagd of de pl.m. 10½ miljoen, die vroeger geraamd zijn om de Stelling verder te voltooien, voldoende zullen zijn.

De vraag, reeds bij de algemeene beschouwingen over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting gedaan en in het Voorloopig Verslag weergegeven, of de Minister er bezwaar in zoude zien, zijne inzichten te doen kennen omtrent eene inkrimping en vereenvoudiging van ons vestingstelsel, gepaard gaande met eene vermindering van het aantal bezettingstroepen en uitbreiding van het veldleger, werd hier herhaald. Om meer dan ééne reden achtten de leden, die haar stelden, het juiste tijdstip voor het nemen van eene beslissing omtrent het al of niet beperken van ons vestingstelsel gekomen. Vooreerst,

omdat bij het ontwerpen van eene legerorganisatie met ons vestingstelsel rekening moet worden gehouden en de indeeling van het leger in veld- en bezettingstroepen eene geheel andere moet zijn bij behoud van het tegenwoordige, uitgebreide vestingstelsel, dan bij eene belangrijke beperking daarvan. Maar bovendien, omdat blijkens de Troonrede de invoering van snelvuurgeschut, die aanzienlijke geldelijke offers zal vergen, niet kan uitblijven. Daar gelaten welk bedrag ten slotte noodig zal blijken, schijnt echter het aanschaffen van zoodanig geschut verband te moeten houden met de inrichting en de uitgebreidheid van ons vestingstelsel.

Mocht de Minister tot eene belangrijke beperking van ons vestingstelsel geneigd zijn, eene beperking, die kwalijk zou kunnen geschieden vóór de Stelling van Amsterdam zoo goed als voltooid zoude zijn, dan zoude, naar deze leden opmerkten, ook daarin eene reden te meer zijn gelegen om de uitvoering dier Stelling met de meeste kracht te bevorderen. Zij herinnerden, hoe bij de behandeling der begrooting voor 1896 tot het maken der definitieve Stelling van Amsterdam werd besloten en de voltooiing dier Stelling in 6 jaren werd in uitzicht gesteld, maar hoe de weinig krachtige wijze, waarop sinds 1897 aan die Stelling is voortgewerkt, heeft gemaakt, dat dit resultaat allerminst is verkregen, zoodat er thans alleszins aanleiding zoude bestaan, door eene leening, op korten termijn aflosbaar, de Stelling binnen korten tijd te voltooien.

Gevraagd werd eene opgave van de totale uitgaven voor aanbouw en onderhoud, die sedert de vestingwet tot stand kwam, aan onze vestingen, liniën en stellingen zijn besteed.

Enkele leden spraken den wensch uit, dat het den leden der Staten-Generaal zoude vrijstaan, onze vestingwerken en in het bijzonder de forten van de Stelling van Amsterdam, zij het dan ook gedeeltelijk, te bezichtigen.

Van andere zijde werd echter tegen dezen wensch — tenzij eene speciale vergunning tot bezichtiging werd verleend — met nadruk opgekomen.

Blijkens de Memorie van Antwoord betreffende de loopende vestingbegrooting waren ten vorigen jare de onderhandelingen tusschen het Rijk en het gemeentebestuur van Terneuzen over de wijziging van de vestingwerken aldaar en de regeling der verdeeling van de kosten, aan bedoelde wijziging verbonden, weder hervat. Omtrent den huidigen stand dezer aangelegenheid verzocht men te worden ingelicht.

Art. 1. Gevraagd werd hoeveel civiele ingenieurs thans nog tijdelijk in dienst zijn.

Ten behoeve van het maken van opstellingen van snelvuurgeschut voor de nabij-verdediging in vier forten is als eerste termijn een post van f 106 500 en ten behoeve van het maken van batterijen met daarbij behoorende munitiemagazijntjes en ander onderkomen van beton als eerste termijn eene som van f 55 000 op deze begrooting uitgetrokken. Men verzocht te vernemen, hoeveel in elk van beide gevallen de totale kosten zullen moeten bedragen.

Het voor de voortzetting van den aanleg van beplantingen uitgetrokken bedrag werd hoog geacht en gevraagd werd of na de aanwending van dit bedrag de aanleg van beplantingen zou zijn voltooid.

Men vroeg of het in de bedoeling ligt der Regeering, wanneer de proef met het aan te schaffen, verplaatsbaar, electrisch verlichtingstoestel tot verlichting van het voorterrein van inundatiestellingen slaagt, alsdan meerdere van deze toestellen aan te schaffen en zoo ja, hoeveel.

Naar aanleiding van het bedrag van f 150 000, op deze begrooting uitgetrokken om te kunnen voortgaan met de, in het loopende jaar, aangevangen installatie voor de drinkwatervoorziening op het terrein aan het Nieuwe Meer, werd de vraag gesteld, of mag worden aangenomen, dat de capaciteit van deze installatie, zelfs wanneer bij het in de Memorie van Toelichting betreffende de loopende vestingbegrooting bedoelde onderzoek zoude blijken, dat deze tot 15 000 M³, zou kunnen worden opgevoerd, voldoende zoude zijn voor de bevolking, die bij eene insluiting van de Stelling zich daarbinnen zoude bevinden en zeker op het dubbele moet worden geschat van de bevolking, die in vreedstijd binnen de Stelling is gevestigd.

In ééne afdeeling werd gevraagd of het vraagstuk der drinkwatervoorziening niet op goedkooper en meer afdoende wijze tot oplossing zoude kunnen wor-

den gebracht door toepassing van het stelsel om door middel van Ozon het drinkwater te steriliseeren en werd de aandacht gevestigd op een artikel in *Het Vaderland* van 9 October jl., waarin deze oplossing wordt betoogd.

Men verzocht te vernemen voor welke werken ter voortzetting van de in het loopende jaar aangevangen installatie voor de drinkwatervoorziening het thans uitgetrokken bedrag van f 125 000 zou worden besteed.

Art. 2. Naar aanleiding van de opmerking eenerzijds, dat bij het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1902, ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel bijna f 100 000 meer wordt gevraagd dan bij het VIIIste hoofdstuk der loopende Staatsbegrooting ter bestrijding van de bedoelde uitgaven werd toegestaan, werd anderzijds er op gewezen, dat bij de bepaling van deze som rekening moet worden gehouden met het vermoedelijk beschikbaar blijvend bedrag over het naastvoorgaand dienstjaar der vestingbegrooting en dat over het dienstjaar 1900 dit op ruim f 63 000 meer dan over het dienstjaar 1901 kon worden geraamd.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 4^{den} November 1901

VAN HEEMSTRA.
VAN KARNEBEEK.
SMEENGE.
RÖELL.
MICHIELS VAN VERDUYNEN.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902.

VIIIste HOOFDSTUK.

TWEEDE NOTA VAN WIJZIGINGEN.

IIde AFDEELING.

In de omschrijving van het hoofd wordt na de woorden: „*plaatselijke staven*” gelezen: „*alsmede traktementen van opzichters-bureelambtenaar*”.

Artikel 4. Groote staf, wordt *verhoogd* met f 3285 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 53 085.

Het totaal van de IIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 262 985.

IIIde AFDEELING.

In de omschrijving van het hoofd wordt na de woorden: „*voor eerste aanschaffing van uniform*” ingelascht: „*, traktementen van opzichters-bureelambtenaar der genie*”.

Artikel 11. Genie, wordt *verhoogd* met f 23 545 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 293 995. Het totaal van de IIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 3 259 409.

IVde AFDEELING.

In de omschrijving van het hoofd wordt na het woord: „*soldijen*” ingelascht: „*, toelagen*”.

De omschrijving van *artikel 14* wordt aan het slot, aangevuld met eene nieuwe alinea, luidende:

„toelagen bij oefeningen”.

Artikel 18. Voeding en verzorging van paarden, enz. wordt *verhoogd* met f 209 373 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 1 421 147.

Het totaal van de IVde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 7 450 514.

VIde AFDEELING.

Artikel 31. Traktementen, enz. van de Cadettenschool, wordt *verminderd* met f 4900 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 58 703.

Het totaal van de VIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 407 744.

VIIIste AFDEELING.

Artikel 43. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, enz. *in het 1ste genie-commandement*, wordt *verminderd* met f 3210 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 135 425.

Artikel 44. Als voren *in het 2de genie-commandement*, wordt *verhoogd* met f 875 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 173 040.

Artikel 45. Als voren *in het 3de genie-commandement*, wordt *verminderd* met f 2900 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 130 740.

Artikel 46. Als voren *in het 4de genie-commandement*, wordt *verminderd* met f 1480 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 135 430.

Artikel 51. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen, enz., wordt *verhoogd* met *f* 500 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 5200.

Het totaal van de VIIIste afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 947 855.

XIIIde AFDEELING.

Artikel 75. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, enz., wordt *verhoogd* met *f* 2000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 6000.

Het totaal van de XIIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 94 965.

XVIIde AFDEELING.

De omschrijving van *artikel 102* wordt aan het slot aangevuld met eene nieuwe zinsnede, luidende:

„verbeteren van de watervoorziening op het terrein „*Damlust*” te *Utrecht* (tweede termijn)”.

Het artikel wordt *verhoogd* met *f* 2000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 15 000.

Artikel 105. Als voren in het 4de genie-commandement, wordt *verminderd* met *f* 2000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 49 000.

In de omschrijving van *artikel 107* wordt, na het woord: „braadfornuizen” gelezen „ , met bijkomende werkzaamheden”.

Artikel 110. Uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de *Hembrug*, wordt *verminderd* met *f* 1095 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 50 845.

Het totaal van de XVIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 357 895.

XVIIIde AFDEELING.

Artikel 112. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1902, wordt *verminderd* met *f* 16 320 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 932 380.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk wordt uitgetrokken tot een bedrag van drie en twintig millioen zevenhonderd twee en vijftig duizend negenhonderd vier en zestig gulden (*f* 23 752 964).

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1902.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de opmerkingen en beschouwingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet, tot vaststelling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

Optreden des Ministers, uitvoering der legerwetten, uitstel van verhooging van het contingent. In de Memorie van Antwoord, naar aanleiding van het Voorloopig Verslag, betreffende Hoofdstuk I der Staatsbegrooting is bereids in het licht gesteld, welk standpunt de ondergeteekende heeft gemeend te moeten innemen tegenover de thans aangenomen legerwetten. Zooals daar

ter plaatse is aangeteekend, zijn die wetten niet anders te beschouwen dan als de belichaming van een compromis waarin, naast de hoofdlijnen van het oorspronkelijk ontwerp, zijn neergelegd eenige beginselen, die bij de beraadslagingen over die ontwerpen van de zijde der Tweede Kamer werden voorgesteld en die hetzij door de Regeering werden overgenomen, hetzij bij stemming eene meerderheid konden verwerven. Op deze wijze werd een geheel verkregen, dat de ondergeteekende heeft kunnen aanvaarden, zonder, zooals in het Verslag terecht wordt opgemerkt, zijne overtuiging en zijne zelfstandigheid prijs te geven.

Daarbij moet niet uit het oog verloren worden, dat het algemeene denkbeeld van de in 1890/91 voorgestelde en toen door hem verdedigde ontwerpen, nl. vorming van het eigenlijke leger uit de militia, ondersteund door eene uit dat leger voortgekomen landweer en versterkt door een landstorm, ook in de thans aangenomen wetten, als uitgangspunt is genomen.

De leden, die er hunne verwondering over uitspraken dat de ondergeteekende bereid is gevonden die wetten uit te voeren, terwijl hij toch ten vorigen jare, in een militair tijdschrift tegen de ontworpen wetten verschillende en zelfs zwaarwichtige bedenkingen in het midden heeft gebracht, zien naar het hem voorkomt voorbij, dat het destijds zijn streven was om op ernstige gebreken van de ontworpen regeling te wijzen en te trachten daarin, bij de behandeling, verbetering te verkrijgen. Dit laatste is wel niet geheel overeenkomstig zijn wenschen bereikt, doch in vele opzichten is aan de bedenkingen te gemoet gekomen. Zoo is o. a. ten aanzien van de legerorganisatie voor het oogenblik de noodige vrijheid verkregen door het intrekken van het ontwerp van wet, tot regeling van de samenstelling der landmacht; zal verder door het behoud van een blijvend gedeelte uit geoefende manschappen samengesteld, worden voorzien in de eischen van den dienst en de kadervorming; en zal voorts, door de wijziging gebracht in de regeling voor het opkomen van de kortgeoefenden en van de vervangers der geneeskundig afgekeurden, in het algemeen de graad van geoefendheid niet onbelangrijk worden verhoogd.

Waar nu de ondergeteekende zeer zeker niet zou hebben kunnen besluiten de uitvoering op zich te nemen, indien de oorspronkelijke ontwerpen van wet onveranderd waren tot stand gekomen, vermeent hij, dat zijne houding tegenover de nu verkregen wetten geen aanleiding tot bevreemding behoeft te geven. Op de vraag of van hem voorstellen te wachten zijn tot het wijzigen van de wetten, betreffende onze levende strijdkrachten, in den zin van de vroeger door hem ontwikkelde denkbeelden, kan dan ook een beslist ontkenkend antwoord worden gegeven.

Door den ondergeteekende is voorts niet zonder leedwezen ontwaard, dat bij sommige leden de vrees is opgekomen, dat de wetten door hem zouden worden uitgevoerd in een ietwat anderen geest dan bij de behandeling in de Volksvertegenwoordiging heeft voorgezeten en dat die leden daarbij zelfs de mogelijkheid hebben uitgesproken, dat hij zich van eene door hen aangewezen wetsbepaling — namelijk art. 107, 1°. laatste zinsnede — zou bedienen tot het verwezenlijken van denkbeelden, welke in de wetten niet zijn neergelegd. Nu hij eenmaal na ernstige overweging de uitvoering van de wetten op zich genomen heeft, meent hij, tegenover deze beschouwing, niet anders te kunnen doen dan de verzekering te geven, dat hij die mogelijkheid zoo ver mogelijk van zich werpt, terwijl hij daarbij verwijst naar de, in de Memorie van Antwoord betreffende het Iste Hoofdstuk gegeven verzekering, dat van hem niet anders dan eene loyale uitvoering van de wetten te wachten is.

Daarentegen zag de ondergeteekende met voldoening in het Verslag vermeld dat, tegenover bedoeld betoog, van andere zijde werd opgemerkt dat hij, zonder zijne overtuiging en zijne zelfstandigheid prijs te geven, zeer goed de uitkomst van de onlangs tot stand gekomen wetgeving kan aanvaarden, ook al mocht zij hier en daar van zijn eigen wenschen afwijken. Dat diezelfde leden niettemin teleurgesteld waren door de ingezonden Nota van Wijzigingen, waardoor de verhooging van het contingent tot het jaar 1903 wordt uitgesteld, wordt alleszins verklaarbaar geacht. Inderdaad, niemand kan het meer betreuren dan hij zelf, dat de zoo hoog noodige versterking van onze levende strijdkrachten, voor zoover die door verhooging van het contingent moet worden verkregen, dientengevolge één jaar is moeten worden verschoven. In de Nota waarbij evenbedoelde wijzigingen werden toegelicht (Gedrukte stukken 1901—

1902, 2 n°. 19) is reeds medegedeeld op welke gronden, voor 1902 van contingentsverhooging moest worden afgezien en waar nu wordt aangevoerd, dat de bezwaren voor een goed deel ontweken zouden zijn, indien de wet op 1 October ll. ware ingevoerd, daar moet de ondergeteekende wijzen op de volstreckte onmogelijkheid om in de korte tijdsruimte, tusschen zijn optreden en den datum van 1 October alle maatregelen te beramen en voor te bereiden, welke voor eene invoering van de Militiewet 1901 op laatstgenoemden datum werden gevorderd. Reeds nu is veel inspanning noodig geweest om de invoering voor te bereiden, gelijk die bij Koninklijk Besluit van 16 November ll. (*Staatsblad* n°. 222) op 1 Januari a. s. is vastgesteld.

De invoering van de nieuwe Militiewet echter eenmaal op dezen datum bepaald zijnde, kon — zooals ook in de toelichting van de Nota van Wijzigingen is gezegd — naar de overtuiging van de betrokken Ministers, bezwaarlijk reeds in Maart 1902 het zooveel sterkere contingent worden gelicht uit een getal militieplichtigen, dat ten gevolge van de vroeger bestaan hebbende, maar thans vervallen vrijstellingen, ettelijke duizenden kleiner zal wezen dan dat, waarop de in de nieuwe wet vastgestelde sterkte van de jaarlijksche lichte is gegrond.

Op de thans voorgestelde wijze, zal de overgang van den vroegeren tot den nieuwen toestand het regelmatigst en zonder het opleggen van een abnormaal grooten druk op de betrokken dienstplichtigen kunnen plaats hebben en het verschuiven van de invoering van het verhoogde contingent is dan ook in geenen deele eene aanduiding, dat de Regeering zou overhellen tot het denkbeeld om de met veel moeite tot stand gekomen nieuwe wettelijke regeling onuitgevoerd te laten.

Ontwerp van een legerorganisatie. De ondergeteekende stemt gaarne in met het gevoelen van de leden, die van meening zijn, dat het tijdstip niet gekomen is om bijzonderheden mede te deelen nopens de legerorganisatie zooals die, bij de geheele uitvoering der Militiewet 1901, naar zijn oordeel zal moeten worden ingericht.

Hij heeft er intusschen geen bedenking tegen om te verklaren dat het voorshands niet in zijne bedoeling ligt de vereischte stappen te doen tot het verkrijgen van een legerorganisatie bij de wet.

Naar zijne meening zal de wijziging van de bestaande legerorganisatie wel naar een algemeen plan moeten geschieden, doch overigens gelijken tred moeten houden met de geleidelijke toename van de legersterkte, als gevolg van de uitvoering der Militiewet.

Die geleidelijke wijziging zal, naar het hem voorkomt, voorloopig niet anders dan bij Koninklijk Besluit kunnen plaats hebben.

Ook in verband daarmee heeft hij — zooals reeds is opgemerkt — indertijd met instemming gezien dat, op voorstel van zijn ambtsvoorganger, het toen aanhangige „Ontwerp van Wet tot regeling van de samenstelling der Landmacht” werd ingetrokken.

Wanneer het hem gegeven wordt zijne denkbeelden ter zake uit te werken en tot uitvoering te brengen, zal de ondergeteekende streven naar een legerorganisatie, waarbij, voor zooveel het wapen der infanterie betreft, geen onderscheid wordt gemaakt tusschen veld- en bezettingstroepen; voorts in het algemeen, met inachtneming van de meest mogelijke zuinigheid, het door de nieuwe legerwetten beschikbaar komend meerder personeel, in de eerste plaats gebruikt wordt om, in het belang van de oefeningen, de vredessterkte der taktische eenheden grooter te maken en waarbij het eindelijk mogelijk zal zijn om, in geval van oorlog onmiddellijk zooveel eenheden van voldoende sterkte te vormen, als met de beschikbare manschappen en met behoud van eene genoegzame sterkte der depots, zijn te verkrijgen.

Van zijne meening omtrent de vestingwet zal de ondergeteekende doen blijken bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende het „Wetsontwerp tot vaststelling der begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1902”. Hij veroorlooft zich mitsdien de vrijheid te dezer plaatse naar dat antwoord te verwijzen.

Ten aanzien van de vraag door eenige leden gesteld of men zich bij de samenstelling van het Kabinet vergewist heeft omtrent de eenheid van denkbeelden tusschen den Minister van Oorlog en dien van Marine ten aanzien

van de taak onzer zeemacht bij de landsverdediging, zij verwezen naar hetgeen daaromtrent medegedeeld zal worden in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het „Wetsontwerp tot vaststelling van het VIde hoofdstuk der Staatsbegrooting” voor het dienstjaar 1902.

Regeling van den landstorm. Aan de leden, die hier aan het woord waren, kan worden medegedeeld, dat, zoodra de militiewet ingevoerd en de uitvoering van de landweerwet voldoende zal zijn voorbereid en verzekerd, de regeling van den landstorm zonder verwijl zal worden ter hand genomen.

Toeneming van het militarisme. De ondergeteekende wenscht te dezer plaatse niet in breede beschouwingen te treden over het feit, dat de oorlogsuitgaven in bijna alle Europeesche Rijken stijgen. Hij wil intusschen gaarne erkennen, dat bedoeld feit ook door hem wordt betreurd.

Eindcijfer. De ondergeteekende wil gaarne erkennen, dat tegen over de, in de Memorie van Toelichting gegeven, becijfering van de uitkomsten der raming van uitgaven voor 1902 eene andere becijfering kan worden gesteld, zooals in het Voorloopig Verslag is geschied.

Het komt hem echter overbodig voor, hier ter plaatse in beschouwingen te treden omtrent de vraag, welke van beide becijferingen het meest juiste beeld van bedoelde uitgaven geeft, en of de oorlogsbegrooting voor 1902, in vergelijking met die voor 1901, al dan niet lager is geraamd, omdat de ondergeteekende, zich, tot zijn leedwezen, verplicht heeft gezien, om, gelijk uit de, bij deze Memorie gevoegde, Nota van Wijzigingen blijkt, behalve enkele verhoogingen van minder beteekenis — eene verhooging van artikel 18 der ontwerp-begrooting met een bedrag van f 209 373 aan te vragen.

Wat deze belangrijke verhooging noodzakelijk maakt is hieronder, bij gemeld begrotingsartikel vermeld.

De ondergeteekende acht het verwijt, als zou, bij de onderwerpelijke begrooting, door hem de noodige zuinigheid niet zijn betracht, niet verdiend.

Bezuiniging toch mag niet zoover worden doorgevoerd, dat de dienst daardoor zou schade lijden, en, naar zijne overtuiging, zou zulks het geval zijn geworden, indien de begrooting nog meer sporen van eene zucht naar bezuiniging had gedragen.

Ten aanzien van het streven naar rangsverhooging, waardoor de kosten worden opgedreven, o. a. bij den Generalen Staf, de Artillerie en den Hoofdcursus, meent de ondergeteekende de opmerking te moeten maken, dat de hierbedoelde verhoogingen niet op zijne voordracht zijn geschied.

Van hem is niet te verwachten, dat hij voorstellen zal doen tot het doen waarnemen van betrekkingen in het leger door officieren van hooger rang dan in het belang van den dienst strikt noodzakelijk is.

Instelling van eene bezuinigingscommissie. Zonder in beschouwingen te treden over de vraag of het instellen van eene bezuinigingscommissie wenschelijk is en over de taak welke dergelijke commissie zou te vervullen hebben, vermeent de ondergeteekende toch, met betrekking tot de zoogenaamde „doode takken van de oorlogsadministratie”, waarover in ééne afdeeling gesproken werd, en die, naar men meende, na de instelling van eene bezuinigingscommissie, op haar advies, zeker spoedig zouden afgesneden worden, het volgende te moeten aanteekenen.

Rijschool voor Bereden-Artillerie. Deze inrichting bestaat tot nu toe slechts bij wijze van proef, zoodat te zijner tijd over het al dan niet voortbestaan zal worden beslist.

Koloniaal-Werfdepot te Harderwijk. Daargelaten de vraag of dit depot zonder schade voor de werving van de koloniale troepen zou kunnen worden gemist, eene vraag, die nog in 1893 door eene Staatscommissie ontkennend is beantwoord, moet worden opgemerkt, dat de kosten voor dat depot worden uitgetrokken bij de begrooting voor Nederlandsch-Indië (uitgaven in Nederland) zoodat het bestaan daarvan, zonder invloed op het eindcijfer van de begrooting betreffende het Departement van Oorlog blijft.

Algemeen Depot van Discipline. Nu het gegronde vooruitzicht bestaat, dat weldra een nieuw militair strafwetboek en een nieuw reglement van krijgstucht zullen worden verkregen, is er allerminst aanleiding om thans tot wijziging of opheffing van het depot van discipline over te gaan.

Commissie van Proefneming. Deze werd ingesteld op 1 Januari 1867 en is dus niet gedurende vijftien of zestien, maar reeds vijf en dertig jaren werkzaam, terwijl zij te voren, onder andere benaming, van af November 1859, met verschillende proeven was belast.

Dat nooit van hare werkzaamheden is gebleken is ten eenen male onjuist; integendeel kan beslist worden verklaard, dat de commissie veel ten nutte van het wapen der artillerie heeft verricht en dat haar diensten ook thans nog niet kunnen worden gemist. Aanschaffing van materieel bij de beste leveranciers is ook ten behoeve van de Nederlandsche artillerie veelvuldig geschied en zal ook in den vervolge moeten plaats hebben, doch dit sluit eigen onderzoek allerminst uit, nog daargelaten dat, zonder eigen proeven, ook nooit op goede gronden eene keuze kan worden gedaan wanneer meerdere stelsels in aanmerking komen.

Korps Rijdende Artillerie. In de meening dat het behoud van dit korps onnoodig zou zijn, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld.

Instructie-Batterij. Het behoud van deze kaderschool voor de bereden artillerie wordt door hem noodzakelijk geacht, ook in het belang der mobilisatie van het korps rijdende artillerie.

Remonte-Depot. De uitbreiding van dit depot op den tegenwoordigen voet, is indertijd op voorstel van den ondergeteekende tot stand gekomen, en de daardoor verkregen uitkomsten schenken hem de overtuiging, dat opheffing zeer ten nadeele zou zijn van de remonteering en de strijdvaardigheid der bereden korpsen.

Dat de in Ierland aangekochte paarden voor ons leger niet bruikbaar zouden zijn, moet beslist worden tegengesproken.

Hoogere Krijgsschool. Ten aanzien van deze inrichting wordt in het gevoelen gedeeld van de leden, die haar als nuttig beschouwen.

Wijziging van de organisatie van het dienstvak der militaire administratie en reorganisatie van het korps paardenartsen. Ten aanzien van het bij dit punt aangeteekende komt het den ondergeteekende voor, dat het niet wenschelijk is, een noodig geachte verbetering uit te stellen, totdat het ontwerp voor eene nieuwe legerorganisatie gereed zal zijn. Hij meent dan ook de hierboven bedoelde voorstellen, zoowel voor wat betreft de militaire administratie als ten aanzien van de paardenartsen te moeten handhaven, zich daarbij met betrekking tot de paardenartsen aansluitende bij de leden, die er aan herinnerden, hoe dikwijls reeds uit een oogpunt van billijkheid op verbetering der vooruitzichten der officieren is aangedrongen.

Bevordering van de zedelijkheid en van de Zondagsrust. Het was den ondergeteekende zeer aangenaam te vernemen, dat de door hem reeds dadelijk na zijn optreden genomen maatregelen om voor militairen de nachtpermissie te beperken en hen beter nog dan tot dusverre, in de gelegenheid te stellen des Zondags de godsdienstoefeningen bij te wonen, instemming hadden gevonden.

Gaarne geeft hij de verzekering, dat zijne aandacht gevestigd zal blijven op alles wat kan strekken om de zedelijkheid en de Zondagsrust in het leger te bevorderen.

Dat aan het uitbetalen van de soldijen zooveel werkzaamheden van administratieven aard verbonden zijn dat, wanneer die uitbetaling op Zondag plaats heeft, de met die werkzaamheden belaste onderofficieren dientengevolge de godsdienstoefeningen soms slechts ten deele en soms in het geheel niet kunnen bijwonen, kan niet worden toegegeven. Intusschen gevoelt hij er veel voor om het uitbetalen van de soldijen niet op Zondag te doen plaats hebben, ook omdat op dien dag gewoonlijk veel militairen afwezig zijn. Maatregelen zijnde dan ook bij hem in overweging om in de bestaande regeling ter zake wijziging te brengen.

De vraag of de ondergeteekende er bepaald bezwaar in zou zien om aan de militairen, die den Zondag in den schoot van hun gezin wenschen door te brengen, daartoe betrekkelijk ver moeten reizen en dientengevolge van een openbaar middel van vervoer moeten gebruik maken, te vergunnen des Maandags per eerste reisgelegenheid in hun garnizoen terug te keeren, moet, zooals zij daar ligt, toestemmend worden beantwoord.

Bij den zeer korten eerste-oefeningstijd is de ondergeteekende evenals zijn voorlaatste ambtsvoorganger, van oordeel, dat het belang van den dienst zich

tegen bepalingen in dezen zin zou verzetten en dat de verwezenlijking van het denkbeeld voornamelijk voor den morgendienst op Maandag belangrijke nadeelen na zich zou slepen.

Voor zooveel het intusschen den betrokken militairen mogelijk is des Maandags zóó vroegtijdig in hun garnizoen terug te keeren, dat zij aan de morgenoefening op dien dag kunnen deelnemen, bestaat uit den aard der zaak de bedenking niet. De commandeerende officieren zijn volkomen bevoegd om voor dat geval de bedoelde vergunning te verleenen, zooals dan ook meermalen geschiedt.

Het spreekt vanzelf, dat geheel wordt ingestemd met de opmerking van de leden, die van oordeel zijn, dat bij den bouw van kazernes en bij de indeeling van de miliciens bij de korpsen, de eischen van de landsverdediging en niet die van de Zondagsrust den doorslag hebben te geven.

Hoe genegen hij ook is om de Zondagsrust te bevorderen, meent de ondergeteekende voorts dat het praktisch niet wel uitvoerbaar is en in het belang van de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel ook zeer zeker niet aanbevelenswaardig zou zijn om, wanneer de bevolking van eenige gemeente die oefeningen op Zondag wenscht te houden, daarvoor alleen die onderofficieren te doen aanwijzen, welke daartegen geen gemoedsbezwaar blijken te hebben. Immers, de belangen van de meerbedoelde oefeningen moeten in deze den doorslag geven. Gaarne wil hij echter bevorderen, dat met die gemoedsbezwaren zooveel mogelijk rekening gehouden wordt.

Verkoop van sterken drank in cantines. Met zijne ambtsvoorgangers is de ondergeteekende van meening, dat het niet gewenscht is drankverkoop in de cantines te verbieden. Hij staat met betrekking tot deze aangelegenheid nog steeds op het standpunt door hem in den breede ontwikkeld op den 18 December 1888, bij de Algemeene beraadslagen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het VIIIe hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1889 (*Handelingen* bladz. 667 en 668).

A R T I K E L E N.

ISTE AFDEELING.

Art. 2. Versterking van de werkkrachten van het Departement. Blijkens het hier ter plaatse in het Voorloopig Verslag aangeteekende, wenschten sommige leden niet te hebben voorbijgezien „dat, wanneer het middel om tot de gewenschte uitbreiding te komen, zooals thans, ten deele gevonden is door aan hoog bezoldigde ambtenaren op grond van leeftijd of lichaamsgebreken eervol ontslag te verleenen, tegenover de aldus verkregen besparing staat verhooging van den pensioenlast”, terwijl andere leden eene opgave verzochten van het aantal en den rang der in de Memorie van Toelichting bedoelde, eervol ontslagen, ambtenaren en van het bedrag der pensioenen welke zij ontvangen.

Naar aanleiding daarvan heeft de ondergeteekende de eer het navolgende aan te teekenen:

1°. de in de Memorie van Toelichting bedoelde ambtenaren zijn vier in getal; de raad-adviseur, hoofd der IIIde afdeling, die den wensch heeft kenbaar gemaakt om met den aanvang van het volgende jaar een eervol ontslag te ontvangen op grond van zijn leeftijd; deze hoofdambtenaar geniet een traktement van f 4300 en zal aanspraak hebben op een pensioen van f 2934;

een hoofdcommies, wien, mede op eigen verzoek, op grond van den toestand zijner gezondheid, met ingang van den 1sten Juli jl. een eervol ontslag is verleend uit zijne betrekking; zijn traktement was f 2700 en hem werd een pensioen toegekend van f 1944;

een hoofdcommies, die met 1 October jl. op grond van zijn leeftijd eervol ontslagen is; deze had evenzeer een traktement van f 2700 en zal in het getoetreden van een pensioen van f 1918;

en een adjunct-commies, wien, mede met 1 October jl. op grond van zijn

leeftijd, een eervol ontslag werd verleend; deze was in het genot van een traktement van *f* 1900 en zal een pensioen verkrijgen van *f* 1172;

2°. de pensioenen van de hier bedoelde ambtenaren worden, wel is waar, betaald uit de Schatkist, maar deze is tot die betaling in staat gesteld door het in het jaar 1890 opgeheven pensioenfonds, waaraan ook zij hebben bijgedragen; daar destijds erkend is geworden, dat de bijdragen, welke de ambtenaren in dat fonds moesten storten, veel te hoog waren, kan men moeilijk beweren, dat de Staat door die pensioenen in zijne financiën bezwaard wordt;

3°. naast de vermeerdering van het aantal pensioenen ten gevolge van het eervol ontslag der bedoelde ambtenaren staat eene voortdurende bezuiniging van *f* 748, welke zij genoten als toelage voor het verlies van het genot der leges; eene toelage, welke de nieuw aangestelde ambtenaren niet zullen ontvangen.

Aan de leden, die het niet zonder bedenking achten, dat gelden, die door het overlijden of eervol ontslaan van ambtenaren vrijvallen, dadelijk worden aangewend ter verbetering van de positie van de andere ambtenaren, en die als grond van hunne bedenking aanvoeren, dat het gevolg van die aanwending zal moeten zijn „dat bij aanstelling later van ambtenaren ter voorziening in de thans ontstane maar nu niet vervulde vacatures, wat bij den in de laatste jaren zich steeds uitbreidenden omvang van het werk aan het Departement op den duur toch niet kan uitblijven, het totaal bedrag van art. 2 weer zal moeten worden verhoogd” wenscht de ondergeteekende te doen opmerken:

eerstens, dat de som, welke het Departement van Oorlog kost, zeer zeker in de toekomst nog wel eens verhoogd zal moeten worden, evenals de sommen welke de andere Departementen van Algemeen Bestuur kosten later ook nog wel eens verhooging zullen moeten ondergaan, maar dat het juist in verband daarmee noodzakelijk is, dat uitvoering wordt gegeven aan het in de Memorie van Toelichting kenbaar gemaakt stelsel: het aantal ambtenaren zoo laag mogelijk te houden, doch verhooging van bezoldiging te geven waar deze noodig is en bevordering in rang te doen geschieden waar deze billijk is;

ten andere, dat de in de aangehaalde bewoordingen geuite meening, als zouden er vacatures bestaande blijven, op eene dwaling berust; immers, van het vrijvallende geld wordt, volgens den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat, het grootste gedeelte aangewezen voor de vervulling der vacatures, zij het dan ook niet bij alle door ambtenaren van denzelfden rang.

Daar die leden op grond van het aangehaalde eene opgave vroegen van het aantal en den rang der nieuw benoemde ambtenaren en van de bezoldigingen, waarop deze ambtenaren en de in de Memorie van Toelichting bedoelde officier zijn aangesteld, heeft de ondergeteekende de eer — mede tot staving van de juistheid der bestrijding van de evenvermelde dwaling — het navolgende mede te deelen:

1°. het aantal dier ambtenaren is *acht*, nl. een referendaris, een adjunct-commies, twee eerste-klerken en de vier, op bladz. 6 van den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat bedoelde, tweede-klerken;

2°. de bezoldiging van die ambtenaren bedraagt of zal bedragen, volgens de ontwerp-begrooting:

Voor den referendaris *f* 3600; voor den adjunct-commies *f* 1600; voor ieder van de twee eerste-klerken *f* 400; alzoo te zamen voor die klerken *f* 1600; voor ieder van de vier tweede-klerken *f* 400; alzoo te zamen voor deze klerken *f* 1600; terwijl voor den meerbedoelden officier, naast een traktement van *f* 2000 en eene residentietoelage van *f* 200, ten laste van art. 2 is uitgetrokken eene departementstoelage van *f* 200. Totaal *f* 8600;

3°. hiervan moet echter afgetrokken worden een bedrag van *f* 800, hetwelk de evenbedoelde adjunct-commies thans ten laste van art. 2 geniet als toelage op het door hem genoten tijdelijke pensioen als officier, wegens de door hem verricht wordende functiën van bibliothecaris; immers, die toelage zal evenals zijn pensioen ophouden wanneer hij tot adjunct-commies is aangesteld.

De ondergeteekende moet bij deze opgave aan de leden, die haar wenschen, verder nog doen opmerken, dat op den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat nevens de bevorderingen in rang en in traktement, die rechtstreeks met

het bovenvermelde eervol ontslag van vier ambtenaren in verband staan, ook nog verscheidene bevorderingen vermeld zijn, welke zijdelings daarmede verband houden.

Overigens wil hij gaarne erkennen, dat, bijaldien een geldelijk bedrag op de begrooting van art. 2 vrijvalt door eervol ontslag of overlijden van een of meer ambtenaren, dit feit *op zichzelf* geen motief mag zijn voor het verbeteren van de positie van andere ambtenaren. Deze verbetering toch mag hare reden van bestaan alléén vinden in de omstandigheid, dat die ambtenaren eene bevordering in rang of eene verhooging van bezoldiging verdienen en dus op een hooger rang of op eene hoogere jaarwedde *aanspraak* mogen maken; maar, wanneer deze aanspraak aanwezig is en het ontslag of overlijden van een ambtenaar de gelegenheid aanbiedt om aan die aanspraak recht te doen wedervaren, dan is het naar de meening van den ondergeteekende, voor den Minister *plicht* om aan de ambtenaren, bij wie hij dat recht erkent, te verschaffen wat hun toekomt. En is hiervoor nu noodig al het vrijvallende geld, dan moet ook al dit geld daarvoor worden besteed. Is er meer noodig dan dit, dan moet, zooals bij deze begrooting gedaan is, dit meerdere worden aangevraagd. De Kamer houde zich overtuigd, dat daarbij de aanspraken goed zijn overwogen en geldig bevonden.

II DE AFDEELING.

Art. 4. Verhoging van het artikel. In aansluiting aan het gestelde in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1900 (Gedrukte Stukken 1899—1900, 2, 21, blz. 16), is nader overwogen, wat ten aanzien van de tijdelijke teekenaars en opzichters, die in dienst bij den staf der genie zijn werkzaam geweest en steeds tot tevredenheid aanleiding hebben gegeven, zou kunnen worden gedaan om hunne positie beter te verzekeren.

Na gehouden overleg met den Minister van Financiën wordt het wenschelijk geacht, thans 27 van deze tijdelijke teekenaars en opzichters in aanmerking te brengen voor eene benoeming tot burgerlijk ambtenaar en zulks op een jaarwedde, vastgesteld geheel overeenkomstig de beginselen, die in de Memorie van Toelichting op artikel 65 der ontwerp-oorlogsbegrooting voor 1902 voor de tot burgerlijke ambtenaren aan te stellen tijdelijke geëmployeerden der Topographische Inrichting zijn aangegeven.

Daar 3 van de hierbedoelde tijdelijke teekenaars op de burelen van den commandant der stelling van Amsterdam en van den commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie werkzaam zijn, is voor deze het traktement op artikel 4 uitgetrokken, terwijl het traktement van de 24 overige ambtenaren werkzaam voor den dienst der genie uit artikel 11 zal worden gekweten.

Het ligt in de bedoeling de benoeming tot burgerlijk ambtenaar te doen ingaan met 1 April 1902. Voor den hier bedoelden maatregel is overbrenging noodig van bedragen, thans uitgetrokken in de artt. 43, 44, 45, 46 en 110 dezer begrooting en in art. 1 der Vestingbegrooting — en derhalve ook in art. 112 — naar de artt. 4 en 11 der onderwerpelijke begrooting, zonder dat zulks evenwel tot verhoging der begrooting aanleiding geeft.

In de bij deze memorie gevoegde Nota van Wijzigingen worden de verschillende ter zake noodige veranderingen in de betreffende begrotingsartikelen vermeld, daaronder ook de gewijzigde omschrijving van de IIde afdeling en de verhoging van art. 4 met eene som van f 3285.

Art. 7. Afschaffing van de plaatselijke staven. De ondergeteekende verenigt zich met het gevoelen van de leden, die betoogden, dat in garnizoenen van eenige beteekenis de plaatselijke staven onmisbaar zijn te achten.

III DE AFDEELING.

Het „Hoofd” is aangevuld met de woorden „traktementen van opzichterbureelambtenaren der genie”, in verband met de toelichting ad art. 4.

Art. 11 Genie. Verhoging van het artikel. In verband met de toelichting ad art. 4 is het artikel verhoogd met f 23 545 en het totaal van de IIIde afdeling dienovereenkomstig gewijzigd.

Zenden van Nederlandsche officieren naar manoeuvres in het buitenland. Met den uitgesproken wensch dat Zwitserland en België bij voorkeur zullen worden aangewezen als de landen, waarheen onze officieren worden gezonden om manoeuvres bij te wonen, zal rekening worden gehouden.

In het loopende jaar werden trouwens reeds voorbereidende stappen gedaan om de manoeuvres in de genoemde landen door officieren van het Nederlandsche leger te doen bijwonen.

Voor zooveel betreft de manoeuvres van het Zwitsersche leger, werd daaraan ten slotte geen gevolg gegeven, omdat die manoeuvres ongeveer gelijktijdig werden gehouden met de najaarsoefeningen hier te lande en de officieren, die het in de bedoeling lag naar Zwitserland te zenden, voor het bijwonen van de bedoelde oefeningen moesten worden aangewezen.

In België werden in dit jaar geen veldmanoeuvres gehouden, waardoor ook ten opzichte van dat land aan het gekoesterde voornemen geen uitvoering kon worden gegeven.

Lang onvervuld laten van vacatures. Het is niet wel na te gaan, welke gevallen aanleiding kunnen hebben gegeven tot de opmerking, dat de vacatures, ontstaan door bevordering of overlijden, langer onvervuld blijven dan de omstandigheden dat eischen. Meermalen doen zich overwegingen voor, waardoor niet tot onmiddellijke aanvulling kan worden overgegaan, nog daargelaten dat bij pensionneering de aanvulling der vacatures verband moet houden, niet met den datum van het Koninklijk Besluit, waarbij het pensioen wordt verleend, maar met dien, waarop het ingaat.

Incompleet aan officieren. Het incompleet aan officieren bedroeg op 1 November 1901: bij de infanterie 59, bij de artillerie 45 (of juist 36, in verband met nog niet opgerichte inrichtingen of korpsen, welke in de bestaande organisatie zijn begrepen), bij de genie 11 en bij den geneeskundigen dienst der landmacht 2 officieren van gezondheid, 1 paardenarts en 5 militaire apothekers (van deze laatsten zijn echter reeds sedert jaren 4 plaatsen onvervuld gebleven, daar de belangen van den dienst deze aanvulling niet eischen).

Met dat incompleet houdt verband de omstandigheid, dat van het leger hier te lande gedetacheerd waren bij het leger in Nederlandsch-Indië, bij de landmacht in West-Indië of bij de koloniale reserve: van de infanterie 61, van de artillerie 9 en van de genie 4 officieren en voorts van den geneeskundigen dienst 2 officieren van gezondheid en 2 militaire apothekers.

Deze toestand behoeft niet bedenkelijk genoemd te worden en bijzondere maatregelen ter voorziening worden dan ook voorshands niet noodig geoordeeld.

Art. 8. Residentietoelage voor generaals. De ondergeteekende kan zich in dit opzicht geheel vereenigen met het gevoelen van de leden, die het onbillijk zouden achten de residentietoelage, welke aan alle officieren in de residentie, onafhankelijk van het bedrag hunner bezoldiging, wordt toegekend, door de aldaar verblijf houdende officieren van den hoogsten rang niet te doen genieten.

Vergoeding aan officieren voor rijwielonderhoud. Met waardeering is kennis genomen van de mededeeling, dat de voorgestelde maatregel om aan de officieren, belast met de opleiding der militaire wielrijders bij de korpsen van het wapen der infanterie, eene vergoeding toe te kennen van f 25 per jaar, als tegemoetkoming in de kosten van onderhoud van hun eigen rijwiel, goedkeuring vond.

Art. 9. Omzetting van cavalerie in bereden-infanterie. In het door enkele leden in ééne afdeeling uitgesproken gevoelen, dat de cavalerie vervormd moest worden in bereden-infanterie, kan niet worden gedeeld, omdat tot het zoo goed mogelijk ten uitvoer brengen van velerlei oorlogshandelingen — men denke slechts aan het verrichten van den ophelderingdienst — cavalerie onmisbaar moet worden geacht.

Intusschen kan de verzekering worden gegeven, dat onze tegenwoordige cavalerie, tengevolge van hare bewapening met eene uitmuntende karabijn en meerdere geoefendheid in het gevecht te voet, zij het ook in eenigszins mindere mate, geschikt is om in oorlogstijd de diensten te bewijzen, welke alsdan aan bereden-infanterie zouden kunnen worden opgedragen.

Reorganisatie van het wapen der cavalerie. De artikelen omtrent eene reor-

ganisatie van het wapen der cavalerie, in den laatsten tijd in verschillende geschriften opgenomen, zijn door den ondergeteekende met belangstelling gevolgd. De daarin gegeven wenken zullen bij het nemen van eene beslissing ten aanzien van deze gewichtige aangelegenheid met den meesten ernst overwogen worden.

Mogelijke bezuinigingen. Ook de hier in overweging gegeven of wenschelijk geoordeelde bezuinigingen zullen bij de reorganisatie van het wapen der cavalerie een punt van nauwgezette overweging uitmaken.

Art. 10. Toelage voor den commandant der instructie-compagnie. Het verhoogen van de toelage van den commandant der instructie-batterij wordt niet noodig geoordeeld. Vermits de instructie-compagnie een op zichzelf staand korps is en de instructie-batterij deel uitmaakt van het korps rijdende-artillerie, is de werkkring van de commandanten dier beide onderdeelen van het leger niet met elkaar te vergelijken; gezwegen nog van de omstandigheid, dat de commandant van genoemde compagnie ook de betrekking van garnizoenscommandant vervult.

Plaats van vestiging der instructie-batterij. Het ligt in de bedoeling om de instructie-batterij te *Arnhem* in garnizoen te doen blijven, tenzij er op den duur gelegenheid mocht ontstaan om die batterij in eene nabij *Arnhem* gelegen plaats, bijv. te *Ede*, te vestigen.

Door de instructie-batterij van het korps rijdende-artillerie verwijderd in garnizoen te leggen, zou het marschvaardig maken van dat korps (ingeval van mobilisatie) aanmerkelijk worden vertraagd, waartegen, uit den aard der zaak, overwegend bezwaar bestaat.

Art. 11. Detacheering van officieren bij de Genie. Bij het stellen van de vraag, of het niet beter ware officieren der Artillerie in plaats van officieren der Infanterie bij het korps Genietroepen te detacheeren, schijnt minder gelet te zijn op het incompleet bij het Wapen der Artillerie zelf; immers ware het, met het oog op dat incompleet, verkeerd geweest, artillerie-officieren in plaats van infanterie-officieren bij dat korps te detacheeren. Overigens moet er op gewezen worden, dat de bij het korps Genietroepen gedetacheerde infanterie-officieren te voren allen bij dat korps een cursus hadden doorloopen, waardoor met hen thans in de eischen van den dienst kan worden voorzien.

IVDE AFDEELING.

Verandering in de omschrijving. In de omschrijving van het hoofd der IVde afdeling moet na het woord „Soldijen” ingelascht worden het woord „toelagen” en aan het slot der omschrijving van art. 14 moet worden toegevoegd „toelagen bij oefeningen”; en zulks, in verband met de Memorie van Toelichting op art. 23, ter voorkoming van bezwaren welke tegen de verevening van de uitgaven ter zake zouden kunnen rijzen.

Reservekader. Gaarne maakt de ondergeteekende gebruik van de hem, door de ter zake gedane vragen, geboden gelegenheid, om van zijne voornemens ten opzichte van het reservekader te doen blijken.

Uit het feit, dat hij over het reservekader, zooals dat thans bestaat, een ongunstig oordeel heeft uitgesproken, mag niet worden afgeleid dat hij het nut der instelling van bedoeld kader als zoodanig betwijfelt. Integendeel, hij is overtuigd van de dringende noodzakelijkheid om ook voor ons leger over een voldoende en behoorlijk geoefend reservekader te kunnen beschikken.

Zijn ongunstig oordeel over de instelling in haren tegenwoordigen vorm was dan ook, behalve op andere daaraan naar zijne meening klevende gebreken, gegrond op de overtuiging, dat de militaire waarde van het daardoor verkregen kader, over het geheel veel te wenschen overlaat.

De maatregelen, welke hij tot verbetering van de tegenwoordige instelling noodig acht en die in de eerste plaats verhooging der militaire waarde van het reservekader beoogen, zijn in zoodanig stadium van voorbereiding, dat hij vertrouwt daaraan eerlang uitvoering te kunnen geven.

Uit die maatregelen, waaromtrent de ondergeteekende meent zich voor het tegenwoordige van verdere mededeeling te moeten onthouden, zal blijken dat

verbetering van de bestaande instellingen geenszins, zij het dan ook geleidelijke, opheffing zijn doel is.

Het ligt voorts in de bedoeling de betrekking van hoofdofficier voor het reservekader niet meer te doen vervullen. Schade voor reservekader en voor oefeningen zal daaruit niet kunnen voortvloeien. Integendeel is het een overwegend voordeel de korpscommandanten bij de infanterie en vestingartillerie geheel verantwoordelijk te laten voor de opleiding van het reservekader en alles wat daarmee verband houdt, zooals zij dat ook zijn voor de opleiding van het vrijwillig dienende en van het militiekader en zooals trouwens bij de bestaande regeling reeds het geval is ten opzichte van het reservekader bij de cavalerie en bij de genie.

Hoezeer de opheffing der betrekking van hoofdofficier voor het reservekader tot eenige bezuiniging op de begrooting zal kunnen leiden is ter zake nog geen wijziging aangebracht omdat het juiste bedrag van de bezuiniging nog niet kan worden vastgesteld.

Ten aanzien van het verlenen van voorrechten aan het reservekader, deelt de ondergeteekende in het gevoelen van de leden, die van meening zijn, dat die voorrechten tot de strikt noodige dienen beperkt te worden. Het ligt dan ook niet in zijn voornemen om op de ten deze door zijnen voorlaatsten ambtsvoorganger genomen beschikking terug te komen.

Overigens stelt hij er prijs op de verzekering te geven dat, bij de aan te brengen wijzigingen, in billijkheid rekening zal worden gehouden met verkregen rechten, studiebelangen, enz.

Tot het aanbrengen van eene wijziging in art. 11 van de wet op de reserve der landmacht van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 119) in dien zin, dat voortaan een reserve-tweede-luitenant, om voor bevordering in aanmerking te komen, niet meer ten minste negen, maar ten minste zes maanden in werkelijken dienst moet zijn geweest, zullen geen stappen worden gedaan. Een termijn van negen maanden is eer te kort dan te lang.

Blijvend gedeelte. Dat voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte ruim f 33 000 minder is uitgetrokken dan daarvoor bij de begrooting voor het loopende dienstjaar werd geraamd, vindt enkel zijne verklaring hierin, dat na invoering van de Militiewet 1901, welke zooals reeds werd medegedeeld op 1 Januari a.s. in werking zal treden, de dienst voor het blijvend gedeelte later zal aanvangen dan sedert het optreden van den Minister ELAND het geval was. Bij de loopende begrooting werd de dienst voor het blijvend gedeelte bij de onbereden korpsen gerekend aan te vangen op 16 November; bij de begrooting voor het dienstjaar 1902 wordt gerekend dat het blijvend gedeelte bij deze korpsen eerst zal aanvangen op 1 December. Grooter is echter het verschil bij de bereden korpsen. Onder de thans nog geldende militiewet moesten de miliciens bij laatstbedoelde korpsen reeds aan het einde van hun eerste dienstjaar overgaan naar het blijvend gedeelte; na het in werking treden van de nieuwe militiewet zal deze overgang eerst plaats hebben, als zij 18 maanden werkelijken dienst hebben vervuld. Vandaar, dat bij de begrooting voor het volgende dienstjaar de gelden voor eerste-dienst hooger en die voor het blijvend gedeelte lager moesten worden uitgetrokken dan bij de loopende begrooting, hoewel in het aantal onder de wapenen zijnde manschappen gedurende de onderscheidene tijdvakken geen groote verschillen bestaan.

Met het doen verrichten van corveeën door burgerwerklieden, wenscht de ondergeteekende niet verder te gaan dan in den laatsten tijd is geschied.

Ook naar zijne meening zijn er tal van werkzaamheden die, ook al kunnen zij niet geacht worden tot den eigenlijken dienst te behooren, door ieder soldaat, in vreedestijd, van tijd tot tijd moeten verricht worden om hem geschikt te maken of te doen blijven voor hetgeen in oorlogstijd van hem gevorderd zal moeten worden.

Terecht werd opgemerkt, dat blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat tusschen 28 Februari en 16 September bij de bereden korpsen geen miliciens voor het blijvend gedeelte onder de wapenen zullen zijn. Na hetgeen hiervoren reeds aangaande het blijvend gedeelte bij bedoelde korpsen is gezegd, kan hier met eene korte toelichting worden volstaan. Immers uit dien staat blijkt, dat er bij het samenstellen daarvan wel op is gerekend, dat de man-

schappen der lichte van 1901 bij die korpsen gedurende genoemd tijdvak onder de wapenen zullen zijn; ingevolge de bepalingen der Militiewet 1901 moesten zij echter nu, in tegenstelling met hetgeen bij vorige begrotingen geschiedde, onder „eerste-dienst” en niet onder „blijvend gedeelte” worden vermeld.

Hoewel met vorenstaande toelichting de aanleiding tot de daar ter plaatse in het Verslag gedane vraag als vervallen mag worden beschouwd, maakt de ondergeteekende van deze gelegenheid gaarne gebruik om te verklaren, dat door zijne beide ambtsvoorgangers bij de behandeling der legerwetten de behoefte aan onder de wapenen zijnde manschappen bij de bereden korpsen geenszins overdreven is voorgesteld, en dat het in verband hiermede dan ook zijn voornemen is om de miliciens bij bedoelde korpsen, na het in werking treden van de Militiewet 1901 in dienst te stellen, na hun 18maandschen eerste-oefeningstijd nog eenige maanden voor het blijvend gedeelte onder de wapenen te doen houden.

Het had voorts de aandacht getrokken, dat het blijvend gedeelte bij de onbereden korpsen in het laatste tijdvak van 1902 sterker is uitgetrokken dan in het eerste tijdvak van het jaar, terwijl de sterkte van het blijvend gedeelte bij de bereden korpsen in beide tijdvakken geen verschil aanwijst. Te dien aanzien zij medegedeeld, dat het in de bedoeling van den ondergeteekende ligt om voor het blijvend gedeelte bij eerstbedoelde korpsen meer miliciens onder de wapenen te doen houden dan in de laatst voorgaande jaren het geval is geweest. Door die grootere sterkte, welke echter zoo laag mogelijk is gehouden, zal niet alleen kunnen worden voldaan aan de eischen van den dienst, maar zal ook, ter voldoening aan art. 108 der Militiewet 1901, voorzien kunnen worden in de eischen van de kadervorming. Bij de bereden korpsen bestond echter de aanleiding tot eene hoogere raming voor het laatste tijdvak van 1902 niet, omdat het voornemen bestaat in het wintertijdperk 1902—1903, evenals in dezen winter plaats heeft, bij deze korpsen eene halve lichte voor het blijvend gedeelte in werkelijken dienst te doen houden.

Art. 14. Sergeanten, aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen. Indien met de verbetering, welke sommige leden zouden wenschen te zien gebracht in de positie van de hierbedoelde onderofficieren der infanterie en der vesting-artillerie, bedoeld wordt eene verhooging van hunne soldij, dan moet de ondergeteekende doen opmerken, dat, naar zijne meening, eene dergelijke verhooging niet kan geacht worden een dringende eisch of zelfs eene op den voorgrond tredende wenschelijkheid te zijn. De betrokken sergeanten genieten eene soldij, welke f 0,25 per dag meer bedraagt dan die voor hunne graadgenooten vastgesteld. Daarbij zijn zij niet alleen niet buitengesloten van de kansen op bevordering, indien zij aan de gestelde eischen voldoen, maar ligt het zelfs in de bedoeling dat bij voorkeur uit hen de vacatures van sergeant-majoor worden aangevuld.

Wat overigens in het Voorloopig Verslag bedoeld wordt met de herinnering aan hetgeen ten aanzien van de positie dezer onderofficieren en van de aan hen op te dragen diensten werd bepaald, is niet recht duidelijk, waar toch die bepalingen inderdaad worden nageleefd.

Verhooging der bezoldiging van de onderofficieren. Tegen de meening, dat de bezoldiging van alle onderofficieren verbetering behoeft, is, in hare algemeenheid, ongetwijfeld meer dan éene bedenking te maken, vooral ook omdat die bezoldiging moet beschouwd worden in verband met de overige inkomsten, welke de onderofficieren genieten, als daar o.m. zijn: vrije voeding, kleeding, huisvesting en geneeskundige behandeling, welk een en ander den toestand van belanghebbenden maken tot een zoodanige, welke de vergelijking met dien van andere landsdienaren van overeenkomstige maatschappelijke positie vrij wel kan doorstaan.

Dat de vergunning tot het aangaan van een huwelijk, welke aan een groot aantal onderofficieren gegeven wordt, oorzaak is van belangrijke uitgaven ten laste van den Staat, is ongetwijfeld juist. Niet gaarne echter zou de ondergeteekende gevolg geven aan het denkbeeld tot afschaffing van de instelling der gehuwde onderofficieren. De maatregel zou voor de voltalligheid van het kader de meest bedenkelijke gevolgen hebben. Intusschen acht hij het niet ongewenscht, de aandacht te vestigen op de beperking van het aantal gehuwde onderofficieren, welke te verwachten schijnt van het toekennen van pensioen

aan onderofficieren, die, bij het tot stand komen der aanhangige wet tot regeling van de pensioenen bij de landmacht, zich ter beschikking stellen om bij de reserve te worden ingedeeld (vergelijk bijlage I van de Memorie van Antwoord, behoorende bij het hierbedoelde wetsontwerp).

Een vergelijkend overzicht van de kosten, met die van het kader van andere legers, zooals in het Voorloopig Verslag door sommige leden gevraagd wordt, is zonder een tijdroovend onderzoek niet te geven. En al kon men nu ten koste van veel tijd en moeite tot een eenigszins betrouwbaar vergelijkend overzicht geraken, dan nog zou dat naar de meening van den ondergeteekende niet veel waarde hebben, bij de zeer uiteenlopende toestanden op economisch en ander gebied in de verschillende Rijken van Europa.

Adres van den bond van onderofficieren. Op het verzoek van het hoofdbestuur van „Ons belang,” vereeniging van actief dienende onderofficieren en militaire geëmployeerden in den graad van onderofficier, behoorende tot de Nederlandsche Landmacht, om de onderofficieren op de dagen, waarop hun wachtdienst aanvangt of eindigt, vrij te doen zijn van anderen dienst, werd door den voorlaatsten ambtsvoorganger van ondergeteekende, op eenparig advies van alle inspecteurs der wapens, afwijzend beschikt.

Ook dezerzijds zou tegen de inwilliging van dat verzoek, met het oog op de belangen van den dienst, overwegend bezwaar bestaan.

Sergeant-scherpschutters en sergeant-onderwijzers. Aangezien aan de sergeant-scherpschutters en aan de sergeant-onderwijzers, bij de bestaande organisatie, zoowel in vrede als voor geval van mobilisatie, verschillende belangrijke functiën zijn opgedragen waarvoor eventueel andere onderofficieren uit de compagnieën zouden moeten aangewezen worden, moet de vraag, of het in het belang van den dienst is dat die onderofficieren blijven voortbestaan, voor het tegenwoordige bevestigend worden beantwoord.

Aanstelling van korporaals-koks. Met voldoening is vernomen, dat onderscheidene leden hunne instemming betuigden met den maatregel, om op de begroting een bedrag uit te trekken ten einde het aanstellen van korporaals-koks mogelijk te maken.

Reglementen op den inwendigen dienst bij de onbereden wapens. Blijkens de kennisgeving van den Minister van Oorlog dd. 5 April 1900, IIde Afd. n°. 36 (R. M. blad. 131), zijn de reglementen op den inwendigen dienst der cavalerie en der veld- en rijdende-artillerie, in dier voege gewijzigd dat, ook bij de bereden wapens, de wachtmeester van de week, indien hij buiten de kazerne woont, gedurende zijn weekdienst in de kazerne nachtverblijf houdt. De gehuwde onderofficieren van alle wapens verkeerden dus te dier zake in geheel dezelfde omstandigheden.

De belangen van den dienst eischen dat ook des nachts, per compagnie, (eskadron, batterij), een sergeant (wachtmeester) van de week in de kazerne zij, welke dienst, uit het oogpunt van billijkheid, niet uitsluitend mag drukken op de ongehuwde onderofficieren.

Overigens zijn de thans van kracht zijnde bepalingen vrijgevig gesteld, zoodat de gehuwde onderofficier, gedurende zijn weekdienst, niet alleen het mid-dagmaal thuis kan gebruiken, maar ook in bijzondere gevallen door ruiling de gelegenheid kan verkrijgen niet in de kazerne te blijven.

Nadere toelichting verzocht. Het hoogere bedrag ad f 127 858,36, oorspronkelijk op art. 14 meer uitgetrokken dan op de loopende begroting, was, zooals ook reeds in de Memorie van Toelichting werd gememoreerd, een gevolg van: 1. het hoogere contingent; 2. den langeren eerste-dienst bij de onbereden korpsen; 3. de grootere sterkte onder de wapenen te houden in December; en 4. het voornemen om bij de bereden korpsen de lichte van 1902 dadelijk na de inlijving in zijn geheel in werkelijken dienst te doen komen. Waar nu alleen het hoogere contingent kwam te vervallen en de andere oorzaken voor verhooging bleven bestaan, kon art. 14 bij de Nota van Wijzigingen ook niet met het volle hiervoren genoemde bedrag worden verminderd.

Herhalingsoefeningen. Het kan niet worden ontkend, dat de herhalingsoefeningen voor de daarbij betrokken miliciens, in het bijzonder wanneer zij in het buitenland werkzaam zijn, nadeel opleveren.

Bij korten eerste-oefeningstijd en langen dienstdtijd zijn evenwel, zooals ook reeds terecht van andere zijde werd opgemerkt, herhalingsoefeningen onmisbaar en moeten deze, willen zij inderdaad vruchtdragend zijn, gehouden worden in den daarvoor meest geschikten tijd van het jaar, dat is in den zomer of in het begin van den herfst.

Zoowel tegen wetswijziging in den aangegeven zin als tegen het doen oproepen voor herhalingsoefeningen in het wintertijdperk bestaat daarom bij den ondergeteekende overwegend bezwaar.

Vrije woning voor muzikanten. Met betrekking tot dit punt zij het vergund er op te wijzen, dat voor *alle* muzikanten bij de korpsen van het leger, zonder uitzondering, de gelegenheid bestaat tot het genieten van *vrije* huisvesting, zoodat de aandrang, welke sommige leden ten deze op den ondergeteekende wenschten uit te oefenen, overbodig schijnt. Hij waagt echter de onderstelling, dat de hierbedoelde leden het oog hadden op de bijzondere voorrechten voor gehuwden, welke bij de regimenten van het wapen der infanterie, met uitzondering van het regiment grenadiers en jagers, slechts door een vijftal leden van de militaire muziekkorpsen genoten worden; voorrechten welke zij — is zijne onderstelling juist — dan ook aan alle overige muzikanten zouden willen zien toegekend. Hieromtrent nu moet worden opgemerkt, dat, werd aan het verlangen der bedoelde leden voldaan, daarmede eene jaarlijksche vermeerdering van uitgaven zou gemoeid zijn van circa f20 000. De overweging, dat eene dergelijke opdrijving van uitgaven door de omstandigheden niet voldoende gerechtvaardigd schijnt, is dan ook oorzaak, dat voorschands geen voorstel ter zake wordt gedaan.

Art. 15. Kleeding en uitrusting van miliciens. De gevolgtrekking, welke ten opzichte van den ingevoerden maatregel, om van Rijkswege kleeding en uitrusting aan onderofficieren en soldaten te verstrekken, is gemaakt met betrekking tot de indiening van het wetsontwerp tot verhooging van Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901, is niet juist.

Zooals bereids in de Memorie van Toelichting betreffende het genoemde wetsontwerp is vermeld, is de aanzienlijke stijging van de prijzen van verschillende grondstoffen voor kleeding en uitrusting hoofdzakelijk de reden van de aangevraagde verhooging.

Deze omstandigheid, welke ook thans nog bestaat, heeft eveneens haren invloed doen gelden bij de raming van de gelden, in 1902 noodig voor de aanschaffing van kleeding en uitrusting.

Ten aanzien van bovenbedoelden maatregel wordt voorts opgemerkt, dat de verstrekking niet plaats heeft aan alle onderofficieren en soldaten, doch aanvankelijk slechts aan de miliciens, die van af 1901 zijn of worden ingelijfd. Een overzicht te geven van de kosten, welke de nieuwe regeling veroorzaakt, in vergelijk met die van het vroegere stelsel, is thans nog niet mogelijk.

Tot nadere toelichting van den maatregel, om het bedrag van f438 000, voor de kleeding van het verhoogde militiecontingent uitgetrokken, te handhaven, zij het volgende aangeteekend.

De vastgestelde voorraad kleeding- en uitrustingstukken, in de magazijnen van kleeding opgelegd, bestaat uit de hoeveelheden, welke van de verschillende grondstoffen, kleeding- en uitrustingstukken, enz, gemiddeld per jaar voor de gewone behoefte worden uitgegeven, vermeerderd met het benodigde voor eene eventueele mobilisatie. Tusschen 1 *Juli* van elk jaar en 1 *Februari* d. a. v. wordt de vastgestelde voorraad in die mate uitgebreid, dat het benodigde voor *eene* *lichting* der militie kan worden verstrekt, zonder dat in den *vastgestelden voorraad* een incompleet bestaat.

Met den aanmaak van de lakensche kleeding en de aanschaffing van de overige kleeding en uitrusting ten behoeve van de lichte der militie, welke een volgend jaar voor de eerste maal onder de wapenen komt, wordt mitsdien steeds ongeveer 8 maanden te voren aangevangen.

Ware reeds in 1902 het hoogere militiecontingent ingevoerd, dan zou ter voorziening in de behoefte aan kleeding voor dat hoogere contingent eene nadere verhooging van het betrekkelijk artikel voor 1901 moeten zijn aangevraagd, of wel er zou gebruik moeten gemaakt zijn van den bovenbedoelden *vastgestelden voorraad*, en tegen dit laatste bestond bij den ondergeteekende overwegend bezwaar.

In beide gevallen zouden bovendien buitengewone maatregelen moeten genomen zijn, o.a. door het in dienst nemen van meer werklieden bij de centrale magazijnen van kleeding en door het sluiten van contracten op korte leveringstermijnen, om met den aanmaak en de aanschaffing van de benoedigde kleeding op tijd te kunnen gereed komen.

De ondergeteekende vertrouwt, dat deze nadere toelichting voldoende is, om de bij sommige leden gerezen bezwaren weg te nemen.

Commissie naar aanleiding van de veertien-ton-zaak. De Commissie is onafgebroken werkzaam; haar verslag is grootendeels gereed. Met het drukken is een aanvang gemaakt.

Medegeven van schoenen aan verlofgangers. Bij het vertrek van den milicien met groot verlof, wordt hem behalve het paar schoenen, hetwelk hij aan de voeten draagt, het tweede paar schoenen medegegeven. Het schoeisel moet zich alsdan in bruikbaren staat bevinden, en de milicien is verplicht, het in dien staat te houden.

Deze maatregel is genomen, omdat het niet doenlijk is, groote hoeveelheden gedragen schoeisel in de magazijnen te onderhouden, aan welk onderhoud bovendien aanzienlijke kosten zouden verbonden zijn.

De milicien, die de hem opgelegde verplichting niet naar behooren nakomt, stelt zich daardoor bloot aan straf.

Uniformverandering. De beoordeeling over de bij de Infanterie in beproefing gegeven tuniek loopt zeer uiteen, voor zooveel betreft de vraag, of deze uit een oogpunt van sierlijkheid geschikt is, om, zonder toevoeging van versierselen, de korte jas te vervangen.

De proef heeft evenwel aangetoond, dat genoemd kleedingstuk over het geheel voor den dienst te velde zeer geschikt is en beter voldoet dan de korte jas.

De ondergeteekende is intusschen niet voornemens, om bij het wapen der Infanterie tot eene algemeene uniformverandering over te gaan, doch het maakt nog een punt van onderzoek uit, in hoeverre het wenschelijk is, om nevens de korte jas een eenvoudig kleedingstuk, in den zin van het beproefde, in te voeren, geschikt om te velde te worden gedragen, hetgeen, ook met het oog op de kleeding van de Landweer, tot eene aanmerkelijke kostenbesparing zou kunnen leiden.

Ledergoed voor de schutterij. De vermeerdering van den voorraad ledergoed, hier bedoeld, is veroorzaakt door de omstandigheid, dat het ledergoed, hetwelk tengevolge van de invoering van het geweer M. 95 voor het leger door andere vervangen is, bij den voorraad ledergoed voor schutterijen is overgebracht.

Vrijgevege bepalingen omtrent inspectie voor de schippers. Terwijl het jaarlijksch onderzoek voor de verlofgangers der militie te land in het algemeen plaats heeft in Juni, kan door den Commissaris der Koningin in de Provincie, ook aan de schippers, uitstel van inspectie worden verleend tot een later tijdstip van het jaar en wel, ingevolge het Koninklijk Besluit van 6 Mei 1901, n°. 30 (*R. M.* 1901, blad. 228), tot in November of December, zoodat er gelegenheid bestaat, het onderzoek voor de schippers, indien zij het vragen, te doen houden tusschen Kerstmis en Nieuwjaar, in welken tijd de binnenschippers, naar hetgeen dienaangaande in ééne der afdeelingen werd gezegd, zooveel mogelijk nog de vaste gewoonte blijven volgen om „op te leggen”.

De vrijgevigheid nog verder uit te strekken, door bijvoorbeeld uitstel van inspectie te doen verleenen tot in de maand Januari van een volgend kalenderjaar, zou minder regelmatig zijn in verband met de bepaling van art. 138 der Militiewet, dat de verlofgangers der militie te land jaarlijks eenmaal door den militiecommissaris moeten worden onderzocht.

Evenwel bestaat het voornemen, in de voorschriften ter uitvoering van de Militiewet 1901 met betrekking tot het jaarlijksch onderzoek, mildere bepalingen op te nemen dan thans daarvoor gelden, ten gevolge waarvan de verlofgangers, die in het jaar waarin het onderzoek zou moeten plaats hebben, onder de wapenen zijn geweest of nog onder de wapenen moeten komen, vrijstelling van deze inspectie zullen erlangen. De redactie van art. 125 van evenvermelde wet laat daartoe vrijheid. Op grond van die nieuwe bepalingen zullen verreweg

de meeste verlofgangers zich slechts ééns in de twee jaren aan het onderzoek behoeven te onderwerpen.

Bewassing door particuliere waschinrichtingen. De gemaakte opmerking omtrent de uitkeering aan de vroegere waschbazen is juist.

De vermelding van het geldelijk voordeel, verkregen door het opdragen van de bewassing aan particuliere waschinrichtingen is hier slechts geschied tot toelichting van het betrokken artikel.

Art. 17. Incompleteet van vrijwilligers. De ondergeteekende acht zich niet in staat, den in het Voorloopig Verslag uitgesproken twijfel weg te nemen: of langs den weg van verhooging der handgelden en aanbrenghelden de werving bij de bereden korpsen wel voldoende zal worden bevorderd. Bij hem zelven bestaat ten deze geen bepaalde zekerheid, hetgeen intusschen niet wegneemt, dat hij zich niet gerechtigd zou achten, het toepassen van dit middel als proef achterwege te laten.

Het werd in de antwoorden op de Voorloopige Verslagen betreffende Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting meermalen betoogd en de ondergeteekende herinnert er hier bij vernieuwing aan, dat de gang van de werving voor de landmacht in ruime mate afhankelijk is van en in nauw verband staat tot den meerderen of minderen bloei van handel en nijverheid. De ondervinding heeft aangetoond, dat in tijden van economischen welstand, gelijk in de laatste jaren hier te lande viel waar te nemen, bij onze bevolking de toetreding van vrijwilligers tot den militairen dienst veel geringer is dan in tijden, waarin op het gebied van handel en industrie eene gedrukte stemming wordt waargenomen.

En nu moge men voor de werving hooge verwachtingen koesteren van het op meer afdoende wijze dan tot dusverre in uitzicht stellen van burgerlijke Rijksbetrokkingen voor gepasporteerde militairen, met zoodanigen maatregel zou in ieder geval — stel men kon overigens de gelegenheid openen om de gedane beloften voor allen gestand te doen — tot dadelijke opheffing van het incompleteet aan vrijwilligers nog weinig bereikt zijn.

Dat er in Duitschland en ook in enkele andere landen, eene wettelijke regeling op de benoembaarheid van gewezen militairen in burgerlijke betrekkingen bestaat, als bij het Voorloopig Verslag bedoeld, is een feit. Maar de ondergeteekende mist de noodige gegevens om nopens de resultaten iets met zekerheid te zeggen.

Alleen meent hij als zeker te kunnen mededeelen, dat overal, maar vooral in Frankrijk, het aantal sollicitanten dat der te begeven bedieningen verreweg overtreft.

Inderdaad is het overigens ook nu nog zijn opvatting, dat het vrijwilligersstelsel als hoofdbron voor de aanvulling der cavalerie, zijn tijd heeft gehad en dat voortaan de cavalerie zoo niet in hoofdzaak, dan toch veel meer dan tot nu toe, uit dienstplichtigen zal moeten gerecruteerd worden.

Vermits in het jaar 1902 nog niet zal kunnen beschikt worden over het verhoogde militiecontingent der Militiewet 1901, zou versterking van het contingent voor de regimenten huzaren in eerstvermeld jaar, niet anders kunnen verkregen worden dan ten koste van de andere Wapens, met name van dat der Infanterie.

Om die reden zal het aandeel van de regimenten huzaren in de lichte 1902, ongeveer gelijk moeten zijn aan dat in de lichte 1901, doch maakt het een punt van overweging en onderzoek uit op welke wijze, te beginnen met 1903, op de beste wijze zal kunnen voorzien worden in de aanvulling der cavalerie uit dienstplichtigen.

Naar aanleiding van de opmerking, dat de denkbeelden van den ondergeteekende ten opzichte van de cavalerie, ook zouden gelden ten aanzien van de artillerie, doet hij opmerken, dat, terwijl de cavalerie tot nu toe in hoofdzaak uit vrijwilligers werd aangevuld, zulks bij de bereden artillerie niet het geval is. De aanvulling van laatstvermeld Wapen heeft reeds nu in hoofdzaak plaats uit dienstplichtigen, die daarbij hunnen geheelen dienstdienst vervullen, terwijl de aanvankelijk bij de cavalerie ingedeelde dienstplichtigen, later naar de treinen worden overgeplaatst.

Art. 18. Tweede dienstpaard voor den Commandant der Vesting-Artillerie. De

opperofficieren zijn nagenoeg allen gerechtigd tot het houden van twee dienstpaarden, hetgeen ook geacht kan worden te zijn overeenkomstig hunnen rang.

De tegenwoordige commandant der Vesting-Artillerie is tevens belast met de functiën van gouverneur der residentie. Ook in verband daarmee komt het gewenscht voor, dat die opperofficier over twee dienstpaarden kan beschikken.

Verhooging van het op het artikel fourage geraamde bedrag. De uitslag van de gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage ten behoeve van het leger, heeft aangetoond, dat de som, thans daarvoor aangevraagd, niet toereikend zal zijn. Hoewel de zeer gunstige weërsgesteldheid in het voorjaar en in dezen zomer deed verwachten, dat de prijzen van de fourage voor het aanstaande leveringsjaar lager zouden zijn, dan die voor het loopende jaar bedongen, is die verwachting niet alleen niet verwezenlijkt, doch is gebleken, dat die prijzen nog aanmerkelijk gestegen zijn.

De prijzen, op bladz. 120 en 122 van den toelichtenden staat geraamd op respectievelijk 64, 57, 58 en 56 cents, moeten thans gesteld worden op respectievelijk 77, 70, 71 en 69 cents.

Daardoor is meer noodig voor: 1,934,500— 1,825 rations (Staf der Genie) = 1,932,675 rations ad 13 cents per ration f 251 247,75; vermits de gehouden aanbestedingen slechts loopen over de eerste 10 maanden van 1902 en de mogelijkheid bestaat, dat de prijzen van de fourage in het volgende leveringsjaar lager zullen zijn, wordt deze som verminderd met het bedrag van 2 maanden of $\frac{1}{6}$ f 41 874,62; blijft f 209 373,13.

In verband hiermede is de raming van het artikel, volgens de nevensgaande Nota van Wijziging, met f 209 373 verhoogd.

Art. 21. Voorbereidend militair onderricht. De ondergeteekende stelt er prijs op ook te dezer plaatse te verklaren, dat door hem, bij de uitvoering van de wetten tot regeling der levende strijdkrachten, zal worden gestreefd, naar krachtige bevordering van de vooroefening.

Dat in de Memorie van Toelichting bij deze begroting geen aanduiding werd aangetroffen van de wijze, waarop de vooroefening zal worden ingericht, kan, gelet op het korte tijdsverloop gelegen tusschen zijn optreden als Minister en het indienen van de begroting, toch inderdaad geen verwondering wekken.

De hierbedoelde zeer gewichtige aangelegenheid, waarbij niet alleen de belangen van het leger maar ook die van de burgermaatschappij in hooge mate betrokken zijn, dient, alvorens daarin een beslissing te nemen, nauwkeurig van alle zijden overwogen te worden.

Tot bevordering van de vooroefeningen zal in de eerste plaats het onderwijs in de gymnastiek, zoowel *buiten* als *in* het leger behooren te worden aangevoerd en verbeterd.

Voorts zal meer nog dan tot nu toe het geval is, de gelegenheid moeten opgesteld worden om zich overal in den lande in het schieten te oefenen en de verkregen geoefendheid te onderhouden. Daarbij zullen de thans ter zake bestaande bepalingen in dien zin gewijzigd worden, dat meer waarborgen verkregen worden, dat de door het Departement van Oorlog beschikbaar gestelde munitie ook werkelijk aan het beoogde doel ten goede komt; ook in verband daarmee zullen de schietoefeningen zooveel mogelijk moeten plaats hebben onder militair toezicht en onder militaire leiding.

Eene regeling is in voorbereiding strekkende om, door het uitschrijven van, aanvankelijk *gemeentelijke* en *provinciale* en later ook van *nationale* schietwedstrijden, den lust tot oefening in het schieten aan te wakkeren.

Dat in het belang van het voorbereidend militair onderricht meer dan tot nu toe samenwerking met, ook in den zin van medewerking door de gemeentebesturen noodzakelijk is, wordt gereedelijk toegestemd. De bepalingen van de Militiewet 1901 zullen trouwens de gemeentebesturen, die de belangen van hunne ingezetenen goed begrijpen, vanzelf tot zoodanige samen- en medewerking brengen.

Een instructeur, die in de gemeente, waar hij onderricht heeft gegeven, moet overnachten, ontvangt, wanneer hij den volgenden dag vóór den middag in zijn garnizoen terug keert, als minimum f 0,57 soldij, voorts f 0,25 wegens gemis der voeding van Rijkswege en eindelijk f 0,75 als vol daggeld, totaal

alzoo f 1,57; keert hij na 12 uur in zijn garnizoen terug dan wordt hem ook voor den dag van terugkeer nog $\frac{2}{3}$ daggeld uitbetaald.

Het aanstellen van vaste, buiten de formatie staande militaire onderwijzers kan wellicht voor enkele gevallen nuttig zijn, doch als regel komt het, ook in het belang van het voorbereidend militair onderricht, niet gewenscht voor. Bij de bestaande regeling zijn er meer waarborgen, dat voortdurend over geschikt personeel kan beschikt worden. Ook zou het aanstellen van afzonderlijke militaire onderwijzers zeer kostbaar zijn.

Aanschaffing van rijwielen. Het wordt wenschelijk geoordeeld ook bij het wapen der cavalerie over enkele wielrijders bij den staf van elk der regimenten huzaren en bij de eskadrons te kunnen beschikken voor den ordonnancedienst, inzonderheid bij het overbrengen van berichten naar de bij mobilisatie, achter de cavalerie opgestelde afdelingen van andere wapens; voorts voor den dienst in de kantonnementen onderling, waarbij zoowel in oorlogs- als in vreedstijd dikwijls veel te veel moet worden geveerd van de paarden, wier dagtaak meer dan volbracht is.

Met verwijzing van hetgeen, met betrekking tot de aanschaffing van rijwielen ten behoeve van het leger, werd medegedeeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende het onderzoek van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegroting over het dienstjaar 1899 (Gedrukte Stukken, 1898—1899. 2. N°. 19), moge als antwoord op de desbetreffende vraag dienen, dat ook thans nog als regel rijwielen worden aangeschaft, die hier te lande zijn vervaardigd.

De levering van de rijwielen geschiedt buiten openbare aanbesteding.

Subsidie aan de vereeniging „Volksweerbaarheid“. Naar aanleiding van de hier gedane vraag kan worden medegedeeld, dat een door het bestuur van de vereeniging „Volksweerbaarheid“ gedaan verzoek tot het erlangen van subsidie nog een punt van overweging uitmaakt.

Subsidieering aan particuliere vereenigingen. Met betrekking tot de hier besproken aangelegenheid wordt de meening gedeeld van de leden, die van oordeel zijn dat het niet gewenscht is, bij het verleenen van de subsidies aan de daarbij bedoelde vereenigingen beperkende bepalingen te stellen, die zouden verhinderen dat die vereenigingen met alle kracht en op de wijze, die haar de meest geschikte voorkomt, haar doel kunnen nastreven.

Subsidieering van vrijwilligerskorpsen. Ook de vraag betrekkelijk de subsidieering van vrijwilligerskorpsen in den trant van het Nijmeegsch vrijwilligerskorps is nog in overweging, doch niettemin wordt thans reeds opgemerkt dat er, gelet op de vele uitgaven die de vooroefeningen reeds vorderen, overwegende bezwaren bestaan om aan de hier bedoelde vrijwilligerskorpsen behalve materieelen ook nog geldelijken steun te verleenen.

Beoefening der gymnastiek. Naar aanleiding van de desbetreffende opmerking wordt aangeteekend dat er in December e. k., van het bestuur van het Nederlandsch Gymnastiekverbond, een verslag wordt ingewacht nopens de wijze waarop het dit jaar verleende subsidie besteed is en nopens de daarbij verkregen uitkomsten. In afwachting van dat verslag heeft de ondergeteekende geen aanleiding kunnen vinden om reeds op deze begroting een hooger subsidie uit te trekken dan op de loopende begroting voorkomt.

Hij gevoelt overigens veel voor de lichamelijke ontwikkeling van ons volk, ook in het belang der landsverdediging. Maar het bevorderen van gymnastiekonderwijs en van volksoefeningen, *buiten* het leger en zoolang de schooljaren duren, behoort, naar zijne meening, als onderdeel van het algemeen onderwijs en van volksovoeding, tot den werkkring van het Departement van Binnenlandsche Zaken, vooral ook, omdat het niet alleen wenschelijk maar zelfs noodzakelijk is om het gymnastiekonderwijs reeds op jeugdigen leeftijd aan te vangen. De stichting van eene Rijks centrale gymnastiekschool zou dan ook, naar zijn gevoelen, moeten uitgaan van evengenoemd Departement.

Intusschen wordt er thans, bij wijze van proef een cursus gehouden tot het opleiden van voorgangers bij gymnastische oefeningen en wel aan de be-

staande militaire gymnastiekschool en onder de leiding van een daaraan werkzaam officier, die in het bezit is van een akte voor middelbaar onderwijs en voorts in het buitenland dergelijke oefeningen heeft gevolgd.

Na afloop der proef zal worden overwogen of en op welke wijze de bestaande militaire gymnastiekschool, thans onderdeel van de normaal-schiet-school, moet worden uitgebreid en gereorganiseerd; daarbij zal tevens worden nagegaan in hoeverre er aanleiding bestaat om voor de aanstaande militieplichtigen, gedurende de twee aan de loting voorafgaande jaren, vanwege het Departement van Oorlog, de gelegenheid te openen tot het ontvangen van onderwijs in de gymnastiek.

Ten aanzien van de resultaten bereikt bij de compagnie van het Regiment Grenadiers en Jagers, waarbij in den loop van dit jaar, miliciens werden ingedeeld, die aan bepaalde eischen van gymnastische ontwikkeling hadden voldaan, kan worden medegedeeld dat, blijkens de ter zake ontvangen rapporten, door hen, wier oordeel in die rapporten is neergelegd, tusschen de geoefendheid van deze miliciens en die van andere compagnieën van genoemd regiment, geen merkbaar verschil werd geconstateerd.

Repertorium betreffende de Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Ter beantwoording van de hier gestelde vraag zij medegedeeld, dat de drukkosten van het geheele Repertorium ongeveer f 2300 zullen bedragen.

Het ligt niet in de bedoeling het Repertorium te doen drukken en uitgeven op de wijze waarop het beknopte *Recueil Militair* (3de uitgave) is gedrukt en uitgegeven.

Onderwijs in het dansen. Naar het gevoelen van den ondergeteekende, kan het „dansen” eene *nuttige* lichaamsoefening zijn, doch kan het niet worden gerekend tot de voor militairen *noodige* vakken.

Aangezien er evenwel geen bezwaar tegen bestaat om in dit vak, gedurende den winter, op den voet als het schoolonderwijs, eenig onderricht te doen geven, mits het deelnemen daaraan facultatief zij, is het onder de vakken, waarvan in de omschrijving van art. 20, in den uitgewerkten en toelichtenden staat sprake is, behouden.

Bijzondere kosten zijn aan dat onderricht, waar het gegeven wordt, intusschen gewoonlijk niet verbonden.

Burgerleeraren bij het militair onderwijs. De hierbedoelde burgerleeraren zijn, in verband met het bepaalde sub c van art. 47 der Wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), tot regeling van het militair onderwijs bij de landmacht, personen, niet behoorende tot het vaste leeraarspersoneel; zij zijn tot wederopzeggens toe aangewezen en de functie, die zij vervullen, draagt dus een geheel tijdelijk karakter.

In verband hiermede kunnen zij, en na hun overlijden hunne weduwen en weezen, geen aanspraak maken op pensioen.

Bevordering van geweer-schietoefeningen en aanleg van schietbanen. Met betrekking tot het noodlottig voorval, dat op den 1sten Mei jl. heeft plaats gehad op het schietterrein voor het garnizoen Amersfoort, moge het volgende dienen.

Op last van den commandant van het 5de regiment infanterie heeft onmiddellijk een nauwkeurig onderzoek plaats gehad naar de oorzaak van het ongeluk.

Het is daarbij niet gelukt met zekerheid uit te maken, waaraan het ongeval was toe te schrijven. Wel gaven de resultaten van het onderzoek den korpscommandant aanleiding tot het vaststellen van beperkende bepalingen ten aanzien van het gelijktijdig gebruik van de op het terrein aanwezige schietbanen en tot het doen van een voorstel om enkele verbeteringen aan die banen te doen aanbrengen.

De rapporten nopens het onderzoek zijn in handen gesteld van den directeur der Normaal-Schiet-school met opdracht ter plaatse een onderzoek naar de veiligheid van de banen in te stellen en eventueel voorstellen te doen om de veiligheid van de banen afdoende te verzekeren.

Naar het oordeel van genoemden directeur waren de banen te Amersfoort voor het schoolschieten voldoende veilig wanneer enkele maatregelen getroffen werden om te voorkomen dat enkele *abnormale* aanslagen, ongelukken veroorzaken.

Na kennisneming van alle bescheiden, heeft de ondergeteekende intusschen aanleiding gevonden om den inspecteur der infanterie op te dragen eene commissie van officieren van het 5de regiment infanterie aan te wijzen om, in overleg met den eerst-aanwezend-ingenieur te Amersfoort, voorstellen te doen tot afdoende verbetering van de veiligheid van de meerbedoelde banen.

Ook omtrent de veiligheid van de schietbanen op den Galgenberg te Arnhem zijn ongunstige rapporten ingekomen, en zijn naar aanleiding daarvan bevelen gegeven om de noodige voorzieningen te treffen ten einde de veiligheid, welke op een der banen te wenschen bleek over te laten, afdoende te verzekeren. De schietoefeningen op deze baan werden voorloopig gestaakt.

In het algemeen is de invoering van het geweer model 95 niet zonder invloed gebleven op de veiligheid van enkele schietbanen. Daar, waar omtrent die veiligheid de minste twijfel bestaat, worden echter de noodige maatregelen genomen om daarin te voorzien.

In het Voorloopig Verslag wordt voorts in herinnering gebracht, dat door eene scherpschuttersvereeniging het bekroonde antwoord op eene uitgeschreven prijsvraag over de beste en goedkoopste wijze van inrichting van schietbanen, ter beschikking zou zijn gesteld van het Departement van Oorlog.

Hiervan is aan het Departement niets bekend, doch wel werd in het jaar 1897 door het bestuur der vereeniging van Nederlandsche scherpschutters aan den toenmaligen Minister van Oorlog een subsidie gevraagd voor het uitschrijven van een prijsvraag, naar eene zoo veilig mogelijke schietbaan.

In het desbetreffende request werd mededeeling gedaan van het voornemen om, wanneer op het verzoek gunstig beschikt werd, afdrukken van de bekroonde prijsvraag ter beschikking te stellen van het Departement van Oorlog. Op het verzoek werd evenwel afwijzend beschikt.

Art. 22. Mielings-autograaf. Reeds sedert geruimed tijd werden, met daartoe door den uitvinder achtereenvolgens beschikbaar gestelde exemplaren van MIELINGS-autograaf, proeven genomen. In verband met den uitslag van die proeven werd de toestel herhaaldelijk gewijzigd en verbeterd.

Ten einde nu zekerheid te verkrijgen omtrent de mate van bruikbaarheid wordt het wenschelijk geacht de proefnemingen op ruimer schaal voort te zetten en daartoe eenige exemplaren aan te schaffen.

Art. 23. Manoeuvres. De ondervinding heeft geleerd, dat het een goed denkbeeld is geweest om de najaarsmanoeuvres dit jaar in Zuid-Limburg te doen houden. Die manoeuvres hebben in alle opzichten aan de verwachting beantwoord. Zij zijn, zoowel voor de hoogere en lagere aanvoerders als voor de troepen zeer leerzaam geweest, waartoe ook de eigenaardige en moeilijke terreinen veel hebben bijgedragen.

Het goede verloop dat, blijkens de ontvangen rapporten, deze oefeningen hebben gehad, is, behalve aan de uitstekende voorbereiding door en leiding van den divisie-commandant, voor een goed deel te danken aan de zeer te waardeeren medewerking van de gewestelijke en gemeentelijke autoriteiten en aan de zeer gulle ontvangst door de burgerij aan de troepen bereid.

Het is den ondergeteekende aangenaam te kunnen mededeelen, dat de gezondheidstoestand van de troepen tijdens de manoeuvres zeer goed was, en dat de vermoeienissen aan het oefenen in het heuvelachtig terrein van Zuid-Limburg verbonden, goed werden doorstaan.

Het gezamenlijk bedrag voor de oefeningen in 1902 uitgetrokken is niet minder dan voor 1901 werd toegestaan.

Het artikel, waaruit de soldijen aan de onderofficieren en soldaten betaald worden, is werkelijk verhoogd met het volle bedrag, dat, naar raming vereischt wordt voor de toelagen aan de militairen van deze categorieën, die aan de oefeningen deelnemen.

Met betrekking tot de artikelen waaruit de traktementen aan officieren betaald worden, is zulks niet ten volle geschied, omdat de toelagen aan officieren die aan de oefeningen deelnemen, voor een gedeelte kunnen betaald worden uit hetgeen, ten gevolge van incompleet, enz., op die artikelen beschikbaar blijft.

Stechte voeding in een kamp. Uit een ingesteld onderzoek is gebleken, dat de voeding in de legerplaatsen bij Zeist en bij Harskamp, dit jaar aan de in

redelijkheid te stellen eischen heeft voldaan, zoodat van eene verstrekking van slechte voeding in deze geen sprake kan zijn.

Art. 24. Reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie. De inkleeding van de hier gemaakte opmerking doet onderstellen, dat men in de meening verkeert, als zou de commissie voor elk aangekocht paard *f* 20 als vergoeding voor reis- en verblijfkosten ontvangen.

Dit is echter geenszins het geval. De leden der commissie declareeren de hun aankomende reis- en verblijfkosten, volgens de bepalingen van het algemeen geldende reisbesluit. Of er dus veel of weinig paarden worden gekocht, de verschuldigde reis- en verblijfkosten moeten worden betaald. Het bedrag dier kosten is dus afhankelijk van het aantal verrichte reizen. Om eenigen grondslag te hebben voor het bedrag, dat als reis- en verblijfkosten ten laste van het artikel moet worden uitgetrokken, heeft men sedert jaren daarvoor *f* 20 per paard geraamd.

Uit onderstaande opgave blijkt echter, dat het bedrag van *f* 20 niet wordt betaald.

Betaalde reis- en verblijfkosten in 1898 *f* 6.555,35⁵, aantal aangekochte paarden 427, dus per paard *f* 15,35; betaalde reis- en verblijfkosten in 1899 *f* 6.638,01, aantal aangekochte paarden 427, dus per paard *f* 15,54; betaalde reis- en verblijfkosten in 1900 *f* 5.596,02, aantal aangekochte paarden 436, dus per paard *f* 12,83.

Mocht ook in 1901 minder dan *f* 20 per paard noodig zijn, dan zal hiermede bij de raming van het artikel in de eerstvolgende begrooting rekening worden gehouden.

VIDE AFDEELING.

Art. 25. Burger praktijk voor militaire paardenartsen. Het uitoefenen van burgerpraktijk door de militaire paardenartsen wordt, in verband met de belangen van den dienst, door den ondergeteekende niet wenschelijk geacht en voor hunne verdere ontwikkeling ook niet noodig geoordeeld.

Art. 26. Verbetering van de positie der ziekenoppassers. Op dezelfde gronden als in het antwoord op vorige Voorloopige Verslagen en in het bijzonder op dat betreffende Hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor het loopende dienstjaar, werden aangevoerd, moet de ondergeteekende vooralsnog bezwaar maken, te voldoen aan den aandrang van die enkele leden, die verbetering van de positie der ziekenoppassers in de militaire hospitalen noodig oordeelen. Een globale raming, korten tijd geleden gemaakt van de geldelijke gevolgen, welke het verhoogen der daggelden van de hierbedoelde — en in verband daarmede ook van hoogere — hospitaalgeëmployeerden zou medebrengen, heeft doen zien, dat daarmede een uitgave van meerdere duizenden guldens zou gemoed zijn.

VIDE AFDEELING.

Detacheering van officieren bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé. Reeds sedert 1897 worden de leerlingen van de Hoogere Krijgsschool, die aan deze inrichting de studiën voor den intendancedienst volgen, in hun derde studiejaar gedetacheerd bij de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé, overeenkomstig het voorschrift tot regeling van het technologisch onderwijs.

Aantal leerlingen aan de inrichtingen van onderwijs. Waarschijnlijk is hier bedoeld het aantal leeraren.

Dat dit aantal, bij de inrichtingen van militair onderwijs werkzaam, betrekkelijk groot is, moet alleen worden toegeschreven aan de groote verscheidenheid van de vakken, waarin onderwijs moet worden gegeven.

Intusschen vermeent de ondergeteekende hier te moeten doen opmerken, dat behalve de 5 hoofden van onderwijs, slechts 34 leeraren aan de Koninklijke Militaire Academie verbonden zijn, die uitsluitend met het geven van onderwijs zijn belast.

Art. 29. Directeur van de Hoogere Krijgsschool en directeur van den Hoofd-cursus. Onder opmerking, dat de directeur van den Hoofd-cursus niet werd opgevolgd door een kolonel, maar dat die directeur tot dien rang werd bevorderd, zij ten aanzien van het hier gestelde verwezen naar hetgeen onder

het artikel „Eindcijfer,” ten opzichte van rangsverhoogen als deze is medegedeeld.

Art. 30. Toelatingsexamen voor de Koninklijke Militaire Academie. Ter beantwoording van het hieromtrent gestelde moge dienen, dat het voor de hand ligt, dat er van de aspiranten voor de Koninklijke Militaire Academie, die van de burgerscholen afkomstig zijn, in verhouding zooveel minder slagen dan van hen, afkomstig van de Cadettenschool.

Laatstbedoelde aspiranten toch, worden eerst na een vrij zwaar vergelijkend examen tot laatstgenoemde inrichting toegelaten, terwijl uit den aard der zaak de eenheid van opleiding bij de Cadettenschool, welke bij de gezamenlijke andere inrichtingen wordt gemist, haren invloed doet gelden.

Voorts zijn er onder de aspiranten, niet afkomstig van de laatstgenoemde inrichtingen, verschillende, die zich onvoldoend voorbereid aan bedoeld toelatingsexamen onderwerpen en die zelfs niet eens den 5-jarigen cursus van de Hoogere Burgerschool in zijn geheel hebben doorloopen.

De aan het slot gedane vraag is den ondergeteekende niet duidelijk, omdat beide categorieën van aspiranten het toelatingsexamen afleggen ten overstaan van dezelfde commissie.

Wapenpoetsers bij de Koninklijke Militaire Academie. Het daggeld der wapenpoetsers bij de Koninklijke Militaire Academie bedraagt werkelijk f 1.

De ondergeteekende kan niet toegeven, dat dit bedrag, in verband met de door die werklieden te verrichten diensten, moet worden verhoogd, terwijl ook niet uit het oog moet worden verloren, dat er onder hen zijn die, behalve het daggeld, pensioen genieten.

Art. 31. Burger-geëmployeerden aan de Cadettenschool. In aansluiting bij hetgeen ten aanzien van evengenoemde wapenpoetsers is gezegd, kunnen de daggelden van de burger-geëmployeerden bij inrichtingen van onderwijs in het algemeen als alleszins voldoende worden beschouwd.

De ondergeteekende sluit zich dan ook geheel aan bij de leden, die van meening zijn, dat verdere opdrijving in deze achterwege moet blijven.

In verband met het feit, dat het aantal toegelaten cadetten minder is dan het aantal waarvoor aanvankelijk geld was uitgetrokken, kan de post van art. 31 met f 4900 worden verminderd (Zie de Nota van Wijzigingen).

Art. 32. Hoofdcursus. Door den ondergeteekende zal nauwgezet worden nagegaan, of vermindering van de kosten mogelijk is.

Intusschen is het geraamde eindbedrag van art. 32 nog altijd lager dan dat, van het betrekkelijk artikel van de begroting voor 1899.

Vermits het te voorzien is, dat de eerste-luitenant-kwartiermeester van het Nederlandsch-Indisch leger, leeraar bij den hoofdcursus, in den loop van 1901—1902 zal worden bevorderd tot kapitein, is het aan dezen rang verbonden traktement uitgetrokken.

De daarop betrekkelijke toelichting is abusievelijk achterwege gebleven.

Art. 33. Nieuwe werken te Harskamp. Eene gemiddelde uitgaaf van f 2250 voor een privaatgebouw voor één bataljon, met het daarvoor gebruikelijk aantal van 30 zit- en waterplaatsen, komt vrijwel evereen met den prijs, die elders voor dergelijke inrichtingen, o.a. te Assen, Amersfoort en Oldebroek, is besteed.

Wordt voorts rekening gehouden met de afgelegen ligging van de legerplaats bij Harskamp, dan is eene som van f 9000 voor 4 dergelijke gebouwen aldaar zeker niet te hoog.

Het bedrag van f 4000 van de voor nieuwe werken te Harskamp bestemde som moet dienen voor het maken van 11 beweegbare schijfinrichtingen met even zoovele waarnemingsposten, alsmede voor het in electriche gemeenschap brengen van die posten met den seintoren, waarvoor de noodige kabels en verdere benodigdheden moeten worden aangeschaft en aangebracht. Ook dit bedrag is zoo zuinig mogelijk berekend.

In verband met het vorenstaande kan geenszins de opmerking worden beaamd, dat het voor nieuwe werken te Harskamp uitgetrokken bedrag eene aanduiding zou zijn van de dure werkwijze van de genie.

Ten aanzien van die werkwijze zij hierbij nog in het algemeen opgemerkt, dat door de genie bij het ontwerpen van bouwwerken steeds zooveel doenlijk eenvoudigheid, gepaard aan degelijke samenstelling, wordt betracht, terwijl de uitvoering in het openbaar wordt aanbesteed.

De beweerde dure werkwijze zou dus moeten worden geweten aan de eischen gesteld aan de bouwmaterialen, aan de voorschriften op de uitvoering voor het verkrijgen van degelijk werk en aan de samenstelling der constructie.

Tusschen de bestaande voorschriften en contracten voor de uitvoering van geniewerken en werken van andere Rijks- of gemeente-administratiën zal echter bij vergelijking geen verschil worden ontwaard.

Uit den aard der zaak moeten inrichtingen voor militair gebruik in 't algemeen van degelijker samenstelling zijn dan burgerbouwwerken en is alzoo in dit opzicht eene vergelijking tusschen beide niet wel doenlijk.

Goedkoop werk zou derhalve alleen zijn te verkrijgen door toepassing van lichtere constructiën en gebruik van minder deugdelijke materialen, doch zulks zou zich — gelet op het veelvuldig gebruik dat van militaire inrichtingen moet worden gemaakt en op de wijze, waarop dat gebruik plaats vindt — al zeer spoedig wreken in zeer hooge jaarlijks terugkeerende onderhouds- en herstellingskosten, redenen waarom de tot nog toe door de genie gevolgde werkwijze op den duur in het welbegrepen belang is van 's lands schatkist.

Kosten der Normaal-Schietschool. De uitbreiding, welke de schietoefeningen en de lichaams oefeningen, zoowel in als buiten het leger in de laatste jaren hebben en in de naaste toekomst zullen ondergaan, waardoor het vormen van goede onderwijzers in het schieten en in de gymnastiek meer nog dan vroeger, noodzakelijk is, alsmede de werkzaamheden verbonden aan het instellen van een onderzoek ter plaatse en het uitbrengen van adviezen, in zake den aanleg van nieuwe en het verbeteren van bestaande schietbanen, ook ten dienste van gemeentebesturen, weerbaarheidsverenigingen, enz., maken, dat het vaste personeel van de Normaal-Schietschool zeer zeker niet voor inkrimping vatbaar is, en dat het ook zeer ongewenscht zou zijn om de detacheringen bij die inrichting te beperken.

Op dien grond moet de vraag of op de kosten van de Normaal-Schietschool niet zou kunnen worden bezuinigd, ontkennend worden beantwoord.

VII DE AFDEELING.

Art. 34. Verbetering van de positie der werklieden aan de artillerie-inrichtingen. In de meening van enkele leden omtrent verbetering van de positie van de werklieden aan de Hembrug kan niet worden gedeeld. Bij vergelijking toch van de hierbedoelde werklieden met die in dienst bij de gemeenten Amsterdam en Zaandam, blijkt niet alleen dat de loonen van eerstbedoelden niet bij die van laatstvermelden achterstaan, maar dat de werklieden der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug in vele opzichten boven de anderen in het voordeel zijn door hunne aanspraak op pensioen zonder geldelijke bijdrage, door hun recht op vrije geneeskundige behandeling, ook voor hun wettig gezin, en door den voorrang die aan hunne zoons wordt toegekend bij aanneming van leerlingen.

Bovendien mag, waar in het Voorloopig Verslag gewezen wordt op een werkdag van elf uren, niet uit het oog worden verloren, dat deze, ten gevolge van de rusttijden inderdaad slechts tien uren bedraagt, waarvoor echter elf uren loon worden uitbetaald.

Dat de wachtdienst onvoldoende wordt betaald kan niet worden toegegeven. Verhooging van de loonen der gewone nachtwachten wordt zelfs bepaald onnoodig geacht. Tegen eene geringe verhooging van het loon voor den Zondagswachtdienst zou minder bezwaar bestaan, vooral nu door eene nieuwe regeling van den wachtdienst in het algemeen, daarvoor minder uitgaven worden gevorderd, en het maakt dan ook een punt van overweging uit of en in hoeverre tot zoodanige verhooging te zijner tijd zal worden overgegaan.

In het reglement nopens de werklieden bij de artillerie-inrichtingen, waarvan aan alle werklieden bij die inrichtingen een exemplaar wordt uitgereikt, zijn de eventueel op te leggen straffen aangegeven als:

- korting op het loon tot ten hoogste f 10;
- tijdelijke verwijdering tot ten hoogste een maand;
- ontslag.

In dat reglement zijn tevens de gevallen aangegeven, waarin deze straffen worden opgelegd. Als algemeene regel kan worden verklaard, dat de straffen

niet onbillijk worden opgelegd en dat zorgvuldig wordt gewaakt tegen misbruik van gezag.

Het ligt voor de hand, dat herhaalde noodzakelijkheid tot het opleggen van straffen van invloed kan wezen op de bevordering, en het zal wel geen bedenking ontmoeten dat personen, die blijken geven van gebrek aan ijver en plichtbesef, in dat opzicht achterstaan bij hunne medewerklieden, die in dit opzicht reden tot tevredenheid geven.

Ten aanzien van het loon ingeval van ziekte, is ook, bij de dienaangaande ten vorigen jare tot stand gekomen nieuwe regeling, onderscheid gemaakt tusschen ziekte ontstaan in en door de uitoefening van den dienst en alle andere ziekten mits niet het gevolg van losbandig gedrag. In het eerstbedoelde geval wordt tien uren, in de overige gevallen vijf uren, gewoon uurgeld uitbetaald. Verder is in die regeling bepaald dat voor hen, die gewoonlijk op stuk werken en wekelijks een voorschot op de te behalen overwinst ontvangen, het uurloon verhoogd wordt met 25 pct. Mildere bepalingen worden dezerzijds niet noodig geacht.

Dat niet meer dan 10 pct. overwinst kan worden behaald is alleen juist voor wat aangaat de munitiefabriek. Hierbij mag echter geenszins worden voorbijgezien, dat bij den overgang van de werklieden van deze inrichting van Delft naar de Hembrug, juist om hunne verdiensten minder afhankelijk te maken van het overgeld, het door hen te Delft verdiende uurloon met $\frac{1}{4}$ is verhoogd, mits het overgeld, in laatstgenoemde plaats gemiddeld 33 pct. bedroeg.

Niettegenstaande voor hen dus het overgeld in uurloon is omgezet, wordt hun toch nog de gelegenheid geboden om eenige overwinst te maken, doch werd daarbij bepaald dat het bedrag daarvan niet meer dan 10 pct. zou mogen wezen.

Kosteloos vervoer van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. In verband met den stand van het woningvraagstuk te Zaandam werd met 1 November jl. aan dertien werklieden van de Munitiefabriek met gezinnen van vier of meer kinderen, voorloopig tot 1 Mei 1902 vrij vervoer van en naar Amsterdam toegestaan.

Mocht tegen laatstgenoemden datum een grooter aantal geschikte woningen te Zaandam beschikbaar zijn, dan zal in overweging worden genomen in hoeverre ook voor de bovenbedoelde werklieden het vervoer voor Rijksrekening dient te worden ingetrokken.

Aangezien aan de Hembrug geen werklieden wonen, heeft de opmerking nopens het ontbreken van alle gelegenheid tot het genieten van vakonderwijs voor kinderen, waarschijnlijk betrekking op den toestand te Zaandam. Bedoeld zal dan echter wel zijn, er op te wijzen, dat er voor het bekomen van het hierbedoelde onderwijs te Zaandam belangrijk minder gelegenheid is dan te Amsterdam, maar al wordt dit toegegeven, zoo kan daarin toch geen aanleiding gevonden worden, om de kosten van het vervoer voor hen die te Amsterdam wenschen te wonen onvoorwaardelijk voor Rijksrekening te nemen.

Hetgeen verder gezegd wordt ten aanzien van het aannemen van de hier bedoelde Rijkswerklieden in het eventueel op te richten pensioenfonds voor de weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier, zal zijn antwoord vinden in de mededeeling, welke de ondergeteekende hierna zal doen bij de behandeling van de bij de XIVde Afdeling gestelde vraag.

Ontstaan van werklieden aan de artillerie-inrichtingen. Zooals terecht door de Commissie van Rapporteurs wordt aangeteekend bevat de toelichting op de door haar bedoelde Nota van Wijzigingen bereids het antwoord op de ten deze gestelde vragen. Ten aanzien van de door genoemde commissie gedane vraag kan worden medegedeeld, dat zonder buitengewone omstandigheden de voor 1902 uitgetrokken som voor werkloos bij de artillerie-inrichtingen voldoende zal wezen.

Vervanging aan de artillerie-inrichtingen van officieren door civiel-ingenieurs. De ondergeteekende is van meening, dat civiel-ingenieurs niet de aangewezen personen zijn om met het bedoelde toezicht te worden belast. Door dit aan officieren toe te vertrouwen, wier adviezen en leiding toch niet gemist

kunnen worden, op grond van hunne practische ervaring op het gebied van het oorlogsmaterieel, worden de belangen van het Rijk het meest gebaat.

Art. 35. Verbetering van de positie der werklieden aan Rijks-stapelmagazijnen. In overeenstemming met hetgeen ten deze door „andere leden” werd in het midden gebracht, vermeent ondergeteekende te mogen verwijzen naar hetgeen door zijn voorlaatsten ambtsvoorganger nopens dit onderwerp werd aangevoerd in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de oorlogsbegroting voor 1901 (Gedrukte stukken 1900 — 1901, 2, n°. 19 bladz. 19 en 20). Met de daarin uitgedrukte meening wordt door hem ten volle ingestemd en hij wenscht daaraan toe te voegen, dat, waar de loonen van de hier beschouwde personen in overeenstemming zijn met die van hun gelijken in de burgermaatschappij en waar zij bovendien in verschillende opzichten in veel gunstiger conditie verkeerden dan deze laatsten, verbetering hunner positie niet gerechtvaardigd zou wezen.

Er bestaat geen enkele reden om de uitbetaling van loon in geval van ziekte voor de werklieden van de stapelmagazijnen in milderen zin te regelen dan voor de overige werklieden der artillerie-inrichtingen.

Evenmin als bij de overige Rijksinrichtingen wordt, behoudens buitengewone omstandigheden, bij de stapelmagazijnen op Zon- en Christelijke feestdagen gewerkt. De werklieden hebben dus op die dagen ten volle gelegenheid de godsdienstoefening bij te wonen. Uitzondering hierop maken alleen de dagwakers. Of aan het laatste kan worden tegemoet gekomen zal een punt van onderzoek uitmaken, terwijl daarbij tevens zal worden nagagaan in hoeverre nog algemeene voorschriften noodig zijn voor hen, die op niet algemeen erkende Christelijke feestdagen godsdienstplichten hebben te vervullen, ook omdat hierbij eenheid van handelen gewenscht is.

Art. 37. Aanschaffing van snelvuurgeschut. Gaarne voldoet de ondergeteekende aan den wensch van de leden, die met betrekking tot de voornemens aangaande de invoering van snelvuurgeschut nadere inlichtingen verzoeken.

De uit de Memorie van Toelichting gemaakte gevolgtrekking, dat reeds snelvuurgeschut aanwezig zou zijn, is geheel juist. Inderdaad wordt reeds ten behoeve van de liniën en stellingen, en wel in hoofdzaak voor de Stelling van Amsterdam over een aantal snelvuurkanonnen van klein kaliber beschikt, welke ten laste van de jaarlijksche begrotingen werden aangeschaft of aangemaakt.

Met de inkleeding van het uit de Troonrede aangehaalde zindeel werd dan ook niet beoogd de aandacht te vragen voor het vesting-, kust- en veldgeschut in zijn geheel, doch werd in hoofdzaak bedoeld, te wijzen op de noodzakelijkheid om het tegenwoordige veldgeschut door snelvuurgeschut te vervangen om — zooals reeds op bladz. 8 der Memorie van Antwoord op Hoofdstuk I is gezegd — c.q. onze manschappen niet met ontoereikende en verouderde wapenen, tegenover een technisch beter gewapenden vijand in het gevecht te moeten brengen.

Een geheele verwapening van de werken in de verschillende stellingen is niet noodig en zou ook om der kosten wille niet wel uitvoerbaar zijn, maar wel ligt het in de bedoeling om, wanneer uit anderen hoofde nieuw vesting- of kustgeschut moet worden aangeschaft, vuurmonden te kiezen, waarbij de nieuwste hulpmiddelen kan techniek zijn toegepast, zooals reeds geschiedt bij de bewapening van het fort bij Velsen, waarvoor op de begroting voor 1901 geld is toegestaan.

Wat betreft het snelvuurgeschut kan voorts worden medegedeeld, dat de proeven, waarvoor op de loopende begroting gelden beschikbaar zijn, thans zoover zijn gevorderd, dat in de maand December het eindonderzoek zal aangevangen met kanonnen van 7.5 cM. van verschillende stelsels, waaruit ten slotte eene keuze zal worden gedaan.

Intusschen zal dit onderzoek vrij veel tijd vorderen, vooral wegens de rijproeven die noodig zijn om het weerstandsvermogen van het materieel op afdoende wijze na te gaan. Een beslissing kan dan ook eerst in den loop van het volgende jaar worden tegemoet gezien.

Onder deze omstandigheden is voor het tegenwoordige eene opgave van de vermoedelijke kosten van de verwapening der bereden-artillerie niet te geven, doch met zekerheid kan worden gezegd, dat het vereischte bedrag zeer ver zal blijven beneden de som van 10 miljoen, die — blijkens het gestelde op

bladz. 6 van het Voorloopig Verslag op Hoofdstuk I — volgens de schatting van sommige leden zou noodig zijn. Overigens deelt de ondergeteekende het gevoelen van de leden, die van oordeel zijn, dat spoedige voorziening en aanschaffing op korten termijn noodig zal wezen, ook omdat eene geleidelijke vervanging van het veldmaterieel, niet zonder overwegend nadeel voor de gevechtswaarde van de bereden-artillerie zou kunnen geschieden.

Waar echter ook nog niet vaststaat in hoeverre een deel van het materieel in eigen werkplaatsen zal kunnen worden aangemaakt, vermeent de ondergeteekende zich verder te mogen bepalen tot de mededeeling, dat voor de hier besproken verwapening te zijner tijd een geheel op zichzelf staand voorstel zal worden aangeboden.

Nopens het gebruik dat van de tegenwoordige stalen veldkanonnen van 8 cM. zal kunnen worden gemaakt, diene, dat van hem geen voorstel is te verwachten tot transformatie van deze vuurmonden in snelvuurkanonnen. De daaraan verbonden groote kosten — voor een deel onvermijdelijk door de ongeschiktheid van de tegenwoordige affuiten tot het afgeven van snelvuur, voor een ander deel het gevolg van eene noodzakelijke munitiewijziging — zouden toch niet evenredig zijn aan het nut, dat van de aldus gewijzigde vuurmonden zou te trekken zijn. Buitendien zijn deze stalen veldkanonnen, met behoud van de daarbij behoorende affuiten en munitie, toch uitstekend als vestinggeschut te benutten, en kan daartoe volstaan worden met het op weinig kostbare wijze veranderen van de ontstekingsinrichting, op den voet als bij de nieuwere vestingvuurmonden van middelbaar kaliber gebruikelijk is.

Ter beantwoording van de vraag om eenige toelichting van de onvoorziene omstandigheden, waardoor de aanmaak van affuiten van 6 cM. met dien van de daarvoor bestemde vuurmonden geen gelijken tred heeft gehouden, vermeent de ondergeteekende in herinnering te mogen brengen, dat in de Nota naar aanleiding van het Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer, betreffende het ontwerp van wet tot nadere aanvulling en verhooging van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1900 (Gedrukte stukken 1900—1901, 99, n°. 5, bladz. 2), mededeeling werd gedaan van de vertraging in de oplevering van 36 stuks onveerkrachtige affuiten.

Verder is de wenschelijkheid gebleken om het vastgestelde affuitmodel eenigszins te verbeteren. Deze wijziging wordt thans nader onderzocht.

Aangezien nu de kanonnen bestemd voor laatstvermelde affuitsoort worden aangemaakt in eigen werkplaatsen en, zonder overwegend nadeel voor het Rijk en voor den rijkswerkman, het productievermogen der geschutgieterij niet kan worden verminderd, zal eene wanverhouding blijven bestaan tusschen het aantal kanonnen en affuiten van 6 cM., indien niet de aanmaak van laatstbedoeld materieel met kracht wordt voortgezet.

Art. 38. Gebruik van patronen door particulieren. Het aantal scherpe patronen, dat door weerbaarheidsverenigingen verschoten is, was in: 1895, 299 400; 1896, 365 000; 1897, 308 700; 1898, 338 200; 1899, 472 400; 1900, 743 600.

VIIIste AFDEELING.

Art. 43. Vermindering. Dit artikel wordt, in verband met de toelichting ad artikel 4, verminderd met f 3210.

Art. 44. Badinrichting in de kazerne te Gouda. De badinrichting te Gouda zal worden gemaakt met douche-inrichtingen, zooals bereids in kazernes van enkele andere garnizoenen is geschied.

Vermits daartoe een lokaal in een bestaand gebouw behoeft te worden gebruikt en dus geen nieuw gebouw behoeft te worden gemaakt, zijn de kosten reeds geringer dan die van soortgelijke inrichtingen in andere garnizoenen.

Op minder kostbare wijze kan dan ook niet in de behoefte worden voorzien.

Verhooging van artikel 44. Sedert het opmaken der begrooting is gebleken, dat voor het verplicht onderhoud der helmbeplanting op de oefeningsterreinen te Waalsdorp onder Katwijk in 1902 f 900 meer zal noodig zijn dan waarop oorspronkelijk gerekend is.

In Den Helder is het, ter voorkoming van brandgevaar, alsnog noodig ge-

bleken eenige voorzieningen aan den keukenschoorsteen in het fort Erfprins aan te brengen, hetgeen eene uitgave van *f* 1800 zal vorderen.

Voor een en ander moet derhalve dit artikel met een bedrag van *f* 2700 verhoogd worden, waartegenover staat eene vermindering met *f* 1825, in verband met de toelichting ad artikel 4.

Art. 45. Vermindering van het artikel. Dit artikel wordt, in verband met de toelichting ad art. 4, verminderd met *f* 2900.

Art. 46. Vermindering van het artikel. In verband met de toelichting ad art. 4, wordt het artikel verminderd met *f* 1480.

Art. 51. Verhooging van het artikel. Het komt hoogst gewenscht voor, van de bestaande oorlogstelegraafverbindingen in de Stelling van Amsterdam in vredetijd partij te trekken voor eene telephonische gemeenschap van Amsterdam met de verschillende werken van die stelling, waardoor de belangen van den dienst aanmerkelijk zullen worden gebaat en in vele opzichten tijdwinst en vermoedelijk ook bezuiniging in het aantal te verrichten dienstreizen zal worden verkregen. Hiervoor worden eenige voorzieningen van ondergeschikt belang vereischt, die eene uitgave van *f* 500 zullen vorderen, met welk bedrag dit artikel derhalve verhoogd wordt.

IXDE AFDEELING.

Art. 55. Mogelijke bezuiniging. Voor eene richtige verantwoording is eenvoudiger inrichting der administratie van deze verplegingsinrichtingen niet mogelijk.

De verschillende op de begrooting uitgetrokken posten voor bureel- en administratiekosten zijn geëvenredigd aan de gebleken behoeften.

Art. 55. Verhooging in klasse van de militaire bakkerij te Arnhem. Blijkens de Memorie van Toelichting wordt in verband met eene voorgenomen verhooging in klasse van bovengenoemde bakkerij niet *f* 1150, doch *f* 600 meer aangevraagd. De militaire bakkerij te Arnhem voorziet in het benodigde brood ten behoeve van de garnizoenen te Arnhem, Doesburg, Nijmegen en Westervoort, terwijl uit die inrichting nog talrijke kleine verstrekkingen geschieden.

Vermits het aantal rations brood, in deze bakkerij gebakken, niet minder is dan dat, hetwelk uit de bakkerij te 's-Hertogenbosch, welke tot de eerste klasse behoort, wordt verstrekt, wordt het billijk geacht, ook eerstgenoemde bakkerij in die klasse te rangschikken.

XDE AFDEELING.

Art. 60. Verlof van werklieden bij de magazijnen van kleeding en van geneesmiddelen. Het is den ondergeteekende bekend, dat bij inrichtingen, onder het Departement van Oorlog ressorteerende rekening wordt gehouden met de wenschelijkheid, om in zeer bijzondere gevallen, b.v. bij gewichtige huiselijke aangelegenheden, ook aan werklieden op daggeld vrijaf te geven, zonder dat het loon wordt ingehouden. Gaarne zal hij overwegen, in hoeverre voor al die inrichtingen een regel is vast te stellen, waarbij te dien aanzien de billijkheid jegens den werkman wordt in acht genomen, zonder al te groot nadeel voor de Schatkist te veroorzaken.

Art. 61. Loonsverhooging van de oppassers bij de nachtlegermagazijnen. De daggelden van de oppassers bij de garnizoensmagazijnen van kleeding en nachtleger werden met ingang van 1 Januari 1899 nader vastgesteld op *f* 1.20 en *f* 1.10, met bepaling, dat van de in dienst zijnde oppassers een derde gedeelte het hoogste daggeld zal genieten.

Deze oppassers, meest gepensioneerde militairen, hebben voorts aanspraak op vrije geneeskundige behandeling en op pensioen, ingevolge de Wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109).

De dienst van bedoelde oppassers eindigt in den regel om 4 uur 's namiddags, zoodat er voor hen gelegenheid bestaat, om na dien tijd andere werkzaamheden te verrichten

- In verband met een en ander ligt het niet in het voornemen van den on-

dergeteekende, om in de daggelden van die werklieden opnieuw wijziging te brengen.

Art. 62. Lichtere ransels. Van de lichtere ransels, hier bedoeld, zijn er nog geen in gebruik.

Eerst wanneer de tegenwoordige ransels tengevolge van langdurig gebruik buiten dienst moeten worden gesteld, worden zij vervangen door andere, welke naar het nieuwste model zijn vervaardigd.

XI DE AFDEELING.

Art. 65. Tijdelijk-geëmployeerden aan de Topographische Inrichting. Op prijs stellende de erkentelijkheid, welke in eene afdeeling is betuigd, naar aanleiding van de op dit artikel voorgestelde verbetering van de positie der onderwerpelijke geëmployeerden, moet de ondergeteekende toch doen opmerken, dat de bewoordingen, waarin de ten vorigen jare gedane vraag werd ingekleed, naar zijne meening, moeilijk tot eene andere gevolgtrekking konden leiden dan deze, dat met die vraag een verlangen door de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd uitgedrukt.

Ten aanzien van de hier ter plaatse verder gedane vragen, kan worden medegedeeld, dat er geen termen zijn gevonden, om reeds nu den bovenbedoelden maatregel ook toe te passen op de zeven, bij de Topographische Inrichting als leerling werkzame jongelieden, en dat het de bedoeling is, om de som, welke voor verhooging van de door hen genoten remuneratiën is uitgetrokken, gelijkelijk over hen te verdeelen.

XII DE AFDEELING.

Art. 68. Mogelijke bezuiniging. De vraag van enkele leden, of op de scheeps- en wagenvrachten niet zou kunnen bezuinigd worden, door bijvoorbeeld bij het vertrek naar en van de kampementen het vervoer der goederen te doen plaats hebben door het leger zelf, moet ontkennend worden beantwoord.

Zonder bepaalde noodzakelijkheid worden geen transportmiddelen in dienst genomen.

XIII DE AFDEELING.

Art. 75. Aanvraag tot het verleen van eene subsidie aan het fonds voor onderofficieren enz., ten bedrage van f6000, in stede van de gevraagde f4000. In de Memorie van Toelichting op het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1897 werd door den toenmaligen Minister van Oorlog de noodzakelijkheid aangetoond, om aan genoegend fonds eene jaarlijksche subsidie te verleen van f4000, onder opmerking, dat de stand van het fonds periodiek zou moeten worden onderzocht, zijnde een onderzoek elke vijf jaren — verbonden met het opstellen van eene wetenschappelijke balans — onmisbaar om op de hoogte te blijven van den toestand. Bovenbedoelde subsidie ad f4000 werd voor de jaren 1897—1901 telkens door de Wetgevende Macht toegestaan.

Onlangs heeft de hoogleeraar dr. P. VAN GEER voor de tweede maal den stand van het fonds onderzocht over het tijdvak 1895—1899.

Uit diens rapport blijkt o. a., dat het noodig is de jaarlijksche subsidie uit 's Rijks schatkist te verhoogen tot f8000 over 16 jaren of tot f6000 over ruim 20 jaren.

Daar de ondergeteekende aan dit laatste de voorkeur geeft, wordt door hem thans eene subsidie ten bedrage van f6000 aangevraagd.

Ter toelichting van deze aanvraag kan hij mededeelen, dat tot de noodzakelijkheid van deze subsidie verschillende oorzaken hebben saamgewerkt.

De voornaamste is de daling van den koers der inschrijving $2\frac{1}{2}$ pct. grootboek, welke van $94\frac{1}{4}$ op 31 December 1894, is gedaald tot 80 op 31 Dec. 1899.

Ware deze koers $94\frac{1}{4}$ gebleven, dan zou de waarde van het kapitaal met f19523 kunnen worden verhoogd, en zouden ook de sedert 1894 verkochte kapitalen een bedrag van ruim f6500 meer hebben opgebracht.

Die daling geeft derhalve op de balans een verlies, dat op f26000 kan worden geschat.

Eene tweede oorzaak is te vinden in de jaarlijksche uitkeering aan perso-

nen, die uit den militairen in den burgerlijken Rijksdienst zijn overgegaan en hunne aanspraken op uitkeering behielden; deze aanspraken kunnen eerst blijken, wanneer de rechthebbenden zich om uitkeering aanmelden.

In de jaren 1895—1899 is aan 62 personen f 12 150 moeten worden uitgekeerd. Met de rente vermeerderd, geeft deze som op de balans een verlies, hetwelk op f 13 500 kan gesteld worden.

Art. 87. Commissiën in verband met de Stelling van Amsterdam. Bij Koninklijk Besluit van 13 December 1900, n°. 50, werd eene commissie benoemd tot het geven van voorlichting en advies nopens de meest economische wijze, waarop ware te voorzien in de aanschaffing van granen en meel voor de voeding van menschen en paarden, bij eene eventueele insluiting van de Stelling van Amsterdam.

Blijkens mededeeling van den Stellingcommandant is die commissie thans met hare taak zoover gevorderd, dat het door haar uit te brengen verslag weldra kan worden tegemoet gezien.

Het ligt in de bedoeling, om thans een voorstel te doen voor het benoemen van eene commissie tot voorlichting in zake de voorziening in brand- en lichtstoffen.

XIVDE AFDEELING.

Pensioenfonds voor weduwen en weezen van lagere militairen. De commissie, welke zich bezig houdt met het onderzoek naar de grondslagen, waarop een eventueel op te richten fonds, als hier bedoeld, zou behooren te rusten, is met haren arbeid nog niet gereed gekomen. Zelfs verklaarde de commissie in de maand Juni dezes jaars, in antwoord op eene tot haar gerichte vraag ter zake, niet te kunnen aangeven hoelang haar onderzoek nog zal duren en ook geen *voorloopig* oordeel te kunnen uitspreken over den vermoedelijken uitslag van haar onderzoek.

Reeds met het oog op dat een en ander moet voorshands bezwaar worden gemaakt tegen het doen van eenige toezegging, om, gelijk op bladz. 18 van het Voorloopig Verslag door enkele leden met aandrang gevraagd werd, eventueel ook de Rijkswerklieden in bedoeld fonds te doen opnemen.

XVIDE AFDEELING.

Art. 99. Wapen der Marechaussee. De mogelijkheid bestaat zeer zeker dat, ondanks het wegnemen van grieven, niettemin geschikte elementen het wapen der Koninklijke Marechaussee verlaten.

Zelfs wanneer het mogelijk ware alle grieven op te heffen, zou de dienst toch worden verlaten door hen, die gelegenheid vinden om in eene burgerbetrekking hunne financieele positie te verbeteren.

Tot nu toe heeft zich nog steeds een voldoende aantal geschikte militairen aangemeld, om daaruit voor de aanvulling van het wapen een keuze te doen.

In verband daarmee worden dan ook, ondanks de uitbreiding van het wapen, de eischen bij den overgang naar de Marechaussee tegenwoordig niet lager gesteld dan vroeger.

De ondergeteekende is bereid te overwegen in hoeverre het bedrag dat volgens de bestaande bepalingen, ieder man in zijne rekening te goed moet hebben, voor vermindering vatbaar is, of wel, hoe op andere wijze, aan de geopperde bezwaren kan worden te gemoet gekomen.

Een voorschot op het te goed in het uitrusting- en reservefonds wordt, op voorstel van den inspecteur, belast met het toezicht over het wapen, steeds verleend, indien de betrokken militair in omstandigheden verkeert, waarin de op die wijze verleende hulp geacht kan worden goed besteed te zijn.

Het komt hoogst zelden voor dat een brigade-commandant der Marechaussee voorschotten heeft te doen wegens correspondentie met autoriteiten. De voorgesloten gelden moeten, evenals de noodzakelijke schrijfbehoeften, gekweten worden uit de toegekende bureelkosten, welke aan het einde van elke drie maanden worden uitbetaald. Klachten over deze regeling zijn nimmer bij de divisie-commandanten van het wapen ingekomen.

Wanneer, zooals in de bedoeling ligt en ook reeds geleidelijk geschiedt, de Marechaussee eene billijke vergoeding ontvangt voor de eerste aanschaffing

van een dienstpaard en hij bovendien zóó betaald wordt, dat hij zich, in verband met het bestaan der onderlinge assurantiefondsen, tegen eene geringe premie kan verzekeren tegen de onkosten, verbonden aan de aanschaffing van een nieuw paard, is er niet alleen geen reden om het tegenwoordige stelsel, waarbij het paard eigendom is van den man af te schaffen, maar is dit zelfs niet gewenscht. Het groote belang toch, dat de Marechaussee heeft om zijn eigen paard in goeden staat te houden, geeft een waarborg dat hij, die in dat opzicht in den regel aan zichzelf is overgelaten, daaraan behoorlijke zorg besteedt.

Tegenover de meening, dat de Marechaussee in verscheidene gemeenten van Friesland en Groningen kan gemist worden, mag worden aangevoerd, dat, blijkens een reeds vroeger ter zake ingesteld onderzoek, naar het gevoelen van de betrokken autoriteiten, het Wapen in de Noordelijke Provinciën onmisbaar is te achten; dat de orde in die streken beter is verzekerd dan vóór de vestiging van de Marechaussee aldaar; dat de burgemeesters tegenwoordig met behulp van dat Wapen in staat zijn hun gezag te handhaven, hetgeen vroeger dikwerf niet mogelijk was; en dat het aantal strafzaken sedert de aanwezigheid van de Marechaussee is verminderd.

Het is juist dat, waar blijkens de Memorie van Toelichting, het vestigen van brigaden Marechaussee te Vlissingen en te Ter Apel, noodzakelijk wordt geacht tot uitbreiding „van het politie toezicht in die gemeenten”, daarmede niet bedoeld wordt het „gemeentelijk politietoezicht”.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag omtrent Hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1901 (Gedrukte stukken, zitting 1900—1901—2) is op bladzijde 25 bij artikel 100 medegedeeld, dat indien de aangevraagde sommen voor lotsverbetering van de Marechaussee werden toegestaan, het een punt van nadere overweging zou uitmaken op welke wijze de uitgetrokken gelden voor geneeskundige verzorging der paarden het doelmatigst zouden kunnen worden aangewend.

Het resultaat dier overwegingen is in de Memorie van Toelichting op artikel 100 dezer begroting medegedeeld.

Daar de uitgaven voor die geneeskundige verzorging dit jaar voor het eerst op de afrekening met 's Rijks schatkist aan het Rijk in rekening worden gebracht, zal de ondervinding moeten leeren in hoeverre het daarvoor geraamde bedrag voldoende zal zijn.

Slechte toestand van sommige Marechaussee-kazernen. Op de verbetering van sommige kazernen voor het wapen blijft de aandacht gevestigd; maar in den regel gaan hogere huurprijzen daarmede gepaard.

Dientengevolge moest dan ook, toen het totale bedrag van de jaarlijksche huurprijzen gaandeweg van f 11 000 tot ruim f 16 000 gestegen was, ten vorigen jare voor dat doel f 5000 meer aangevraagd worden, terwijl ook thans, boven het bedrag voor de verbouwing te Veenhuizen gevorderd, andermaal f 1000 meer dan voor het loopende dienstjaar noodig zal wezen.

Wat nu de in het Verslag genoemde kazernen betreft, zij het volgende aangeteekend: te Oudenbosch wordt de kazerne verbeterd; te Ossendrecht wordt eene nieuwe gebouwd; te Roozendaal is sedert 1895 door vermindering van personeel voldoende ruimte verkregen. Wat Breda betreft werd in 1897 het gemeentebestuur uitgenoodigd aan de kazerne die verbeteringen aan te brengen, waartoe dat bestuur als verhuurder van het gebouw volgens het contract verplicht is, en zijn sedert geen aanvragen om verbeteringen aan die kazernen bij het Departement van Oorlog ingekomen.

XVIIde AFDEELING.

Woningen voor lagere militairen. In de laatste jaren zijn door het Rijk geen woningen meer gebouwd voor gehuwde militairen, behoudens in enkele gevallen waar het om de afgelegen ligging als anderszins — zooals o. a. voor wachters bij forten — ondoenlijk is om partij te trekken van particuliere woningen.

In het algemeen kunnen overal tegen billijke prijzen voor de militairen geschikte woningen worden gehuurd, terwijl tegen opdrijving van huurprijzen zooveel mogelijk wordt gewaakt.

Zoo is in 1900 te 's-Hertogenbosch, alwaar hooge huurprijzen werden geëischt, met een bouwondernemer een contract aangegaan voor ter plaatse billijken prijs, nopens den huur voor geruimen tijd van een veertigtal respectievelijk boven- en benedenwoningen, door hem gebouwd volgens daarvoor door het Departement van Oorlog goedgekeurde plannen.

Ofschoon de maatregel nog te kort in werking is om daaruit nu reeds gegronde gevolgtrekkingen te kunnen maken, laat het zich aanvankelijk aanzien, dat een dergelijke maatregel, bij voorkomende gelegenheden, ook elders voor toepassing in aanmerking zal kunnen komen.

Uitgaven de genie betreffende. Vermits tusschen de uitgaven vermeld in art. 11 en die omschreven in de afdelingen VIII en XVII geen verband bestaat, kan van eene samenvoeging van al die uitgaven, in het belang van eene behoorlijke comptabiliteit, geen sprake zijn.

De uitgaven omschreven in de VIIIste afdeling betreffen het onderhoud en de daarmede verband houdende herstellingen, voorzieningen en verbeteringen; die vermeld in de XVIIde Afdeling hebben betrekking op nieuwe werken.

Blijkens het ter zake gestelde in de Memorie van Toelichting bij de Oorlogsbegroting voor 1901 (Gedrukte Stukken 1900—1901, 2, n°. 2, bladz. 27), zijn vele voorzieningen, vroeger onder de buitengewone gerangschikt, naar de VIIIste Afdeling overgebracht. In die richting verder te gaan, komt niet gewenscht voor.

Art. 102. Verhooging van dit artikel. Bij het nader uitwerken van de plannen voor het verbeteren van de watervoorziening op het terrein Damlust te Utrecht, waarvoor op de begroting voor het dienstjaar 1901 de noodige gelden werden toegestaan, is de noodzakelijkheid gebleken om nog een reservebenzine-gasmotorpomp aan te schaffen, waarvan de kosten, met inbegrip van eenige bijbehorende werkzaamheden, f 2000 zullen bedragen.

Daarom is als 2de termijn voor „het verbeteren van de watervoorziening op het terrein Damlust te Utrecht” alsnog een post van f 2000 op dit artikel gebracht.

Tegenover die vermeerdering staat eene vermindering tot datzelfde bedrag van art. 105.

Art. 103. Militair Hospitaal te 's-Gravenhage. Nadat — zooals reeds werd medegedeeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende Hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1901 — de bij het gemeentebestuur van 's-Gravenhage aangewende pogingen om terrein te verkrijgen voor den bouw van een nieuw hospitaal, hadden schipbreuk geleden, is nogmaals een onderzoek naar een daartoe geschikt terrein ingesteld.

Daarbij is gebleken, dat een gedeelte Rijksground, gelegen ten noordwesten van den Waalsdorperweg en daarvan gescheiden door een strook particulieren grond, ook volgens het gevoelen van den geneeskundigen dienst, wel zou kunnen dienen om daarop een hospitaal te bouwen.

Volgens het bepaalde in de bouwverordening van de gemeente 's-Gravenhage kan echter aldaar — omdat het terrein niet aan een openbaren weg is gelegen — niet worden gebouwd zonder goedkeuring van het gemeentebestuur.

Uit het afwijzend antwoord ontvangen op eene daartoe strekkende aanvraag, is gebleken, dat ook voor deze oplossing geen medewerking van het gemeentebestuur kan worden verkregen.

Art. 104. Arrestkamers te 's-Hertogenbosch. Aangezien in de Jacobs- en Tuighuiskazernen de noodige strafkamers voor onderofficieren ontbreken, is eene voorziening ten deze bepaald noodig.

Art. 105. Vermindering van het artikel. Zooals hierboven bij de verhooging van art. 102 reeds werd opgemerkt, kan art. 105 verminderd worden met f 2000 in verband met den gunstigen uitslag der aanbesteding van den bouw van verplegingsinrichtingen te Amersfoort.

Art. 106. Aankoop van oefeningsterreinen. Omtrent het hier gevraagde veroorlooft ondergeteekende zich te verwijzen naar hetgeen werd medegedeeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van het VIIIste

Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1901, betreffende oefenings-terreinen te *Ede* (Gedrukte Stukken 1900—1901, 2, n°. 19, bladz. 23).

De daar bedoelde terreinen zijn ten deele aangekocht, ten deele in erfpacht verkregen met het recht van aankoop, uiterlijk tot 1 Januari 1921, tegen een vooraf bedongen prijs per H.A. Het thans aangevraagde bedrag is voor aankoop van een gedeelte van die terreinen bestemd.

Art. 107. Braadfornuizen. Voor het aangevraagd bedrag zullen moeten worden aangeschaft 81 braadfornuizen van verschillende, met de sterkte der korpsen verband houdende, afmetingen, terwijl tevens in dit bedrag is begrepen eene post van ruim *f* 1600 voor kosten van opstelling en bijkomende werkzaamheden.

In verband met dit laatste is het noodig gebleken de redactie van het onderwerpelijke artikel te wijzigen.

Art. 110. Vermindering van het artikel. In verband met de toelichting ad artikel 4, wordt het artikel verminderd met *f* 1095.

Art. 111. Prijs van de turf. De geperste turf wordt gedurende de jaren 1900—1902 geleverd tegen den prijs van *f* 5,40 per duizend stuks, franco in de loodsen aan de Hembrug.

Deze turf wordt vervaardigd met een van de Rijksturfpersen, welke alsdan wordt verbonden aan een van de veentrekmachines van den aannemer. Aangezien het tot dusver niet in de bedoeling heeft gelegen, om van Rijkswegen veentrekmachines, welke ongeveer *f* 15,000 per stuk kosten, aan te schaffen, blijft de vervaardiging van de turf, ook voor het vervolg, aan den aannemer opgedragen.

De turf kan zonder schade geruimen tijd worden bewaard.

Overeenkomstig hetgeen werd medegedeeld in de Memorie van Toelichting betreffende de begrooting voor 1900 zullen ná 1902 jaarlijks 2 miljoen turven in verschillende Rijksinrichtingen worden verstookt, waarvoor alsdan weder nieuwe turf wordt aangemaakt. Op die wijze wordt de turf dus geleidelijk vernieuwd.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Art. 112. Vermindering van het artikel. In verband met de toelichting ad art. 4, wordt art. 1 der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1902, verminderd met *f* 16,320 en het bedrag der XVIII^{de} afdeeling dienovereenkomstig gewijzigd.

's Gravenhage, 27 November 1901.

De Minister van Oorlog,

J. W. BERGANSIUS.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1902.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de opmerkingen en beschouwingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst 1902, heeft de ondergeteekende de eer het volgende te doen kennen.

Met de meeste belangstelling werd door den ondergeteekende kennis genomen van de belangrijke beschouwingen, in het Voorloopig Verslag, zoowel ten aanzien van den tegenwoordigen toestand van ons vestingstelsel als met opzicht tot de noodzakelijkheid van eene eventueele herziening der wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64) ontwikkeld.

Het zij hem vergund, bij de beantwoording van die beschouwingen eene eenigszins andere volgorde in acht te nemen, dan die in het Verslag tot grondslag genomen, en daarbij te beginnen met het boven in de tweede plaats genoemde onderwerp, n. l. de herziening van de Vestingwet.

Het ter hand nemen van die herziening is in de laatste jaren herhaaldelijk, zoowel in de Kamer als daarbuiten in publieke geschriften, aangeprezen als het middel om te geraken tot eene aanzienlijke vermindering van de oorlogsuitgaven. De ondergeteekende is van meening, dat deze zienswijze op eene dwaling berust. Indien men toch bedenkt, dat het overgrootste gedeelte van de gelden, welke in den laatsten tijd jaarlijks voor de voltooiing van ons vestingstelsel werden toegestaan, zijn besteed aan de afwerking van de Stelling van Amsterdam, en men houdt daarbij in het oog, dat ook na het tot stand komen van eene gewijzigde Vestingwet, waarin toch zeker wel altijd die Stelling, zij het zelfs als *de eenige* verdedigingslinie in ons land, zou gehandhaafd blijven, dan zal het wel geen lang betoog behoeven om aan te toonen, dat door eene herziening van de Vestingwet geene vermindering van beteekenis in de militaire uitgaven zal zijn te verkrijgen. Hoogstens zou men er door kunnen ontkomen aan de uitgaven, welke thans aan het gewoon onderhoud en het doen van noodzakelijke voorzieningen aan de overige liniën en werken worden besteed, maar tot eene vermindering van uitgaven tot een bedrag van eenige tonnen gouds, zooals wel eens is voorgespiegeld, kan zoodanige herziening niet voeren.

Wellicht stelt men zich voor, dat de verkoop van de gronden, waarop de thans bestaande maar in de toekomst overbodige verdedigingswerken zijn aangelegd, eene aanzienlijke bate voor de schatkist zou afwerpen; de ondergeteekende is echter van meening dat deze bate niet van overwegende beteekenis zal zijn en althans niet aanzienlijk genoeg zal wezen om alleen om die reden tot eene, overigens ontijdige, opheffing van enkele verdedigingswerken over te gaan.

Zooals boven reeds is opgemerkt, zal de Stelling van Amsterdam, ook indien men de verlangde herziening onverwijd mocht tot stand brengen in elk geval moeten worden voltooid. De aanleg van eene centrale verdedigingslinie, ter bevestiging hetzij van de hoofdstad des Rijks of wel van een klein doch voornaam gedeelte des lands, is voor eene natie, die niet anders dan een verdedigenden oorlog zal hebben te voeren eene noodzakelijkheid en men ziet dan ook allerwege een dergelijk stelsel door de kleine Staten aangenomen. België heeft zijne linie van Antwerpen, Denemarken zijne positie op het eiland Seeland, Rumenië zijn geretrancheerd kamp van Bucharest, Zwitserland zijne afsluiting van Rhônedal en St. Gothardpas. En eenmaal toegevend dat, in

dien gedachtengang, in ons land de Stelling van Amsterdam onmisbaar is, zal wel bezwaarlijk kunnen worden beweerd, dat de inrichting van die stelling nóg eenvoudiger zou kunnen wezen dan thans is vastgesteld. In het voorbijgaan zij hier aangeteekend, dat van eene groote onzekerheid, welke naar de meening van sommige leden zou bestaan, ten aanzien van de meest wensche-lijke inrichting van de stelling, inderdaad geen sprake is. De thans vastge- stelde eenvoudige inrichting der werken, welke eigenlijk niet anders zijn dan vrij beperkte aardwerken voor infanterie-bezetting, voorzien van bomvrij logies en bomvrije munitieberging en gekazematteerde opstellingen voor eene ver- zekerde plaatsing van enkele kanonnen tot het bestrijken van tusschenliniën of tot grachtsverdediging, laat in waarheid geen verdere inkrimping van eenige beteekenis meer toe. Ook zij, die voor den aanleg van zoogenaamde wachtforten gestreden hebben, zijn, toen zij de door hen gedachte werken in een ontwerp gingen belichamen, tot een geheel gekomen, dat slechts weinig eenvoudiger en goedkooper werd dan de thans in uitvoering zijnde verdedi- gingswerken.

Naar de overtuiging van den ondergeteekende zal dus in elk geval met de voltooiing van de Stelling van Amsterdam moeten worden voortgegaan in de thans aangevangen en reeds voor een groot deel gevolgde richting.

Verschillende vragen werden ten aanzien van de doelmatigheid der in uitvoering zijnde Stelling in het Verslag gedaan. Deze mogen hier achtereen- volgens hun antwoord vinden.

Zal, zoo werd gevraagd, de Stelling verdedigbaar zijn met het oog op de moeilijkheid der approviandeering; zal zij tegen een bombardement bestand zijn en zal niet de onmogelijkheid om de sluizen te IJmuiden en daarmede het Noordzeekanaal te beveiligen het zwakke punt der Stelling blijken te zijn?

De ondergeteekende ontveinst zich niet de groote moeilijkheden, verbonden aan eene volledige oplossing van het vraagstuk der approviandeering van de Stelling, doch hij vertrouwt dat dit vraagstuk ten slotte op bevredigende wijze zal worden opgelost, zoodat de verdedigbaarheid van de Stelling uit dit oogpunt genoegzaam verzekerd zal mogen worden geacht. Verschillende com- missiën hebben zich bezig gehouden en zullen zich nog bezig houden met het onderzoek van de wijze waarop de verschillende onderdeelen van de ontwor- pen approviandeeringswijze zullen behooren te worden voorbereid en uit- gevoerd.

Dat de werken der Stelling bij een aanval aan eene hevige beschieting zullen blootstaan valt niet te ontkennen, doch bij eene doelmatige inrichting van die werken zullen zij daaraan genoegzaam weerstand kunnen bieden; naar de meening van den ondergeteekende is overigens een bombardement niet de aanvalswijze, welke voor de verdedigers der Stelling het meest is te vreezen.

Zoude het niet beter zijn — aldus luidde eene andere vraag — de tegen- woordige plannen voor de Stelling, die toch waarschijnlijk niet voltoerd kunnen worden, te laten varen en terug te gaan tot het zoogenaamde kleine plan van 1894 van den Minister SEYFFARDT zonder bomvrije gebouwen?

Vooropstellende dat de ondergeteekende niet wel kan inzien, waarom de tegenwoordige plannen voor de Stelling van Amsterdam toch waarschijnlijk niet voltoerd zouden kunnen worden, is het hem voorts niet recht duidelijk wat met de uitdrukking „teruggaan tot het kleine plan” wordt bedoeld. In- dien men weet dat het „kleine plan van 1894” alleen daarin verschilt van het thans zijne voltooiing naderende groote plan, dat de gebouwen, bestemd voor logies en munitieberging, in stede van uit beton en metselwerk, in het kleine plan uit hout en tijdelijke dekkingsmiddelen zouden bestaan, dan zou daaruit moeten worden afgeleid, dat de leden, die de aangehaalde vraag hebben gesteld, het denkbeeld voor oogen hadden, de reeds voltooide bomvrije gebouwen af te breken en door tijdelijke inrichtingen te vervangen. Het is echter niet wel aan te nemen dat zulks in de bedoeling heeft gelegen en de strekking van de gestelde vraag zal dus wellicht deze zijn, of het niet mogelijk zou wezen, in de forten, welke thans nog onvoltooid zijn, in stede van permanente, tijde- lijke dekkingen aan te brengen. Eene dergelijke werkwijze moet echter, om redenen, welke het wel niet noodig zal wezen hier verder in den breede te ontwikkelen, beslist worden ontraden; ook dan zouden voor het tot stand brengen in tijd van vrede nog aanzienlijke uitgaven gevorderd worden, terwijl

men op die wijze zeer zeker niet zou verkrijgen wat in de laatste jaren, ook in de Kamer meermalen is genoemd „waar voor zijn geld”.

En eindelijk werd nog gewezen op de omstandigheid, dat door eene eventueele droogmaking van de Zuiderzee de Stelling, zooals zij nu is ontworpen, zonder nieuwe werken wellicht waardeloos zou worden gemaakt.

Ten aanzien van dit punt zij hier aangeteekend, dat bij de overweging van eventueele plannen tot gedeeltelijke droogmaking van de Zuiderzee ongetwijfeld zal worden nagegaan, welken invloed zoodanige handeling op de waarde van ons verdedigingsstelsel zal uitoefenen. Mochten die overwegingen leiden tot de overtuiging dat wijziging van bestaande of aanleg van nieuwe werken in verband met de droogmaking noodig is, dan zullen de daartoe vereischte maatregelen, *als onderdeel* van het plan van droogmaking, dienen te worden beoordeeld; maar op dit oogenblik kan toch reeds worden verklaard, dat voor een waardeloos maken van de stelling, als gevolg van de droogmaking, geen vrees behoeft te bestaan.

Is met het vorenstaande, naar de ondergeteekende vertrouwt, genoegzaam aangetoond, dat eene herziening van de Vestingwet in geen geval tot dadelijke vermindering van de uitgaven, gevorderd voor de voltooiing van de Stelling van Amsterdam, zou kunnen voeren, hem rest thans nog te verklaren, dat van zoodanige herziening, ook ten aanzien van de uitgaven aan de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te besteden, geen noemenswaardige besparing is te verwachten.

Die uitgaven bepalen zich tegenwoordig — zooals reeds werd aangetoond — tot onderhoudsuitgaven en tot verbeteringen van ondergeschikten aard. Dat die Linie waardeloos zou wezen, indien daaraan geen groote kosten voor de verhooging van haar weerstandsvermogen worden besteed, moet de ondergeteekende zeer beslist tegenspreken. Hij acht het bepaald onnoodig aan die Linie groote kosten te besteden.

De gronden, waarop die meening berust, wenscht de ondergeteekende hier in het midden te laten. Maar niet gaarne zou hij het op zijne verantwoording nemen om de verschillende tot de Nieuwe Hollandsche Waterlinie behorende verdedigingswerken in verval te laten geraken, door daaraan alle onderhoud te staken, en nog veel minder zou hij er toe kunnen besluiten, die werken op te heffen. Ten koste van belangrijke geldelijke opofferingen voor den aanleg van behoorlijk van bomvrij onderkomen voorziene werken — die wel is waar naar de tegenwoordig heerschende begrippen grooter van afmetingen zijn dan strikt noodig is — is nu immers eene zoodanige wijziging in de terreinsgesteldheid verkregen, dat eene troepenmacht, verschillende krachtige steunpunten vindende en de middelen aantreffende om in het voorgelegen terrein eene uitgestrekte onderwaterzetting te stellen, een zelfs zeer overmachtigen aanvaller geruimen tijd zal kunnen weerstaan. Neemt men daarbij in aanmerking dat, zoolang die weerstand duurt, een belangrijk gedeelte van ons land wordt beschermd, over de daar aanwezige hulpbronnen kan worden beschikt en tijd gewonnen wordt tot voorbereiding van achtergelegen stellingen, dan zou het bepaaldelijk onverdedigbaar zijn, zich, ter wille van eene geringe besparing van jaarlijksche onderhoudskosten of wel ten einde eene betrekkelijk geringe bate door den verkoop van terreinen te verkrijgen, dit belangrijk militaire voordeel geheel vrijwillig te benemen.

Niet onmogelijk zou het dan zijn, dat men zich door het verloop der oorlogshandelingen in den toestand gebracht zou zien, ter plaatse waar vroeger de Nieuwe Hollandsche Waterlinie bestaan had te moeten standhouden en zich aldaar met in oorlogstijd aan te leggen tijdelijke — en dus véél minder weerstand biedende — steunpunten bij de verdediging te moeten behelpen.

Uit het vorenstaande zal kunnen worden afgeleid, dat met eene inkrimping van ons vestingstelsel, als bedoeld door de voorstanders van eene onverwijde herziening der Vestingwet, niet anders zou zijn te verkrijgen dan de opheffing van enkele van de zoogenaamde buitenliniën, maar dat onder meer van het doen vervallen van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie daarbij geen sprake mag wezen. Doch ook afgescheiden hiervan, sluit de ondergeteekende zich met volle overtuiging aan bij die leden, die van meening zijn, dat eene beperking van ons vestingstelsel in elk geval kwalijk zou kunnen geschieden vóór de voltooiing van de Stelling van Amsterdam, en hij zou er bij willen voegen vóór de thans in uitvoering genomen nieuwe legerwetten zoover zijn

tot stand gekomen, dat kan worden beschikt over de volle legersterkte, welke met die wetten zal worden verkregen.

De vraag: hoeveel troepen voor de verdediging der Stelling van Amsterdam noodig worden geacht, is op deze plaats moeilijk te beantwoorden. De ondergeteekende is intusschen van oordeel, dat de onlangs vastgestelde legerwetten de beschikking zullen geven over het daarvoor vereischte personeel.

De in het Voorloopig Verslag gedane vraag, of de kortgeoefenden, die de Militiewet 1901 kent, deugdelijk zouden zijn voor de verdediging van de Stelling van Amsterdam, moet ontkennend worden beantwoord, voor het geval bij het stellen van de vraag werd uitgegaan van het denkbeeld, dat er sprake kan zijn van korpsen kortgeoefenden. Maar het ligt niet in de bedoeling om van deze manschappen op zichzelf korpsen of onderdeelen van korpsen te vormen. Naar het oordeel van den ondergeteekende moeten die mannen in zekere verhouding in de troepeneenheden worden opgenomen, en dan kunnen zij in het algemeen aan de taak der korpsen en dus ook aan de verdediging van de Stelling van Amsterdam medewerken.

De vraag of de pl. m. $10\frac{1}{2}$ miljoen, vroeger geraamd om de Stelling verder te voltooien, voldoende zullen zijn, moet ontkennend beantwoord worden. Vele omstandigheden dragen daartoe bij, zonder dat het mogelijk is daaromtrent op dit oogenblik volledige inlichtingen en gegevens te verstrekken. Waar er echter op bladz. 2 van het Voorloopig Verslag op gewezen wordt, dat het alleszins overweging verdient, het afwerken van de Stelling van Amsterdam te bespoedigen, ligt het in de bedoeling van den ondergeteekende, middelen te beramen om daartoe te geraken. Slaagt hij hierin en wordt hij zodoende in staat gestelde te bewerken, dat in dien zin een voorstel aan de Staten-Generaal ter overweging kan worden aangeboden, dan zal daarbij een uitgewerkte kostenberekening worden overlegd, terwijl in het tegensteld geval zoodanige berekening zal gevoegd worden bij de eerstvolgende ontwerp-begrooting.

Ten aanzien van de opmerking, dat bij behoud van het thans bestaande vestingstelsel, en dus ook voor de Stelling van Amsterdam, nog aanzienlijke geldelijke offers zullen noodig zijn voor de aanschaffing van snelvuurgeschut, zij voorts verwezen naar hetgeen ten deze is medegedeeld ad art. 37 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende Hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902. Daaruit blijkt, dat het allermindst in de bedoeling ligt tot eene geheele verwapening van de verschillende sterkten over te gaan, en tevens, dat voor de Stelling van Amsterdam het noodige snelvuurgeschut van klein kaliber reeds voor een goed deel aanwezig of in aanmaak is.

Op de vraag naar eene opgave van de totale uitgaven voor aanbouw en onderhoud die, sedert de Vestingwet tot stand kwam, aan onze vestingen, liniën en stellingen zijn besteed, kan worden vermeld, dat voor aanbouw tot het einde van 1901 een bedrag van ongeveer f 44,754,110 zal zijn uitgegeven. De kosten van onderhoud van die werken, die in de VIIIste afdeling van het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegroting zijn opgenomen, kunnen niet afzonderlijk worden opgegeven. Op zichzelf is evengoemde som zeker belangrijk, doch zij blijft nog ver beneden hetgeen elders, o. a. in België aan het aldaar bestaande vestingstelsel is besteed, aangezien daaraan zeker niet minder dan 80 miljoen gulden is verwerkt.

Eene wijziging van de bestaande bepalingen op het verleen van toegang tot — of bezichtigen van 's Rijks vestingwerken in dien zin dat zulks — in het bijzonder voor zooveel betreft de forten der Stelling van Amsterdam, zij het dan ook gedeeltelijk — door de leden der Staten-Generaal *zonder voorafgaande bijzondere vergunning* zoude kunnen geschieden, acht ondergeteekende niet gewenscht.

Hij stemt dan ook in met het gevoelen van de leden, die tegen zulk een algemeene machtiging met nadruk opkwamen, en van hem zijn derhalve geen voorstellen in dien geest te verwachten.

De onderhandelingen tusschen het gemeentebestuur van Neuzen en het Rijk, die, blijkens de Memorie van Antwoord betreffende de Vestingbegroting voor 1901, hervat waren, zijn door den ambtsvoorganger van den ondergeteekende weder afgebroken. Het maakt thans een punt van overleg uit, in hoeverre

het wellicht aanbeveling zoude verdienen, omtrent deze aangelegenheid in nader overleg met genoemd bestuur te treden.

Art. 1. Er zijn thans geen civiel-ingenieurs tijdelijk in dienst. De ondergeteekende heeft echter gemeend de omschrijving van het artikel ongewijzigd te moeten laten, ten einde zoo noodig tot de indienstneming van één of meer ingenieurs te kunnen overgaan.

Om de redenen, vermeld ad art. 4 in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag over het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902, is het artikel met *f* 16.320 verminderd.

Artikel 4. Het bedrag van *f* 106.500, ten behoeve tot het maken van opstellingen van snelvuurgeschut voor de nabijverdediging, is bestemd voor die opstellingen in twee van de vier in de Memorie van Toelichting genoemde forten; daarna zal voor de beide andere in de Memorie genoemde forten nog *f* 100.000 noodig zijn.

Het bedrag van *f* 55.000, uitgetrokken als eerste termijn ten behoeve van het maken van batterijen met daarbij behorende munitiemagazijntjes en ander onderkomen van beton, vormt een onderdeel van een bedrag van *f* 375.000 dat hiervoor vermoedelijk in het geheel noodig zal zijn.

Wordt in het dienstjaar 1902, zooals is voorgesteld, nog *f* 20.000 voor beplantingen beschikbaar gesteld, dan zullen daarmede de beplantingen op het Westfront, waar vooral uitgebreide aanleg voor maskeering noodig is, naar ondergeteekende vertrouwt, kunnen worden voltooid. Bij de verdere afwerking van de Stelling zullen vermoedelijk ook bij andere werken nog beplantingen moeten worden aangelegd, waarvan te zijner tijd het bedrag bij de hiervoór bedoelde kostenberekening zal worden vermeld.

Het ligt in de bedoeling om, bij welslagen van de proef met het aan te schaffen verplaatsbaar electrisch verlichtingstoestel tot verlichting van het voorterrein, meerdere van deze toestellen aan te schaffen. Het juiste aantal van de benodigde verplaatsbare toestellen kan thans nog niet worden medegedeeld, daar dit afhankelijk is van het vermogen en van de verplaatsbaarheid van die toestellen, waaromtrent eerst bij de beproeving een juist oordeel kan worden gevormd. Het zal echter niet noodig zijn daarvoor het geheele bedrag van *f* 500.000 te bestemmen, dat indertijd voor de verlichtingstoestellen werd geraamd, omdat dit ten deele ook moet worden bestemd voor de levering en opstelling van niet verplaatsbare inrichtingen tot verlichting van het voorterrein.

Ter beantwoording van de vraag, in hoeverre het afleveringsvermogen van de inrichtingen voor de drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer voldoende zou zijn voor de bevolking, die zich bij eene insluiting van de Stelling van Amsterdam daar binnen zou bevinden, meent ondergeteekende te mogen verwijzen naar de opgaven omtrent de behoefte aan drinkwater, voorkomende op bladz. 5 en volgende van het rapport der Staatscommissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 16 Januari 1895 n°. 23, „tot het uitbrengen van advies omtrent de vraag op welke wijze, binnen de Stelling van Amsterdam, in tijd van oorlog, voldoende zal kunnen worden voorzien in de behoefte aan drinkwater”. Van bedoeld rapport werden bij brief van 27 November 1899, Kabinet, Litt. IJ⁵⁶, de noodige exemplaren voor de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal toegezonden.

Het stelsel om door middel van Ozon water geschikt te maken tot drinkwater kan op het polder- en boezemwater van Amsterdam niet worden toegepast, omdat dit *brak* is en dergelijk water door Ozon niet zoet kan worden gemaakt.

Blijkens het gestelde op bladz. 15 van vorengenoemd rapport, vindt de genoemde Staatscommissie geen aanleiding, in nadere beschouwing te treden omtrent de toepassing van Ozon op door doorspoeling verkregen verbeterd water, bewaard in een deel van of in een kleinen polder of in een gedeelte van eenig boezemkanaal, omdat dit halfzoete water spoedig weder *brak* wordt door binnenhevelend *brak* water, verontreiniging van den bodem, enz.

Het, ten behoeve van de installatie voor de drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer, voor den dienst 1902 uitgetrokken bedrag zal hoofdzakelijk worden besteed aan het maken van de houten en een gedeelte van de steenen fundamente van de gebouwen met daarbij behorende grondverbetering, en voorts aan den verderen aanleg van bronbuizen en aan het maken van hevelleidingen van de bronbuizen naar den centralen put.

's-Gravenhage, 29sten November 1901.

De Minister van Oorlog,

J. W. BERGANSIUS.